

VELUT
ÆVO
ARBOR

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

LXX. KÖTET

EGY JÁTÉKOS, A KI NYER

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1897

EGY JÁTÉKOS, A KI NYER

REGÉNY

IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

1897

DOBRA KERÜLT VÁRAK.

Vége volt a nagy európai háborúnak, a nagy világhódító ott ült már szent Ilona szigetén, a szövetségesek pedig Párisban restaurálták Francziaországot. A sok újonnan teremtett királyság, respublika visszatért a maga régi gazdájához. Az illyriai királyság pünkösd-napja is elmult, s lett belőle megint magyar partvidék, Isztria, Horvátország. Czifra élete volt ennek az országnak: egy emberöltő idő alatt hatszor változtatott urat; volt a velenczei doge birtoka, a római császáré, azután a muszka czáré, később a franczia császáré, újra a római császáré, aztán az illyriai királyé, végre hetedszer megint csak visszakerült a római császárhoz, a ki egyúttal magyar király is. Legutoljára a francziák vonultak ki a váraiból. Odafenn Bécsben az udvari hadi főszámvevő hivatal kiadta a rendeletet, hogy ezekből a sok remanentialis várakból azokat, a mik nem fortificationalis czélokra valók, el kell kótyavetyélni. Minden áron túl kell rajtuk adni.

A mi szép Fiuménk közelében is van két ilyen vár: az egyik Tersato, mindjárt a város fölött, a másik Porto Ré mellett Frangepán vára. Mind a kettőt ott árverezték a fiumei hadosztály-bizottság épületében.

Tersato vára mind távolból, mind közelből tekintve, a regényesség minden magasabb fogalmainak teljesen megfelel; Frangipáni vára Porto Ré mellett azonban messziről is közelből is visszariasztó képet mutat: akár szárazról, akár a tenger felől halad el mellette az utazó, az a gondolatja támad: «no ott nem szeretnék lakni».

Azonban ez most nem tesz külömbséget: mikor kótyavetyére kerül a dolog, nem az jön tekintetbe, hogy mi a festőileg érdekes?

Úgy látszik azonban, hogy ennél a nevezetes árverezésnél már a legközönségesebb előfeltételek sem jönnek tekintetbe.

Ilyen közönséges feltételek például, hogy a venni szándékozóknak megmutatják legalább az építészeti tervrajzát a dobraütött építményeknek, hogy láthassák, milyen nagy az? hány szoba, hány udvar, hány torony van benne? Melyek a lakhatók? Vannak e pinczék? Földalatti lakások? Semmi sincs abból, itt nem mutogatnak semmit. Ez nagyon különösnek tetszhetik, a míg az ember meg nem hallja a kikiáltási árat.

— Tersato vár — száz forint! Ki ád többet érte?

— Száz forint! Egy egész várért, a minek a falaihoz a Frangipániak a seravezzai és brocatelloi tarka márványt gályateher számra hozatták Olaszországból, s a portáléja kifaragásán a hires kőfaragó Polciatello egy álló esztendeig dolgozott; a minek a boltozatai művészi freskókkal vannak feldiszítve, a födélzete veresréz, s az ajtajai faragott diófából, s egy-egy zár, a hozzávaló mesterséges kulcscsal muzeumba való remek.

— Száz forint az ára! Ki ád többet érte?

Még csak el sem köhinti magát rá senki, nehogy valamiféle megszólalásnak vegyék.

Pedig a nagyterem tele van uraságokkal, a kik messze földről jöttek ide. Mutatják a tarka viseletek; sok minden idegen országból valók, köztük boszniai és dalmátiai uraságok is, ősi népjelmezeikben. Legtöbb a fiumei, de vannak Styriából jött német urak is, fülig érő gallérú, magasra poczkolt vállú redingotokban, sótartóforma kalapokkal, aztán meg isztriai hajósok, velenczei kereskedők és egynéhány osztrák főtiszt, mindenféle egyenruhában: tarka gyülekezet!

Senki sem igér de csak egy rézgarast se a száz forintra.

Pedig nem jár abba a várba semmiféle kisértet, egyedül az a prózai indok veri le az árát, hogy a fentartása nagyon sokba kerül, ez a vár csak nagy urnak való. Hiszen nagy urak is vannak a világon, csakhogy azok meg minek jöjjenek Tersatóba? Mit csináljanak itt? Mivel mulassák magukat? A kik hajdanában ezt a várat épitették, kis királyok voltak Dalmátiában, birtokuk is volt, egy ilyen várhoz való, övék volt egész Veglia szigete, a gyönyörű dalmata erdők, a mikből Velencze hajóhada épült és a hirhedett aranybányái a magyar tengerpartnak. Csakhogy ennek mind vége már. Velenczének sincs már hajóhada, a magyar tengerpartnak sincs már őserdeje. A velenczeiek kivágták az erdőt, azután jöttek a morlákok, ráeresztették a kecskéket, azok lerágták a bokroknak még a gyökerét is, akkor aztán jött a Bóra s elhordta magát a földet. Ott most csak egy sziklasivatag van. A hires aranybányákról azt sem tudni már, merre voltak? Az utolsó Frangipáninak a feje pallos alatt esett le, s azóta nincs ura a várnak. Birtokosa, a katonai kincstár, csak rá fizet, s ezért szeretne tőle megszabadulni.

Az árverező főtiszt csak alább kezdi.

— Tersato vára! ötven forint! Ki ád többet érte?

Ugyanaz a megátalkodott hallgatás.

Még alább eresztik.

— Tersato vára! Huszonöt forint! Ki ád többet érte?

Ekkor az asztal végén ülő osztrák főtisztek egyike, valami tábornok, tele érdemrendekkel, megrestellve a sikertelen kótyavetyét, meg hogy az olaszokat egy kicsit belemelegitse példaadásával az árverezésbe, közbekiált:

— Huszonöt forint! meg két garas!

Megjárta vele. Senki se indult utána. Rajta maradt a vár huszonöt forintban, meg két garasban. S még az a boszúsága is megvolt, hogy minden ember odasietett hozzá gratulálni, s aztán adtak neki mindenféle jó tanácsokat, hogy mire használhatja a jó várát. A tábornok, a kinek a nyakán maradt a vár, gróf N** volt, irlandi indi-

gena, a napoleoni hadjáratok alatt sokat emlegetett név. Ennél könnyebben még egy várat sem vett be egész katonáskodása alatt.

Következett a sor a második várra.

— Frangipáni vára Porto Ré mellett, ára száz forint! Ki ád többet érte?

— Ugyan ezredes úr! kiálta közbe egy az árverezővel szemközt álló, s nagy veres esernyőjére támaszkodó, borotvált arczú uraság: ne tréfáljon itt velünk. Ha már Tersato várat huszonöt forintért meg két garasért ütöttük el, a Frangipáni várat Porto Ré alatt csak nem kezdhetjük ennél magasabban.

— Igaza van az urnak! Tehát kezdjük alantabb. Huszonöt forint, ki ád többet érte? A Frangepáni vár Porto Ré mellett.

Már itt az elébbeni túlovatos hallgatás helyett nagy vidámság zaja kezdett keletkezni. Összevissza fecsegett, mókázott minden ember: — hogyan? annak fizetnek-e, a ki megveszi? A Frangipáni várat? Benne is kell lakni?

Az egész Quarnerót ráadásba! Akkor sem kellene!

A kikiáltási ár egyre alább kezdett szállni öt forintos lépcsőzetekben.

— Húsz forint! Ki ád többet érte?

— Tizenöt forint! Ki ád többet érte?

— Tiz forint! Ki ád többet érte?

Innen aztán már csak két forintos skálákban lépett lefelé a kinálgatás.

— Nyolcz forint! Ki ád többet érte?

Ekkor a terem egyik sötét szegletéből megszólalt egy szelid, melancholikus hang:

— Kilencz forint!

Minden ember oda nézett.

Az árverező alakját igen jól ki lehetett venni, mert abban a perczben, a midőn ezt a végzetes szót kimondta, egyszerre úgy szétugrott mellőle az eddigi indifferens

tömeg, mintha valaki azt vallotta volna be magáról, hogy őt kilencz nap előtt megharapta a veszett kutya.

Az árverező egy magas, nyulánk férfi volt, valami keleties zsinóros viseletben, a milyen ezen a vidéken nem járja, három sor ezüst gomb a mellén, ezüstös öv a derekán, a lábain térdigérő sárga sarkantyús csizmák. Szakállt nem visel, hanem a bajusza kunkora görbüléssel kutyorodik az orra két czimpája fölé. Arczszine halovány, termetre szikár, de széles vállú és csipejű; orra vetekedik az olaszokéval, csak a szemei árulják el tengerszinükkel, hogy északiabb vidékek szülötte. A kiejtése különben egészen olaszos. Ott áll már régóta egy tömör oszlophoz dülve, nagy ezüstös kardjára támaszkodva, szemöldökéig lenyomott nyusztprémes csákóval, s csak azért nem tünt fel eddig szokatlan viseletével, mert a fiumei kikötőben állandó az ethnographiai kiállítás. Vannak itten bosnyák bégek is, turbánban, kaftányban.

— Bizony rajta marad! suttogják a közelállók.

— Kilencz forint először! — Uraim! Az egész Frangepáni vár! Kilencz forint másodszor! — Ki ád többet? — Senki többet? — Kilencz forint harmadszor!

A dob rápördült. A Frangepáni vár is el volt ütve.

— No uram, ön most hatalmas egy vásárt csinált, szólt hátrafordulva a veres umbrélás olasz az idegenhez.

Az most előjött a szögletből s odafurakodott az asztalhoz.

Az árverező tiszt úr nyúgalommal töltögette be a rubrikákat.

«Frangipáni vár, Porto Ré mellett. Vételár 9 forint. Wiener Währung».

A vevő kivette a vörös bagariabőrtárczát a mentéje zsebéből s leszámlálta a kilencz darab veres paizsos bankót az asztalra.

— A vevő neve? kérdezé gépies pontossággal az árverező tiszt.

A megszólított egy kissé szétnézett a levegőbe, mintha most jutna csak eszébe, hogy a levegőben kódorgó nevek

közül egyet el kellene fognia magának s aztán ugyanazon az elébb hallatott mélabús hangon bediktálta:

— Babiagorai Riparievich Metell!

— Enyje uram, önnek a neve sokkal hosszabb, mint a vételár.

— Nem tehetek róla, mondá a vevő, s aztán szótagonkint mondta tolla alá a hivatalnoknak a veszedelmes hosszuságú nevét.

A körülállók a vállukat vonogatták. — Senki sem hallotta ezt a nevet kimondani valaha. Semmi baj! Egygyel több idegen a dalmát parton, a kit nem ismer senki.

AXAMITA LEÁNYASSZONY.

— No uram, ön mondhatom, hogy nagyon jó vásárt csinált, mondta az árverező tiszt, mikor a tollát az asztal lábához kiverte.

— Tudom, mondá a vevő. Jól ismerem a tárgyat.

— Jól ismeri a tárgyat? No hát gratulálok hozzá.

A tersatoi vár megvevője, a tábornok is kegyes volt megszólítani vevő kollegáját.

— Alászolgája uram. Még most kezet szoríthatunk egymással.

Kezet szorítottak.

Az idegen hideg mosolylyal felelt.

— Mert ha egyszer a váramat birtokomba vettem, akkor aztán nem nyujthatunk többé egymásnak kezet, ugyebár?

— Én legalább nem.

Az idegen meghajtá magát feszesen s a számvevő tiszthez fordult.

— Lakik most valaki a Frangipáni várban?

— Oh igen, uram. Egy felügyelő mindig van ottan hagyva. S ugyanazt, ha akarja ön, meg is tarthatja ott. Jó lélekkel ajánlhatom.

— Hogy hiják ?

— Axamita leányasszony.

— Leányasszony ?

— Már hiszen majd meglátja uraságod, hogy miféle leányasszony ?

— Köszönöm, uram.

Babiagorai Riparievich Metell nem vesztegetett több szót az árverési helyen, hanem elindult legelébb is valami szekeret keresni a városba.

Hát az nem olyan könnyű feladat.

A francziák minden uri lovat elvittek magukkal, mikor itthagyták az országot.

A morlák parasztnak a lova a szamár, a szamara meg az asszony.

A kinek szamara van, az már nagy úr, de a kinek asszonya van, az is úr. Hetivásár alkalmával a tersatoi uton látja az ember, hogyan jönnek vándorolva a szénaboglyák Fiume felé. Eleinte azt képzeli az idegen, hogy azok a boglyák meg vannak babonázva, maguktól járnak; később aztán észreveszi, hogy alant a boglya fenekén két meztelen lábszár lépeget. Az egész boglya egy leánynak a hátára van felpoczkolva. Ez a jármű. Vásár után ugyanez a jármű viszi haza a vásárfiát: nyoszolya, láda, hordó, taposókád a menyasszony hátára felkötve; mellette ballag a vőlegénye, s a hosszúszáruból pipázik s ha aztán megtalált izzadni (nem a leány, hanem a férfi), akkor leveti a dolmányát s még azt is a menyasszonya hátára dobja.

Egyetlen egy kétlovas szekér volt az egész piaczon. Két rossz dikhencz egy összevissza pántolt szekérrel, a lovak tele csengővel, a gazdájuk körültüzködve handzsárral, pisztolylyal. Ez valami hajdani knéz ivadéka lehet, hogy még lovat is tart.

Metell odament hozzá s üdvözlé a maga nyelvén.

— Mennyiért vinnél el engem, meg a holmimat a szekereddel Fiuméból Porto Réig ?

A szekeres leránczolta a tüske borostás szemöldeit s azt kérdezte:

— Hol van az a Fiume?

— Bomolj meg. Itt vagyunk benne a piacz közepén.

— Ez itt Riéka.

— No hát legyen Riéka. Már most bizonyosan Porto Rét sem tudod, hogy hol van.

— Nem tudom.

— Hanem Kraljeviczát tudod?

— Azt tudom.

— No hát az egyre megy. Hát mennyiért vinnél el engemet Riékából Kraljeviczába?

— Egy zechinóért.

A morlák még most is zechinóban beszélt. Szeret visszaemlékezni a velenczei gazdára, a ki az országát elpusztította, szép erdejét kivágatta, aztán eladta a török szultánnak, abból építette a hajóhadát, hanem aztán hagyta a knézeket egymással veszekedni, nem bántotta a szabadságukat; — ellenben gyűlöli a francziát, meg a németet, a ki utakat csinál az országon végig, s megfogdostatja a népszerű hősöket: azt mondja, hogy rablók. Azért még a pénzét sem szereti. Zechinóban beszél. Ellenben a falvak, városok neveit még olaszul sem tanulja meg: az marad a réginél.

Tehát egy zechino — nem sok — s csakis úgy érthető, hogy a szekeres maga is Porto Réba való, tehát egyenest hazamegy, s «most» nagy ritkaság a pénz.

— Megtoldom még borravalóval is, mondá Metell, hanem egész a Frangipani várig kell engem szállítanod. Tudod, hol van?

— Nem tudom.

— Dehogy nem, ott van mindjárt a városon kívül, a tengerparthoz közel: az a négytornyú vár.

— Aha! A szkriljevo spital!

— Ha neked úgy szebben hangzik, azt sem bánom. Mit fizetek odáig?

— Egy zsák zechinót.

— Ne bolondozz, atyámfia.

— Én nem vagyok atyádfia. Bolond volt az öregapád. A szkriljevo spitalig nem viszlek el, ha magad aranynyá válsz is.

Azzal övébe dugta a pipáját, végig huzott az ostornyéllel a két lova hátán s úgy elzakatolt onnan, hogy hátra sem nézett.

Metell úrnak más alkalmatosság után kellett nézni.

Tán a tenger felől könnyebben hozzájárulható lesz a megvett várkastély. Felkereste a kikötőt, s beszédbe ereszkedett az olasz hajósokkal. Azok meg túlságosan is nyájas emberek. Egyet hítt, s tizen ugrottak ki a szavára; ladik, csónak, dereglye készen állt a szolgálatjára. Majd megsiketült, úgy ajánlkoztak a világ minden részét beutazni vele.

— Nekem egy tágas kutterre volna szükségem, négy evezővel.

Mind valamennyinek a jármüve kész volt kutterré változni.

— Bútort akarok szállítani a Frangipáni várhoz Porto Réba.

Erre a tiz közül kilencz meghátrált: egynek sem volt ehhez való kuttere. Mind föltették a süvegeiket s eloldalogtak onnan.

Csak egy vén, meggörbült hátú, ravasz képű olasz maradt meg az alkudozás terén.

— Oh az én kutteremben elfér minden.

— Mit fizetek?

— Majd megegyezünk. Nem kérek én sokat.

— Tudod, hol van a Frangipáni vár?

— Óh, hogy ne tudnám? Ott van a Castello Vecchio közelében, a Contrada Davarsi alla Chiesa mellett; nem messze a Punta della Forterezzától, épen a Rovina előtt; ott kell kikötni a Porticchioban, a hol nagyon mulatságos látni, mikor az asszonyok mossák a fehér ruhát a Perillon,

ott a Valle di Drazsiczában igen jó «preze» van a hajók számára, oda én igen szépen elszállítalak téged, uram, minden bagázsiástul.

A hajós hét nevet elmondott Metell urnak; csak magát a Frangipáni várat nem ejtette ki azok között.

— Bútoraim vannak, a miket oda akarok szállítani.

— Oh azok mind elférnek az én kutteremben. Hordtam én bútorokat a francziák számára Voloscába, Buccariba, Abbaziába. Oh, értek én ehhez nagyon.

— A tengerpartról azután majd fel lehet azokat hordatni emberekkel a várba.

— Egy ember felhordhat mindent, uram! Ohó! Mi nálunk nem szokás, hogy egy darab collot két ember emelgessen. Un, duo. Fenn van a vállon!

Metell úrnak volt rá gondja, hogy felpénzt adasson magának a hajóssal. Az a szokás, nem megfordítva.

Azután visszament a városba a zsibárús-boltot fölkeresni, a hol bútorokat árultak.

A franczia urak után maradt itt sok minden. A kanapéra nem lehetett ráülni, mint a lóra, hogy lovagoljon rajt az ember. Azt mind itt hagyták veszendőbe.

Az olaszok kiváncsiak, kivált az ilyen kis városban, a hol minden ember szemmel tartja egymást, s mind valamennyien az ott ögyelgő idegent. Még el sem hagyta Metell úr a boltot, már elszárnyalt a híre, hogy a legfinomabb bútorokat vásárolta össze, még fortepianot is vett és valamennyi megkapható hangjegyeket hozzá; azután a mi csak olvasni való regény volt a zsibárusnál, azt mind összevásárolta; de különösen a németeket válogatta; a francziákat félredobta; a derék vidám Boccacciot pedig épen a fejéhez hajigálta a nagyon kinálgató boltos legénynek. Mindezekből olasz észszel könnyen ki lehetett okosodni, hogy a Frangipani várban valami fiatal leány fog lakni, a kinek még naiv világnézetei vannak.

Ez több az elégnél, hogy érdeket költsön.

Metell úr délutánig készen volt a bevásárlással, felhor-

datott mindent a dereglyére, s épen kedvező szele levén, megindult Porto Ré felé.

A nyári alkonyat sokáig tart, még akkor elég világos volt, mikor a dereglye vitorláit behúzták, s aztán evezővel odavontatták a hajót a matrózok a Punta della Forterezzához.

Útközben a görbe hajós megeredt nyelvű közlékenységgel sietett megismertetni Metell urat új szerzeményével. Jól ismeri ő azt, sokszor hordott oda franczia urakat. A Punta della Forterezza még hozzá tartozik a várhoz. Ezt Metell úr még nem is tudta. Hogy ilyen jó vételt tett? Az ám. A várhoz van csatolva magas kőfallal az a tengerbe benyúló sziklanyelv, a minek a hegyén épült egy kis erősség, vámház és tán világító torony is a franczia urak alatt. Az egész épület sárga tégláből van, úgy világít a messzeségből, mintha egy darab arany volna. Most abban lakik a vár felügyelője: Axamita leányasszony. Onnan közelebb esik neki lejárni a tengerre halászni.

— Tehát halászmesterséget folytat a leányasszony? kérdezé Metell úr.

— Az ám. Abból él. Aztán meg a maga hét krajczárjából.

— Kitől kapja azt a hét krajczárt?

— Hát kitől kapná? A császártól.

Metell úr kezdett magasabb fogalmakat táplálni Axamita leányasszony felől, a kit ő mint fundus instructust vett meg a várral együtt kilencz forinton.

A mint a Perillónak nevezett félhold alakú kőpadnál kikötöttek, Metell úr azt parancsolá a hajósoknak, hogy a bútorokat szállítsák utána, majd ő azalatt előre megy Axamita leányasszonyt fölkeresni.

A hajós azt szerette volna megtudni, hogy meddig marad itt az uraság. Mikor megmondták neki, hogy holnap reggelig, akkor elkezdett szabadkozni, hogy ő nem maradhat, vissza kell térnie Fiumébe, inkább reggelre ismét visszajön az uraságért, most fizesse ki. Metell úr

birt annyi gyakorlati észszel, hogy az igért borravalót a bútoroknak a várba felszállításáért visszatartotta. Azt majd otthon kapják meg.

A parttól sziklába vágott lépcsők vezettek föl a Punta della Forterezza sárga épületéig, a minek egyetlen vasajtó vezetett a belsejébe. Az az ajtó azonban bízvást lehetett volna fából is, mert be sem volt téve, s a kilincsére felfutott folyondár azt árulta el, hogy nem is szokott az betéve lenni soha.

Metell úr a vasajtón át egy tornáczba jutott, a minek nyitott folyosója a tengerre nézett. Ennek a boltíve alatt szokott valamikor a vártán álló őr alá s feljárkálni, mutatják a kikoptatott téglák a padlaton. Most már nem jár ott senki, mutatja a téglák közeiből felburjánzott vad zsálya.

Innen is egy nyitott ajtón át lehetett belépni a belső szobába. Ablak is volt azon; de üveg nélkül.

Abban a szobában sem volt senki.

Egy nehézkes lágyfa-asztal volt a közepén, azon egy dohányvágó deszka, kardpengéből készült aprítóval; az ablakkal átellenben egy hárságy, leterítve egy viseltes durva katonaköpenyeggel. Egy falbavert szegen függött egy medvebőrös granátos-süveg s az ágylábhoz volt támasztva egy nagy szuronyos mangaléta, ráakasztva a tölténytartó.

Mindezek a tárgyak azt az elővéleményt költötték Metell úrnál, hogy Axamita leányasszony nem lehet valami nagy ellenszenvvel az egyenruhaviselők iránt. — Minden szétnézegetése daczára sem fedezett fel semmit, a mi női toilettehez tartozó tárgy volna, még csak egy tükröt sem. Egy nagyon kicsiny kis Máriakép bronzkeretben, függött az ágy fölött, s ugyanazon a szegen egy erősen megkopott olvasó ezüstfeszülettel. Ez meglehet, hogy már női tulajdon.

Talán a szobából nyiló konyhácska többet mutat?

Ott látott Metell úr egy kis tűzhelyt, a min még pislogott a parázs. Egy pár mázatlan fazék volt a tűzhelyen.

Az egyikben tengeri só volt, a másikban olaj. Egy hosszú zsineg volt keresztül húzva a gerendákon, ezen lógtak mindenféle szárított halak. A konyhaablakban volt még látható egy bádog-casserol, a milyenben a katonák szoktak főzni, annak az oldala lyukas volt. Hanem a tartalma azért nem csurgott ki belőle. Tele volt az rakva az elmult két évtized valamennyi korszakának és nemzetének apró pénzeivel, rézzel és ezüsttel, a hogy azokat egy takarékos katona a zsoldjából félrerakosgatta. Katona és takarékos.

Metell úr mosolygott és bámult.

Ezt a sok éven szerzett kincset, azzal a sok füstön szárított hallal együtt ugyan ellophatná innen akárki. Nem őrzik, még az ajtók is mind tárva-nyitva.

De hát hol van az, a ki itt lakik?

Metell úr elkezdte fenhangon hívni nevénél a keresettet.

— Axamita leányasszony!

Semmi nesz sem támadt a kiabálására.

Utoljára megsejtett egy csapó-ajtót a tűzhely mellett, a minő a dalmata házaknál szokott lenni. Azt felemelte a vaskarikánál fogva, s az alatt talált egy hágcsót, a mi az épületből levezetett. Lemászott rajta. Az épület mögött azon a hosszú keskeny sziklanyelven volt egy kis kert. A jó televényföldet megvédték a magas falak, hogy a Bóra el ne hordja, s e falak oltalma alatt fügefa, olajfa díszlett, szőlővenyige futott fel a párkányzatba kapaszkodva, tele hosszú fürtökkel. Az út rozmarinnal volt szegélyezve. Egy szögletbe megkötve mekegett egy kecske, annak a bizonyságául, hogy itt nem ő a kertész. A rozmarin-bokrok mögött végre egy emberi alakot látott meg Metell úr, a ki azzal volt elfoglalva, hogy valami ismeretlen növénybokor körül magas kupaczokba töltögette fel a földet hosszúnyelű kapájával. — Azt az akkoriban még idegen növényt ma úgy hívják, hogy «burgonya».

Magas, csaknem öles alak volt az, széles vállakkal és erős csontokkal. Öltözete a császári granátosok egyenruhája: a fehér frakk, sárga hajtókával, kék magyar nad-

rág, fűzött bakancscsal, fején a felhajtható úgynevezett holczmüczli. Az egyenruha mellére van varrva a nagy tenyérnyi bronz vitézségi érem, a miket a napoleon-legyőző sereg veteránjai k~ptak, meg egy kisebb arany érdemkereszt; a hajtókán levő három csillag jelzi, hogy a vitéz hadfi őrmesteri ranggal kvietált.

Arcza a katonás alaknak napbarnította bronzszinű, kemény, merev szögletekké redősült vonásokkal, sűrű szemöldei elszántan villogó fekete szemeket árnyékoznak be, se bajuszt, se szakált nem visel, hanem a helyett egy pár kardvágás forradáshelyét az arczán, megvetően lefelé vonuló száját még jobban lehúzza a kurtaszárú pipa.

— Hej, vitéz őrmester! jó napot! üdvözli őt a látogató úr.

Erre a katona abbahagyja a kapálást, s kezét süvegéhez emelve tiszteleg; s azután mind a két kezével a kapanyelére támaszkodva, azt kérdi, mi tetszik?

— Bocsásson meg, hogy szorgalmatos munkájában háborítom.

— Mit keres itt az úr?

— Engedje meg, hogy legelébb is megmondjam, hogy ki vagyok. Én mai nap ezt a várat minden hozzá való fekvőségekkel együtt megvettem. Tehát én vagyok a vár ura mától fogva.

— A hogy vesszük. Felelt a katona.

— De nem «a hogy vesszük»; mert én azt rögtön birtokomba is akarom venni. Azt mondják, hogy az ingatlanok mellé még valami ingóság is van átveendő: valami házfelügyelőnő, vagy micsoda.

— Ugy van.

— A kit Axamita leányasszonynak hínak.

— Úgy hiják.

— No hát én azt az Axamita leányasszonyt keresem.

— Akkor nagy szerencséje van az úrnak a keresésben, mert az Axamita leányasszony itt van. Én vagyok az.

— Pardon! Én azt hittem, hogy egy vitéz strázsamesterhez van szerencsém.

— Hát az vagyok. Strázsamester Axamita leányasszony a Kronprincz Ferdinand granátos zászlóalj első compániájából, ez idő szerint obsittal kegyelmesen fellábozva. Hát mi különös van ezen, hogy az ember ezért a bajuszával az égbe bámuljon?

— Most már emlékezem, mondá az uraság. Hogyne emlékezném, hányszor olvastam az ujságokban . . .!

— . . . Meg a hadi bulletinekben, uram.

— És a hadi bulletinekben, a vitéz dalmata amazon hős tetteit. Érdemrendet is kapott.

— Kettőt: egyet Austerlitznél, másikat Wagramnál. Tisztté is lehettem volna, ha irni, olvasni tudnék — jól. Bejártam Moszkvát, Nápolyt, Párist, — gyalog, puskával a vállamon. Most pedig kapok a császártól hét krajczár lénungot naponkint, és holtig való lakást a Frangipani várban, akárki veszi meg. Együtt járok vele. Ha baj az úrnak, nem tehetek róla.

— Ellenkezőleg, strázsamester Axamita.

— Tegye hozzá «leányasszony». Leány vagyok, az is maradok.

— Strázsamester Axamita leányasszony! Én nemcsak, hogy nem sajnálom kendtől a váramban lakást, sőt inkább még én is teszek a lénungjához naponkint másik hét krajczárt, s nagyon örülök rajta, hogy kenddel összeköttetésbe jöhettem.

— Itt akar az úr lakni?

— Magam nem. Hanem valakit akarok idehozni, a ki itten marad, mindaddig, míg egyszer ismét olyan idők jönnek, hogy elhagyhassa a várat.

— Nekem tudnom kell, hogy ki az? Mert ha csempész, bojnyik, összeesküvő akarja itt felütni a tanyáját, engemet az én császáromnak adott esküm, azután meg a Dienstreglement kötelez, hogy azt a Platzkommandónak azonnal feljelentsem.

— Legyen kend megnyugodva; se csempész, se rabló, se összeesküvő nem szándékozik itt megtelepedni.

— Azonkívül azt is megmondom, hogy semmiféle boszorkánymesternek, prikulicsnak, hamis pénzverőnek, méregkeverőnek itt helyet nem adok. Igaz hitű vagyok, meg nem rontom a vallásomat. Ördögnek nem szolgálok.

— A kit kend szolgálni fog, az nem férfi, hanem leány.

Axamita a holczmüczlijére ütött a tenyerével.

— Ohó, uram! Ez veszedelmes dolog. Leány? Mennyi idős?

— Tizennyolcz éves.

— Tizennyolcz? Aztán szép?

— Igen szép.

— Ahhoz meg épen nagyon rossz hely a Frangipani vár. — Átkozott vár ez uram! (Axamita a pipája csutoráját, a zápfogára szorítva, dörmögé oda Metell fülébe:) Ebben a várban nem szabad csókolódni.

— Azt is tudom. — Minden ember tudja, hát előttem sem lehet titok. A Frangipani várban nem szabad egy férfinak megcsókolni egy nőt. — Az a leány nekem testvérem.

— Az már más.

— Azonkívül is én csak minden évben egyszer, legfeljebb kétszer jövök ide azért, hogy megmondjam neki, mi történt az alatt a világban? Senki ő hozzá más ide nem jön.

— De már arról bizonyos vagyok, uram.

— Azért mondom, hogy én rám nézve igen nagy nyereség az, hogy kendet is itt tarthatom. Így a szegény hugom mellett lesz egy nőszemély, a ki szolgál neki, a kivel elbeszélget; s ugyanazzal egy személyben egy vitéz, bátor katona, a ki őt megvédelmezi.

— Bizonynyal az leszek, uram; erre már kezemet adom.

S e szónál Axamita őrmester leányasszony odanyujtá a tenyerét Metell úrnak, a minél izmosabb, kérgesebb

tenyere soha sem volt gránátos őrmesternek. Metell úr megigérte neki, hogy még egy bál dohánynyal is megjavítja a bérét, ha jól viseli magát.

— S már most menjünk fel a várba, nézzünk körül, melyik része volna a legalkalmasabb lakóhelynek? Az egész várat nem akarom bebútorozni; elég lesz, ha három szobát lakhatóvá teszünk.

— Majd én egyenesen rávezetem az urat arra a három szobára, a többinek aztán hagyjunk békét.

Axamita bement az őrházba, előhozta a nehéz kulcscsomagot, meg egy bedrótozott lámpást, a miben már égett a gyertya; a kardja is az oldalára volt kötve.

— Majd én elől megyek.

FRANGIPÁNI VÁRA.

A Puntától kezdve fel a várig erős magas kőfal vonul fel, mely tágas tért foglal körül. A tért mindenütt aszúfű fedi, rozsdás fák törzsei meredeznek fel itt, amott, levél nélkül; egy-egy kék, vagy sárga gyümölcs az ágon mutatja, hogy az fügefa volna. A leveleit elhordta a bóra; magát is elvinné, ha jól meg nem kapaszkodnék a földben.

A kőkerítésnek kifelé két erős vasrács kapuja van: az egyik a kikötő felé nyílik, a másik a Valle drio Porto Ré országútjára vezet. «Nyílik», «vezet» csak szójárás; be van az rozsdásodva mind a kettő, s keresztül-kasul nőtt rajta a nagy veres bogyójú boróka: a dalmata partok otthonos bozótja.

Maga a vár tömör négyszögű épület, mind a négy szögletén egy-egy termetes gömbölyű toronynyal. A négy szárny mindegyikén hét magas ablak van, földszint és emeleten; csak a tornyok kétemeletesek, hat ablak van egymás fölött, minden ablakon erős vasrostélyok.

Kívülről rideg, visszariasztó a várkastély alakja, inkább

romnak néz ki, minthogy az alacsony tetőzet nem látszik ki a magas homlok-párkányfaltól.

Mikor azonban a kapuja feltárul, gyönyörű építészeti perspektiva lepi meg a belépőt: a vár mind négy szárnyát földszint, úgy mint az emeleten széles folyosók futják körül, a miket tág ívre hajló boltozatok emelnek, a földszinti boltozatok oszlopai tömörek, négyszögletüek, rusticus fejezettel és talapzattal, az emeleteké karcsu pseudojoniai márványpilléreken nyugszanak; e sok boltozat és oszlop szabályos és mégis változékony tárlata, mindenféle árnyékaival és tört fényeivel, megragadó képet mutat.

A széles, négyszögü kőlapokkal kirakott udvar közepén áll a márványból faragott kút medenczéje; rajta a kettős czímer-paizs egy marquis-koronával összefoglalva; az egyiken a kenyeretdagasztó oroszlán (Frangipani), a másikon a szárnyas torony (Zrínyi).

Axamita körülhordozta az új gazdát a folyosókon: a szobákba nincs miért betekinteni; azután levezette a pinczébe: azt már inkább érdemes végig nézni, mert annak sok rekesztéke van. Az egyikből egy tágas cseppkő-barlang nyílik, a mit hajdan mulatóhelynek is használtak; hő nyárban ott megfagy a víz.

A tagas korridorokról vezetnek fel széles kőlépcsők a folyosókra, s azokból az egyes tornyokba.

Mindegyik toronyból új meg új, elragadó panoráma nyílik meg a néző előtt.

A buccarii öböl felé fordult torony ablakából végig látni az egész kikötőn, a hegyoldalba felemelkedő városon, verestetejű házaival, a regényes omladványon a város fölött; — a Porto Ré felé tekintő toronyból a kertekkel, szőlőkkel körülvett városka tünik fel, a komor Zrínyi várral, — az északi torony a kietlen Karst fehér sziklaoldalára bámul, a min egyedüli épület a Calvaria, s egyedüli emberlakta hely — a temető.

Legelragadóbb a kilátás a déli toronyból; innen egész a fiumei öbölbe belátni, háttérben a Monte maggioreval,

Cherso és Veglia szigeteivel, távol tengerről jövő vitorlás hajóival. Ott még a hegyoldalakat őserdők sötétzöldje borítja.

Metell úr mind a négy tornyot sorba járta. Három szoba egymás fölött, rovátkos boltozatokkal, képezi e tornyok belsejét. A három első torony mindegyikének a szobáiban a falak tele vannak firkálva nevekkel, tréfás és méla mondatokkal, franczia és olasz nyelven; közbe-közbe egy-egy torzkép. A negyedik torony szobáinak falai nincsenek befirkálva; hanem valami kezdetleges szobafestészetnek a nyomait mutatják. Ez a torony abban is külömbözik a többitől, hogy az ajtók küszöbei fekete márványból vannak, s felül a párkány czopfján egy-egy durván faragott férfi-fő mered ki.

— Én ennek a toronynak a három szobáját választom a hugom számára lakásul. Mondá az új vártulajdonos.

— Akkor bizonyára az egyedüli lakható helyet találta ki az úr a várában, a mibe rögtön beköltözhetni; mondá Axamita őrmester leányasszony.

— Örülök rajta, ha a véleményeink mindjárt a kezdetnél így összetalálkoznak. Hordassuk fel a bútorokat és egyéb csomagokat rögtön a hajósokkal. Élelmiszerek pinczéjének, azt hiszem, legjobb lesz a cseppkőbarlangot használni; mert az folyvást maga ujítja meg magát.

— Ezt is jól gondolta ki az úr. No hát menjünk a bútorokért, a míg világos van.

(Vajjon mi jót találhatott Metell abban, hogy ennek az épületnek egy osztálya megujítja magát? Saját tehetségéből, a régi stukkatur réteg lecsepeg, s új pádimentum-réteg kövesül belőle.)

— Még valamit akarok az úrnak megmutatni, mondá Axamita, kinek ez egész séta alatt ki nem szakadt a pipa a szájából, egyre fujta a füstöt a kegyetlen komisz dohányból, a mit a katonák számára árulnak.

A földszinti folyosóról nyilt egy kis alacsony vasajtó a szabadba.

Mikor azon kiléptek, Metell urat meglepte a váratlanul talált kincshalmaz.

Igazán kincs volt: egy kis kertecske, tele délszaki növénynyel. Az egész kert nem nagyobb hosszában húsz, széltében hat lépésnél. Azt is csak úgy lehetett a pusztító természettől eldaczolni, hogy roppant sziklákból két öles falat raktak körüle, a min a hegyekről alárohanó északi szél dühe megtörik; csupán a tenger felé van egy kis rés törve a falon, a honnan meredek sziklamélységbe látni alá. A kert el van hanyagolva; látszik, hogy rég nem laktak itt oly emberek, a kik virágokban gyönyörködnek; hanem egy terepélyes nagy rozmaringbokor mégis fel van kötözve egy a fal mellől kihajló vén olajfához, úgy hogy az ott természetes lugast képez s ez alá van támasztva egy nagy laposkő ülőhelynek.

— Ez az olajfa ér legtöbbet az egész háznál. Mondá Metell.

— Meghiszem azt, erősíté Axamita. Az egész esztendőre való olaj kikerül róla a házhoz. Még most is van a tavalyiból.

Azzal félretolta a nagy lapos követ s felfedezte az alatta levő gömbölyü medenczét, a mi csak úgy egyszerűen a sziklába volt vájva; a morlákoknak ilyen az olajtartó edényük.

— Megkóstolhatja az úr: még most is édes és friss.

Metell úr azt is megtette. Pedig nem azért becsülte olyan nagyra azt a szép ezüstlevelű fát ott a sziklaoldalban.

— Hanem erről a fáról senkinek se szóljon az úr, figyelmezteté őt Axamita; mert ha megtudják azok az urak odalenn, hogy itt még egy olajfa is van: arra külön fognak liczitácziót tartani.

Metell úr elnevette magát.

— Én pedig ezt nem azért mondtam, hogy nevessen rajta az úr. Ezen a vidéken az a szokás, hogy ha egy darab földet eladnak, s annak valamelyik szegletében van egy

olajfa, vagy egy gesztenyefa, azt nem adják el együtt a földdel: az a régi gazdánál marad; abból az egy fából egy egész familia megél; azt beirják külön nagy könyvbe, s mikor egy olyan fát dobra ütnek, elliczitálnak, akkor lenne ott az úr, majd meglátná, hogy tudnak itt egymásra igérni az emberek: száz forintjával! föl, ezerig; kétezerig. A vén olajfa, maronifa: kincs! Ha kikottyantja az úr, hogy az olajfa itt van, elütik a kezéről; mert az olasz idegennek fát meg nem enged venni; s akkor aztán tűrnie kell, hogy a vevő keresztüljár a várán az olajfájához.

— Elfogom titkolni a jókedvemet.

Ideje volt lemenni a tengerparthoz; mert a nap már régen leáldozott s csak a hosszú nyári alkony tartotta még a világosságot, az ég narancssárga volt, alján rézvörös gőzkörbe hanyatló, a mi az aczélkék tenger szinével oly vakító ellentétet mutatott; közelgett az éj s Metell úrra még jó darab munka várt.

A mint a kikötőhöz leértek, a hajósmester eléjük jött s elkezdte feltartóztathatatlan ékesszólással magyarázni, hogy az alkonyattal együtt milyen kedvezőre fordul a szél, ők most könnyen visszavitorlázhatnak a Buccariba. A Tonnaráról jelenték, hogy roppant mennyiségű tinhal futott be a halkelepczébe; azt dolog lesz felszállítani a fiumei halpiaczra. Azért szeretnék, ha az úr megengedné, hogy a holmit kirakják a partra. Majd reggel aztán visszajönnek mindent felhordani a várba. Akkor őt is visszaszállítják Fiuméba. A mostani fuvart azonban óhajtaná a markában látni.

Metell úr nem talált semmi különöst a kivánságban: kifizette a hajósmestert. Perczek mulva ki volt rakva mindenféle czók-mókja a partra. A hajósok eloldták a lánczot, kifeszítették a vitorlát, s a sík tenger hullámfodrain tova sikamolva integettek vissza Metell úrnak: «a rivederci!»

— Ezek a birbonik most az urat gyöngén bolonddá tartották, mondá Axamita; az ideig bele nem ártva magát az urak dolgába.

— Nem engem.

— Azok csakhogy a pénzüket megkaphatták az idejövetelért, nem fognak holnap reggel idejönni, hogy az urat visszavigyék Fiuméba.

— Azt előre tudtam.

— Pedig Porto Rében sem fog az úr senkit kapni, a ki a szekerére fölvegye, vagy a szamarát odaadja, hogyha innen a vár felől látja az urat jönni.

— Attól sem ijedek meg! Mire való a két jó láb? Nincs Fiume olyan messze Portó Rétól, mint Moszkva Páristól.

— Az már igaz.

— Arra is el voltam készülve, hogy ezt a bútorfélét innen a parttól a várig majd felhordjuk szépen mi ketten magunk.

— Nem, uram, mi ketten nem.

— Hogyan? Kend nem segítene nekem?

— Majd felhordom én magam.

— De ezek nehezek. Egy fortepiano is van itt.

— Fortepiano! szólt megvetőleg Axamita. Hát mikor Wagramnál egy ágyúnk megrekedt a sárban, s nem bírták kivontatni . . . eh, mit papolok én a régi dolgokról? Gyere fortepiano!

Azzal a nehéz hangszekrényt alávetett karral felnyalábolva, felállítá egyenesen a vékonyabb végére, a vastagabb részét átkötötte hevederrel, a hátát neki vetette, a hevedert a két hóna alá ölté, s azzal a zongorát a hátára döntve, megindult vele egyes egyedül, fel a hegytetőnek: még a lába sem ingadozott. Hozzá szoktatták már az ilyen czepeléshez Axamita őrmestert még leányasszony korában, a mikor még talán vőlegénye is volt, s annak a ládáját, nyoszolyáját czepelte így a hátán Fiumétól Porto Réig.

Mikor az utolsó darab podgyászt is vállára vette Axamita, azt mondá neki Metell úr:

— Ezt a ládát majd bontsa fel kend őrmester, Axamita leányasszony, találni fog benne meszet, vasgáliczot, chlór-

meszet és hozzávaló pamacsokat. Mielőtt az udvarról a szobákba felvinné a bútorokat, kérem, meszelje ki ezzel a keverékkel mind a három szobáját annak a toronynak.

Axamita a szemébe nézett élesen.

— Tehát az úr teljesen ismeri az itteni állapotokat?

— Egészen ismerem.

— Jól van, úgy teszek.

— No hát jó éjszakát, Axamita őrmester leányasszony. Én most ballagok vissza Fiuméba, holnap estére eljövök másodmagammal. Addig fogja ezt a borravalót.

Axamita megnézte, arany volt. Ilyen még nincs a fazékban. A szájába vette az aranyat.

— Azon a kapun a Valle felé kimehet az úr az országútra, utasítá aztán a vár urát. Nincsen zárva, csak erősen kell feszíteni, mert meglehet, hogy a sarkába rozsdásodott.

— Talán mégis jó volna ezentúl zárva tartani azt a kaput.

— Nem tudnám ki ellen? Nem jön ide ember, mondá Axamita s neki indult az utolsó málhával, jártában vígan fütyülve az ismeretes moszkvai nótáját a nagy Napoleonnak: «Már siess hazádba vissza vert seregem! Nekem ez a muszka klima nem egem.»

A KIT SEHOL SEM FOGADNAK BE.

A mint Metell a Valle Drazsicza felé nyiló rácsajtaján a várat kerítő falnak kilépett, egy egészen begyepesedett utat talált maga előtt. Más vidéken az országút mellékén szokott a fű zöldülni, s a közepén van a kő; ennek a két oldalán volt a kő, a közepén a pázsit. Az út egy hosszan elnyuló házcsoport felé vezetett. A házak mind alacsonyak, sajátságos sárga szinű téglából épitve, tetőzetüket korhadt hajópalánkok képezik, a miket tatarozott dereglyékből hasznavehetlenül kihánytak. Minden házhoz van egy kis

kert, kőrakással körülkerítve. A kertben emberek dolgoznak. Késő est ugyan már az idő, a csillagok is feljöttek, de az emberek mégis kapálgatnak a kertben. De vajjon emberek ezek? Az úton végig haladó léptek hangjára ki-kinéz egy-egy fő a kerítésfal végén, de vajjon néz ez a fő?

Metell összeborzadt, mikor a legelsőt meglátta.

Ezeken a fejeken nincs emberi ábrázat.

Az egész arcz helyét egy veres duzma daganat foglalja el, mely homlokot, állat egybefoglalva, valami tökforma gömböt formál. Szemek, orr, száj csak egy-egy nyilással vannak jelezve e sima gömbön. Azért dolgoznak alkonyat után ezek a rejtélyes lények, mert a napvilágot nem állják ki a szemeik. Valamennyi arcz, mind egyforma sima lap, a miről le van törülve az Istenkéznek minden munkája. Nem lehet megismerni, ki a férfi, ki az asszony? Már a kis gyermeknek is olyan az arcza. Hát a beszédük micsoda ez elijesztő rémeknek! Állati süvöltés, semmi egyéb. Talán mégis megértik egymást? Idegen hiába akarna velük beszélni, még ha le tudná is küzdeni magában azt a vérfagyasztó borzalmat, a mi egy ilyen arcz láttára végig fut testén, lelkén.

Metell sietve haladt végig e szomorú házak előtt, s csak akkor vett teljes tüdejével lélekzetet, mikor az utolsó házat is elhagyta.

Minő rettenetes hely ez!

Úgy hivják e házcsoportot, hogy «Rovina».

Tovább is fű lepi az utat, egész a Contrada della Sanitáig, a hol az úteltérésnél hat akáczfa van ültetve. Ezt a francziák hozták ide, még akkor ujság volt Európában.

Metellnek, ha Fiuméba akart visszatérni, rövidebb útja lett volna a Cisterna di Kalina ösvényét választani. Szándékosan tért emerre az útra. Egészen bizonyos akart lenni a maga dolga felől.

Azt akarta megtudni, hogy vajjon tökéletesen ki van-e zárva a világból a Frangipáni vár?

A legelső épület, a mit a Porto Ré felé a Drazsicza

völgyből felfelé vezető úton maga előtt talált, a hajdani Zrínyi vár.

Az is volt már azóta minden, még szinház is, vándor komédiás-trupp számára, ez időszerint Paulinusok használták kolostorul. Roppant nagy épület; tizedrésze sincsen lakva; három kaput is végig dörömbölhet a jövevény, a míg az egyik mögött megszólal valaki. Az a lakott rész.

A nehéz kapun van egy nyilás, azon egy tonzurás fő tekint ki a zaklatóra, vendéggyülölő ábrázattal.

Metell éjszakai szállást kér. Nem értik. Ha latinul beszél, görögül felelnek neki, ha görögül szól, dalmata nyelven válaszolnak, utoljára mindenféle nyelven megáldják, s egy hosszú botra tűzve egy kis vakarcsczipót dugnak ki eléje. Elveheti a botot is, a czipót is, s utazhatik vele tovább.

Azután következik egy másik termetes épület. Mai napság templom, furcsa tetejű toronynyal, akkoriban ærarialis épület volt, sóház. Itt hivatalnokok laktak. Egy uniformisos úrféle kinn állt az ajtón s aztán becsukta azt maga után, s mire a jövevény odaért, már egyik ablakban volt látható, s csak onnan a vasrostély mögül eredt szóba a látogatóval. Ezzel szépen németül kezdett el beszélni Metell; a mire az is igen szépen németül válaszolt: «hören Sie, sehen Sie» egyébiránt hivatalos nyiltsággal kijelenté előtte, hogy olyan embert, a ki a Frangipáni várból jön, ærarialis épületbe bebocsátani nem lehet. Ez már csak természetes.

Tehát megtudta, hogy ezek már ügyeltek az ő ideérkeztére a tengeri oldalról.

Innen elutasítva, felkerült a piaczra, a mi tulajdonképen egy széles utcza. Annak az egyik oldalán van a Narodna Kavana, nemzeti kávéház, a másik oldalán az Albergho francese; mind a kettő vendégszálló hely. De úgy az egyiknek, mint a másiknak az ajtaja előtt nagy fustélyokkal ellátott marczona csoportok álltak, a kik előre

jelezték ellenséges álláspontjukat, kiabálással úgy mint botemelgetéssel, hogy oda be ne próbáljon menni. Az utcza közepén kellett maradnia. A kiabálásból ezt a két szót vehette ki legsűrűbben: «Rovina» és «Szkriljevo».

Innen is elutasítva, a Contrada del Cafféen végig ballagott s megállt a város legszebb háza, a Casa Tomaz előtt, melyet hatalmas kőfal véd a szelektől; maga a fal minden hasadékaiban tele nőve piros virágú verbascummal.

Ennek a czifra vasrács-kapuja előtt a szánalom gerjesztés módját kisérlé meg. Egy vénasszony jött eléje. De az annyit fecsegett neki, hogy szóhoz nem juthatott tőle, egymással ellenkező kifogásokkal utasítva el a kérezkedőt. Úgy látszik, hogy el volt rá készülve, hogy reggelig tartja beszéddel, de be nem ereszti. Az utolsó mentsége az volt, hogy nincs itthon az uraság; pedig minden ablak ki volt világítva.

Akkor a Porticcio felé fordult, keresztül a híres Squero felett elvivő úton, a mit VI. Károly építtetett; ott kezdődik az a házcsoport, a minek Cala Karinska a neve; az utczának a neve Contrada de Hrtics. Csupa jómódú gazdák házai, a miknek a kertjei a kies «Drága» völgybe vezetnek le, tele baraczk-, cseresznye- és fügefákkal, a kerítésfalak befuttatva szőlőlugasokkal.

Itt, a mint egy háznál bezörgetett szállást kérni, azzal feleltek neki, hogy rálőttek az ablakból puskával. Az átelleni falról visszapattanó golyó bizonyítá, hogy a felelet nem volt tréfa. A lövés után pedig azt kiáltá neki egy goromba mély hang: «eredj vissza Rovinába!»

Tehát itt is értesülve vannak már!

A szép kis Drága völgynek az átelleni hegygerinczén van egy másik házcsoport, a mit «Bany»-nak hivnak; a rákövetkező völgy neve Lukes. Ez ősrégi kőris-, szil- és cserfákkal van benőve. Gyönyörű menedék minden üldözöttnek.

A sötét őserdő mélyében rejtett házaknál megint vál-

toztatott a bejuthatási kisérletén Metell. Üldözöttnek, hősnek adta ki magát.

E házak lakói mindenkor jó egyetértésben szoktak élni az ilyen fajta néppel. De azért még sem bocsátották be.

— Ha mindjárt maga Scanderbég vagy, sem lépsz be, ha egyszer a Frangipáni várban voltál!

Már itt is értesülve vannak hát!

Tovább ballagott a csendes éjszakában. Rátért arra a kopár lejtőre, a mi a Drága völgytől Fiume felé hajlik alá. Puszta, sivatag sziklatájék, kutyatej, borókabozót az egyedüli növényzet rajta, a csillagos égre sötéten mered fel egy roppant nagy keresztfa, körülburjánozva agnus castus bokrokkal. Közel hozzá egy mély, kráteralakú szikladöbörben volt egy cisterna, a minek a teteje le volt zárva lakattal. A víznek nagy becse van itten. Az északi oldalán a döbörnek van egy barlangforma üreg a sziklában, a mi ki van toldva egyszerű kőrakással emberi lakásformává. E kőkori gunyhóban lakik annak a cisternának az őre, a kire a lakatnak a kulcsa van bizva. Vándoroknak, búcsújáróknak ő szokta azt felnyitogatni, s kap tőlük azért valami sovány alamizsnát.

A sivataglakó épen lakomához készült, ürgét fogott, azt sütötte fanyárson, borókatargalynál. Biz az szegény ebéd.

Metell ennél is megkisérlé a szálláskérést, fényes tallért tánczoltatott a tenyerében; le is ejté a földre, hogy csakúgy csengett. Nem csalta ki vele az odujából a troglodythot.

— Rovinában voltál! Kiálta az rá. Ha zsák aranyat hoznál, azt sem hagynám behozni az odumba. Eredj Isten hirével.

Azután csak arra akarta rávenni Metell, hogy nyissa ki számára a cisternát, egy ital vizért.

— Elmenj! Nem kapsz! Hagyj nekem békét. Az én cisternámba bele nem kóstolsz, ha ezüstté változol is, mint a tersatói apostol.

. . . Metell meg volt elégedve a tapasztalatával. Ilyen hely kellett neki épen. Egészen megnyugtatva tért le a Fiume felé vezető útra s reggelre visszaérkezett.

MILIÓRA.

Nagy ritkaság tükörsima tengert látni: a quarnerói öbölben Fiume előtt gyakori tünemény az.

Lefestve is láttam egyszer ezt a képet. Így tiszta képtelenség. Úgy tetszik, mintha a festő a legvakmerőbben akart volna visszaélni a színekkel, hogy próbára tegye a laikus néző hiszékenységét, a kinek el kell fogadni, hogy ez a tarkabarka simaság itt a tenger, egy darabon rózsaszínű, másikon topáz-zöld, az előtérben átlátszó ultramarin, itt-amott hófehér, a hogy egy nyári felleg visszatükröződik benne, a távolban az ég határán ezüst-fehér, s a hol a partot éri, a buccari öböl előtt, ott nem hogy a magasra kiemelkedő várost tükrözné vissza, hanem egy hosszú sötét buzavirágszínű sávval válik el élesen a száraz földtől. Feketék rajta csak a távolban repülő vitorlák. Magam is azt hittem, hogy ez a festő színkáprázata; a míg ugyanazt a képet az élő természetben nem láttam magam előtt.

Ilyenkor élni látszik a tenger, a mi nem ellenmondás; mert a nyugvás a fenséges, nagy, kiterjesztett egyetemességre szól, a sima tükör alatt rajként pezsg, forr, viczkándozik a tengervilág ezernyi alakú népessége, közel a felszinhez, egy-egy felveti magát a víz szinére nagy locscsanással; amott a libegő sirály csap le egyenesen a martalékja után; a tin-halaknak egész hadoszlopa húz hosszú ezüst vonalt a sík tengertükör lazur szinén végig, vezetője magasan fentartja a fejét a vízből. Nagy néha fölreppen egy repülő hal, indiai vendége az adriai tengernek, s fecskeröptével czikázza át a levegőt. A tengeri fecskék is kéjcsónakázást tartanak, párosával ráülnek egy-egy kor-

hadt darab fára, a mi a felszinen úszik, s úgy engedik magukat himbáltatni.

Az emberek pedig halásznak. Minden poézisben legtöbbet ér a prózai valóság. Ilyenkor aratás van a vizek alatt.

Szerelmes emberek pedig, a kik párosával ülnek egy csónakban, azok még okosabban tudják tölteni az időt. A mit maguk el nem mondanak egymásnak, elmondja nekik az andalító táj, az aranyködbe fátyolozott szigethalmok, a partok olajfaligetei, a méla csend, s azok azt megértik.

Talán az is valami ilyen boldog pár lehet, a kit egy karcsú sandolin a part hosszában végig sikamlit a rózsaszínű tükrön.

Csak ketten vannak: egy férfi, meg egy nő. A férfi evez, a hölgy a hajó hátterében ül, négy rúdra kifeszített sárga ernyő alatt.

A férfi Metell úr, ismerősünk már.

A hölgy-alak arcza és termete örökül látszott rá maradni valamelyikétől azoknak a hidegvérű istennőknek, a kikről a mythos azt pletykázza, hogy legfeljebb egyszer engedték magukat valami gyöngeségtől meglepetni: Diana, vagy Minerva lehetett az őse, talán inkább még a hellen másodlataikban: Artemis, vagy Pallas, mert az arczéle inkább görög, mint római. Ez az egyenes homlokkal csaknem egy vonalt képező orr, a vékony, finom metszésű czimpákkal; ez a classikus szemöld, hosszú, keskeny és egyenes, ez a csigametszésű száj, ez a telt gömbölyű, kissé előre domboruló áll, a porczelánhoz hasonló átlátszóságú arczszín, s a hollófeketeségű tömött haj. Csak a szemei kékek.

A mennyit a termetéből látni, az is egészen szoborminta. Fiatal még nagyon, csak nem rég hagyta el a gyermekkort.

A férfi egy szép csónakosdalt énekel, rövid pihenést tartva az evezésben.

Jőjj lanyha esti szellő,
Suhanj be ablakán,
Mondd meg szerelmesemnek,
Ő a legszebb leány! . . .

A leány a mély vízbe bámul le, mely most olyan kék, mint az ultramarin. A sziklapart egész negyven láb mélységig látható, odanőtt spongiáival, koralljaival s az azok közt heverő holothuriákkal.

Egyszer mosolyra is nyilnak az ajkai, a korallpiros hasadékon át két sor igazgyöngyöt ragyogtatva.

Az átlátszó kék vízben, mely olyan, mintha a megfordított ég volna, egy delfin viczkándozza körül a csónakot. Ez a tengerek bajazzója, a ki ősidőktől fogva arról ismeretes, hogy az emberek jó barátja, a ki odamegy a fürdő gyermekek közé játszani, felveszi a kedvenczét a hátára s elviszi, megint visszahozza.

Metell borba mártott zsemlyedarabkákat hajigál a vízbe, s azokat a delfin elkapkodja s még vigabban ficzkándozik utána.

Ha pedig egyszer-egyszer előveszi Metell a fuvoláját s egy áriát eljátszik rajta, a delfin odasimul a csónakhoz, furcsa orrát feltartja a vízből, úgy hallgatja a melódiát, akár meg lehetne vakarni a fejét.

«Simon!» kiált neki Metell. S arra a delfin valami nyögő, süvöltő hangot hallat. Tudja, hogy ez az ő neve. A halászok így szokták hívni, mikor a tin-halakra vadásznak, s a delfinek segítenek nekik azokat a hálójukba kergetni, mint a kopók.

A leánynak a hajában volt egy félig nyilt sárga rózsa. A mint a csónakból kihajolt, ez beleesett a vízbe. A delfin rögtön elkapta, hanem aztán rögtön ki is fútta a száján egy hatalmas vízsugárral, úgy hogy a rózsát a leány elkaphatta röptében.

A rózsának a kelyhében volt egy kis skorpióforma állatkának a héja. Az útközben ragadt rá a delfin torkából.

— Nézd, van egy udvarlóm a tenger fenekén.

Ezen mind a ketten csöndesen nevettek.

S újra szólt a barcarola:

«Jőjj lanyha esti szellő.»

S nagyon jó volt az invocatiót ismételni, mert arra a szellőre nagy szüksége van annak, a ki még ma Porto Réig el akar jutni. Az evező lassú eszköz.

S használt a hivás, az a buzavirágszínű sáv Buccari felől elkezdett szélesedni, a tenger tükre fodrot kapott, eltünt róla a sok tarka szín, a fehér felhők visszás képe, az esti szellő megérkezett.

Ekkor aztán letette az evezőket a kezéből Metell, felhúzta a kis háromszegletű vitorlát a rúdra, s lekapcsolta a sárga baldachint, a szellő belekapott a vászonba, felduzzasztá, s akkor aztán magától repült a tengeren a kis jármű. Metell odaülhetett a leány mellé.

— Milióra! Nem találnád szépnek, mondá neki, átölelve a leány derekát, ha én most az övemmel a kettőnk derekát átkötném, aztán felforditanám a csónakot s lemennénk szépen ebbe az átlátszó világba, a hol a te első és egyetlen udvarlód lakik?

A leány arcza egy árnynyal sem változott erre a különös kérdésre.

Gondolkozott rajta egy kicsit s csak vártatva adott rá választ.

— Én még szeretnék élni.

— Még a Frangipáni várban is?

— Még ott is.

— Egyedül élni? Úgy élni, a hogy én elmondtam előtted? Magadban, egyedül, senkitől nem látogatva, nem vigasztalva, nem szeretve?

— De nem is háborgatva.

— Sokáig! Talán évekig!

— Ráérek, fiatal vagyok.

— Zárdában, a hol egyedül lész?

— Hiszen jó társnéról gondoskodtál számomra.

— Tehát igyekezzünk.

Azzal ismét kezébe vette az evezőket, hogy gyorsabban haladjanak.

Hosszú hallgatás után, a mit az evezők egyhangú locscsanása osztott perczekre, ismét megszólalt a leány.

— Metell! Mondd meg nekem, hogy miért lettünk mi egyszerre ilyen nyomorultak?

— Akarod megtudni?

— Ha tudnám, talán nyugodtabb volnék.

— Figyelj rá, hogy jól megértsd. Emlékezel Slavoniában arra a szép kastélyunkra, a hol gyermekéveidet töltötted?

— Hallottam sokszor az anyámtól, hogy az a birtokunk zálogbirtok volt csak, a mi fölött valami per folyt.

— Kiváltási per az ősi tulajdonos részéről. De hát akkor azt is hallhattad az anyánktól, hogy nekünk viszont a Bánátban van az ősi birtokunk, a mit nagyapánk elzálogosított; azért viszont mi is folytattuk a pert. Mind a két per egyenlő stádiumban haladt előre, egyik apellatából a másikba. Mind a kettő az utolsó instantia előtt állt, a hétszemélyes táblánál, az itéletek csak a kihirdetésre vártak. Az egyik itélet a javunkra, a másik a kárunkra szólt.

— Akkor hát ki lett volna egyenlítve a vesztés a nyerés által.

— Tökéletes a számításod. A mennyit mi kapunk a birtokunkban levő birtok nyertes tulajdonosától zálogváltságul: épen annyit tartozunk mi lefizetni annak a birtokosnak, a ki a mi ősiségünket köteles kiadni. Hanem hát ekkor közbejött valami.

— Micsoda?

Metell elővett a zsebéből egy darab pénzt. Mai nap alig fordul az már meg emberi kezek között. Ifjukorunkban még igen népszerű pénzdarab volt: schusztertallérnak hivták. Olyan nagy volt mint a tallér; kettős sas volt rajta az egyik, s 30 krajczár a másik oldalán. Rézből volt.

— Látod ezt? szólt Metell. Nem hiszed, hogy ezzel itt a közül a két tengeri fecske közül az egyiket le tudom ütni?

A tengeren szép csendesen ringattatá magát két gerlicze nagyságú madár egy úszó darab fán.

Metell rézpénze elrepült a kezéből, kétszer is felpattanva a tenger szinéről, a mihez lapjával csapódott, a harmadiknál csakugyan leütötte az egyik madarat.

— Kár volt harmincz krajczárt a vízbe dobnod, mondá Milióra.

— Ez nem volt harmincz krajczár, hanem csak hat.

— Hiszen az van rá irva, hogy 30.

— Hát épen azért vagyunk mi szegény emberek. Nagyon könnyen meg fogod te ezt érteni.

— Az ám. Hallottam én azt már a zárdában is, hogy a mi kenyérnek eddig egy forint volt az ára, az ezután csak négy garas lesz. Mi azt hittük, hogy ezentúl igen jó dolog lesz szegény embernek lenni.

— Hanem gazdagnak lenni lesz rossz dolog. Eleinte. Később aztán majd a szegénynek is. A mikor elfogy a négy garas, s nem lehet megkeresni a másikat. Különösen tréfás állapot pedig a mienk. A két zálogos pörünk egyszerre folyt le. Semmi panaszunk sem lehet az igazságszolgáltatás ellen. Az egyiket megnyertük, a másikat elvesztettük, egészen jog és igazság szerint. Csak az a kis hiba történt, hogy az ellenfelünk, a ki ellenünk megnyerte a maga birtokára nézve a pert, minden követ megmozdított, hogy a hétszemélyes táblának az itélete deczember harminczegyedike előtt kihirdettessék, a másik ellenfelünk pedig, a ki ellen mi nyertük meg a perünket, annyi prókátori furfangot hozott mozgásba, hogy a mi itéletünket csak január elseje után hirdették ki. Ebből aztán az a kis baj támadt, hogy nekünk el kellett fogadnunk a zálogváltsági összeget fekete bankóban, nekünk pedig a magunk váltságösszegét veresszemű bankóban kellene lefizetnünk. A mi pénzt kaptunk, annak minden

ezer forintja kétszázra zsugorodott vissza. Ennélfogva a zálogos birtokunkból kivetettek bennünket, az ősit pedig nem adják vissza; s most itt lebegünk a tenger felett, s nincs egyéb földünk, a hová lehajtsuk a fejünket, mint a tengerfenék, vagy a Frangipáni vár; ahhoz még egy szerény kis összeg, a mi meghalásra sok, de a megélésre kevés. Rád bizom a választást: éljünk-e, haljunk-e?

— Én szeretnék élni.

— Hát rólam mit gondolsz?

— Te is! Te is. Neked is élned kell.

— Akkor haladjunk az én váram felé. Majd aztán elmondom, hogy miért akarok hát élni, ha csakugyan «kell», hogy éljek? Én meg akarom szerezni azt a pénzt, a mit ily végzetesen elvesztettünk, s aztán kiváltom vele a birtokunkat.

A leány nagyot nézett a férfira.

— Hát tudsz te valamit, a mivel a világon pénzt lehet szerezni? Tanítottak téged valamire? Mi akarsz lenni? prókátor? doktor? kalmár?

— Úr!

— Mi hozzávalód van?

— Ész!

— S kitől akarsz te szerezni?

— A bolondoktól. Ne kérdezősködjél tovább. Elhatározott szándékom, hogy ha most mindjárt a csapás heveny fájdalmában meg nem ölöm magamat, ha te rá beszélsz, hogy éljek tovább veled együtt, én magamnak elégtételt veszek a világon. Nekem minden szemközt jövő ember adósom. Meg kell neki fizetni, a mivel tartozik. Ha kevés van neki, keveset; ha sok van, sokat. A menynyi van.

A leány rémület kifejezésével tekinte a beszélőre. Az elnevette magát.

— Ne képzeld, hogy kalózzá akarok lenni. Nem szándékozom utasokat rabolni ki, sem szárazon, sem tengeren.

Csak épen egy tudományomnak, mondjuk, hogy genialitásomnak akarom teljes hasznát venni.

— Tudományod van neked? Genialitásod? Sohasem hallottam én erről. A mióta csak ismerlek, mindig azt tudom felőled, hogy soha sem szerettél tanulni.

— A genie nem «tanul», hanem «tud». Hivatás, adomány, talentum, vagy hányféleképen hivják? Talán inkább inspiratio. — Némely ember holtig tanulja azt, még sem tudja soha, a másik bele se néz, mégis érti. A hegedűnek Paganini kezében is csak egy nyirettyűje van, aztán meg a Regenschoriéban is, azért az egyik mégis kis isten, a másik pedig szegény kutya. A rajzprofessor kezében is csak úgy ecset az ecset, mint a Kupeczkyében. Kean, mikor a szerepét nem tudja és részeg, még akkor is csak «fölséges úr», a falusi komédiás pedig, ha éjjel-nappal azt tanulta is, csak «hallja kend!» Napoleon káplár volt.

A leány hitetlenkedő módon rázza a fejét.

— De hát mindezeknek az utánzására mégis csak kellett volna valaha egy hegedűnek, vagy egy ecsetnek lenni a kezedben, a miről én soha sem hallottam; szinészi tehetségedről nincs valami különös véleményem. Napoleonná lenni pedig aligha kedvezők most az idők. Mi az a te titkos adományod?

— Ne kérdezd tovább! Hidd el, hogy van. Álmodozzál felőle, a mennyit akarsz. Gondold, hogy alchymista vagyok, feltaláltam az aranycsinálást. Vagy képzeld, hogy valami olyan találmányom van, a mi az egész világot meg fogja lepni. Teszem föl: ló nélkül hajtani szekeret a földön, vagy repülni a levegőben. — Ilyesmi. — Gondold, hogy titkos magnetismus segélyével meg tudom jósolni előre a lutrin kihúzandó számokat, vagy az állampapirok jövendő árkeletét egész bizonyossággal. Gondolj csodákat, lehetetlenségeket, csak azt hidd el, hogy a mikor visszatérek hozzád (s egyszer minden évben eljövök), kincseket hozok neked, azokat fogod őrizni itten, öt, hat, talán hét évig is, mindaddig, a míg az elvesztett zálogösszeg együtt

lesz. Akkor visszamegyünk az elhagyott világba, átveszszük ősi birtokunkat s elfoglaljuk azt a helyet, a mi bennünket rangunk szerint megillet. Addig pedig tűrsz és vársz, mint a halott, a ki a feltámadására vár.

A leány kezét nyujtá Metellnek.

A Frangipáni kastély közeledett már. A déli tornyának egyik ablakában gyertyavilág volt. Várták az érkezőket.

— Milyen szomorú hely! mondá a leány. Itt könnyen meg is ölhetnek.

— Mondtam már, hogy emberi teremtéstől itt ezen a helyen ne félj. Sehol a kerek világon meg nem vagy védelmezve rossz emberektől (de jó emberektől is), csak itten.

— Mondtad, hogy az a nő, a ki mellettem lesz, annyit ér, mint egy igazi férfi, bátor, szív és erő dolgában, de az mégis csak egy ember.

— Nem is az a te védelmed, hanem egy «név».

— Egy név? Mícsoda név?

— Az a név, hogy «Marguerita».

— «Marguerita»! S mi védelem van ebben?

— Ez egy csodálatos név. Úgy hangzik, mintha asszony neve volna. Talán az is volt valaha, nem is olyan régen. Hanem most ezzel a rémület csodáit lehet előidézni. — Ha a Frangipáni várnak minden ablakából egy sugárágyu kandikálna elő, nem tartaná a partvidék valamennyi vad népeit olyan rémületben, mint ez az egy szó. — Próbát tehetsz vele majd. — Megesik, hogy a portoréi asszonyok, erős sirocco idején oda mennek ruhát mosni a félhold alakú sziklapadra, a hol a széltől védve vannak, de ha a toronyablakból ezt a szót elkiáltod: «Marguerita»! látni fogod, hogy egyszerre összekapkodják a félig szapult ruháikat, s elfutnak a valle felé. — Ha egy halászcsónakot a tengeren olyan közelbe látsz jönni a parthoz, hogy a halász a toronyból lekiáltott szót meghallhatja, az a Marguerita névre egyszerre felszedi a hálóját s tovább

evez. — Ha Orbán-napkor a morlák nép a papjával, zászlóival búcsút jár a szőlőtvédő szent tiszteletére, s történetesen arra a lejtőre is leszáll, a mi a vár felé van fordulva, a Marguerita névre, a mit a toronyerkélyről elkiáltasz, asszony, férfi mind félbehagyja az éneket, otthágy papot, zászlót, Orbán patronust s menekül fel a hegytetőnek. Ezzel a névvel lőni lehet, mint az ágyúval, kartács, kongrev-rakéta nem tesz olyan pusztítást, mint ez az egy szó.

— Hiszem, mert te mondod.

Ezzel a szavával egész jellemét vallotta be Milióra. Olyan hite volt Metell bátyjában, mint egy szentben, több! mint egy papban. A mit az mondott, az látszhatott képtelenségnek, de mégis szentigaznak kellett lennie. Azt úgy el kell hinni, mint testünknek feltámadását: — nem értjük hogyan lesz? de bizonyosan meglesz. — Talán hát a Frangipáni vár halottja is feltámad még az életre?

A naplement utáni zodiacus-fény dült kúpja még sokáig árasztá kétes sárga fényét a tájékra, az ég három sávra látszott válni, mint egy szétnyitott legyező, a középső opálszinü volt, a két szélső aczélkék, élesen elválva, s csak lassankint engedve helyet a csillagoktól áttört sötétkék éjszakának.

Alant világított a tenger. Az az ünnepies, rendkívüli önkisugárzás világítá meg egész egyetemét, a mihez fogható túlvilági kép nincsen. Minden hullámgerincz sziporkákat hány, az evezőlapátról mintha tűzcseppek hullanának alá s a habot hasító csónak után gyöngyvetéssel habzó fénybarázda marad. S a tündéri üvegtengerben ott alant a vizek birodalmának népei játszák a magok világtörténetét, egy éjszakára láthatóvá téve emberi szemeknek. A tengerfenék virágos kertje pompázik, tavasz van talán oda alant? Az állatnövények virágalakú fejei tátognak, a kagylók kitárják csodás kelyheiket, a százkarú salpa, mint egy izzó vasdarab, süvölt egyenesen végig a víz alatt, a pillangó alakú rózsáncz, a tenger denevére röpköd szeszé-

lyesen, a quálok százféle fajzata, fejkötőt, kalapot, koronát mimelve libeg, függő lámpás gyanánt a körül megvilágított zöld hullámban; csoda-alakú szalagok kanyarognak előre-hátra tekergő fordulatokban, s azok közt a tenger milliónyi úszó szárnyas népe, ezüsttől, bibortól ragyogó pikkelyeikkel, tüskés hátukkal lepénynyé szétterült, gömbbé hordósult, kigyóvá elnyult idomaikkal, aranyként villogó merev szemeikkel.

Milióra kihajolt a csónak oldalán, s úgy bámult alá merengve a csodatüneményes világló tengerbe.

— Oh ne evezz! kéré Metellt, hadd tartson tovább ez az út.

— De pedig jó lesz, ha az evezőt feszítem, dörmögé Metell, s te meg irányozd a kormányt jobban a part felé. Jó lesz innen sietni. Nézd, hogy sietnek ott alant a tinhalak erre felé! hogy ficzánkolnak a delfinek!

Milióra ugyan ezt sem tudta felfogni, hogy mi ok lehet ez a sietségre, hanem azért tette, a mi mondva volt neki, part felé kormányzott.

Egyszer aztán kezdett megérteni valamit, vagy legalább sejteni.

Mélyen a foszforfénytől átlátszó tenger fenekén közeledett valami sötét árny, egy iszonyú fekete tömeg, egy óriás, egy leviathan. Az elől futott a többi ragyogó tengerlakó. Oly sebesen haladt a vízben, mint a sas a levegőben, s idomtalan termete daczára egyet-egyet ficzánkolt, s olyankor mintha fénykirobbanás tört volna ki a tengerben, tűzoszlop gyanánt lövellt szét a tüneményes sziporka-özön, egy pillanatra fényes homályába temetve el a sötét alakot, — a másik pillanatban már messze onnan sikamlott tova a sötét tömeg.

— Mi az ott? Rebegé Milióra. Látod azt?

— Látom. Az olaszok úgy hívják, hogy «pesce cane».

— Bántja az az embert?

— A természettudósok azzal a melléknévvel tisztelik meg, hogy «embercvő».

— Megtámadhatja az a mi csónakunkat?

— Annyi neki a farkának egy ütésével összetörni ezt a csónakot, mint nekem összetörni egy dióhéjat.

— Boldogságos szűz! Oltalmazz!

— Ne félj. Most nem tart felénk. Másfelé veszi az utját.

— Talán jól van lakva?

— A czápa soha sincs jóllakva. A tenger maga nem birja eltartani. Étvágya örökkévaló. Hanem ezúttal mi megszabadulunk tőle. Látod ott a scogliót?

A tengeröből közepéből egy nagy sziklasziget emelkedik ki ezen a tájon, északi oldalán egészen kopasz és fehér.

— Ott a tenger tükre felett láthatsz úszni egy sorban valami sötét pontokat.

— Régóta nézém, azt gondolom, valami halak fejei azok ott.

— Nem. Azok nem halak, hanem tehenek. Ide tartoznak abba a kis parti helységbe, a hol az olajfa erdőcskét látod. Ott nincs se fű, se bokor, ott nem legelhetnek, azért minden reggel átúsznak a tengerszoroson a scoglióra, annak a tulsó oldalán, a mi délnek fordul, jó legelő van; a csorda ellátja magát. Ellenben a scoglión nincsen víz. Az meg ide át van az innenső parton. Ezért este a tehenek visszaúsznak a gazdáikhoz, a kik megitatják és megfejik őket. Azoknak a feltartott orruk az, a mit egy hosszú vonalban látsz elszórva úszni a víz fölött. A mi tisztelt barátunk ezek után sóvárog.

— S meg tudna enni egy egész tehenet?

— Egyszerre nem nyeli le, de ketté harapja, s úgy sikerül neki, majd mindjárt meglátod.

Alig mult el nehány percz, mely alatt a tenger alól fel lehetett hallani a delfinek csodálatos szomorú sirását, a midőn egy rémséges bömbölés üvölte végig az éjszakában. Milióra az előttük keresztben úszó fekete csoport közül egy szarvasfőt látott magasra felemelkedni, a két első kapálózó lábával. Azután elbukott a fő s vége volt az ordításnak.

— De már most igyekezzünk ám ki a partra, mondá a testvére, mert a czápának a tehénhúsra megszokott jönni az étvágya az emberhús után. Szent Antal segíts! — Forduljunk szél mentébe.

Az áldozatul esett tehénnek az ordítása fellármázta az egész környéket, a partlakók mindenünnen előrohantak a kalyibákból, ordítozva: «pesce cane! pesce cane»! az olasz harczi lármája rettenetes, s a vizek óriása gyáva, ha valaki nagyon kiabál rá, megfordul, elmenekül.

Hanem a «pesce cane» kiáltó szóra egyszerre menekült valamennyi kisebb jármű a tengerszorosban ki a partra; később valahol Buccari körül egy brigg ágyuzni kezdett a tengerből felficzkándozó szörnyetegre, a minek az természetesen nem nagy kárát vallotta.

— Már most én még a tengerre sem merek kijönni többé, se csónakázni, se fürdeni, mondá szomorúan Milióra, mikor a partot elérték, s a rémületéből magához téregetett.

Ezt pedig annál jobban szerette Metell. Így már most Milióra a tenger felől is be volt zárva. Jobban még aligha gondoskodott bátya a féltve őrzött hugáról, mint Metell. A szárazföldről őrt áll a Marguerita, a tenger felől a pesce cane, benn a Frangipáni várban Axamita strázsamester leányasszony. Ki férhetne itten hozzá?

— Az már igaz, hogy itt jól el leszek zárva a világtól.

Metell nem biztatta egy szóval sem az ellenkezőről, hanem kezét nyujtá neki s vezette a Punta della Fortezza épület felé, a mi a fosforeskáló tenger világánál valami óriási épületnek látszott messziről.

Milióra egy vakmerő kérdésre határozta el magát.

— De hát miért nem viszesz te engem magaddal oda, a hova te magad mégy?

— Furcsa kérdés! Azért, mert én olyan helyre megyek, a hol te neked nincsen helyed.

— Micsoda hely lehet az?

— Francziául úgy hívják, hogy «champ des Tartares» — tatártábor.

— Tatártábor? Hol az? Mi az?

— Azt én neked nem tudnám megmagyarázni, mert hiányoznak nálad a megértéséhez való fogalmak.

— S te a tatártáborban akarsz a számunkra pénzt keresni? Nekem egy tatártáborról az a fogalmam van, hogy ott a piszok és nyomoruság ütötte fel a tanyáját.

— No látod? Én pedig azt tudom erről a champ des Tartaresról, hogy ott van a világ minden kincse és pompája felhalmozva, a mennyi ma elfogy belőle, holnap kétszer annyi támad helyébe, Egy tündértenger, a mibe a bolondok folyvást hajigálják bele a kincseket, hogy az okosak folyvást halászhassanak benne.

— Hát nincsenek ott asszonyok is?

— Az a baj, hogy nagyon is vannak.

— Hát ha én ott volnék, nem halászhatnék én is abból a tündéri kincstengerből?

— Halásznod sem kellene, utánad repülne. Épen azért nem viszlek magammal.

— Nem tudom megérteni.

— Nem is akarom, hogy valaha megértsed. Választhatsz a tengerfenék, meg a Frangipáni vár között, de oda a hova én megyek, nem jösz. Megátkozhatsz, hogy így eltemettelek élve, de ha magammal vinnélek «oda», akkor átkoznál meg méltán és igazán.

Milióra elhallgatott. Hozzá szoktatták, hogy a mit nem tud megérteni, azt el kell hinnie. — Most még egy új talánynyal vizsgálhatta a csillagos eget: mi az a «tatártábor», a hol mesés kincsek omlanak az emberek lábai elé, a mik futnak az asszonyok után, s a hová neki nem szabad menni?

— — — — — — — — — — — —

Az őrtanyán találtak az érkezők a tűzhelyre letéve egy lámpást, benne égő olajmécscsel, embert senkit. — Ez azt jelentette virágnyelven, hogy vegyék fel a lámpást s keressék meg vele az utat fel a várhoz, Axamitának bizonyosan más dolga van.

Úgy is volt. Az egyetlen cseléd a kastélyban nemcsak major domus, nemcsak garde-de-dame, kertész, hanem szakácsné is. Axamita vacsorát főzött az érkező várúraság számára. Pompás vacsorára várta őket. Volt risotto, sült kappan, articsoka, páczolt hal, még aztán narancs és füge is és pour la bonne bouche tengeri tulipánok.

— Ejh ha! Axamita őrmester leányasszony, kend ma nagyon kitett magáért. Pompás vacsorára várt bennünket.

— Hát az ezután is így lesz. A goszpodina tudom, hogy uri ételekhez szokott.

Miliórának különösen megtetszettek a tengeri tulipánok. (Azt sem tudta, hogy mik azok?)

— Ez is lesz mindennap.

...... Pedig ez nagyon drága csemege, mondá Metell. Fiuméban csak a pipistrellik asztalára kerül fel.

— Az ám. Mert csak buvárok szedhetik a mély tenger fenekéről, a hol már rendes ember szeme nem lát.

— De hát hogyan jutott kegyelmed, Axamita őrmester leányasszony, ennyi mindenféle drága jóhoz?

Axamita komoly arczczal felelt:

— Van ez mind itt a környékben elég. Jómódú emberek laknak itten, a kik szeretik a jót.

— No hát legyen is minden jó a hugom számára, a mit megkíván.

— Lesz uram. Bizony lesz. Nem lesz rám panasza, mikor visszakerül kegyelmed megint.

— Aztán ehhez mind hagyok ám itt elégséges pénzt a hugomnál.

— Pénzt? Hát aztán mit csináljak én azzal a pénzzel?

— Mit? Hát kifizeti, a mit bevásárol.

— Hát kegyelmed azt hiszi, hogy én innen kijárok vásárolni boltba, kafánába, mészárszékbe, aztán «adsza, nesze»! Hisz agyonvernének, ha oda mennék közéjük. Utczán elhajigálhatnám a pénzt, senkise szedné fel utánam.

— Hát micsoda? Csak nem «ötön» szerzi kend mindezt?

Axamita büszkén mutatott a mellén levő érdemrendekre.

— Uram! Axamita őrmester leányasszony nem lopott soha.

— Hát akkor ki teremti azt ide mind?

— Ki, no? szólt Axamita, hát — a Marguerita.

Milióra elbámulva csapta össze a tenyereit. Hát még azt is megteszi a Marguerita? Nemcsak megvédi a várat köröskörül, hanem még el is látja élelemmel?

Metell úr nem akart erről Milióra előtt beszélni. Inte a szemével Axamitának, hogy menjen ki vele a folyosóra.

— Micsoda bolondság ez? A mit a rovinoi nyomorultak lopnak, azzal akarja kend a hugomat eltartani?

— Kövesse meg magát az úr. A rovinoi nyomorultak nem lopnak, és én nem vagyok nekik orgazdájuk. Ez egy olyan szó, a mi hiányzik az emberi beszédből. A császárnak van egy dekretuma, a mi azt parancsolja, hogy a rovinoi nyomorultnak nem szabad éhen meghalni.

— Ez igen emberséges parancsolat.

— Igen ám, de senki sem ereszti őket a házához közel, hogy enni adjon nekik, helyökbe sem hozza; annálfogva a császár azt parancsolta, hogy miután a nyomorultaknak se ingyen, se pénzért nem lehet élelmiszerekhez jutni, tehát ha valamit sötétben, alattomban beszereznek, azért ne üldözze őket senki; a syndaco jegyezze fel az észrevett kárt, s aztán küldje fel a lajstromot a fiumei podestához esztendő végén, az fizesse ki a házipénztárból.

— Ilyenformán szabadalmazott lopás, a mit tesznek.

— Hát mit csináljanak mást? Élni csak kell, ha már az Istennek úgy tetszett, hogy ilyen állatok is legyenek a világon. Én vagyok ennek a szerencsétlen fajnak a felügyelője.

— S kend nem fél velük érintkezni?

— Én? szólt Axamita, végig húzva a kezét az arczán. Hát úgy nézek én ki, mint a ki valakit még megcsókolhat?

(Különös egy mondás, de úgy látszik, Metell úr megértette, mert belenyugodott.)

— És e szerint mind azt, a mi jövőben a hugom asztalára fog kerülni, a rovinoi szerencsétlenek szerezgetik össze a környékből.

— Igen. Sötét éjszakákon, a mikor más nem lát, ők ellenben igen jól látnak a veres szemeikkel, szuroksötétben és tengermélységében. És tőlem csak az utasítást kapják, s azért háládatosak. Senkinek sem esik kára. A császár megfizeti, a mit a nyomorultak elvisznek. Sokan nem is követelik.

Azt mondják, elvitte a Marguerita.

Milióra erre a névre utánuk jött.

— Mit beszéltetek a Margueritáról? kérdezé Metelltől.

— Rendbe jöttünk vele. A mit a Marguerita az én kastélyomba felhord, azt én majd meg fogom téríteni készpénzben.

— Kinek?

— A Marguerita apjának.

— Hát van annak apja?

— Igen. A császár.

— Miféle császár?

— Először volt Napoleon császár, most pedig Ferencz császár.

Milióra most aztán törhette rajta a fejét, hogy miféle csodalény lehet az, a kinek két császár az apja?

— Eredj ki az erkélyre, nézd meg most a tengert! mondá Metell a hugának.

— Ah, be fölséges! szólt elragadtatással a leány, a mint az ablakot feltárta s a ragyogó éjszakába tekintett.

Metell úr pedig nesztelen léptekkel sietett le a lépcsőkön, a míg Milióra a vidéket bámulta.

— Zárja be kend utánam a kaput, mondá Axamitának. Búcsúzatlanul kell tőle elszöknöm.

— Nagyon helyesen teszi kegyelmed.

Metell kiosont a kapun, Axamita felment a torony-

szobába. Mikor benyitott az ajtón, Milióra azt hitte, a bátyja jön.

— Metell jöjj ide!

— Már eltávozott, dörmögé Axamita.

— Elment? végképen? szólt Milióra. Búcsúvétel nélkül! Még egy csókot sem adhattunk egymásnak.

— Ebben a várban nem ád senki csókot egymásnak, szólt Axamita kemény, mogorva hangon.

— Ki tiltja azt?

— Hát ki? A Marguerita.

KI AZ A MARGUERITA?

Mikor Milióra ilyen egyedül magára hagyatva találta magát ezen a félelmes csodáktól lakott helyen, elveszett egész lélekereje, leroskadt a földre s hevesen zokogott. Axamita ott állt, s hagyta őt sirni, maga is leány volt, tudta, hogy a sirás megkönnyebbülés. Nála ugyan régen lehetett az, mikor legutoljára könyezett. Granátos őrmesternek ha fáj valami, káromkodik, azzal gyógyul.

Mikor aztán Milióra felemelte az arczát a földről, s könnyező szemeit megtörülve, álmodók módjára hebegé: «minő borzasztó hely ez itt! egyedül magamban»! akkor odahajolt hozzá s felvette, mint egy gyermeket, levitte az ölében az alsó szobába, az volt az ágyasház; felvetve az ágy; a kandallóban ropogott a törpe fenyő; ki is volt füstölve az egész ház mindenféle fűszerekkel, a mikben gazdagok a dalmata part sziklái; ott levetkőzteté a leányt, lefektette, betakarta melegített paplannal s aztán leült az ágya lábához, mint egy leánycseléd.

— Nem olyan borzasztó hely ez kisasszonyom! szólalt meg ekkor Axamita. Azért, hogy olyan elhagyott. — Én bejártam sok messze földét a kerek világnak, s úgy találtam, hogy nem azok a legborzasztóbb helyek, a hol szörnyű a nagy magányosság. A hová az emberek legjobban

tódulnak, azok a legveszedelmesebb tanyák. Én sorba jártam valamennyit, s nem szeretek rájuk visszagondolni. A moszkvai nagy lármától a «champ des Tartares» zsibongásáig minden itt zúg még most is a fülemben. S nem tudom, hogy melyikre gondolok vissza nagyobb irtózattal.

(A champ des Tartares említésénél egyszerre figyelni kezdett Milióra. Ez az asszonykatona tudhat valamit, a mi az ő sorsával összefügg! Tekintetével mutatta, hogy szivesen hallgat rá, beszéljen csak tovább.)

— Mert nem ott van a legnagyobb borzalom, a hol jajgatnak és szitkozódnak, hanem a hol kaczagnak, dalolnak és suttognak. Az eleven kisértetek a legfélelmesebbek. Jártam közöttük, férfikarddal az oldalamon, aszszonyszívvel a mellemben: nem kaphattak el.

Ez még nagyobb rejtély volt Miliórának.

— Mennyivel jobb itt ebben a kis sziklazugban! folytatá Axamita. Ide semmi rém se jöhet be. Csendesség van köröskörül, az ember az egész világnak egy szavát sem hallja. Sírhatnak, kaczaghatnak, tánczolhatnak, verekedhetnek odakivül, itt csak a méhek döngése hallik, a mik a virágos völgyekből hazatérnek. Azok is tudják, hogy ezekben a sziklaodúkban nem bántja őket senki. Lehet háboru odakinn a világban; császárok, királyok hajigálják egymást a koronáikkal; bevehetik Gibraltárt, Párist, Bécset, a Frangipáni várat el nem foglalja senki, ennek a kapujáig el nem jön többet se a Bonaparte, se a Wellington. Tűzbe-lángba boríthatja a lázadás az egész dalmata partot; feltámadhatnak az Uskókok, a kik senkitől sem rettegnek, tőlük pedig mindenki, de a Frangipáni várat azok sem veszik be. Lehet inség az egész világon, lehet romlás, hogy a kik tegnap üveges hintóban jártak, ma házról-házra koldulnak kenyeret: itt nem tudnak arról. Odalenn az őrtanyámon nyitott ablaknál áll a fazék pénz, a hogy összegyűjtém, azt se tudom mennyi? rá sem gondolok, hogy van. Lehet olyan éhség az egész országban, hogy az emberek a paréjt eszik fel a földről, a Fran-

gipáni vár lakójának mindig megvan az egyik napról a másikra valója. Még a vihar sem bántja ezt a helyet. Mikor a rettenetes Bóra elkezd üvölteni, ordítani a Karst magas sziklái között, mintha egy egész kisértet tábor huhogna, fütyölne, rikácsolna a felhők között; mikor a tenger tajtékot túr dühében, úgy ugatnak fel a hullámok, mint a kutyák, a sziklákra: idebenn úgy hangzik az, mintha csak orgonaszó volna, s angyalok énekelnének hozzá. Ide nem jön be senki és semmi, a mi rettent, a mi árt, a mi bánt: úgy takarja be ezt a helyet a kerek ég, mintha egy üvegharang volna.

— Isten csodája ez? kérdezé Milióra.

— Isten csodája-e, vagy a sátáné? azt nem tudom meghatározni; hanem hogy emberi észen túljáró tünemény, azt bizonyosan tudom. Tudja minden ember, a ki a Frangipáni várat ismeri.

— És mi az a csoda? tudakozódék tovább a leány.

— Nehéz azt egy ilyen kisasszonynyal megértetni, a ki gyermeksége óta szent szüzek kolostorában élt, a hol nem tanították neki mást, mint azt, hogy vannak angyalok és vannak ördögök. Az angyalok szépek, nyájasak, kegyelmesek; az ördögök rútak, ijesztők, kegyetlenek. Már most hogy fogja ez megérteni azt, hogy épen azok az ördögök a legfélelmesebbek, a legkegyetlenebbek (de csak ő rá nézve), a kik szépek és kegyelmesek, mint az angyalok.

— Ezt igazán nem tudnám megérteni.

— No látja, szentem! Hisz épen azért kereste ki az urabátyja a kegyelmed számára ezt a csodatermő helyet, hogy azoktól megvédelmezze. Vannak rablók, tolvajok, a kik tetszetős formában, hizelkedve, mosolyogva közelítenek a fiatal leányhoz, mikor az még nem is tudja, hogy mi az a kincs, a mit el akarnak tőle lopni? Azért tette be ide ez üvegharang alá az urabátyja. Ide azok sem jöhetnek be.

— Azokat is a csoda tartja távol?

— Az.

— S annak a csodának a neve a «Marguerita» ?

— Ne vessen keresztet magára ennél a névnél. Az nem rosz lélek.

— Hát micsoda ?

— Talán inkább mártir. Egy asszony, a ki sokat szenvedett, s a ki azután neménak minden szenvedéseért rettentő boszút állt, hanem azt maga sem tudta.

— Hát ez nem mesebeli rém ?

— Annyira nem mesebeli rém, drága kisasszonyom, hogy én még ismertem és láttam őt. Láttam és ismertem az elején, láttam, de már nem ismertem a végén.

— Nem értem ezt ! Hogyan volt ez ?

— Hm ! Drága szentem. Nehéz azt úgy elmondani, hogy a kis leányok úgy megértsék, hogy többet ne akarjanak belőle megtudni. Mert nem jó a kis leányoknak olyan dolgokat mesélni, a mikkel vele álmodjanak.

— Én nem vagyok már kis leány.

— Jól van jól. Addig boldog, míg az lehet. Lám, én soha sem voltam az. Soha «kis leány». Mikor beszélni tanítottak, már káromkodni tanítottak. Nálunk a kis leányokból hamar asszonyok lesznek ; egymás között sem beszélnek egyébről, csak arról : hogyan legyenek asszonynyá ? én, a mióta eszemet tudom, mindig azon tépelődtem, hogyan lehetnék férfivá ? Amint megerősödtem, katonává lettem. Nem válogatták akkor az embert ; elbirtam a puskát, nem féltem a tűztől : férfihelyet foglaltam el. Áldom érte a Mindenhatót, hogy nem lett belőlem asszony ! de holtig fáj érte a lelkem, hogy soha sem voltam kis leány . . .

Axamita őrmester leányasszony félrefordult, hogy szemét megtörülje. Úgy tett, mintha csak a kandallóban rakna friss targalyat* a tűzre.

* Targaly : erdős vidékeken ismert szó, jelenti azokat a száraz galyakat, a mik maguktól lehullanak az erdőn, s a miket a szegény nép csomóba kötve czepel haza a hátán.

Aztán visszajött Milióra ágyához s leült egy kis faragott zsámolyra.

— Tehát igazán elmondjam a Marguerita történetét?

— Szépen kérem.

— De majd elrontom vele az álmát.

— Nem tesz semmit.

Axamita egypárszor a fejéhez kapkodott, mintegy öntudatlanúl. Azt takarta a katonasüveg, a mit a katonaregula szerint egész az őrmesterig még a szobában is a fején kell tartani a katonának. Milióra kitalálta az értelmét ennek a sipkához kapkodásnak.

— Talán könnyebben hozzá tudna kezdeni, Axamita, ha pipára gyujtana.

— Megengedné a kisasszony, hogy itt a szobájában dohányfüstöt csináljak?

— Óh én azt nagyon szeretem. Az a bátyámra emlékeztet. Ő is szokott dohányozni. Valami olyan biztató van a dohányfüstben. Az ember azt hiszi, hogy férfi van közel . . .

(Tehát már annyit sejt, hogy a férfi közellétében van valami biztató.)

Axamita kivette a süvege felhajtója mellől a kurta pipáját, s megtömte azt a saját termesztette latakiával, aztán kicsiholt a jószagú ürömtaplóba s nemsokára gomolygott a szűz hálószobájában az a mézédes illatú kék füstfelhő, melyet beszívni jól esik Miliórának azért, mert a bátyjára emlékezteti.

— Tehát, hogy az elején kezdjem, akkor kezdődött ez a történet, mikor én még ujoncz közkatona voltam. A raguzai várban feküdtem helyőrségen, a hol a katonai pályafutásom mindjárt azzal a balesettel kezdődött, hogy a francziák megtámadták Raguzát s az egész helyőrséget foglyul ejték. Nem sokára egész Dalmáczia, Istria a kezükbe került, de még Horvátország és Slavonia is; s ők mindezekből csináltak egy nagy királyságot, a mit Illyriának neveztek. Ennek uralkodót is adtak saját maguk nemze-

téből. Sok mindenféle új dolgokat hoztak be. Még a code Napoleont is. Mintha kellene az itt valakinek! Itt, a kinek keresete van a szomszédján, elhajtja éjjel a birkáit, s a ki igazságot akar találni, ráles az ellenfelére az úton s a bokor mellől agyonlövi; s ott az igazság. Nem kell ahhoz se syndaco, se törvény. Hanem a francziák nem sokat kérdezték, hogy mi tetszik az idevaló népnek, mi nem tetszik, hanem egészen úgy rendezkedtek, mint a kik a maguk gusztusára csinálják az országot. Legelébb is országutakat csináltak.

Ez olyan kellemetlen viszaemlékezés lehetett Axamitára nézve, hogy meg kellett újítania a taplót a pipájában.

— Ezt tartja pedig az én népem a legnagyobb ostobaságnak az egész világon. Országutat csinálni! Mintha nem megmutatná a kecskejárás, hogy merre van járható ösvény? Aztán meg mikor itt van az istenadta szép nagy tenger! Lehet ezen utazni mindig egyik várostól a másikig: minek itt a sziklákat tördelni? De hát ez az ő dolguk volt. Maguk a franczia katonák készítették az utakat. Minden ezrednek ki volt adva egy darab: ezt idáig te készíted el! Annak az ezrednek a nevét aztán be is vésték a sziklaoldalba, mikor elkészült az út. Megpróbálták ugyan a morlákokat is rá édesgetni szép napszámfizetéssel, hogy segítsenek az útkészítésnél, de az én fajtámnak megvan az a nemes tulajdonsága, hogy a férfia dolgozni nem szeret. A férfi mind nemes ember, csak az asszony, a leány a paraszt. Azok végzik a mezei munkát, a férfi csak parancsol. Különben sem voltak idehaza. Az idegenek megjelenésére mind ott hagyták a falvaikat s elmenekültek az erdőbe. Onnan nézték a hegyek tetejéről, hogy mit csinálnak ezek a furcsa idegenek? hogy építenek városokat, kaszárnyákat mindenütt az előretolt utak mentében? s várták, hogy mikor törjenek reájuk? Hanem a francziák nem igen akartak rá okot adni. Nem vettek el senkitől semmit. Fizettek aranynyal, ezüsttel. Jókedvű ficzkók voltak; a hol csak letelepültek, mindjárt táncz-

vigalmat adtak. Hanem egy hibájuk mégis volt. Rettenetesen éhesek voltak a csókra.

— Mi az? Azt nem értem.

— Nem érti, hogy mi az a csók? Hát kegyelmed soha sem csókolt meg senkit?

— Dehogy nem. Az apámra emlékszem, hogy sokszor kaptam tőle csókot, de az nekem nem tetszett, mert mindig megszurkálta a bozontos álla az arczomat. A kolostorban minden reggel megcsókoltam a Megváltó átszúrt lábán a sebhelyet, s valahányszor a bátyámmal találkoztam, annak az ajkát, s ez nekem mindegy volt.

— A csók a Krisztus lábának a sebhelyére vagy a testvérnek az ajkára? Elhiszem. Akkor hát nem is értheti, a mit mondtam. Tudtam én azt előre. Hát az az éhség a csókra valami olyan nyavalyaféle. Talán inkább rosz indulat. Mikor két ember egyszerre meglopja egymást. Az ördög beleveszi magát a szivébe s kényszeríti, hogy bolondokat cselekedjék. A veszett kutya harap, a veszett ember csókol. S néha az a csók átkozottabb a kutyaharapásnál.

— Tudom.

— Tudja? Honnan tudja?

— Hát a Hübnerből:* Judás csókjáról.

— Igaz, úgy van. Az üdvözitő átkozta meg talán akkor a csókot, mert azóta is minden csókban ott van valami Judásból. Ha a francziák felgyujtották volna a morlákok kalyibáit, ha lemészárolták volna az elfogott férfiakat, ha korbácscsal hajtották volna a népet úttörésre, ha a templomokból kihajigálták volna a szent képeket, nem keserítették volna úgy el, mint azáltal, hogy az asszonyaiktól csókot raboltak. A kapott sebet hamarább elfelejti a morlák, mint a felesége arczán felejtett csók nyomát. Olyan féltékenyek az asszonyaikra, leányaikra, hogy

* A bibliai történetek népszerű kivonatának kézikönyve azon időkben. J. M.

egyik falu népe a másik faluból származott vőlegénynek, ha akármilyen fényes kelengyét hoz is magával, nem adja mátkául leányát; özvegy asszonyt férjhez nem vesz itt senki, akármilyen fiatal maradt, a meghalt férjnek a haragjától még akkor is rettegni kell, s ha egy leányt erővel elrabol valamelyik szomszéd határbeli férfi, akkor örök vérboszú támad a két falu népe között. Tehát ezért az egyért a francziákat még jobban gyűlölték a morlákok, mint azelőtt az olaszokat, németeket, törököket. Ezek pedig fel sem vették az ő haragjukat: nevettek és daloltak s tánczoltak az asszonyokkal. (A morlák csak maga tánczol férfi-karéjban.) Nem lehetett őket bántani, sokan voltak s igen jó katonák. Egyptomban is jártak ezek, s ott is leverték a hatalmas mamelukokat. Csak tűrni kellett férfinak, asszonynak. Én akkor, mint hadifogoly, itt voltam Fiumében, s segitettem a kőhordásnál, a mint a kikötőt épitették. Nagyon jól emlékezem arra a szép tavaszi estére, mikor teljes szélcsend mellett, lelankadt vitorlákkal jött lassan evezve a Fiumárába be egy gyümölcsös bárka. A szokatlan formája mutatta, hogy messze vidékről való; a rajta levő hajósok közül egy sem tudott semmiféle olyan nyelven beszélni, a mi a környékben divó; különös benyomott orrú, olajbarna színű pofáik voltak, vastag ajkakkal s füleikben nagy karika-függőkkel. A hajóteher, a mivel a bárkájuk rakodva volt, szintén csupa különös, más világrészből való gyümölcs volt, a minőt én soha sem láttam, sőt talán meg sem mertem volna kóstolni. Hanem a mi aztán a legnagyobb népcsődületet okozott: az egy nő volt, annak a bárkának a tulajdonosa. Még az én szivem is megdobbant a láttára. Hozzá fogható valamit csak akkor láttam, mikor kegyelmed ebbe a házba lépett. A szent szűzre mondom, olyan nagy a hasonlatosság! Ma épen olyan szörnyen feldobbant a szívem, mikor a kisasszonyt megláttam. Akár csak őt látnám kiszállni a hajóbul. A parthadnagy kérdésére, hogy mi ennek a hajónak a neve? azt felelte a nő olaszul, hogy

«Marguerita». Az ő neve is Marguerita. Port Saidból jön déligyümölcscsel. Megadatott neki az engedelem, hogy sátorát felüthesse a piaczon és árulhassa a gyümölcseit. A szájtátó nép naphosszant elbámulta azokat a különös alaku gyümölcsöket, a mik a sátor alatt fel voltak halmozva; magam is egy egész vasárnapot, a mikor munkaszünet volt, ott töltöttem ácsorogva, s hallgattam, hogy kinálja a barna pofáju szolga a kirakott gyümölcsöket: baraczkokat, a mik fürtökben teremnek, mint a szőlő, ökölnyi bogyókat, embertenyér alaku ujjas gyümölcsöket, a miknek banaán a neve, az ingefára nevü szentjánoskenyér formát, az íjasfias papájafügét, dinnye-alakú gyümölcsöket, a mik pálmafán teremnek, szilvákat, a miknek tüskéje van: a ki észre nem veszi, megszúrja vele az orrát, hogy feldagad, mint egy uborka; ketté vágott nagy tököket, a mik megsütve kenyérizűek! Úgy kelt minden, mintha ingyen osztották volna. A franczia urak úgy hordták a sátorba a pénzt, hogy hordó telt meg vele. De a mi még jobban kelt a csodaszép gyümölcsnél, az a csodaszép asszonynak a csókja volt. Azt mondják, hogy nem volt vele fukar: mindenkinek jutott belőle, a ki csak megkivánta. A hirére messziről idecsődültek, s vitték a bűbájos idegen nőt minden mulatságba, a mit a kedvéért rendeztek. S a szép Marguerita tudott danolni is, tánczolni is. Ez a vár volt a helye lármás mulatságainak, a hol a szép Marguerita kézről-kézre járt a tánczban. Két hét nem telt bele, s a gyümölcsös sátor üres volt, a hajó visszament. Hanem a szép Marguerita ott maradt.

— És ekkor kezdett el a neve átokká, rémületté válni. Tizennégy nap mulva mindazoknak, a kik egy csókot kaptak a szép Margueritától, elkezdett a szemük fájni. Aztán feldagadt az arczuk; s utoljára olyan gömbölyü lett, hogy minden arczvonása eltünt róla, nem lehetett beszélniök többé, szemeik csak éjjel láttak. És ilyen maradt az arczuk örök időkre. S minthogy azok, a kik a rettentő szép asszonyt megcsókolták, aztán megint később

odább adták a csókot más nőknek, azok a nők megint más férfiaknak: egyszer csak egy hónap múlva tele volt az egész partvidék azokkal a rettenetes alakokkal, a kiknek az arczaikról le van törülve az Isten teremtő kezének minden munkája. Nők és férfiak, katonák és parasztok egyformán hordták ezt az ijesztő lárvát! S e rettenetes baj ellen nem volt segedelem. A leghiresebb orvosokat küldte ide a franczia kormány, azok kipróbálták minden tudományukat ez istencsapás ellen. Mind hasztalan. A baj megmaradt, s a ki egyszer megkapta, azt el nem hagyta többet. Terjedt sebesen, mint a ragály, de csak azokra terjedt, a kik éhesek a csókra. A morlák nép skriljevónak nevezte, a francziák Margueritának hítták e veszedelmet, arról az átkozott varázslónőről, a ki azt idehozta közéjük. Utoljára az ország kormánya mindenünnen összeszedette az egész partvidékből, a kit csak a Marguerita meglepett, s a Frangipáni várat rendelte a számukra kórházul.

Milióra kétségbeesetten sikolta fel.

— Legyen nyugodt, kisasszony, biztatá őt Axamita. Ha telides tele volna is ez a vár a leskelődő vész pusztító porszemeivel, azok ellen meg van védve az, a ki azt tudta kérdezni: mi az a csók?

Milióra még mindig rémlátásra nyitott karikaszemekkel bámult maga elé lihegve.

— Hét esztendeje már, hogy ez a csapás tart az országon. Ez alatt a hét esztendő alatt a «Marguerita» többet elpusztított Napoleon hadseregéből, mint a mennyit az egész dalmátiai hadjáratban a fegyver elemésztett. Egymaga boszút állt egész neméért. Igaz, hogy a népet is magával rántotta. Azoknak a számára meg, a kik a köznépből csúfultak el ilyen szörnyetegekké, egy kis helységet épitettek ide a Frangipani vár közelébe a francziák, ide telepítették őket mindenünnen. Azután vesztegzár alá vetették a várat és falut. Hármas kordont húztak körülötte, s a tengeren czirkáló hajókkal őrizték a bejáratot. Én azután megszabadúltam a hadi fogságból, bejártam a

hadsereggel egész Európát: elmentem Moszkváig, akkor a mi császárunk szövetségese volt Napoleonnak, az ezredem oda is elment. Majd megint a muszkával egyesültünk s akkor Párisig ment a szövetséges sereg, ott is voltam. Mikor visszakerültem ide a szülőföldemre, már akkor a francziák elmasiroztak innen, megint a mi császárunké lett az ország. A Frangipáni vár üres volt már. A Marguerita betegei nagyobb részt kihaltak belőle. A ki életben maradt, azt itt hagyták a Rovinában. Az ilyen nyomorúlt nem is kivánkozik a világba vissza többé. Az ott egy temető eleven emberek számára. Annyival roszszabb, hogy a sirjaikat nem látogatja senki.

Milióra reszketett a láztól ez elbeszélés alatt. Az ismeretlen, az elgondolhatatlan, a felfoghatatlan boszorkány-varázsa uralkodott egész lelkén, melynek még a sejtelme is hiányzott arról, a mi az életben a valóság. Csak a rettenetest, az emberfölötti rémségest értette meg belőle; hogy van egy rém, a ki megtiltja az embereknek azt, hogy egymást csókkal üdvözöljék, s a ki ellene vét, attól elveszi az Isten képét; néma, vak, süket, másvilág-lakóvá alakitja át itt ezen a földön, a ki megjelenésével a többi embereket megrémíti, a kinek látása a meleg vért megfagyasztja. S ennek a rémnek a neve «Marguerita». És e név elég arra, hogy azt az egész várat és ennek a környékét betakarja, mint egy érczboltozat, hogy ahhoz a világ minden hatalmasai és a sötét erdők minden gonosztevői még csak közelíteni se merjenek.

Axamita aztán tovább mesélt neki erről a helyről, a mely kivűl esik az egész világon: milyen jó itten lakni. Szent Antal barlangja a pusztában nem volt ennél külömb menedék, rémektől körülrajozva, de meg nem hódítva; míg a leány megszünt reszketni, s valami édes zsibbadás állta el tagjait s arra elszunnyadt.

Adjuk hozzá Axamita őrmester leányasszony mesemondásához a tényleges valót.

A Marguerita valóban egy sajátszerű epidemicus kór, a minők az ismeretlen föld egy-egy zugolyában lappanganak, a honnan azt egyszer egy véletlenül odatévedő idegen, egy hóditó hadjárat átvonuló népe kihozza magával, s aztán széthurczolja az egész világban. Ezt Napoleon katonái hozták el Egyptomból. A franczia kormány a rettenetes vészt első kitörésében akarta elfojtani s a megmérgezett lázárokat mind oda rekeszté az adriai tengerpart sziklavölgyeibe. Olyanok voltak, mint a halálraitéltek. Még rosszabbak azoknál. Viselni emberfő helyett egy ismeretlen állatnak a fejét. Az orvosi tudomány kudarczot vallott e rém előtt. Ha meg tudott is menteni valakit a haláltól, de az arczát nem tudta visszaadni. A felgyógyúltak oda voltak száműzve a rovinai gunyhókba. Mikor aztán a napoleoni királyságok összeomlottak, az Adria tengerpart ismét Ausztriához került. Az örökséggel együtt járt a rovinai lázártelep is élő rémalakjaival. Azokat ott hagyták a francziák az új birtokosnak. A császári kormány sem tehetett egyebet, mint hogy azt az egész vidéket szigorúan elzáratta az emberlakta világtól. És hogy a szegény «Marguerita» lázárok (a kiknek már ivadékuk is volt: apró szörnyetegek!) éhen ne haljanak e vesztegzár alatt, szabadalmat adott nekik a császár, hogy a mi élelmi szert Porto Réból «ingyen» elvisznek, azért őket senki ne üldözze, hanem a károsultak jelentsék be a veszteségüket a sindaconál. Dehogy jelentették.

A TATÁR TÁBOR.

Milióra csupa angyalokkal álmodott, a kiknek nincsen emberi arczuk.

Mikor felébredt, már fényes reggel volt; a nap besütött az ablakán. Axamita ott várt reá, hogy felöltöztesse.

Milióra nevetett rajta, hogy ő nála most a szobaleányi szolgálatot egy granátos őrmester teljesíti, egész uniformisban. Jó kedvre ébredt, úgy mondják, hogy «jobb lábbal kelt fel az ágyból». A reggelije is készen várt rá: kávé kecsketejjel. Azt jó étvágygyal elköltötte; Axamita megfésülte és befonta a haját (az őrmester ehhez is ért). Azután megmutatta neki a fali szekrény kincseit: a sok olvasnivaló könyvet, a miket Metell válogatott ki a számára. Sok mulatságot igérő czimek. Robinzon Cruzoe története, Telemach, Gulliver utazásai, Klimius Miklós, Bertuch képes könyve. Milióra még eddig nem olvasott egyebet, mint a Hübnert és a «Martyrok oszlopát». Ezek itt bizonyosan mulatságosabbak lesznek. «Én majd fenhangon olvasom, te meg hallgatod, Axamita, ugy-e? Aztán majd együtt nevetünk rajtuk.» Miliórának az a képzelete volt a történetes könyvekről, hogy azoknak a meséin okvetlenül nevetni kell. S nevetni sokkal jobban esik az embernek másodmagával, mint egymagában. «Igen, mondá Axamita, de majd csak estenden, lefekvés előtt; nappal az embernek egyéb dolga van, mint könyvet olvasni.» «Hát ugyan mi dolga van az embernek?» «Azt majd mindjárt megmondom. Én főzöm az ebédet.» «Hát én mit csinálok?» «A kisasszony meg zongorázik.» «Min zongorázom»? «Jőjjön csak le az alsó szobába, ott van a fortepianó.» «Tudod te, hogy mi az a fortepianó?» «Ohó! Hányszor háltam benne!» (Biz azt a katona urak szokták ilyesmire használni, mikor holmi elhagyott kastélyokba bekvártélyozzák magukat, igen jó nyoszolya lehet!)

Milióra örvendve csapta össze a kezeit, mikor Axamitával leballagva az alsó szobába, abban a zongorát megpillantá, a hangjegy-halmazzal. Mindjárt le is ült eléje s elkezdett rajta játszani, ez volt a kedvencz mulatsága.

— Mégis jó ember ez az én bátyám, úgy-e? szólt egyszer aztán Axamitához.

— Mégis jó hely ez itten úgy-e? viszonzá rá Axamita.

— De hát délután mivel töltjük az időt? Mit csinál itt az «ember?»

— Azt is megmondom. Nekem van egy veteményes kertem, abban kapálok, öntözök, ültetek, a kisasszony pedig a virágos kertjét gondozza.

— Hát van itten virágos kert is

— Menjünk oda, majd meglássa.

Axamita levezette a kisasszonyt a hátsó ajtón át a kis rejtett zugba, a hol a régi olajfa állt. Milióra csak elbámult, mikor az ajtón belépett, tele volt az a kert mindenféle szép virággal. Hogy kerültek azok oda? Azt Axamita tudja, aztán meg azok az emberek, a kik csak éjjel látnak, a kiknek a császár szabadalmat adott, hogy a mit kinn az ég alatt találnak, a mit megkivánnak, magukkal vihessék. Lesz itt új virág mindig. Azok elhozzák éjjel a Puntához. S reggelre Axamita elülteti a kis kertben, úgy lesz az, mint a tündérmeséében.

Most már teljesen boldognak érezte magát Milióra. Egyik virágtól a másikhoz futott, fogta az öntöző kannát, sorba megöntözte; bele is melegedett, a kendőjét feldobta az olajfára, az arcza egészen nekipirult. Azután letekintett a tenger felé nyiló résen abba a mélységbe, mely meredeken hanyatlik alá a hegy lábáig.

— Itt csak nem jöhetne fel ember!

Meg-meg fölnézett az égre.

Ez a kis kertecske úgy függ az ég és a föld között.

— No én megyek a konyhába ebédet főzni, mondá Axamita.

— Ebéd után pedig majd megint mesélni fogsz nekem olyan szépet, mint tegnap?

— Hát szép volt az a mese?

— Nagyon szép volt a Marguerita meséje. Azt még többször is el kell mondanod, hogy jól eszemben maradjon.

Már nem találta rettenetesnek. Egészen gyermek volt még. Ugyan az a rémrege este megrikatta, nappal meg-

nevetteté. A sötétben a fejére húzta a takaróját, hogy meg ne kisértse valami olyan arcz nélküli rém, nappal pedig kiváncsian kukucsált keresztül a kerítésfal résein Rovina felé, hogy nem láthatna-e meg egyet ezek közül az Isten csoda-állatjai közül.

— Délután tudod mit mesélsz el nekem, Axamita? Említetted tegnap, hogy te voltál a «tatár táborban» is.

— Nos aztán? szólt Axamita nagy nyersen.

— Hát elmondod nekem, hogy milyen az a tatár tábor?

— De már azt nem mondom el!

— Miért nem mondod?

— Mert nem tudom.

— Nem tudod elmondani azt, a mit a két szemeddel láttál?

— Nem hát! Hiányzanak nálam a szavak hozzá. Ott voltam, emlékezem reá, most is előttem áll, mégsem tudom elmondani.

— Olyan gyönyörű, vagy olyan rettenetes?

— Olyan gyönyörű és olyan rettenetes együtt.

— Csak azt mondd meg hát, hogy hol van az a tatár tábor? Melyik világ végén?

— Ez bizony egyik világ végén sincsen, hanem ott van a világ közepén. A tatár tábor Párisban van.

— Eredj! szólt felkaczagva Milióra s a hátára ütött Axamitának. Te engem gyöngén bolonddá tartasz.

Axamita vállat vont, s a szájába dugta a pipáját, aztán ment a konyha után látni.

Milióra még azután is nevetett. Micsoda bolond ötlet, azt mondani, hogy Párisban van a tatár tábor!

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Pedig hát ott volt.

A világváros legfényesebb részét foglalta el, a Palais Royalnak az udvarát.

Csaknem ötven esztendeig látta a félvilág a «tatár

tábort» egy fabódékból, deszkasátorokból, emeletre tákolt gerendatornáczokból egymás hegyire-hátára halmozott tömkeleget a Palais Royal udvarán garázdálkodni.

Annak a Palais Royalnak az udvarán, mely királyok s azok fölött uralkodó miniszterek és kegyencznők számára épült, túlhalmozva a művészet minden kincseivel; melynek termeit, folyosóit, díszlépcsőit és titkos feljáróit nagy történelmi események, kéj, pompa, olympi istenmámor jelenetei tették emlékezetessé; mely milliókat nyelt el s milliárdokat okádott ki (a Missisippi aranynyá vált hullámaiban) s aztán megint népeket nyelt el és vértengert okádott ki (innen indult ki a forradalom); hát ennek a dicsőségtől eltelt palotahalmaznak, a praktikus utókor, hogy hasznát is vegye, deszkasátortömeget ragasztott a fényes corridorjaihoz, s ott volt a világ zsibvásárja félszázadon keresztül.

Ennek a gúnyneve volt a «champ des Tartares.»

Azonban, a mire a franczia ráteszi a kezét, még ha szemét is, virággá változik. Az a deszka Babel úgy fel volt cziczomázva ékítményekkel, úgy befestve tarka fénymázzal, úgy tele aggatva drága függönyökkel, elrejtve virágok, felfutó folyondárok közé, hogy azt senki sem vehette észre, hogy fából van. Az óriási bazár árutornáczai közepett egy circus is volt, legalább annak hívták, de nem volt az lovak számára készült porond, hanem a válogatott emberi bolondságok szinpada. Az is csupa deszkából volt, de úgy felczifrázva, szőnyegezve, kivül-belül befestve, megaranyozva, délvirágok csoportjaival körülvéve, hogy a ki meglátta, azt hitte, ez a Nagymogul kioskja.

A két sor árubódé s az emeletes facsarnok az ezeregy éjszaka legvakmerőbb tündérmeséjén is túltett változatos pompapazarlással; itt volt felhalmozva, a mit izlés, művészet, bizarr szeszély, emberi érzékek felmagasztosítása végett előteremt: aranymives boltok ékszerhalmazai, keleti szőnyegek, divatöltönyök, pipere, művirág, toll, drága-

prém, festmények, szobrászati művek, eleven madarak tárlata, velenczei kristályok, órák egész raktár számra, félbeszakítva egy-egy kávéháztól, melynek falai csupa tükörből vannak, egy-egy étteremtől, melynek bejáratánál ki vannak rakva a ritka vadak, halak, délgyümölcsök a mik odabenn az asztalra kerülnek, süteményes boltoktól, és könyvárus-kirakatoktól. Minden ragyog, illatoz, mosolyog, csábít. De leginkább az, a mi eleven. A lepkeraja az asszonyi szépségnek. Azok a szép nők, a kik azt kiálták a bevonuló szövetségesek elé palotáik erkélyéről: «vivent nos amis, les ennemis!» (Éljenek a mi barátaink, az ellenségek) s a mely nap meghódította a muszka, angol és német Párist, másnap meghódították ők mind a hármat. A világ legkönnyelmübb népe, gond nélkül, fájdalom nélkül, lelkiismeret nélkül. A vétkezés remekművészei. A mint a szövetséges seregekkel együtt beözönlött a világ fővárosába a barbárok minden nemzetének idegen csoportja, ők felvették valamennyinek a viseletét. Máskor Páris adta a divatot az egész világnak, most Páris vette át az egész világ divatját. Nehány évig egy folytonos maskara-bál volt itt az élet, s a szép hölgyeknek minden bolondság jól illett. Nem volt olyan elhihetetlen, szörnyeteg csodachimærája a pipere-cultusnak (mert ez több volt már mint divat, ez vallás volt!), a mit a «boule rouge» kecsei elragadóvá ne tettek volna. Ott rajzottak egész nap a babyloni népcsődületben. Délig a tatár tábor sétányain, délben az éttermek asztalainál, este a szinházaiban (volt több is a Palais Royalban), éjjel a kivilágított barlangokban, miknek punchterem, játékház volt a neve.

Különös zagyvaléka volt a kiáltó ellentéteknek ez években a világváros. Egy nagy nemzet, mely eddig a félvilágnak osztott parancsokat, mely trónokat alakított s azokba a saját fiait ültette idegen országokban, mely adófizetőjévé tette egész Európát, s aztán a műizlésével, a divatjával, a művészetével még egyszer meghódította,

még egyszer adófizetőjévé tette; most letiporva, meghódítva, megkötözve a hyperboræok minden szegletesfejű népei által, türnie kellett azoknak az uralmát, dölyfét, üldözését és nevetni hozzá.

A házakban gyász, az utczákon tivornya. Minden családnak volt, a kit megsirasson: a jó hazafiak zárt ajtók mögött, leeresztett ablakfüggönyök alól lestek ki az utczára, s kinn a boulevardon ölelkezve járt a hazatért royalisták serege a diadalmas idegennel, a ki nemzetét leverte.

A piaczok, az utczák szegleteiről vakarták a régi neveket, a mik diadalmas időkre emlékeztettek. A Vendôme-oszlopra húzták fel nagy mesterséggel a világhódító óriás szobra helyébe az ólom liliomot; kevesebb gonddal csomagolták a rokkantak esplanadeján a Szent-Márk szárnyas oroszlánját, hogy visszavigyék, a honnan ide került, Velenczébe. Annak a helyébe is egy liliombokor jött ólomból. A nagy diadalivet bedeszkázták; Desaix gyönyörű érczszobrának burkolatot csináltak. Egészen mezítelen volt az ércz-alak; s a bronczcsábító ellen védeni kellett a similor erényt.

Az új franczia király jó, becsületes ember volt, verseket is irt, azok is becsületes versek voltak. Ha mások jobb verseket nem irtak volna, mint ő, poétának is megjárta volna. Épen úgy, mint a hogy Francziaország királyának is megjárta volna, ha nem épen Napoleon császár után érkezett volna meg. De mindannak daczára, hogy olyan kedves ember volt, neki is voltak ellenségei. Majd egy szabólegény állt elő, azt állítva, hogy ő XVI. Lajosnak a fia, az igazi trónörökös, majd meg egy faczipőkészítőnek a fia hozta a bizonyítványait, hogy ő az igazi dauphin, őtet illeti meg a királyi trón; utóljára egy fa-óra-készítő állt elő a világot felvilágosítani, hogy ő az igazi, valóságos XVII. Lajos, Mária Antoinette kedvencz «Louis Charles»-a. Szegény XVIII. Lajos azt sem tudta, melyik ellen védelmezze biczegő trónját. A vissza-

tódult emigrans sereg, a hajdani marquisk és vicomtok mind azt követelték, hogy a dominiumaikat, a miket a forradalom elkobzott, adják vissza nekik, s a püspökök, az apátok, hogy a templomaikat, kolostoraikat, a mikből a respublika pantheont, szinházat, kaszárnyát csinált, megint alakítsák vissza. A mi mind lehetetlen volt. Olyan okos ember lett volna elég, a ki parancsolni tudjon, de olyan bolond nem akadt, ki engedelmeskedjék. Páris még mindig az idegen invasióé volt. Ha ezelőtt fegyverrel a kezében özönlötte el a világvárost az idegen sokaság, most pénzzel a zsebében rohanta meg. Rendet nem lehetett tartani, mert az ember nem tudhatta, hogy az a garázdálkodó maskara, a kit utczai verekedésért befognak, nem valami muszka herczeg-e? s az a veszedelmesen kihivó magaviseletű hölgy, a ki fényes nappal nyilvános botrányt csinál, nem valami hatalmas angol mylordnak a myladyje-e?

Valamint, megfordítva, arról sem lehetett bizonyos a rendőr, (ha egyátalában kiváncsi akart lenni ilyen aprólékosságokra) hogy az a nagy applombbal terjeszkedő hatalmas muszka herczegforma úr, azzal a sok érdemrenddel, nem a legközönségesebb zsebmetsző czég tagja-e? s az az úrhölgy, a ki négy lovas hintón hajtatott idáig, szerecsen inas hordja utána a persa shawlját, nyaklánczán, övcsatján borsónyi gyémántok, nem valami kalandornő-e? s hogy valóságos gyémántok-e azok, s igazi fekete-e az a szerecsen? Azt pedig épen hiába való fáradság lett volna kitanulás alá venni, hogy ebből a hemzsegő tarka-barka hangyabolyból ki minő nemzethez tartozik? mert a ki itt azt a hosszú lengyel krakoviánkát viseli, az nem lengyel, hanem börze-agioteur; azok a hosszú sarkantyúk, a mik a kozák pantallon alól kimerednek, s a hölgyek uszályát fenyegetik, hozzájuk a zsinóros mellény, a kifent bajusz, azok nem valami magyar urat jelentenek, az a boltos legények divata; a Stuart Mária főkötőt meg épen nem az angol myladyk viselik, hanem

a breda-utczai lorettek. Azok a mult századbeli alakok pedig, a kik pötyögős culotteban, puderezett máslis hajjal, keresztbe dugott karddal ögyelegnek előre-hátra, épen úgy lehetnek hazatért emigránsok, kik mindenhez hívek maradtak, még a parókáikhoz is, mint próbára siető szinészek, vagy a Ranelaghból hazatérő maskarák.

Hozzá van szokva a világ minden bizarr, rendkivüli viselethez; senki semmiben sem ütközik meg, s a tarka-barka zagyvalékot csak a társalgási modor teszi egyformává: illem, tisztesség, udvariasság mind a számüzött fogalmak közé tartozik. Nem a régi franczia nép ez, de nem is a mostani. Az egész világ bolondjainak a gyűlhelye van itt, a kik találkozót adtak egymásnak a föld minden részéből, egy helyen, a hol minden szabad. Dévaj kaczagás, arczátlan megszólítások, czéda mozdulatok, leplezetlen hivogatás, kótyavetyén osztott kegyek, inyencz élvvadászat lót-fut, kergeti egymást, leskelődik áldozatára, kérkedik, ha megtalálta, árulja a becsületét s dicsekedik szemérme veszteségével.

Egy szakadatlan zsibvására ez a kéjnek, a gyönyörnek. Az egyik azért jön ide, hogy mire vesztegesse a pénzét, a másik, hogy mijét adja el érte? S megvehető minden! Egymás mellett árulják a boltokban a hamis gyémántot, meg az igazi gyémántot, s mind a kettő megvehető azokkal együtt, a kik azt viselik, külömbözik csak az áruk.

S ha egy-egy büszke hölgy-alak megy végig néha a tarka pillangóraj között, herczegnői tekintettel, állig begombolt egyszerű, de drága nehéz bársony köntösben, a ki elnéz az emberek feje fölött, s istennői fenséggel ignorálja a fényes csőcselék hódolatát, az a legveszedelmesebb valamennyi között. Az is megvehető, csak az ára igen nagy.

Azok az arczképek, ott végig egy hosszú tornáczban, a legszabadelvűbb öltözethiánynyal, mind megvehetők, az eredetijeikkel együtt.

S mikor néha a czifra sokaságon egy fekete ruhás szerény alak furakodik keresztül, hogy a főlépcsőkhöz juthasson, mely a «monsieur» (Artois herczeg) lakásához vezet, hóna alatt a bőrtárczával, melyben a legujabb sürgönyök vannak, az is megvehető sürgönyöstül együtt.

Mert a tatár tábor egyuttal arra is szolgál, a mire most a hirlapirodalom, a hirek elterjesztésére. Itt tudni meg mindent legelőször, a mi a nagyvilágban történik, és azt is, a mi nem történik. Itt van a pletykavásár. A publikum maga a reporter. Gyorsabb ez, mint a gőzsajtó. Délben (csillagászi időszámítás szerint) a börze-agiotage ideje van, a ki a börzéről jön, ide siet, itt folytatja. Minden ember járja az aranyborjú körtánczát. Egy órával később egész pompájában van a tatár tábor, akkor jelenik meg az elegáns világ, pazar ragyogását bemutatni; a galleriák akkor essbouquettól és eau de mille fleurtől illatoznak; két órakor jön az emigráns aristocratia, akkor a csarnokok illata átváltozik pézsmává; három órakor megnyilnak a restaurateurok pincze-ablakai: a kápri- és szerecsendiómártás szaga csalogatja a közönséget a gourmand asztalhoz; ekkor egy kicsit megritkul a népcsődület, sokat elnyelnek az éttermek, de még maradnak elegen, a kik nem szoktak ebédelni, vagy még nem kaptak valakit, a ki megebédeltesse őket; azoknak a mulattatására előjönnek az utczai énekesek, muzsikusok, a vándor csemegeárulók, akkor a félzsoldon levő katonatiszteké, meg a Kairó-utczai kisasszonyoké a világ, s kezd úrrá lenni a csarnokok légkörében az ánizs, eltaposott narancshéj bűzével vegyítve; este felé aztán, mikor meggyujtják az ezernyi argand-lámpákat, chevreux-gyertyákat, akkor összekeveredik a nappali raj azzal a másikkal, a melyiknek mind az arcza, mind a toiletteje éjszakai világítást kiván, s akkor aztán parfume, ételszag, dohányfüst, aroma, elöntözött bor-, pálinka-gőz összeelegyül a forró emberi lélekzettel s a gyertyák bűzével, úgy, hogy

otthon találja benne magát minden ember. Hét óra felé aztán, mintha kisepernék, úgy kitisztul minden, de még akkor is ott helyben marad, a mi eltünt, a szinházba zsufolta össze magát. A Palais Royalnak két nagy szinháza van, s azon kívül számbavehetetlen spektákulum barlangja, minden zaj, minden nép azokba költözött. Ott folytatják a nagy zsibvásárt zene és énekszó mellett. Éjfél felé kibocsátják megint a rajaikat a komédiatemplomok s tódul elő kaczagva, dalolva, kiabálva az egész Babylon, s a mint jön, úgy el is vész a punchtermekben, a miknek kivilágított ablakain láthatók a szilaj taglejtések, a tánczmozdulatok, a walzer hangjai mellett, míg egy-egy ajtónyitásnál végig lehet látni egy-egy fénytől ragyogó termen, melynek csupa tükörfalai sokszorozzák a drága Carcel-lámpák, a sinumbrák fényét. Azok ott játéktermek; tömve mindig; a legszebb hölgyeket ott látni, a legfényesebb toilettekben, és azok nélkül is, ott pezsgőt is adnak a játszóknak ingyen. Ezek a harmoniabarlangok igen szép haszonbért fizetnek a kormánynak, s szabadalmuk van rabolni trente et quaranteal, biribivel és roulettel. De csak éjféltől három óráig, nyitott ajtóknál, azontúl zárt ajtók mellett. Ez a napirend a tatár táborban, így vázlatosan ismertetve. Vannak idegenek, a kik a Palais Royal tatár táborán kivül nem láttak Párisból egyebet; idejöttek s addig ki sem mozdultak innen, a míg mindent meg nem tudtak, a mit megtudni érdemes volt.

Csak késő éjjel három óra után, mikor a Palais Royal óriási kertjének hársfái töltik el fölséges mézillatukkal a salakjaitól megszabadult levegőt, akkor látni ott a lámpák világánál egyes köpenybe, talmába burkolt csoportokat, a kik egymást csöndesen köszöntik, halkan beszélgetnek. Ezek azok a férfiak, a kik megmaradtak francziáknak és becsületes embereknek, a nélkül, hogy száműzetésbe keveredtek volna.

Mondják, hogy néha maga Artois herczeg is lejön

egy melléklépcsőn fényes palotájából, ilyen késő ejjeli órában, a gyéren látogatott kert fasorai alá, friss levegőt, hársillatot belélekzeni, és talán még más egyebet is.

— — — — — — — — — — — —

Hogy mindezeket Axamita őrmester leányasszony, daczára annak, hogy szemeivel látta, mégis, hogy nem tudta elmondani Milióra kisasszonynak? azt már körülbelől lehet gyanítani.

Valamint az iránt is lehet némely fogalmat elvonni, hogy miért nem hozta a hugát ide magával Metell?

Hanem, hogy őt magát mi hozta hát ide? ez még mindig olyan kérdés, a mi komoly válaszra vár.

A CARAMBOL-PARTIEK.

Ott járt már napok óta Metell a Palais Royal hirhedett tornáczaiban s ő is azok közé tartozott, a kik éjjelre is ott maradnak. Megtartotta nemzeti viseletét s az előny volt ránézve. Ez első tekintetre megvallja az idegent, míg ha incroyablenak öltözik, az lerí róla, s elárulja, hogy messzeföldről jött.

Semmit sem csinált még, semmibe sem vágott bele, nézelődött. Tanulmányozta a szerepet.

Nem árult el kiváncsiságot, érzéketlen maradt a festett és kifestett szépségek kecsei iránt, nem barátkozott senkivel, a ki belekötött, eljárt mindenüvé, a hova mások járnak; őrizkedett a szinházban észrevétetni, hogy értett a darabból valamit, a balletban ő is a szinpadnak szegezte a kukucskáját (Gucker), de tovább nem vitte a studiumot; de Vitry restaurateur-jében ebédelt, a hol ötven franc a teríték ára, de bort nem ivott; a képek közül a hirhedett paripák aczélmetszeteit nézegette s esténkint ellátogatott a játéktermekbe; egy-egy louisdort feltett a rouge et noirra, ha elvesztette, ha megnyerte, abbahagyta; nem űzte tovább. Nép volt a játékasztalok körül tömér-

dek. Közönséges szerencsevadászok. Olyan spelunkákba is betévedt, a hol szakértő játékosok űzik a mesterségüket fáraóval, makaóval. Vannak közöttük, a kik ahhoz is értenek, hogyan kell a balszerencsét megjavítani? Hogy kémnek ne tartsák, egy pár játékra meghagyta magát fogni, de vigyázott magára, nem hagyta magát tűzbe vinni. Ezek mind közönséges rablók és olyan áldozatok, a kik, ha sokat vesztettek, bele ugranak a Szajnába.

Azokon ugyan nincs mit sajnálni, a kik azért, mert elhagyták nyerni a pénzüket, beleugranak a vizbe; mert azért mentek oda, hogy a másiknak a pénzét elnyerjék s abban az esetben ők is épen olyan hidegvérrel nézték volna el, hogy hogyan öli bele magát a vizbe az a másik. Olyan ez mint az amerikai párbaj, a hol, lelke szerint, mind a két fél gyilkos.

Az igazi előkelő úri világ nem itt volt.

A dandyk, az incroyableok egy caffée chantant-ban gyülekeztek össze, a hová két louisdor belépti dij mellett lehetett bejutni. Ott hires művésznők produkálták magukat, ezért a magas entrée.

Ebben a kávéházban a pinczérek és marqueurök mind válogatott szép hölgyek voltak, XIV. Lajos korabeli apródoknak öltözve s azok között valódi királynénak tünhetett fel a hódító szépségű Corysande, a kinek, hogy nagyobb legyen az illusio, támlásszékül a westfáli királynak a hajdani trónusa szolgált, a honnan a kávéhoz a czukrot osztogatta.

Hanem ez csak a külszin volt. Míg a productióhoz való tribune hátul volt, s ott, a ki az ál-Catalanit akarta hallgatni, szürcsölhette a kávéját, találgathatta a czukorbonbonokra irt verses charádákat, csinálhatott szerelmi cselszövényeket a madameokkal és myladykkal, addig a főérdek a négy tekéző-asztal körül tömörült össze.

Ez, mint mindenki tudja, szép férfias és ártatlan mulatság. Azért néha nők is gyakorolják, és olyan emberek is, a kik nem ártatlanok.

Mind a négy tekeasztalon hiányoznak a lyukak, a mikbe a lapdák szoktak hullani, ezeken csak carambol-partiekat játszanak. A legérdekesebb neme a tekejátéknak, valódi tudomány.

Itt már nem a vakszerencse dolgozik, a hogy a kártyában, hanem ész és testi ügyesség együtt a szerencsével. Rendesen mind a négy tekeasztal el van foglalva, de aztán lassankint egy körül csoportosulnak a nézők, azok között szép hölgyek is, a legfényüzőbb toilletekben. Annál az asztalnál bizonyosan a játékosok tornája folyik. Vannak, a kik ebben a tudományban mesterek, de vannak olyanok is, a kik már professorok!

Nincs a kártyának az a neme, a minek olyan szenvedélyes áldozói legyenek, mint a minők voltak ez időben a carambol-partie sectariusai.

Mintha az elmult két évtizednek óriási népharczai mind erre a kis négyszögletű zöld térre szorultak volna össze, úgy keresték a találkozót egymással Nagy-Britannia, Gallia, Borussia, Scythia (azaz Oroszország), még az Oceánon túli nagy keletkező ország képviselői is, s küzdöttek a «zászlóik» becsületéért, dákóval és csontgolyókkal. Itt volt az igazi Marengo, itt Austerlitz, itt a Borodino!

A francziák azonban itt is győzelmesek maradtak volna az egész világ fölött, ha az angoloknak e téren is nem lett volna egy Wellingtonjuk. Egy lord Severland. A tekézők nagymestere. A kinek dákóhegye előtt reszketett Borussia, meghajolt Hibernia, adófizetővé lett Scandinavia!

Ott dönti őket halomra a vitézi tornában győzhetlen fegyverével, keskeny karimájú à la Welling-tonját előre bodorított félwuklijára billentve, s felmeredő inggallérjai közül lenézve az egész világot. Most épen Amerikát kényszerítette capitulatióra, kinek szégyenét a malomkő terjedelmű Bolivár karimája sem képes eltakarni.

— Amerika is oda már! Európa rég meghódítva! Melyik világrész van még hátra?

A győzelmes viador meglátja a bámulók között Metellt, a kit nagyon is exoticus öltözete nem kevésbé tesz feltünővé, mint minden európaitól elütő arczjellege. A szeméből kiolvasta, hogy ő is ért ehhez a tudományhoz, és hogy vágya volna a megmérkőzéshez. Elárulja ez magát.

— Uram! szólt, lökbotjával a tekeasztalra mutatva, Metellhez. Nem tetszik pour l'honneur du drapeau? Oroszok vagyunk?

— Nem. Magyarok vagyunk.

— Annál szebb. Ez ritkaság. — Kétszáz louisdor a partie.

Metell tudta azt úgy is.

— Az nekem nagyon magas tét, mondá húzódozva.

A győzelmes viador végig nézett rajta, szánalomhoz hajazó kifejezéssel s aztán azt mondá:

— No hát legyen huszonöt louisdor. Én úgy is játszom. Csak azért, hogy a trofeumaim között egy ázsiainak az exuviái is legyenek.

Metell sem az «ázsiai» illetékesség, sem az exuviák előleges igénybevétele ellen nem tett kifogást, hanem szétnézett dákó után.

— Szolgálok az enyimmel, mondá Severland lord, megkrétázva a lökbotja hegyét, — ne legyen az a hit, hogy a botom meg van babonázva. Egyszer az egyikünk lökjön vele, másszor a másik.

— Ki kezdje? kérdezé Metell.

— Mindig az, a ki provokálva van!

— Szeretem az igazságot. Vessünk fel pénzt?

— No hát vessünk. Mi az ön jelszava?

— Császár.

A felvetett pénz az arczképpel fordult felfelé az asztalon. A mylord átnyújtá Metellnek a dákót.

Metell aztán le sem tette azt a kezéből, a mig a partiet végig ki nem csinálta.

— Bravo Ázsia! mondá a lord. Ez emberül volt végezve.

Engem lökéshez sem hagyott ön jutni. — Hanem hát folytassuk. Dupla, vagy semmi!

Metell elfogadta a felhivást s megkezdte a második játékot. Be is végezte, a nélkül, hogy az ellenfelének egyéb dolga lett volna, mint számlálni a lökéseket.

— Hisz ez egy vadembertől egészen jó! mondá a mylord. Duplázzuk meg még egyszer a tétet.

Már ekkor kezdtek Metellnek szövetségesei támadni. A legyőzött nemesek oda álltak a háta mögé és lesték minden lökését.

Ezúttal sem hibázott el egyetlenegy lapdát is. A leglehetetlenebb állásokkal is kiczirkalmazta az összekocczantót. A harmadik játék is az övé volt.

A mylord most már csak a jelszót ismételte.

— Dupla, vagy semmi. A tétel kétszáz arany volt már.

A közönség egész érdeklődése Metell játéka körül összpontosult.

A negyedik játékot is megnyerte — felváltás nélkül.

Ekkor már négyszáz louisdor volt a pénztárban.

A mylord azt is megduplázta.

Mikor Metell az ötödik játékot is megnyerte, a nélkül, hogy a dákót csak egyszer is visszaadta volna a gazdájának, a néző közönség frenetikus tapsban tört ki e diadal fölött. Borussia, Scandinavia, Hibernia saját kudarczaikért visszaadott megtorlást láttak ez ordáliában.

Ámde Nagy-Britannia nem szokta magát megadni a veszteség után.

— Dupla, vagy semmi! hangzott a mylord szava újra.

Nyolczszáz louisdorra ment föl a tétösszeg.

Kezdettől végig ünnepélyes csend volt a játék alatt. Ez már a hatodik játék volt. — Példátlan eset, hogy valaki hat játék carambolt megnyerjen egymás után, a nélkül, hogy a játszótársát egyetlenegyszer is lökéshez juttassa.

Mikor ez is megtörtént, a néző közönség varázslatnak kezdte hinni a dolgot. — Ez nem mester, ez professor! Még a professorok között is a dékán!

— Dupla, vagy semmi! ismétlé lord Severland.

Metell egy szó nélkül hozzá kezdett a játékhoz. Egy apródnak öltözött pinczérnő egy pohár jeges barbarasseal kinálta meg; abból egyet szürcsölt s nyugodtan fogott a munkájához. — Csupa mesterlökés volt, a mit csinált.

A hetedik játékot is megnyerte.

Már ekkor a pénztárban háromezerkétszáz louisdor volt felhalmozva.

Ekkor kezdett a néző közönség szétszállingózni Metell légköréből. — Ez nem hogy mester, nem hogy professor: hanem «kozák» (gréque). Ettől jó lesz távol maradni.

Most már mindenki azt képzelte, hogy érti már, miért mondta ez az idegen a győzelmében telhetetlen mylordnak az első megkinálásra azt, hogy neki a kétszáz louisdornyi tét nagyon magas! Ez játékos-psychologia. Ha az első összemérkőzésnél a mylord azt látja, hogy fenhatós ellenféllel került össze, megköszöni a mulatságot, s abbahagyja a játékot, kétszáz louisdor veszteséggel. Így pedig bele lett sodorva, a játékos-agyafurtságnál fogva, mely a szerencse erőszakolásában bízik, hogy mindig duplázza a tételt, mindig mélyebben gázoljon bele a koczkáztatásba; ez kiszámítás volt. Az idegen egy professionatus játékos. Jó lesz tőle távol maradni.

— Dupla, vagy semmi! ismétlé hidegvérrel az angol.

Egész halommal állt már az arany a pénztárban. Metell előbb egy pohár forró punchot hozatott magának, s tűrte egész fásult egykedvűséggel a közönségnek a szemszúrását azalatt, a míg azt kanalankint felszürcsölte.

A szép éjpillangók, a játékbarlangok ragyogó szépségei ezalatt ott sertepertéltek el mellette, — egy ilyen nagy nyereségben levő játékos egyszerre érdekessé kezd válni. Némelyik csaknem az ölébe ült, olyan közel törleszkedett hozzá. Egy delnő, a kinek akkora kalapja volt, hogy mikor föléje hajolt, mind a kettőjük fejét eltüntette az ernyője alatt, azt sugá a fülébe, hogy a «a hetedik játék után joga van önnek visszahuzódni».

Háromezerkétszáz louisdorral érdemes is lett volna.

Lettek volna, a kik azt vele igen kellemes társaságban megoszszák.

Metell fölállt a punch mellől s jelezé, hogy kész folytatni a játékot.

Mindig «victor prœcedit» (a győztes kezdi).

Csak úgy ment a nyolczadik játék is, mint az eddigiek. Metell a legcsodálatraméltóbb geometriai feladatokat hajtotta végre a tekeasztalon. Játéka művészet volt már és remeklés.

Egész a legutolsó lökésig mind valamennyit mesterileg eltalálta.

Csak az utolsó taszítás volt még hátra, s ennél következőleg álltak a lapdák.

Mind a három egy vonalban a tekeasztal közepén. — A közbeeső, a fehér, a Metell lapdája; innen rajta a kék lapda, túl a veres.

A körülállók lélekzetüket visszatartva lesték, hogy mi lesz ebből. Senki se hallatott még csak egy sziszszenést sem.

Hatezernégyszáz louisdor függött ezen az egy lökésen.

Tanult játékosok tudják jól, hogy az ilyen configuratióban levő tekelapdáknál háromféle kisérletet lehet tenni, hogy a közbülső lapda a két szélsőt megérintse.

Az első a jól kiszámított visszalökés (rekuzé), a fehér megüti a verest, attól visszalöketik s ráfut a háta mögött levő kékre. Ennek a sikere egy harmadperczre kiszámított gyorsaságtól függ.

A második a quart. Borotva-élnyi élességgel eltalálni a fehérrel a veres lapda oldalát s akkor negyedik szegletélre visszakerülni a kék lapdához. Ehhez igen jó szemmérték kell.

A harmadik pedig a terz. Ez a legnehezebb; de nemsikerülés esetén, ha a lökés elég erővel volt intézve, még egy visszatérő quintben eredményt igér.

Senkinek sem volt kétsége az iránt, hogy oly remek-

játékosnak, mint ez az idegen, akár az első, akár a második módszer a legbiztosabbban sikerülni fog.

Százhuszonnyolczezer frank ez az egy lökés!

Metell sokáig látszott magában tanakodni, mintha válogatna, egyszer már a dákó hegyét neki is mérte a fehér lapda aljának, a mi a rekuzé lökése; de aztán csak megváltoztatta a szándékát, s a két biztosabb mód helyett választotta a legnehezebbet, a terzlökést. A körülállók boszúsan csettentettek a nyelvükkel. Ez valóságos feladása a játéknak. A lapda terzre is elkerülte a kék lapdát, meg quintre is. A dákó a mylord kezébe került, a ki aztán szintén nem tette le azt addig a kezéből, a míg mind a harminczkét lapdát meg nem csinálta. A nyolczadik játék el lett vesztve. — Ó-Anglia győzött.

— No uram! ön most Anglia leggazdagabb lordjának ajándékozott százhuszonnyolczezer frankot! suttogá Metell fülébe az a nagykalapos delnő.

Metell vállat vont, mint a kinek hatezernégyszáz louisdor nem is pénz.

Arról pedig mindenki meg volt győződve, hogy az idegen champion szándékosan adta föl a nyert játékot; és mégis oly gavalléros módon, hogy ellenfele nem érezhette magát ez által megsértve.

Ez nemcsak mester, nemcsak professor, hanem gavallér!

A mylord azonban ledobta a queut a tekeasztalra s oda lépett Metellhez:

— Uram!

— Mylord!

— Tud ön l'hombret játszani?

— Játszottam már.

— Azt kérdeztem, hogy «tud»-e ön játszani l'hombret.

— Tudok.

— Akkor szívesen látom önt holnaptól kezdve nálam, minden nap éjfélután egy órakor.

S azzal a kezébe nyomta a névjegyét, czímével és hotele körülirásával ellátva.

A L'HOMBRE.

A l'hombre urak játéka, még pedig nagy uraké.

A sakkjátékhoz is éles ész kell, de mégis sakkjátékos lehet akárki, ázsiai, afrikai nevelés mellett is, de hogy l'hombret játszszék valaki, ahhoz európai műveltség kell.

A l'hombre valamennyi más kártyajátéknak a furfangjait egyesíti magában.

A l'hombre-játszónak egy mathematikus mnemotechnikájával kell birni, a mellett egy hadvezér tervalkotó tehetségével, széles látkörrel, minő egy diplomatáé, lavateri physionomia-ismerettel, és azután — megfelelő protectióval «Szerencse» istenasszony részéről.

De még ez sem elég.

Bírhat valaki minden tehetségével a festőnek, a zenésznek, azért mégsem lesz belőle «művész», ha hiányzik nála a «szikra». Ilyen a l'hombre-játékosnál a játékérzék. Némely ember egész életén át játszott, szenvedélye volt, a nélkül, hogy játékérzéke lett volna. Ez az ihlet, a mit a múzsa választottjának homlokára lehell, csak olyan, mint a másik kilenczé. — A tizedik múzsa: a «Fortuna». — A többi kilencz mind aggszűz maradt, — no, férjhez ugyan ez se ment, de kérője mindig van sok, kérők, a kik nem ijednek vissza attól, a mit ez a hölgy világosan a kezében hord s a mitől minden becsületes férfinak illik idegenkedni, sőt kérve kérik tőle a szarvat: (a bőségszarvat).

De még ez sem elég.

A l'hombre-játékosnak psychologiával is kell bírni.

Mert nem elég jó játékosnak, nem elég szerencsésnek lenni, hanem az a feladat, kitalálni, hogy mikor, és kinél érvényesüljön a tudomány és a szerencse? — számítani az indulatokkal, a szenvedélyekkel, a temperamentumokkal, a nemzeti sajátságokkal, — a küleselmények befolyásával, a szerencsés szerelem, az elkeseredés, megcsalatás,

a nagy öröm, a heves indulat mind igen nagy tényező a l'hombre-asztalnál.

A ki a l'hombrenak szentelte az életét, az épen oly nagy és minden erőt igénybevevő feladatot vállalt magára, mint a ki azt tette fel, hogy egész életén át a vámpolitikát fogja tanulmányozni, vagy a jogcodificálásba merül bele. Azzal az apparátussal, a mely az embert jó l'hombre-játékossá teszi, bátran miniszterré lehet akárki. Lesz is akárhány.

De még mindez nem elég.

Még egy fődolog van hátra.

A «zóna».

Tudjuk, hogy a szeszélyes istenasszony a földgömböt gurigázza a lába alatt. Ezen vannak a zónák. Az egyik zóna alatt teremnek csak a garasok, a másik alatt a tallérok, aztán az aranyak, de a legfelső alatt a százezrek. Ide bejutni, ebbe a zónába, ez a mesterség, ez a polaris expeditio. Azt nagy jégtengerek veszik körül!

Mert mit ért Orpheusnak, hogy olyan jó muzsikus volt, mint Paganini, ha csak a vadállatokat gyűjtötte össze publikumnak, a kik nem fizetnek belépti díjat. Sőt még Plutó is csak aprópénzzel fizette ki. Nem elég a nagy talentum, a terrenum a fődolog. A genienek zóna kell.

Csakhogy ebbe a legfelső zónába nagyon nehéz eljutni.

Mivelhogy a l'hombre fenséges művészetének nemcsak olyan emberek szentelik az életüket, a kik valaha miniszterré lehetésről álmodoznak, hanem olyanok is, a kiknek egyenes életfeladatuk ebből az egy tudományból megélni.

Azért ezen zónának a lakói nagyon válogatók és kizárólagosak.

Mivelhogy az igazi gentlemant az utánzottól olyan nehéz mai nap megkülönböztetni, mint az aranyat a similortól.

Az, hogy valaki tylburin jár, s szerecsen inast tart, nem bizonyít semmit; az érdemrendek, a szalag a gomblyukban

tréfadolog, még az ajánlólevelek sem érnek semmit, azok mellett lehet valaki világcsaló, kalandor, professionátus kártyás. Az ilyen professorokra vigyázni kell, hogy valamikép a high life szentélyeibe be ne vehessék magukat.

Jó szerencse, hogy e kizárólagos körök bennszülötteinek van valami ösztönszerű tapintata, a mivel a jött-ment kalandort, a maguk fajtája közül ki tudja ismerni, épen mint az omagua indiánok kiismerik a közéjük lopózott cheeppewas indiánt — a szagáról. — Van valami neme az impertinentiával párosult modestiának (furcsa hybridum), a mibe bele kellett élni az embernek magát, hogy autochtonnak lássék. A ki ezt otthon az apai kastélyban meg nem tanulta, ha utánozni akarja, elárulja magát. Hiába nevezteti magát az inasával grófnak, hiába udvarol a kis tánczosnőnek, hiába tart versenyparipákat, hiába osztogat louisdorokat borravalónak, azok odafenn megérzik rajta, hogy nem közéjük való. A kávéházban, a turfon, a bettinghousban, ott szóba állnak vele, tartják a tételeit, játszanak vele makaot, carambolt, ahhoz minden idegen hozzáférhet, a nyilvános játéktermekben nincs rangkülönbség, senki sem restelli, ha olyan pénzt nyert el, a mit valaki a közpénztárból suvasztott el, vagy a párisi kloakák bérletéből kapart jelő. — Gazember volt-e a játék előtt, öngyilkos leszjáték után az ismeretlen partner? senki sem kérdezi. Ha incorrectnek találta a játékát, fölkel és ott hagyja, még jó éjszakát se kell hogy kivánjon neki. Hanem, hogy valaki az igazi high lifeból azt mondja valakinek az ismeretlenek közül: «uram, ha tud ön l'hombret játszani, lépjen be ezzel a névjegyemmel a rue de Rivolii palotába», ehhez kell, hogy megérezzék rajta az, a miről az omagua indiánok megismerik egymást.

Ez az elővigyázat annyival inkább parancsolva volt ezekben az időkben, mert Páris a kerek világ minden kalandorainak gyűlhelye volt ekkor, tele idegenekkel, a kik nemcsak Párisra, de egymásra nézve is idegenek. A számüzetésből visszatóduló franczia arisztokráczia maga

is annyi nagyhangzású czímet hozott egyszerre forgalomba, hogy az ember szinte szégyenlette magát, ha a neve előtt nem volt valami gróf, vagy marquis, ellenben az igazi herczegek sem átalltak minden lépten-nyomon olyan vállalatokba kezdeni, a mik nagyon közel rokonok a szédelgéshez. Alchymia, perpetuum mobile, repülő léggömb, bölcsek köve, jövendőmondás s más efféle világbolondítás egyenesen a legfelsőbb aristocratia légkörében nyerte származását, úgy hogy az igazi úrnak még a saját osztálya iránt is nagyon óvakodónak kellett lenni.

Ezt a bűvkört törte keresztül Metell. Megtalálta a Behring-szorost a legfelsőbb jégzónába.

Az, a mit a carambol-partienál tett, az az omaguának az illata a maga őserdejében. Azt csak igazi vegyületlen kék vér teszi meg, hogy egy egész tőkepénzt, a mi már a kalapjába be van seperve, s a mit egész korrekt módon tett tulajdonává, minden segítsége nélkül a vak szerencsének — nem utána járva, de felhivatva, hogy ezt visszaöntse megint az asztalra, még pedig oly modorban, mely az ellenfél büszkeségét meg nem sérti; ez egy olyan vonás, mely a nemes ember alakját kiegészíti, s grand seigneur-ré üti.

Ez nem tartja azt a tele kalap aranyat elég egyenértéknek azért, hogy aztán a másik perczben az egész társaság háttal forduljon felé és azontúl minden ember elnézzen a feje fölött, a kivel összetalálkozik. Ez tudatni akarja, hogy ő igazi úr!

És czélt ért vele. Meghivták a rue de Rivoli-i palotába s azontúl otthon volt benne.

Itt volt az aristokrata körök zárt játékklubbja.

A Palais Royalban szoktak játszani mulatságból, a rue de Rivoliban a játék volt a czél. Itt nem voltak se kaczér világszépségek, se frissitőt körülhordó női apródok, se római canephorák, ide nem volt másnak bejárása, csak férfinak, s nem míveltek mást, mint a játékot, nagy pénzben.

Metell nem tünt fel különös szerencséje által, hol nyert, hol vesztett; s azt tartották felőle, hogy igen szépen játszik.

Gyakran játszott magánál gyöngébb játékosokkal, s nem mérgelődött rajta, ha azok megverték. Ilyenformán a rokonszenvek kezdtek feléje hajolni. A kisebb erők csoportot képeztek a nagyobb körül, a kik előharczosuknak kezdték tekinteni. — Volt ott egy orosz herczeg, a nevét nem jegyezte fel a krónikánk, a ki impertinens szerencsével játszott s nem is restelte, hogy érzik a præpotentiáját.

Ez addig tartott, míg Metell össze nem akadt vele, azontúl vége volt a prestigenek. A magas klub egész érdekkel kisérte azt a tusát, mely elvégre e két erős champion között kifejlődött. Remek tornák folytak le a zöld asztalnál, a miknek a vége az lett, hogy az orosz herczegnek nagyon rossz kedve volt.

Mi volt Metellnek a nyeresége? azt nem lehetett tudni, mert ebben a klubban nem raktak készpénzt az asztalra. Egy névjegy hátára irta fel mindenki az összeget, a mivel veszteségben maradt, s azt másnap délig beváltatá. A veszteségét igazi gentleman nem szokta elpanaszolni; arról pedig, hogy mennyit nyert, még a nem gentleman sem örömest beszél. — Az orosz sokkal gazdagabb volt, mintsem megszokott fényüző életmódján a kártyaveszteség valami változtatást tett volna, — és épen úgy nem lehetett másfelől Metell szokásain észrevenni, hogy kedvezett neki a szerencse. Visszahuzódva élt, bár a kényelmet és jó izlést nem tagadta meg magától. A hol kellett, adakozó és bőkezű is volt; résztvett a mulatságokban, azt kereste a mi jó és drága, de a mi a legdrágább, azt kikerülte, az asszonyt.

Pedig az a lélektani tapasztalás régóta meg van állapítva, hogy az a négy hölgy (a kártyában) mindig az ötödik számára keres. Tiszta hazugság az, hogy «a ki az egyikben szerencsés, az a másikban szerencsétlen», — a

ki a játékban szerencsés, akad szerencséje annak a szerelemben is.

Metellnek nem volt ez a szenvedélye. Pedig ezek ikrek! Sok elhihetetlen történik az életben. Azoknak a sorába tartozik az a csodaeset, hogy egy fiatal, életteljes, keleti véralkatú dalia felkerüljön (mondjuk, hogy) Babylonba; a hol a Mylitta-cultus templomaiban áldozik a világ minden népe, azokat mind sorra járja, s úgy jöjjön ki belőlük, mint József Potifárnétól, — annyival jobban még, hogy a köpenyegét sem hagyja ott.

— Kőből vagy te? kérdezék tőle gyakran gentleman czimborái.

— Nem én. Csakhogy én még nem találtam asszonyt, a ki nekem igazán megtetszett volna.

Ez is valami új! Egy férfi, a ki drágára tartja magát.

Futnak utána, kerítgetik, csábbal körülhálózzák, — de nem hagyja magát elfogni.

Talán valami ábrándos szerelem tartja igézete alatt? Talán hűséget esküdött valakinek s azt megtartja? — Vagy talán olyan titokban tudja vinni a dolgát, hogy senki se jöhet rá?

Találgathatták azt Arra, hogy miért rakja félre a szerencsejátékban nyert pénzt egy úri légkörben növekedett fiatal gavallér, soha sem jött rá magától senki.

... És hátha egyszer csakugyan rá talál arra az asszonyra, a ki igazán megnyeri a tetszését?

Megválik, mi lesz belőle?

LADY ADAMINA.

A rivoli-utczai l'hombreclub, az csak a «hivatal» volt: bizonyos órákban, beavatott habituék számára nyitva; ott nem volt hölgytársaság, ott szódavizen kívül egyebet nem ittak. Ez a komoly hivatás palotája volt, épen mint a börze. A l'hombre és a börzejáték között külömben is sok hason-

latosság van. A börze ebben az időben szintén a Palais Royalban volt, egyenesen a tatár táborba lehetett belőle kilépni. Az igazi mulatság mégis csak itt volt virágjában. Ez volt a Mohamed paradicsoma. Ugyanazok az alakok, a kik a l'hombrenél, meg a börzecoulisseoknál végezték a nehéz munkát, egyenesen oda siettek a Palais Royal játéktermeibe, azt a munkát, gyönyörre felmagasztositva folytatni. Itt mindjárt talált az ember vesztesége esetén feledtető vigasztalást, s a nyeresége számára kellemetes elhelyezési módot.

Metell is mindennapos látogatója volt a tatár tábor gyönyörbarlangjainak. De csak ízlelgetni látszott a poharat.

Úgy tudott járni a veszedelmes tündérraj közepett, mint a szakértő méhész a méhei közt: egy sem csípte meg. S ennek a tündérméhnek a csípése veszedelmes.

Leghirhedettebb alakja volt a tatár tábornak a restauratió első éveiben a rejtélyes lady Adamina, teljes czime szerint lady Adamina Sidney-Abba. Összetett név: egy angolból, meg egy keletindiaiból. Némelyek szerint leánya egy keletindiai nábob családdal összeházasodott angol lordnak, mások szerint özvegye. Fényüzése után hozzávetve akármelyik lehet. Fogatai feltünők, lovagláshoz angol és arab paripákat tart. Mikor angol ménen lovagol, női nyeregben, akkor fátyol takarja az arczát, mikor meg arab paripát ül meg, akkor keleties öltözetet visel, a turbán paradicsom-madara csak árnyékozza, de nem takarja arczát; olyankor ez arcz a maláji faj epedő olajbarna szinét mutatja; a sétányon, a nappali toilettehez ki van festve liliom- és rózsa-szinre; este szinházban néha a sötét ruhához márványfehér arczot visel, máskor meg tiszta fehér ruhához, fehér csipkefátyolhoz meghagyja a természetes barna arczszínét. Mindegyikkel elveszi az embereknek az eszét.

Pedig nincs neki semmi szüksége az imádóinak az eszére, a magáéval sem tud hová lenni; minden bo-

londságot, a mi a közönség izgalmára szolgál, ő talál ki, s mire a többiek utána csinálják, akkorra ő másikat indít meg.

Maga talál ki exoticus divatokat, mikben első nap kinevetik, de második nap már megtapsolják. Látni a fején Stuart-főkötőt, lófarkas sisakot, turbánt, prémes kucsmát, orosz gyöngyös pártát, s mind jól illik neki. De legjobban meglepő akkor, mikor semmit se tesz fel a fejére, hanem férfiasan felborzolja a haját, s magas kravátlit köt. Ilyenkor tökéletes lord Byron-arcza van, a kihez külömben is meglepő hasonlatossággal bir.

Hanem a termet, az arczvonások tökélye, a feltünő megjelenés, a pazar pompa még mind nem igazolná a varázst, a mit lady Adamina az egész tatár tábor férfi-közönségére gyakorol, hanem ezek a szemek! Egyetlen fekete gyémánt van a világon (az is Párisban van), de annak a tüze nem szokatlanabb, mint ezeké a szemeké. S hogy tud velük játszani! Minden tudományát az asszonyi varázsnak könyvnélkül tudják ezek. Meggyujtanak és megfagyasztanak. Villámaikkal a szívig tudnak lőni; a ki a sugáraik közé tévedt, mintha a pókhálóba keveredett volna, ki nem szabadúl többé. S mikor ezzel a lankatag epedéssel árasztanak egész delejfolyamot, az képes egy szentet a lábáról elejteni.

S lady Adamina bőven használja a varázs hatalmát. Nem titkolja, hogy hódító hadjáratot visel az egész férfinem ellen. Nincs olyan rétege a társaságnak, a mit felzavaratlanul hagyna. A herczegektől a diákokig mindenütt keresi a maga őrültjeit. S minden izléshez tudja alkalmazni magát. Tud ábrándozó lenni, mikor olyan bolondja van, kinek ez tetszik, s aztán megint szilaj bordalokat énekelni s carmagnolet tánczolni, mikor másforma bolondok közé kerül.

S a kit egyszer hálójába keríthetett, azt azután tökéletesen ruinálja. Egy fiatal elsassi diák főbe lőtte magát miatta. Egy porosz báró elvált érte feleségétől. Egy orosz

herczeg rá költötte a fél vagyonát. S a varázsló szépség az egyiket kifosztogatja, a másikra elpazarolja, de boldoggá nem teszi egyiket sem. Még azzal senki sem dicsekedhetik, hogy meghódította volna. Tudja magát mindenképen védelmezni. Annyira mindenképen, hogy egy westfáliai gróf, a ki megunta a tréfát s komolyan vette az ostromot, egy ökölcsapást kapott tőle, hogy két hétig viselhette a szeme alatt a nefelejtset.

Azt mondják, hogy nincsen szive.

A mesebeli ördög, mikor asszonyi alakot vesz föl.

Telhetetlenebb hódító Attilánál.

Vagy talán az van vele, a mi már annyiszor megtörtént, hogy még nem jött elő az a férfi, a ki megtalálja a szívéhez való kulcsot? Pedig mindenik azt hiszi, hogy hátha ő nála van.

Ahhoz is nagy bolondság kell, hogy valaki a lutriba rakja be a pénzét, abban a hitben, hogy hátha az ő száma jön ki; de még nagyobb bolondság kell ahhoz, hogy valaki egy szép asszony lelkére bizza a lelkét, azt képzelve, hogy hátha az övét tartja meg.

Lady Adamina mindennapos látogatója volt a rouge et noir banknak s maga is résztvett a játékban. Az arczán soha sem lehetett észrevenni a változást, akár nyert, akár vesztett.

Itt találkozott vele legelőszőr Metell.

Muszka barátja mutatta be neki. Ezt találta a bosszuállás legsikeresebb nemének a klubban szenvedett veszteségeiért.

— Melyik szinre szokott ön tenni? kérdezé lady Adamina.

— Én mindig a veresre.

— Akkor én a feketére teszek.

Azzal odatolták az aranyaikat a játékasztalra.

— Nézze ön, milyen jó gondolat ez, mondá lady Adamina, odamutatva egy ékszerkereskedő kirakatára.

A játékterem két oldalán egyúttal apró boltocskák

voltak, a mikben ékszereket, ritkaságokat, csemegéket és virágokat árultak. A szerencse kegyenczei mindjárt közel találhatták, a mit vásároljanak és azt is, a kinek azt elajándékozzák.

Az a jó gondolat, a mi lady Adaminának a tetszését úgy megnyerte, egy eleven szegfűcsokor volt, a minek a tartóját egy kigyó képezte: remeke az ötvösművészetnek; az egész smaragdokból összeállítva, a két szeme rózsaszinű gyémánt.

Az ékszerész azt állította, hogy az a mű antik, a középkorból való. Lady Adamina ellenben azt vitatta, hogy az keletindiai mű, ráismer a zománczozatáról.

Metell bebizonyította, hogy szakértő, ő ehhez hasonlót tud valahol, csakhogy az gyík, de a zománczozás épen ilyen, németalföldi munka. E közben egészen elfeledkeztek a tételeikről ott a rouge et noir asztalon.

Egyszer aztán egy pipacsszinű selyemruhás hölgy megérinti a legyezőjével Metell vállát, s azt mondja neki halkan:

— Uram, önnek már tizenhatezer frankra gyűlt a tétele.

(Az asztalon hagyott tétel minden fordulónál megduplázódik, ha folyvást annak a színe jön elő a kártyában.)

Metell azt mondta: «Köszönöm, madame». S tovább fűzte az érdekes eszmecserét lady Adaminával és az ékszerészszel.

Néhány percz múlva már a kabátja szárnyánál fogva rántotta meg a piros ruhás hölgy.

— Uram, legyen önnek esze! A tétele harminczkétezer frank.

— Bánom is én! — Azt is megtudnám mondani, szólt ismét lady Adaminához fordulva, hogy kinek a műterméből került ki az ékszer.

Egyszer csak nagy zaj, zúgás támadt a hátuk mögött. Kaczagnak, szörnyűködnek. A bank a mai napra megszünteti a játékot. Metell otthagyott téte hatvannégyezer

frankra sokszorozódott, s ezzel a mai pénztár szét van robbantva. Metellnek jelenti a croupier, hogy a pénz ott az asztalon, mind az övé.

— Hát csak csomagolják össze, majd rendelkezem vele.

S hátra sem néz. Hanem azt kérdi az ékszerésztől:

— Mi ennek a szegfűcsokornak az ára?

— A szegfűcsokornak?

— No igen. Ha eladó.

— Itt minden eladó. Azért van kitéve.

— Hát mit fizetek érte?

— A szegfűért? Tiz soust.

Metell kivett egy francos darabot, s visszaadatott magának fél francot.

— Szabad önt megkinálnom a csokorral mylady?

S lady Adamina elfogadta a szegfűcsokrot és odatűzte a ruhája fodrai közé.

Még így nem látták a szemeit lángolni, mint ebben a pillanatban.

És ettől fogva mindennap szegfűcsokrot viselt a keblére tüzve.

— Ugyan mivel hódítottad meg ezt a hölgyet? kérdezé tőle pár hét mulva a muszka.

— Azzal, hogy nem hódolok neki.

A DRÁGA FÜTTY.

Sok embert ismerünk, a ki magát tönkre juttatta a játékon. De ugyan ismer-e valaki egyetlen egy olyan embert, a ki a játékon vagyont szerzett?

Pedig azt a pénzt, a mit valaki elvesztett, más valakinek okvetlen el kellett nyerni.

Ennek bizony az a titka, hogy a ki százezer frankot nyert, az kétszázezeret szokott elkölteni. A kártyanyereség éget. Nem enged aludni. Aztán a kinek a játékban lángesze van, az az életben szórakozott; itt mindenkinek kész

préda, rászedi az ékszerész, kárpitos, a kocsigyáros, a tiszttartó, a cselédjei, szeretői. Megvétetik vele ékszerekben az újat antik gyanánt, s szerelemben az antikot új gyanánt. Az egyik felizgatott szenvedély nem hagyja elszunynyadni a másikat.

Egy olyan ritka madár, a kivel mindez nem történt meg, volt Metell.

Feltünő szerencséje volt minden játékban, arról mindenki beszélt már, de a mellett nagyon óvatos volt. Nem fösvénykedett, úri módon élt, de nem pazarolt. Annak az aranyozott társaságnak, mely keblébe fogadta, minden dáridóiban részt vett, de valami híres bolondság elkövetésére nem hagyta magát elragadtatni.

Mesemondáshoz hasonlít ez. Különben más emberek nem azért szoktak Párisba sietni, hogy ott az erényes életből a magasabb tanfolyamot bevégezzék.

Találgatták is a rejtélyét az úri czimborák. A muszka ezt a magyarázatot adta neki: Ez a Babiagorai Ripa-rievich, a mint a neve mutatja, valami orthodox hitű magyar. Ezeknél gyakran előfordúl az, hogy valami fogadalmat tesznek, s azt aztán fanatikus szigorral megtudják állni. Ha az oláh megfogadja, hogy két esztendeig nem fog pálinkát inni s erre a papja előtt, két égő gyertya mellett megesküszik, hát akkor nincs az a hatalom, a mi két esztendő lefolyása alatt egy csepp pálinkát bele tudjon diktálni. Hanem aztán, a mint a két esztendő letelt, akkor beül a kocsmába, addig ki se jön onnan, míg mindazt, a mit elmulasztott, le nem itta. Ilyenforma fogadalma lehet tán Metellnek is.

Az angol más magyarázatot talált. Metell praktikus ember. Tudja jól, hogy az asszonyt a hideg tartózkodás hódítja meg legbiztosabban. Ez az ő látszólagos közönye ravasz kiszámítás, a minek a sikere már is észrevehető. Lady Adamina egészen átváltozott, a mióta Metell igézete alatt áll. Eddig ő uralkodott a férfiakon, most az uralkodik ő rajta. Utána jár, minden szavával elárulja, hogy ő

a meghódított. A sok bolondos divat helyett most oly öltözetben jár, mely minden idomot eltorzít s hozzá széles karimájú bolivárt visel, a mitől még az arczába sem lehet látni. Komoly, mélázó igyekezik lenni. Szép ezt a játékot meszsziről nézni. — Vajjon melyik marad a végén a győztes? Metellnek sikerül-e a tündéri Adaminát odabűvölni, hogy az megkérje őt férjül? vagy pedig lady Adaminának, hogy Metell kérje meg őt feleségül? Az első esetben Metell ér czélt, mert egy mesés gazdaságú feleséget kap, a másodikban pedig lady Adamina, mert akkor a szeme közé fog nevetni Metellnek: «hiszen csak ezt akartam!» s azzal egygyel több bolondja van a gyüjteményében.

Egyik sem járt közel a valóhoz.

Ki találhatná azt ki, hogy ennek a mosolytalan arczú ifjunak a szeme előtt szüntelen ott áll egy árnykép: mikor a kártyát osztja, mikor a poharát megtölti, mikor a szép asszonyok szemeibe néz, mikor a világ minden bolondsága körül rajozza, egy leánynak árnyképe; a ki egyedül, magában jár egy puszta, elhagyott várkastély toronyszobájában, s hallgatja a tenger mormogását, a sirokko zúgását, a hojszák sikoltását és számlálja a napok jöttét és lementét, örömtelenűl, félelmek, rettegések között és nem gondolkozik egyébről, mint hogy mikor jön vissza a bátyja őt e rettenetes magányból megváltani? Milióra árnyképe áll szüntelen közötte és a világ minden örömei között!

Meglehet, hogy ő is azt mondja magában a lüktető vérnek: «Várd végét a fogadalomnak: ha letelik az időm, akkor majd úszszunk abban a gyönyörben, a mit most nyelvhegygyel sem ízlelünk!» Hanem addig őrzi magát, vigyáz, megtakarít és szivéhez nem enged senkit közelíteni.

A tatár tábor közepett volt egy circus, a miben a restauratio korszaka alatt látványos színdarabokat szoktak előadni. Fából épűlt, mint a tatártábor többi része. Lülömben egész más volt a czélja, mint a színi elő-

adás. A krónikairók azt jegyezték fel róla, hogy olyan jól érezte magát benne az ember, mintha a kalifák háremébe jutott volna. A páholyokban, a színfalak közt virágzótt az igazi költészet, a mihez nem kell se jámbus, se rím. Botrány is volt elég, s azok miatt eleget főtt a feje a rendőrfőnöknek; már az a fenyegetés is hallatszott, hogy lebontatják az egész barakot.

Sok ideig adták benne azt a mythologiai szinművet: «Ariadne Naxosban», a mi az aranyfiatalságnak kedvencz darabja volt. A színigazgatónak minden este más Ariadnét kellett fölléptetni, mert a tegnapinak rendesen akadt egy Bacchusa (az előadás után), a ki Naxos szigetéről elszöktesse, azonban volt készletben mindig elég.

E fölött nagyon sok tréfa támadt: az erkölcs őrének, a policzájnak ugyanannyi hivatalos boszúság. Hanem hát nem tehetett ellene. A mi az isteneknek szabad, azt az embereknek talán csak nem lehet bűnül felróni.

Egyszer aztán a színigazgató, hogy compromittált reputatióját helyrefényesítse, új darabot hirdetett, a miről bizonyos lehetett, hogy azzal mind a közönségnek, mind a kormányköröknek teljes megelégedését fogja kivivhatni. A darab czíme volt: «Bonaparte szerelmi kalandjai.» (A szerző nevét nem jegyezte fel a historia.)

«Bonaparte szerelmi kalandjai.»

Még élt a világrendítő óriás, ott Szent Ilona szigetén, s már komédiát játszottak róla Páris városában, a francziák előtt. Komédiát az ő kicsúfolására, s annak az egész csodákkal teljes korszaknak, a mit lánglelke alkotott, gyalázattá, nevetséggé prostituálására. — Lehetett ez? Hihető ez?

Hát ha lehető volt az, hogy nehány lépéssel odább, magában a dicsőséges Theâtre Françaisban, melynek művészei egyedül voltak kivéve az egyházi anathema alól, a kiknek kizárólagos szabadalmuk volt minden franczia szinész fölött, hogy ha meghalnak egyházi szertartás mellett, s szentelt földbe legyenek eltemetve; hát ha ebben a fen-

költ csarnokban megtörténhetett az, hogy Mars kisasszony egy este violákkal diszített öltönyben lépett fel a színpadra, s arra őt, a múzsák választottját, a franczia művészet csillagát oly általános fütyülés, tombolás fogadta, hogy vissza kellett vonulnia az öltöző szobájába, levetni a violás öltönyt s felvenni egy másikat liliomokkal s abban jelenni meg a szinpadon. Akkor aztán végnélküli taps fogadta. — Fordult a világ. — Az ibolya a Napoleonidák kedvencz virága, a liliom a Bourbonoké. Most a liliom évadja van. No hát, ha ez a Theâtre Françaisban megtörténhetett, mi nem eshetik még akkor meg a tatár tábor deszka bódéjában?

A palais royali circus csak annyiban felelt meg a nevének, hogy köröndvolt, de nem egyúttal porond is. Azt a tért, a hol más circusban a lovak szoktak futni, s az acrobatai erőmutatványok csodái mennek végbe, támlás padsorok foglalták el, a karzatok páholyokká voltak szakgatva, a miknek az előszobáiban vacsorálni is szoktak, s a mikből rendesen oly dévaj lárma, nevetés, feleselés szokott az előadás közé vegyülni, hogy a jó földszinti közönség válogathatott benne, hogy melyik szindarabot élvezze : azt-e, a mit a színpadon adnak, vagy azt, a mi a páholyokban folyik. Abban az egyben mégis megtartotta az előadás circusi természetét, hogy bevett szokás volt egyik páholyból a másikba átugrálni, vagy a földszinti páholyból fölmászni az emeletibe az oszlopok díszitésein. Ezt a gymnastikát produkálták nem csak az urak, de a hölgyek is. — A játszó személyzetre bonbonokat hajigálni egészen a bon tonhoz tartozott. A proscenium-páholyból megkinálni egy pohár pezsgővel a primadonnát, mikor az áriáját végezte, a courtoisie legildomosabb kifejezése volt. Hogy a közönség beleénekeljen az előadásba (néha egészen mást, mint a mit a színpadon zengedeznek), az volt a mindennapi külön élvezet. Az énekelt szöveg lefordíthatatlan volt — még francziára is. A rendőrségnek erős rendelete volt, hogy botrányok kikerülése végett hölgyeknek nem

szabad a földszinti nézőhelyre menni. Annálfogva a parterre tele volt hölgyekkel, a kik férfiruhában jöttek. Így aztán nem volt botrány.

Néha-néha pedig az történt meg, hogy a legérdekesebb jelenet közepett a közép erkélyt elfoglaló klubbpáholyból egy stentori hang lekiáltott egy jelszót a közönség közé, például ilyenformát: «a kamara megszavazta a miniszteriumnak az ujoncztörvényt!» — vagy pedig ezt: «az aacheni congreszus leszállította az egy milliárd hadi kárpótlást kétszáznegyven millióra!» Akkor aztán az egész közönség felkeveredett: az egyik hírnél elkezdtek az emberek egymással ölklöződni (a royalisták dühösek voltak, hogy katonamentességi kiváltságuk megdült), a másik hirnél pedig egymás nyakába borultak és tapsoltak, kaczagtak, ellenben mind a két körülmény között tódult minden ember a kijáratoknak, szerencsére köröskörül ajtó, ablak volt a circus, s törte magát okos, bolond, a börze csarnokai felé, a mik ott voltak a szomszédban, a Palais Royal másik udvarában s sietett el nem maradni az arany borju körüli tánczból. Az első hírre nagy lett a baisse, a másikra még nagyobb a hausse; a nézőtér olyan üres lett, mintha tüzi lárma söpörte volna ki; a szinészek azért csak játszották tovább a darabot; de a mint végezte a coupletjét valamelyik, kikiáltott a színfalak közt ácsorgó börzesenzálnak: «végy!» — «adj el!» s az orchestrumban összevissza ment a muzsikálás, mert a zenészek nem a taktust számlálták, hanem az agiót.

Az egyik prosceniumpáholy rendesen lady Adamináé volt, még pedig az, a melyiknek a mellvéd párkánya olyan alacsony, hogy a szinpadra könyököl ki A csodálatos asszonyi tünemény nagyobb vonzerővel húzta a közönséget a cirque royaleba, mint maga az előadás. Az ő szüntelen izgó-mozgó alakja, az ő villámszóró szemei, merész mozdulatai, kaczajjal vegyülő fenhangú fecsegése, az ő minden emberi fantáziát megszégyenítő öltözetei, néha-néha a darab közé szórt élczes, szúrós, sikamlós

calembourgjai, a páholyába tóduló dandykkal való morikálása, óriási virágcsokrai, a magával hordott kis kutyája, a kit néha (ha egy kedve elleni szinész debutirozott) közbe ugattatott a játéknak: olyan megszokott kiegészítő része volt mind a cirque royale előadásainak, hogy azok nélkűl a közönség élvezete nem is lett volna tökéletes.

Ezen az estén azonban sajátszerű meglepetést szerzett lady Adamina a közönségnek.

Először is már a darab kezdete előtt beült a páholyába, nem jött, mint szokás, az előadás folyama alatt, lármázó kiséretével, ott kinn kezdett discursust folytatva, ismerőseit az átelleni páholyokban üdvözölve, ananászait kosár számra maga után hozatva, a miket előadás alatt kezeivel szokott tisztogatni s a héjával a muzsikusok orrát czélba hajigálni. A húzó harmonikáját sem hozta el ezúttal, pedig igen szépen tudott rajta muzsikálni; de a mi egészen meglepő volt, oly egyszerű toilletteben jött, a minőt megint senki sem visel egész Párisban: Stuart Mária sapakot a fején, állig begombolt merino-derekat könyökig érő keztyükkel, még azonfelül egy velenczei csipkekendő a mellén keresztül kötve, a haja mind felszorítva a sapak alá, csak két göndör tincs lóg le elől a füle előtt az arczára, a mi annak nagyon komoly kifejezést ad; nincs kifestve, a rendes emberi halványságot természetes pír derengi át orczáin, hiányoznak még a kaczér legyecskék is: szépségflastrom fekete pontjai.

S aztán egész egyedül jön, a páholya ajtaját bezárja maga után, s a színpad felé forduló karszékbe helyezkedik el, a honnan alig veheti észre jelenlétét a közönség.

Ma azzal akar feltűnni, hogy szépen viseli magát.

Új darabot adnak. Ezt komolyan kell nézni. A közönség ma élvezni akarja az új szellemi tápot, ezt nem szabad elrontani. Lady Adamina maga is figyelemmel akarja hallgatni az előádást, s kizárja a háborgató társaságot ez estére a páholyából.

Egy ember számára azonban még is kivétel van téve. Az

bizonyosan birja azt a titkos koczogtatási utasítást, a melyre az ajtót felnyítják a számára. Ez Metell.

— Sokra vitte a dolgát! mondogatják, a kik meglátják őt lady Adamina páholyában az úrnővel szemközt leülni. — Ez már kiváltság! — Nagy megkülömböztetés! — Mást mindenkit ott kinn marasztanak, egyedűl ennek szabad a myladyvel egy eau de mille fleurst szívni. — No igen, mert Metell igen jól tud hallgatni s ma ez érdem. — Nézzétek, milyen komoly arczot tud csinálni! — A világért el nem mosolyodnék, akármi furcsát szólnak, tesznek a színpadon. — Nem is nézi, nem is hallja talán? Úgy bámul maga elé merev szemekkel, mintha valami szigetet keresne az oczeánon . . .

. . . Hát talán épen azt is keresett? Azt a tengerektől elrejtett szigetet, a minek emlékét mi annyiszor lerajzoltuk gyermekkorunkban. Két egymás mellett álló szomorúfűz, a miknek a derekai között a sötét kéreg körvonalaiból egy fehér szellemalak támad elő, mellén összefont karokkal, szegletes kalappal a fején. De sok helyen lehetett ezt feltalálni nálunk, rajzban, himzésben!

Pedig hát mi volt nekünk a szentilonai száműzött? Egy hatalmas ellenség, a ki ellen apáink rég pihenő kardjaikat újra kiköszörülték.

Azért mégis róla ábrándoztunk; mink és valamennyi zúgolódó népe a világnak, fel a hipperboræok névtelen nemzetéig, a kik mind az ő képét tartogatják szentképeik között, s várják visszatértét.

Egy alak, a kit emberi mértékkel nem lehet megmérni; a világtörténet minden kolosszai között a legmagasabb: nem ember többé, hanem egy eszme, mely halhatatlan! Maga egy egész korszak, s ez a korszak a csodatörténetek összessége.

S ezt a bálványt, ezt a félistent, ezt a hitrege hősét gúnykaczaj között hurczolták végig a tatár tábor circusában, Francziaország szivében s a sziv kamaráját képező Palais Royalban.

Kikomédiázták, mint egy nevetséges kalandort, a ki a hét főbűnt egyesíté magában s mind a hétnek a parodiája lett.

A közönség tombolt és üvöltött! Igen is: tapsoltak. A hazatért emigransok, a kik ott folytatták, a hol húsz év előtt elhagyták, s azt hitték, hogy egy egész új világalkotást el lehet a helyéből kaczagni; a francziák, a kik harczoltak az idegen zászlók alatt s visszatértek, a kozákok, a poroszok árnyékában; azok most őrületes tapsolást miveltek a komédiabódéban, a hol minden fényes alakját az ellenséges multnak, s a nemzeti dicsőségnek, silány komédiás banda, röhögő uri csőcselék mulattatására seprüzte végig a porondon, s cancant járatott a nemzeti szentekkel.

Ez ő nekik tetszett.

Mentől tiszteletreméltóbb volt az alak, mentől gyalázatosabb a szinpadi maszk rajta, annál nagyobb volt a szini hatás. Történelmi magas catastrophák, hálószobai csetepatévá lealjasítva nagy sikert arattak. Utálatos nóták, hősök és martyrok szájába adva, ismétlés diadalában részesültek; maga a főalak Bonaparte Napoleon, kéjencz és kalandor, nőcsábító és iszákos, a vétek, nevetség, rossz indulatok, gyávaság minden torzalakjaiban kificzamítva jött, ment, sunnyogott, bujkált, futva futott, siránkozott, csapodárkodott, és a mi mind ennél megbocsáthatlanabb, deklamált irtóztató rossz verseket.

De azért tetszettek azok.

Ez volt az, a mi Metell arczának azt a kifejezést adta, mintha valamennyi embernek a feje fölött egy távol tengereken uszó szigetet keresne a szemeivel.

Az idegenek, a kik az óriást legyőzték, nem gyönyörködtek ebben a parodiában.

A legyőzött csodahőst csak a saját honfitársai rugdalják meg a földön fekve; az ellenség tiszteli benne saját győzedelmét. — Angol, német, orosz nem tudott ennek tapsolni.

A darab nő-alakjai között, a kik a megcsufolt hőst,

bolondmódra ránczigálták végig a botrányok remekművén, ott volt madame Hamelin is.

Az a tüneményes alak, a kinek naparanyozta creol arcza három korszakot ragyogott be, a directoriumot, a consulatust és a császárságot, s fényéből sohasem vesztett. Istennője volt a társaságnak. Második uralkodója Francziaországnak; szelleme, bájai, szive által. Most ezt is a szinpadra hozták.

Személyesitőjeül szereztek valahol egy igazi creolnőt. Annak a szerepe is csupa förtelem volt, a mit nem is igen iparkodott művészi finomsággal enyhiteni. Sőt szándékosan-e, vagy véletlenből, egész álczájában, viseletében, modorában hasonlitott lady Adaminához.

A közönség ezt észrevette, s kezdett neki annál jobban tapsolni.

Metell nem ügyelt rá. Szemei folyvást azokat nézték. a mik távol vannak. Az elhagyott kastélyt az adriai sziklaparton, — a búsongó leányt az egyetlen olajfa alatt, — a Marguerita emberarcztalan rémalakjait, füleiben zúgott a bóra fütyülése, a tenger csattogása, a rovinai élő halottak állathangjai. Képzeletében megalkotta azt a jelenetet, a mikor délczeg vitorlahajójával ki fog kötni a puszta vár alatt, s Miliórát lehozza az ölében az elátkozott toronyból, hogy soha vissza ne térjen többet. Lady Adamina már másodszor legyinti meg a lehuzott keztyűjével, hogy nézzen csak oda a szinpadra, mi történik ott?

Folytatása annak, a mi eddig történt.

Leirhatatlan jelenet egy férfi és egy nő között, a kik közül az egyik Bonaparte Napoleonnak, a másik madame Hamelinnak van álczázva.

Metell nézte a jelenetet egy darabig. És aztán mentől tovább bámult, annál jobban fellázadt egész lelke. A viszszás érzések a láz egész paroxismusával rohanták meg idegeit. Undor, harag, düh, viszketeg, csábulás váltakozott a jelenet fordulatainál kedélyében. — Napoleon jön

Waterloo után madame Hamelinhez, dühöng mint egy őrült, rendeleteket oszt, hogy a lőporraktárt fel kell gyujtani s Párist a szövetségesek fejére dönteni. (A borzalom torzképe.) Azután következik az idyll parodiája a bukott hős és a creolnő között. Azt félbeszakítják a kozákok, a kik meglepik a kéjházat s betörnek fáklyával a kezükben, keresni Napoleont. Azt a hölgy elbujtatja a karszék alá, melyen maga ül. A kozákok ott találják meg, s gallérjánál fogva húzzák elő az asszony szoknyája mögül. Napoleon rimánkodva könyörög, a royalista had a parterren tombolva tapsol és kaczag . . .

Metell nem birt magával tovább, hirtelen szájába dugta a két ujját, s két olyan hatalmas füttyöt bocsátott közre, hogy keresztül hasította a tapsvihart és kozák kardalt.

Olyan hatalmas fütty volt az, hogy félbe is szakadt rá rögtön a taps is, a nóta is, közönség és komédiáshad egy pillanatra elmeredt a bámulattól e kolosszális vakmerőség felett.

Lady Adamina felugrott a helyéről, s megragadta Metell kezét.

— Hiszen te «egy egész» férfi vagy! — Kiálta fel. — No hát én is «az» vagyok! — Gyere, verjük szét a szinpadról ezt az egész komédiáshadat!

Azzal felugrott a páholy mellvédére, felkapta a szoknyája szegélyét s az övéhez tűzte be: szarvasbőrnadrág volt rajta, s a másik perczben már a szinpadon volt, egy szökéssel a comparzeria között, kikapta az egyik kozák kezéből az égő fáklyát, s elkezdte azzal a többit püfölni. Metell ugyanazt mivelte a másik oldalon. A kezébe kapott szurokfáklyával annak a komédiásnak, a ki Napoleont parodiázta, egy olyan égő csillagot nyomott a hátára, hogy az ordítva futott a szinfalak közé s vitte magával a lángját a hátán. Ketten két fáklyával szétverték az egész szövetséges ármádiát.

Hanem a közönség egy részének ez a fordulat a drámában sehogy sem akart tetszeni. A royalisták, a mouchar-

dok interveniáltak s az orchestrumon keresztül segélyére rohantak a szinpadi vert seregnek.

— Ne hagyd magad! «Ketten» vagyunk! kiálta lady Adamina. Vagy ki tudja, ki volt már akkor? a nőruha le volt tépve róla; fejéről a Stuart Mária sapka és álhaj lehullott, arcza, alakja férfié.

Nem is kellett Metellnek nagy biztatás, ha már egyszer benne volt a dühében; s ha csak magával a petit maitre haddal lett volna dolguk, ők ketten az egész publikum ellen meg tudták volna védeni a hadi állásukat. A dandyseregnek nem tetszett a sziporka szóró fáklyák püfölése, sajnálták a szép ábrázatjukat, meg a calicotikat, a kinek a szikra a tászlis czopfjába akadt, annak füstöt vetett a haja! A páholyok közönsége pedig biztatta a vakmerő ellenállókat, azoknak tetszett ez a tréfa. Hanem egyszer aztán a fegyveres rendőrség is belevegyült a szinpadi harczba, s egy ilyen nagyhatalomnak az interventiójára minden eszes hadvezér capitulálni szokott.

Csakhogy ezek ketten rég búcsút vettek már az eszüktől, az egyiknek talán soha nem is volt.

— Ne hátrálj Metell! Dugd bele a fáklyád abba a nagy ládába ottan.

S Metell olyan bolond volt, hogy szót fogadott.

Abban a ládában pedig azok a tüzijátékhoz való készletek voltak felhalmozva, a minek a darabot be kellett volna fejezni, ábrázolván Páris ostromoltatását a szövetséges seregek által.

Egy pillanat mulva lobogott, ropogott, süstörékelt valamennyi tűznap, római fáklya, bengáli fény, az elsülő röppentyűk iramodtak szerteszéjjel, alá, fel, földszint, haránt, a publikum közé, fel a páholyokba, általános riadalmat költve mindenfelé; a vége az lett a tréfának, hogy meggyuladt a szinpad, s leégett az egész circus. — Szerencsére emberélet nem esett áldozatul. — Harmadszor égett le már azon a helyen a szinház harmincz év alatt. — Előre gondoskodva volt felőle, hogy elég nyilás legyen az

oldalain, a hol a közönség kimenekülhessen, s aztán elég tüzifecskendő a közelben, hogy az égő circus az egész tatár tábort s vele együtt a Palais Royalt is fel ne gyújtsa.

A két hóbortost természetesen galléron csipték a rendőrök s nehogy a feldühödött royalisták széttépjék őket, hirtelen beültették egy zárt bérkocsiba s a rendőrségi palotához hajtattak velük.

— No ez tiszta munka volt, mondá a leálczázott lady Adamina Metellnek. De mit mondunk a rendőrfőnöknek majd, ha kiváncsi lesz kérdezősködni?

— Én megmondom nyiltan és nyugodtan, hogy engemet, az idegen nemzet fiát, lelkem mélyéig felháborított az a merénylet, hogy Francziaország fővárosában a franczia nemzet dicsőségét bemocskolják. Nem tűrhettem, hogy egy óriási alakot, a ki nekem ellenségem volt, de azért az egész világnak bálványa, fejével lefelé fordítva mutogassanak. Én is harczoltam ellene; verekedtem lovag módra, legyőzött. A ki győztes ellenfelemet meggyalázza, engem kétszeresen meggyaláz. Nemes ember vagyok. Nem tűröm a piszkot.

— Hahaha! Nevetett lady Adamina. No ez ugyan szép védekezés lenne. Ezért bizony mind a kettőnket kivinnének a csillagásztorony sétányára s letérdepeltetnének egy kicsit arra a helyre, a hol sokszor találni a kavics között ólomgolyókat, a mik félre mentek a czéltól. Már most csak hagyj engemet beszélni majd, te csak mindenre azt mondd, hogy «sacrebleu!»

A mint hogy a legelső dolga az is volt lady Adaminának, hogy a rendőrségi palota foglári szobájában minden bútort és ablakot összetörjön, s a porkolábot felpofozza, s azután is pogány szitkozódást kövessen el, a míg csak a rendőrfőnök elé nem vezetik.

.Az pedig sokára került elő, mert neki is a tüzet kellett nézni. Egész kormos volt még a képe, s azzal is haragosabb kifejezést öltött, a mint a két hátrakötött kezű gonosztevőt eléje vezették.

— Monsieur et madame! horkantott rájuk.

— Messieurs! s'il vous plait! kiálta fel lady Adamina.

— Lépjen elé az «úr!» mondá a rendőrfőnök, Metellhez fordulva.

Lady Adamina a sarkával visszarugta Metellt.

— Czoki! Én vagyok az úr! — S azzal kevélyen odaplántálva magát a rendőrfőnök elé, büszkén felemelt fővel mondá: «Az én nevem, lord Adam of Camelborough; Wellington herczeg unokaöcscse; a térdszalagrend lovagja! — s hogy annál nagyobb nyomatékot adjon a szavának, felrugta a térdével a himzett cotillonját (a saluppe már rég le volt tépve) s a lábát feltéve a rendőrfőnök iróasztalára, láthatóvá tette a térde fölött átkötött rendszalagot, a himzett jelmondattal.

Erre a névre egyszerre megváltozott a rendőrfőnök hangulatja.

— Vegyék le ő lordsága kezeiről a bilincseket! parancsolá rögtön a porkolábnak.

Ezt a kegyelmet természetesen Metellre is ki kellett terjeszteni, a mylord ő helyette is felelt, átölelve szabaddá lett karjával Metell nyakát: «ez pedig az én barátom, Babiagoriai Riparievich Metell, raguzai knéz, nem tud, csak dalmátul».

— Hein! mondá a rendőrfőnök meghökkenve ettől a franczia orthographiával leirhatatlan névtől.

— Elhiszem azt. Magamnak is két hétbe került ezt a nevet megtanulnom. Hát aztán? Akar ön még egyebet is megtudni?

— A patvarba is! Hogyne akarnék! önök nyilvános lázadást csináltak, s fölgyujtották a Cirque Royalet?

— Fogadásból történt. A fogadást megnyertük. A kárt kifizetjük. S azzal vége van az ismeretségünknek.

— Azzal nincs vége, mylord, önök flagrans bűntényt követtek el.

— No no, csak semmi komédiajátszás. Mi szerfölött leköteleztük a kormányt azáltal, hogy megszabadítottuk

ettől a spelunkától, a mit az örökös botrányok miatt maga is le akart romboltatni. Köszönő leiratot várunk a minisztertől. Tessék megcsináltatni a számlát, mivel tartozunk! Bennünket várnak a klubban. Ha ma este hiányzani fogunk a l'hombre-asztalnál, holnap Nagy-Britannia követe ki fogja kérni a papirjait.

— De mylordok! Ez nem megy olyan hamar. Én önöket ki nem bocsáthatom addig, míg eleget nem tettek, addig személyeikkel kezeskednek.

— Hát csak csináltassa meg ön szaporán a számlát. Ön tudja a circus becsárát, mert a kormány meg akarta azt venni, adja hozzá a birságokat, mik a csendzavarás, verekedés eseteinél getlemanek számára vannak kiszabva, s aztán fizessünk, fizessünk! s oszszunk ujra. Minek az időt vesztegetni?

A rendőrfőnök belátta, hogy tökéletes igazsága van a mylordnak. Ha valaki lord Adam of Camelborough, akkor lehetetlen, hogy igazsága ne legyen. A számla tíz percz alatt elkészült, az itélet statarialiter kimondatott, a két excedens gentleman a leégetett circusért, a kiosztott ütlegekért, az összetört butorokért, a porkoláboknak osztott pofonokért tartozik összesen háromszázhetvenkétezer frankkal, s ez összegben in solidum elmarasztaltatik.

Ez egy-egy részre tesz 186,000 francot. — Drága fütty volt.

Metell szemei oda a távolba bámultak. — «Szegény leány, ha én ezt most kifizetem, ugyan soká várhatsz az elátkozott várban!»

Lord Adam egy napoleonaranyat vett elő a tárczájából.

— Egyszerüsitsük a számadást, mondá Metellnek, vagy az egészet, vagy semmit.

Metell rábólintotta a fejét.

— Fej-e, vagy sas?

— Fej.

És Napoleon háladatos volt a védelmezője iránt, a felhajított arany a mellképpel fölfelé esett le a földre.

Az egész fizetség lord Adam of Camelboroughra maradt.

A mylord rögtön utalványt irt a bankárjának az összegről, s azzal kezet szorítottak a rendőrfőnökkel s meginvitálták egy pohár punchra az «arany pokol»-ba, a minek a létezéséről volt tudomása a rendőrségnek, de a helyét nem tudta, hogy hol van?

Azzal szabadon bocsátották őket.

Lord Wellington unokaöcscse előtt nagyobb respectusa volt a franczia rendőrségnek, mint az egész franczia miniszterium előtt, mint a királyi udvar előtt, sőt mint maga Artois gróf titkos cabalája előtt is.

Mikor kiléptek a rendőrhivatalból, lord Adam megölelte, megcsókolta Metellt. Nem volt már lady Adamina, adhatott neki csókot.

— Ez derék tréfa volt.

— Csakhogy sokba került.

— Nézd, milyen szépen ég még most is a circus. Pénzünkben van. S mi még csak pipára se gyujtsunk a magunk tüzével?

— Dehogy nem!

— Hajtsunk oda!

S odahajtattak a bérkocsival a Palais Royalhoz, keresztül furakodtak a néptömegen, a pompiereken, könyökkel törtek maguknak utat egy halomra hányt gerendatömegig, a mi még izzó volt. Lord Adam kihúzott egy égő léczet a zsarátnokból, s meggyujtotta nála a pipáját! Aztán Metellnek szolgált vele.

— Ez a legújabb találmányú tűzszerszám, holnap kérek rá patenst.

A közönség felismerte a két hóbortost, s megtapsolta őket.

Aztán utat nyitott előttük s engedte a kocsijukhoz visszatérni.

Drága fütty volt, de megérte az árát.

A MI NINCS AZ ARANYKÖNYVBEN.

A míg a klubbig hajtattak, Adam lord a következő okos beszéddel mulattatá Metellt.

— Ez biz egy kis baj. Nem neked, hanem nekem. Nem a pénz, az bagatelle, hanem egyéb. — Nekem most innen úgy el kell mennem, hogy akár meg se virradjak Párisban. — Te itt maradhatsz, téged ünnepelni fognak, divatba jösz, hanem rám nézve tágabb a világ. — Neked nincs angol herczeg nagybátyád, a kit a magadviselete compromittáljon, de az, hogy nekem van, még csak a kisebbik baj. A nagyobb veszedelem rám nézve az, hogy most mindazok a fiatal és öreg gentlemanek, a kiket én mint lady Adamina magam előtt térdeltettem, a kikkel szerelmes verseket szavaltattam, a kiket rossz kedvemben felpofoztam, a kiknek gratiából a czipőm hegyét megengedtem csókolni, a kik az álhajam egyes szálait gyémántos medaillonokba rejtve viselék a keblükön, a kik pénzüket őrült módon vesztegették el egy mosolygásomért — hát ezek most engem mind sorba halálra fognak keresni. — Valamennyi imádómmal mind sorba meg kell verekednem. Ezt csak úgy kerülhetem ki, ha egy időre eltüntetem magamat a világból. — Elmegyek utazni valami vadországba, a hol nem bukkanhatok ismerősre. — Félesztendő alatt majd csak kifújják a haragjukat a jó barátaim. — Te csak annyit mondj, ha kérdezősködnek felőlem, hogy jól tudod, hol vagyok, de nem mondod meg. Ellenkezőleg azt mondanák rólam, hogy gyáva vagyok és megszöktem. Ha cartellel keresnek, azt nevemben átveszed, s megigéred mindenkinek, hogy fél esztendő mulva visszajövök. Addig minden ember meggondolja a dolgát, s fél esztendő mulva nevetni fog rajta. Ha valaki nagyon erőszakoskodik, vagy sértő kifejezéseket használ ellenemben, azzal helyettem megverekszel. — No, és már most ölelj meg, csókolj meg :

jó pajtásod vagyok. — Átadom a lakásom, a pénztárom kulcsát, annyit költs belőle, a mennyit akarsz. — A rue de Vivienneben van egy kis ház, 98-ik szám alatt, abban lakik egy szép kis hölgyecske: ez az egy tudta felőlem azt a titkot, hogy nem vagyok asszony. — Elfoglalhatod nála helyemet ha akarod. — Csak féltékeny ne légy, mert akkor megkínoz. — A lovaimat mind tartsd meg, s az epsomi gyepen futtasd, a melyik be van irva. A téteimet fizesd ki, vagy seperd be, neked a turfon is szerencséd lesz. Ha leveleim érkeznek lady Adamina, vagy lord Adam czim alatt, azokat bontsd fel, olvasd el és intézkedjél bennük. — Arra az esetre, ha az úton el találnék pusztulni: (az ember nem tudhatja, a krokodilusok eszik-e meg, vagy a rézbőrüek?) tégedet teszlek meg általános örökösömnek . . . Hanem azt, hogy engemet a lady Adamina szerepéből kiugrattál, hogy engemet kényszerítettél arra, hogy férfi voltomat és igazi nevemet egész világ hallatára kikiabáljam: ezt nem hagyom neked oda ingyen: ezért megtorlást fogok rajtad venni! — Adieu!

A kocsi a klub kapuja előtt megállt, Metell kiszállt belőle, Adam lord pedig tova hajtatott.

És Metell elhitte neki, hogy van olyan angol a világon, a ki azért szökik el egy helyről, mert attól fél, hogy nagyon sok párbajra-kihivást fog kapni.

Metellnek egy hétig volt dolga lady Adamina ügyeivel, két hétig lord Adaméival; azontúl senki se beszélt többet se a lordról, se a ladyről. Ha Napoleonnak elég volt két esztendő, hogy elfelejtsék, hát neki hogy ne lett volna elég két hét? Ki tudja merre kóborolt a széles világban? Metell soha sem kapott tőle levelet.

Ő pedig folytatta, a miért idejött: játszott és nyert.

Három évszak mult már el azóta, hogy Miliórát magára hagyá. Még nem vitte annyira, hogy visszatérhessen hozzá.

Mert a játékosok közt vannak bizonyos conventionális szabályok, épen mint a professionatus öklözők közt, a kik

közül ha az egyik a másikat félholtra verte, tartozik annak, ha a daganatait kiépülte, revancheot adni s a kihivására ismételten helyt állni. Így a játékos is, a ki az ellenfelét kifosztotta, kötelezve van, becsület szerint, visszatérni a klubba, ellenfelével, a mikor annak kedvez a szerencse, játszani, kötelezve van minden tételt tartani, bármilyen magas legyen is, így aztán megtörténik rajta az is, hogy veszt. Az egyszeri nyereséggel csak a rouletteasztaltól szabad tovább szaladni, de a ki a klubban nyert, s azzal odább fut, annak a neve kalandor, Hochstapler, kozák. A magas világban nem szabad a győztesnek nyugalomba menni a csatatérről, onnan csak a rokkantak távozhatnak. Egy nap elmaradni a klubból, annyi, mint a börzéről kimaradni.

Egy reggel, (úgymint délben tizenkét órakor) midőn Metell hálószobájában a kandalló előtt ülve, szürcsölgetné a cacao-nedvet, nagyokat ásítva az Augsburger Allgemeine Zeitung felett, lépteket hall a titkos lépcsőn, mely ágyfülkéjéhez vezetett kívülről.

— Mi a tatár! Hisz ez csizma!

Azon a lépcsőn csak suttogó czipőkben szoktak idejárni, ezek pedig csikorogtak.

A rejtek-ajtó megnyilt, s egy férfi lépett Metell elé. — Nem lehetett rajta csodálkozni, hogy ennek is van tudomása erről a titkos lépcsőről, lord Adam volt az, az ő saját hôtele volt az, a miben Metell lakott.

Első tekintetre alig akart Metell ráismerni, lord Adam bajuszt viselt, felkunkorítva, s az arcza bronzszinü volt a napsütéstől. Az öltözetében is valami sajátszerű idegen typus volt, fantasta jelmez idegen népviseletekből összeválogatva, fején vörös fezt viselt, a mit a szobában sem szoktak levenni, hanem a mellett hosszú szárú csizmát a lábán.

A kezében volt egy vadász-korbács.

De a mi a furcsa öltözetnél és elváltozott arcznál jobban idegenszerűvé tette megjelenését, az a tartózkodó

hidegség volt, a mi sugárzott a tekintetéből, mint a jéghegyről.

— Uram! szólt, merev kézmozdulattal intve Metellnek, hogy csak maradjon ülve és folytassa a reggelizését, míg ő maga a kandalló elé állt, karjait összefonva. (Ez azt jelenti, hogy se nem ölelkezünk, se kezet nem szorítunk.) Metell észrevette a lord tekintetéből, hogy őt itt most egy veszedelmes játék fenyegeti. Gyakorlott játékosok az ellenfél arczából ki tudják találni, hogyha rájuk matts vár. Vajjon miféle atoutk lehetnek a kezében? Jó játékosnak a saját kártyájából ki kell találni azt, hogy mi lehet az ellenfele kezében. — De vajjon mi fekhetik a talonban?

Felkelt és oda állt vele szembe.

— Ön visszatért az útról?

— Igen is. Bejártam egy ismeretlen országot arra Ázsia felé, a hol még nomád népek laknak. Scythiának, vagy Pannoniának, vagy Illyriának, vagy nem tudom én, hogy minek hivják. Az emberek nyersen eszik a szalonnát.

Metell ebből körülbelől hozzá vethetett, hogy merre járt a mylord?

— Ettem is belőle, nem rossz. Aztán voltam egy nagyobb városban, a hol a tyúkot akkor eszik meg, mikor még kisasszony.

Metell kitalálhatta, hogy ez a «backene Händl» hazája, Bécs. Bólintott a fejével, mutatva, hogy érti.

A mylord elővett zsebéből egy szivart. A kandallóban parázs volt; ha akarta, rágyujthatott nála; hanem nem tette.

— Ha ismeri ön ezt a városT, akkor tudni fogja, hogy abban van egy utcza, a mit úgy hívnak, hogy «Bankgasse».

Metell arra is némán intett fejbolintással.

— Abban az utczában pedig nincsen semmi bank, hanem van két nagy ház, a miknek a neve «magyar királyi udvari cancellaria».

Metellnek arról is látszott tudomása lenni.

— Hát már most, miután ön ezt is ismeri, akkor azt is

tudni fogja, hogy e két ház egyikében létezik egy könyv, azaz hogy nem egy, hanem sok, a minek a neve «arany-könyv».

Metell most már szóval mondta: «tudom».

— Tudja?

Lord Adam hátranézett, mintha a Dolland-féle tűzadó gépet keresné a szivarja rágyujtásához. Azt meg is találta, megnyomta a billentyűjét, a platintapló lángot adott; hanem azért nem gyujtotta meg a szivarját, visszadugta az oldalzsebébe.

— Akkor azt is tudja ön, hogy ezt azért hívják arany-könyvnek, mivelhogy ezekbe van felirva mindazoknak a neve, származása és czímere, a kik Magyarországon és a hozzácsatolt tartományokban valaha nemes emberek voltak és most is azok.

— Úgy van!

— No hát én egy álló egész hónapig ültem ezek előtt a penész-szagú, papir-skorpió-rágta könyvek előtt; végig olvastam mind valamennyit, de ezt a nevet: Riparievich de Babiagora nem találtam se elől, se hátul egyikben sem.

Metell most már tudta, hogy mi kártya van az ellenfele kezében? Minden matador. Ezt úgy hiják a l'hombre-ben, hogy «grandissimo».

— Tovább megyek, folytatá lord Adam. Én itt nem hagytam félbe a dolgot, hanem tovább kutattam; hivatalról-hivatalra jártam, keresve ezt a nevet, míg végre rátaláltam a főhadügyi számvevőségnél, a hol ez a név: Babiagorai Riparievich Metell előfordul, mint vásárló, a ki egy kastélyt megvett a fortificationalis alaptól valahol a dalmatiai tengerparton.

Metell elsápadt.

— Útra keltem, folytatá lord Adam. Jártam szekéren, tengelyverő sárban, homokban, tutajon, csónakon, öszvérhátom, szamárháton, gyalog; elmentem a tengerig, felkerestem ezt a várost, a hol ezen a neven hivott egyéni-

ség nyilvános árverésen megvett egy ócska kastélyt, beszéltem azokkal, a kik őt látták, s meggyőződtem felőle, hogy az ön volt.

Lord Adam megint elővette a szivart s a szájába dugta, de csak nem gyujtotta meg a másik végét, hanem a korbácsával ütögette a csizmája szárát s elnézett Metell feje fölött.

— Már most hát én azt kérdezem öntől, mi oka van önnek a Babiagoriai Riparievich Metell nevet viselni, holott az nincs a magyarországi nemes emberek aranykönyvében sehol? Ha önnek ez valóságos neve, akkor ön nem nemes ember, csak annak adja ki magát, tehát kalandor, akkor önnel nincs másnak beszéde, mint ennek a korbácsnak. Ha valami titkos gonosztett az oka annak, hogy ön a valódi neve helyett költött nevet használ, akkor egyet füttyentek ezzel a sippal itt a korbács nyelén s arra rögtön feljönnek a fogdmegek, s elfogják önt. Ha valami politikai üldözés az oka annak, hogy ön álarcz alá rejtőzik, akkor adok önnek öt perczet, hogy összeszedje holmiját s meneküljön e rejtek-ajtón át, a merre tágabb a világ! . . . Ha azonban azt találja ön nekem felelni, hogy mi köze önnek mylord az én felvett incognitomhoz? nekem épen annyi jogom van magamat ennek meg annak hivatni, mint volt önnek arra, hogy magát lady Adaminának hivassa; én meg akartam tréfálni a világot, s a kit legjobban megtréfáltam, az ön maga, a tréfa sikerült volt! — No hát ha ezt fogja ön nekem felelni, akkor én majd küldök önhöz két gentlemant, a kiknek ön meg fog nevezni másik két urat s aztán azok majd megállapítják, hogy mikor és hogyan utazzunk el a svájczi határra, s hány lépés barrièreről lövöldözzünk egymásra, míg egyikünk meg lesz nyugtatva. Tessék uram választani a négy eset közül.

Ilyen hangon szokták a l'hombreben kimondani ezt a szót, hogy «grandissimo».

Hanem még azért, a kinek tele van a keze matadorral

és atout-couleurrel, nem bizonyos a diadaláról. Lehet, hogy egy másik azt mondja, hogy «nullissimo» — a ki meg bizonyos felőle, hogy egy ütést sem csinálhat — s akkor azé a nyert játék.

Ilyen hangon szokták ezt a szót kimondani, halkan, nyugodtan, a hogy Metell válaszolt.

— Egyiket sem választom a négy közül. Riparievich Metell tenni fogja azt, hogy életének legsúlyosabb titkát elmondja őszintén az ő «barátjá»-nak, lord Adam of Camelboroughnak, s meg van nyugodva felőle, hogy mikor mindent megtudott, lord Adam of Camelborough kezét fogja nyujtani Riparievich Metellnek.

— Jó! mondá a lord. S most már meggyujtá a szivart s leült egy karszékbe, sarkantyús csizmáit szétnyujtva.

Riparievich Metell pedig megtöltötte a csibukját török dohánynyal, parazsat tett rá, s leült a mylorddal szemben s aztán összefujták a két füstfelleget. Ez is összekeveredés.

— Mindenekelőtt a felől légy egészen megnyugtatva, hogy eredetem a legtisztább nemesi vér. Apai őseim zsupánok voltak s egy közülök dynasta volt Andronikosz idejében, anyai ágról pedig egész az első magyar honfoglalókig vihetem fel a családfám törzsökét. Ősi birtokai családomnak kis királyságnak nevezhetők, a mi természetesen csak az otthoni barbár viszonyokhoz mérve bír értelemmel, mert a magyarországi kis királyság egész jövedelme nem érne fel egy irlandi farmer bevételével. Most azonban még ez a birtokom is a levegőben függ, s én csak prætendens vagyok, mint valami elűzött fejedelem.

— Nálunk tanulni nem szokás; mi hasznát venné az ember? Hivatal, prókátorkodás a köznemességnek való. Mi mágnások legfeljebb nyelveket tanulunk, hogy utazhassunk a külföldön, gyakoroljuk magunkat a lövésben, vívásban, lovaglásban; de azért katonává nem leszünk. A kit pedig a sors valami különös lángészszel áldott meg, az megfelelő tért talál tehetségeinek kifejtésére a zöld

asztalnál, a hol kártyáznak és tekéznek. — Én különös kedvencze voltam minden játéknemben a szerencsének. — Pelyhes állú gyermekképen megküzdöttem a leggyakorlottabb játékosokkal. — Ezért nagy volt a tekintélyem még odahaza apám előtt is. Mert «kártyás»-nak csak azt a férfit nevezik, a ki veszt; a ki az apjával kártyaadósságokat fizettet ki, azzal fenyegetőzve, hogy főbe lövi magát. Az olyan ifjú ember, a ki jól játszik, a kinek mindig elég pénze van, az tekintély mindenütt. Korhely csak a vesztes. És én ezt egészen helyes nézetnek is tartom, ha az emberek, a kik egymás pénzét elnyerni leülnek, egymásra nézve idegenek, vagy talán épen ellenségek is; vagy pedig annyira gazdagok, hogy a veszteséget meg nem érzik. Hanem ott, a hol én tehetségeim hatalmát éreztettem, az a baj volt, hogy a kik egymás pénzét elnyerni összeülnek, mind ismerősök, jó barátok, és mind olyan emberek, a kiket a veszteség tönkre juttat. Hanem hát erre az ember nem gondol. Épen úgy, mint a hogy a börzejátékban nem kérdezik azt, hogy hány ember fog beleugrani a vízbe, ha a contremine sikerül? Azt mondják, ne mászsz a fára, nem esel le róla. — Egyszer azonban egy igen közel rokonomat (unokaöcsém volt és igen jó czimborám) vertem meg kegyetlenül a játékban. Mikor a pénze elfogyott, erőltetni akarta a szerencsét, adósságra játszott s vesztett igen nagy összeget. Egyetlen fia volt az apjának, a ki nekem nagybátyám. Az apja megtagadta tőle a kártyaadóssága kifizetését. S az én öcsém a negyvennyolcz órai haladék leteltével golyót röpített az agyán keresztül.

— Ekkor az apja odajött hozzám s azt mondta:

«Édes öcsém. A fiam meghalt miattad. A te átkozott kártyagenied ölte őt meg. — A példája, tudom, hogy nem fog elriasztani senkit! azért az emberek mégis csak játszani fognak, játszani kártyával, játszani a boldogságukkal, a becsületükkel, az életükkel. — Hanem te nem fogsz többet játszani, édes öcsém. — Mert ha én meghallom, hogy te még valahol ezen a világon kártyát vettél a ke-

zedbe, bárha csak orronverőkét játszani is, hát akkor én téged agyonlőlek . . . Nem hivlak ám ki párbajra, a hol még te is meglőhetsz engem, hanem rád lesek, mikor az ajtódon kilépsz, s agyonlőlek, mint egy veszett kutyát . . . Emlékezzél reá!»

— Én ettől a naptól fogva nem nyultam többé kártyához, azaz, hogy csak úgy magamban játszottam, két szalmaemberrel, mert azt elhagyni nem lehet. Úgyis mindig nyereségben voltam. A képzelt nyereséget naplóba jegyeztem, kincs volna, ha valóság volna, s asztagot rakhatnék a szalmaemberekből, ha azok mind főbe lőtték volna magukat az én szerencsém és tudományom miatt. — De eleven emberrel nem játszottam többet. — Nemcsak a nagybátyám fenyegetése miatt, ámbár megvallom, hogy nem kellemes prognosticon hátulról lelövetni valaki által, a ki ellen az ember nem védheti magát. — De nem is volt erre szükség. Nekem mindig előttem állt az a kép, a mit unokaöcsém mutatott végzetes utolsó játékunk alatt. Ez az izzadó homlok, ezek az elmerevülő szemek, ez a kínjában fütyörésző száj, mindig ezt láttam magam előtt. S az a tekintet, a mivel az utolsó játék után lecsapta a kártyát az asztalra, s fölkelve, megtörülte az arczát, s aztán azt kérdezé: «hány óra?» ezt a pillanatot nem tudom kiirtani az emlékezetemből. Tőlem kérdezte, hogy hány óra? Azért kérdezte, mert tudta, hogy negyvennyolcz óra csak ránézve az élet. Ez elég volt arra, hogy engem minden kártyás társaságtól elriaszszon. Én tőlem ne kérdezze többet a játszótárs, hogy «hány óra most?» Nyolcz esztendeig nem látott játszani senki.

— Ekkor egyszerre egy olyan csapás ért, mely megfosztott minden vagyonomtól, mintha az mind egy kártyalapra lett volna föltéve.

— Nagy jogi értekezés kellene hozzá, hogy azt mind megérthetővé tegyem, hogyan történt mindez, s idegen fogalmakba akkor is nehezen volna az egész beilleszthető. Az állampénzjegyek devalvatiója volt a balsors alapja, a mi-

vel nekem tartozott más zálogváltságban, azt lefizette fekete bankóban, a mit meg nekem kellett volna lefizetni másnak, az azt veres bankóban követelhette tőlem. Valóságos rouge et noir — nagyban, száz milliókban! Tönkre jutottam általa.

— Ha csak magamat ért volna ez a végzet, azt mondtam volna, leszámoltunk a sorssal, a mit én tettem mással, azt tette velem más. Nagyon jól történt. S azzal mentem volna az unokaöcsém után.

— Hanem ketten voltunk a bajhoz. Volt egy hugom, ártatlan gyemekleány, tizenhat éves, zárdában növelték. Az a szépség, a miből készülnek az angyalok és az ördögök. Nagyon szerettem szegény leányt. Neki sem volt rajtam kívül senkije. Szülőink elhaltak; ő gyermekkora óta kolostorban élt; férfival, a gyóntató papon kívül, még nem beszélt. Meg kellett őt ismertetnem kétségbeesett helyzetünkkel, s mikor mindent megértett, akkor felajánlottam neki egy igen kellemetes és regényes módot, a mely által egymással összeölelkezve szépen bevégezhetjük az életet. Visszariadt tőle, azt mondta, hogy ő még szeretne élni. Pedig még nem is tudja, hogy mi az, a mit úgy hívnak, hogy «élet»?

— Hát akkor aztán elgondolkoztam az egész világi állapoton.

— Hát hogyha szabad hatalmas nagy embereknek, államférfiaknak rouge et noirt játszani nyomorult apró emberek ellenében, a kiknek összesége «nép», s a kik nem is tudták, hogy ők most játszanak; ha szabad nekik azt mondani: ti, a kik feketére tettétek egész vagyonotokat, holnaptól kezdve, mert a vörös jött ki, négy ötödével szegényebbek vagytok! ha szabad egy ország biróinak, legfelsőbb törvényszékeinek, kegyelmes és méltóságos urainak, az itélőszék zöld asztalán makaót játszani s ugyanazzal a törvénynyel, ugyanazzal a decretummal az egyik embert úrrá, a másikat koldussá tenni, hát akkor mi teher nyomja az én lelkemet, ha én kártyán, tekeasztalon, a hol

egyenlő fegyverekkel küzdünk, elnyerem annak a vagyonát, a ki ugyanazzal a szándékkal van én irántam? Ha nagyban és milliókban szabad diadalmaskodni a ravaszságnak, a furfangos észnek, a combinatiónak, hát kicsiben miért lenne az vétek?

— Többé nem láttam magam előtt öngyilkossá lett áldozatom kisértet-alakját.

— Revanche!

— Matchot kaptam, pedig nem játszottam, — játszani fogok és visszaadom.

— De hátra volt nagybátyám fenyegetése. Ez a Damokles kardja fejem fölött.

— Kitaláltam a módját, hogyan kerüljem ki.

— Nem fogok én olyan országban játszani, a hol ő valaha megfordul. Eljövök Párisba, itt érvényesítem végzetes tudományomat. Ismeretlen emberek között, a kiknek az ellenfél vesztesége nem fáj, gazdag emberek között, a kiknek a saját veszteségük sem fáj.

— Ezért vettem fel egy ismeretlen nevet, a mely nincs benne a hetvennyolcz kötet arany könyvében a magyar és erdélyi udvari cancellariának.

— De hátra volt a legnagyobb akadály. Mi történjék addig a hugommal, a míg én mindkettőnk számára az ősi birtokot visszaszerzem?

— Ott, a hazámban, senkire sem bizhatom, mert a ki rokonom, az a legnagyobb ellenségem. A kolostorba vissza nem vihetem, mert ott az a regula, hogy a ki azt egyszer elhagyta, azt oda többet vissza nem veszik. Hát magammal hozzam? ide Párisba — bolondoknak? Bevezessem a Champ des Tartares tündérvilágába, hogy kezdje el a világismeretet mindjárt a poklokon?

— S mikor nekem az egész eszemre, hidegvéremre, szemeimnek argus voltára oly nagy szükségem van, folyvást azzal a gonddal legyek elfoglalva, hogy miféle veszély érheti őt akkor, a mikor nem látom?

— Vagy ne törődjem vele? Keresse ő is a szeren-

cséjét Babylon piaczán, a hogy én? Még rosszabbul, mint én?

— Valami terv támadt az agyamban.

— Az osztrák kormány épen akkor árvereztette azokat a várakat, a mik az ismét birtokába került dalmata tengerparton, a kincstárra nézve fölösleges terhet képeztek. Azok között van egy, a minek a régi neve «Frangipáni vára» Porto-Ré mellett. A franczia uralom alatt ezt a várat kórháznak használták egy rettenetes ragály betegei számára, a minek Marguerita a neve.

— S ön e ragály-kórházba dugta el nővérét! kiálta fel, helyéből felszökve lord Adam.

— Igen jó helyen hagytam ott. A kastélyt átkozott rossz hire megvédi minden rossz ember, de egyúttal minden jó ember közeledtétől is. Mintha bűvkörrel volna elvarázsolva.

Az a dæmon pedig, a ki a dalmát sziklapartok oduiban leskelődik áldozataira, ártatlan gyermeket meg nem támad soha. Hugomnak e menhelyen egyetlen nő áll szolgálatára, a ki nevezetes egy személy. Katonaruhában jár, mint granátos őrmester obsittal elbocsátva; valamennyi napoleoni hadjáratot mind végig szolgált, férfi szívű leány. A hugomat igen jó társaságban hagytam. De nem akarom őt e szomorú magányban ott felejteni, a honnan ő elő nem jön, a míg én érte nem megyek. Folytatom, a miért én ide jöttem, pénzt nyerek a számára. A mit nyertem, azt eldugom, megtakarítom. Mikor azzal az összeggel fogok birni, a mi elég, hogy zálogban hagyott uradalmunkat kiváltsam, akkor úgy itt hagyom Párist, a tatár táborral s l'hombre-clubbal együtt, mintha soha sem láttam volna, s azontúl a Babiagoriai Riparievich név ismét szétfoszlik a levegőben. Addig azonban az igazi nevemet föl nem vehetem, mert bizonyos vagyok felőle, hogy a mint nagybátyám megtudja tilalma megszegését, utánam jön, s a mit megmondott megteszi. Egy este az utczán fognak találni meglőve, s én még csak meg sem fogom

mondani a gyilkosom nevét. És azután az a szegény leány várhat ott a porto-réi kastélyban, míg megvénül. — Ez az én rejtélyem. Elmondtam őszintén, igazán. Már most választhat ön, hogy mit tegyen velem.

Lord Adam azt tette, hogy odament hozzá és megölelte.

— Köszönöm. Minden jól van. Jó barátok maradunk. Arról, a mit én kikutattam, senki sem tud semmit. Arról, a mit te most elbeszéltél nekem, senki sem fog megtudni semmit. Hogy e felől tökéletesen nyugodt lehess, én úgy hagyom el Párist, hogy senkivel sem beszélek. Kisérj el Havreig, hogy ellenőrizhess. Hajóra ülök és elmegyek valamelyik Indiába. S ha valamikor még egyszer az életben összetalálkozunk, akkor te már nem vagy Riparievich Metell, hanem valaki más, a kit én soha se láttam, s a ki velem sohase beszélt. Kisérj el.

— Nem kisérlek sehová, mondá Metell. Nekem egy gentleman adott szava nagyobb bizonyságot ád, mint a saját öt érzékeim.

Megölelték, megcsókolták egymást, úgy váltak el.

A VIRÁG NAP NÉLKÜL.

Egy leány szive, a ki még nem tudja, hogy mi a szerelem.

Absolut ártatlanság csak egy ifjú leány lelkében található.

Olyan az, mint a csigák közt a «virgó». A pecten, a conus, a murex nem lát, szemei nincsenek, azért még sem téveszti el, hogy a kagylóját hófehérré idomítsa, mikor a többiek mind színesek, ragyogók, tarkák. Nem tudja, hogy ő «szűz» : — épen azért az.

Még álmai sincsenek. Az álom is megzavarja már az ártatlanságot. Az álmodott csók is folt a fehéren.

Milióra nyugodtan tűrve várt elátkozott magányában. Nem tudta még, hogy az magány.

Naptára nem volt, azt sem tudta, mennyi idő mult el azóta, hogy itt van. Az évszakok sem magyarázzák azt itt meg. A nyár melegét enyhíti a tengeri szellő, tél pedig nincs. Virág folyvást nyilik, ha egynek az évszaka elmult, jön a másik; gyümölcs is érik, felváltva egymást. A fák levelei örökzöldek, nem hullanak le őszszel, nem hajtanak újra tavaszszal. Csak egy fája van a vidéknek, mely számlálja az évszakokat, a fügefa. Juniusban megérleli az első gyümölcsét, aztán augusztusban a másodikat, a harmadik szedhető lesz szeptember vége felé, a negyediket novemberben adja, hanem akkor aztán azt mondja: elég volt, levetkőzik, eldobja leveleit és aludni megy.

Ebben az esztendőben még az sem történt meg.

A fügefa novemberben a helyett, hogy a leveleit elhullassa, új sarjakat hajtott s januárban már tele volt új gyümölcscsel, a mik ugyan azért nagyon sokáig fognak megérni, de mégis azt hazudják, hogy nyár van.

— Nézd, szólt Milióra Axamitának, az idén a fügefa már ötödször hoz gyümölcsöt.

— Elég baj az, mondá rá a strázsamester leányasszony.

— Ugyan miért volna baj? hallod!

— Azért, hogy a mely esztendőben a füge ötödször is terem, abban az esztendőben éhhalál van az országban.

(Egészen helyes nézete volt Axamita leányasszonynak. Mikor a füge a dalmata parton ötödször is gyümölcsöt hoz, abban az esztendőben a Fruska Gorától és a Vellebittől fel egész a Krivánig és a Babia Goráig inség van az egész országban. S ezt a füge nem valami emberbaráti rokonszenvből teszi, hogy ötödször is gyümölcsözik, mintha ő akarná egyedül eltartani az egész éhező emberiséget, hanem ennek az az oka, hogy abban az esztendőben folyvást a sirocco uralkodott, és még egyetlen egyszer sem jelent meg az adriai tengerpartokon a hajósok réme, a bóra. A hajósok szidják, átkozzák a bórát, mert a hajóikat zátonyra kergeti, hanem ha az kimarad, az nagy veszedelem a szárazföldön élőknek. Ha egész éven át a

sirocco járja a tengert, akkor a quarneroi partokon ugyan örök nyár van, de egyúttal odafent Magyarországon, Karinthiában és Ausztriában folyvást esik az eső. Ebben az évben oly nedves időjárás volt, a minőre emberek nem emlékeznek; tengerré vált minden folyam, árvíz borította el a lapályokat, vetések kirothadtak, egész országszerte nem volt ez évben aratás. Igaza volt hát a fügefának.)

Milióra nem akarta azt elhinni. A Frangipáni kastély ablakából bármerre tekint a szem, gabonával bevetett földet nem lát, ott csak falakkal védett szőlők vannak, egész hegyoldalak escarpokkal végig vonalazva, de barázda nincs.

— Hát mi hogyan fogunk akkor élni? Ezt kérdezé Axamitától.

— Bizony többször fogunk halat és ürühúst látni az asztalon, mint kenyeret. Az idén ez nagy ritkaság lesz.

— Hiszen város közelében lakunk, a hol pénzért mégis csak lehet kapni mindent. Ha az országban nem termett, elhozzák máshonnan. Fiumébe hajók járnak.

— Hiszen van, a míg van; de ha így tart a világ, majd elviszik az uskókok.

— Kik azok az uskókok?

— Azok csak az igazi Isten csodái. Minden uskókban hét ördög lakik, s száz uskók, ha összeszedközik, több egy hadseregnél.

— S hol laknak azok? A pokolban?

— Ott nem, bár ott volna a helyük; sőt sokkal közelebb laknak a mennyországhoz mint mi, a segnai hegyek között.

— Merre van az a Segna?

— Négy órai távolságra van gyalog ehhez a mi kastélyunkhoz, és a Maltempo csatornán, az ő evezős ladikjaikkal még közelebb. Innen, erről a tájról arra felé hajót nem igen látunk vitorlázni s ha onnan felülről jő erre felé valamiféle jármű, akkor minden ember, a ki a part közelében lakik, siet eltorlaszolni az ajtaját s a tornyokban

félreverik a harangokat, azokon csak az uskókok jönnek. Az uskókok csak ötön szoktak vásárolni.

— Hogyan «ötön»?

— Az öt ujjukkal. Vassal és ólommal fizetnek.

— Furcsa emberek! Hát nincs nekik pénzük?

— Dehogy nincs! Valamennyi uskóknak teli van aggatva a dolmánya, a mellénye, a szeredása, azután meg sipkája köröskörül tallérokkal. Az az ő dicsekedésük. A mit készpénzben rabolnak, azzal teleaggatják a ruháikat; de fizetni csak a handzsárral, meg a pisztolylyal szokták. Az asszonyaik, leányaik is épen olyanok, úgy felczifrázva, felpénzezve; csupa skarlátpiros ruhát visel valamennyi. Náluk nem dolgozik soha senki, csak esznek, isznak, mulatnak, s mikor kedvük szottyan, mennek rabolni, le a völgyekbe, be a városokba, s ki a tengerre.

— S senki sem tudja őket legyőzni?

— Próbálták azt: a mi császárunk, a török császár, a velenczei dóge; törődtek is az uskókok akár a «duzsdé»-val, a «fekete Arapinával». Rájuk sem hederítettek. Ha nagyon sokan jöttek ellenük, akkor otthagyták a városukat Segnát, s úgy eltűntek a sziklaörvények között, hogy senki sem talált rájuk. Mikor aztán a hatalmasok hadai hazamentek, s őrséget, kormányzóságot hagytak hátra, még új lakosokat is telepítettek a városba: éjjel előjöttek a barlangjaiból az uskókok, megrohanták a várost, leölték az őrséget, hivatalnokokat, az új lakosságot pedig megtartották rabszolgáiknak s aztán folytatták, a hol elhagyták.

Miliorának kezdettek tetszeni ezek az uskókok.

— Máskor meg azt próbálták meg ellenük, hogy felbíztatták a scogliók lakosait, hogy a maguk apró, lapos fenekű hajóikkal kezdjenek hadjáratot az uskókok ellen; annak meg az lett a vége, hogy az uskókok egy éjjel hajókra ültek, feleveztek Fiuméba, s ott az egész város láttára elfoglaltak nyolczvan kereskedő hajót, úgy vitték vontatva maguk után haza Segnába. Soha se ment utánuk a hajókért senki.

— Te! ezek derék ficzkók lehetnek.

— Mondhatom. A hozzájuk közel eső vidékeket, Licat és Carbairét csaknem egészen oda hagyta a lakosság a szomszédságuk miatt. Akkor a szigeteknek estek neki: azokat pusztították el. Száz meg száz nótájuk van hőstetteikről, a mik elhihetlenek; de mégis igazak. Egyszer Velencze egy három födeles gályát küldött ki ellenük, Veniero kapitány alatt. Az uskókok egy zivataros éjszakán csónakaikkal meglepték a gályát, lemészárolták a hajóskatonákat; a kapitányt hajójával együtt elvitték Segnába s ott aztán csaptak egy nagy dáridót, a hol a velenczei kapitánynak sorba kellett tánczolni az uskókok asszonyaival; mikor már nem birta tovább, akkor levágták a fejét, kitépték a szivét, azt megfőzték s aztán szétosztották: az volt a lakoma vége; minden tánczosnéjának jutott belőle egy darabka.

Milióra elbámult rajta, hogy az uskók asszonyok hogyan osztoztak meg egy férfi sziven. Mintha azt más asszonyok is nem tennék!

Ekkor hallott legelőször férfi-szivről beszélni.

— Sokan csak mesének tartják azt, hogy uskókok vannak a világon, folytatá Axamita. Néha tíz, néha húsz esztendeig, néha egy egész emberivadékon át nem hallani róluk semmit. Pedig ott vannak ők az ő sziklafészkeikben; csakhogy az egész környék retteg tőlük: szivesen megadja nekik a sarczot, s nem meri feladni senki. Az egyik lábukkal Törökországban állnak, a másikkal Dalmátiában. Ha a mi császárunk katonái szorongatják őket: akkor átugranak Boszniába; ha a török basa jön ellenük: akkor behúzzák magukat a magyar tengerpartra. Akkor aztán nem üldözhetik őket. Néha úgy összeveszítik a törököt, osztrákot, olaszt egymással, hogy egész háború lesz belőle. Ők maguk félre állnak lesbe s kirabolják mind a két hadakozó félnek az élelmi szállítmányait. Néha egyik hatalmas potentát akkora erővel tör rájuk, hogy szétmorzsolja őket: akkor azt hiszi mindenki, hogy ki vannak

irtva. Tíz esztendő mulva megint csak itt vannak az uskókok. Nem nemzetség ez, a kit ki lehet irtani. «Uskók» annyit tesz, hogy «szökevény». A ki csak valahonnan más országból megszökik, görög, román, olasz, horvát, magyar, oláh, czigány: mind az ő számukat szaporítja. A nyelvük is olyan zagyvaléka valamennyi másnak; nem beszél azon más, csak ez az ezer ember odafenn. Aztán ezek soha sem házasodnak: a mely asszony megharagszik az urára, odaszökik az uskókokhoz, a mely leányt a faluból kisöprüznek, oda viszi hozzájuk a szalmakoszorúját, ott kap becsületet; czigányasszony, török rabszolganő magától is jön elég. S ha nem jön, elhozzák. Kikutatják messze földön a legszebb lányokat; éjszaka meglepik, mikor vizért megy a kútra, mikor fürdik: elkapják, elviszik erővel, soha senki sem hallja a hírét többet. Talán maguk sem kivánkoznak többé vissza. Víg élet van az uskókok között; s délczeg daliák valamennyien!

Milióra keresztet vetett magára.

— De ide nem mernek jönni a Margueritától, úgy-e? kérdezé remegve Axamitától.

— Bizony nem mernek idejönni; mert semmit sem féltenek annyira, mint a szép pofájukat s semmitől sem félnek, csak a csumától s arról tudják, hogy itt lakik.

Axamita leányasszony rémlátó okoskodása sokkal alaposabb volt, mint igen sok conjecturalis politika. Az éhinség az év elején már a dalmata partokon is beköszöntött; a sík földön a Karston túl rég otthon lakott már, s azzal az egész partvidéken elkezdődtek a hagyományos rablójáratok. Egyik nap itt, másik nap amott rohanták meg a hegyekből alájövő fegyveres bandák eleintén a falvakat a völgyekben, aztán a városokat is a partvidéken. A harmadik stadium, mikor a tengeren kezdenek el rabolni. Majd az is bekövetkezik!

Katonaság kevés volt. A monarchia nagyban lefegyverzett. Csak a kikötőket tudták őrizni. A városoknak maguknak kellett gondoskodni a védelmükről, s czirkáló őrjára-

tokat tartani, a kik az éjjeli orvtámadásokat elhárítsák. Ezt tették Porto Ré-ban is.

Ennek aztán legelső sorban mindjárt a szegény rovinai lázárok adták meg az árát. Minthogy Porto Ré-ban egész éjjel czirkáltak a fegyveres őrjáratok, a Marguerita áldozatai el lettek zárva az egyetlen kereseti kútforrásuktól: a császár utólagos megfizetésére utalványozott ingyen elvevéstől. Nem lehetett többé lopni. Nem volt se hús, se kenyér.

Ennek a hiányát aztán másodsorban megérezték a Frangipáni vár lakói is. Nem volt többé, a ki az asztalukat ellássa az eddig megszokott tápszerekkel. Axamita leányasszony ugyan termesztett burgonyát, ezt a Francziaországból elhozott új növényt, s az igen jó volt kenyérpótléknak; de az is fogytán volt már, csak a tenger adott enni, halakat, meg csigabigát. Minden hétre hét bőjtnap esett. Néha egyéb sem volt ebédre, vacsorára, mint azok a hosszú rózsaszínű rákok, a scampik, a mik csak Fiume körül tenyésznek. Milióra ezzel is meg lett volna elégedve de a rovinai lázárok annál kevésbé. Ezek a tenger-adta vacsorához csak a kényszerűség nyomorában nyúlnak; mert nekik a hal és rák étele kiállhatlan kínokat okoz az egész bőrükben. Éjjel az üvöltésüktől nem lehet aludni. Csak egy orvossága volna a bajuknak: a kenyér. Azt meg hiába kérnek: nincs.

Attól lehet félni, hogy mire kitavaszodik, a rovinai nyomorultak koloniája az utolsó élő lényig kivesz! Félni? Hát félti ezeket valaki? Senki sem más, mint Milióra. Ki fogja akkor az ő menedékét védelmezni az egész világ ellen és a jó emberek ellen. Az olyan jó emberek ellen, mint az uskókok, a kik a szép leányokat elragadják, s aztán a szép leányok úgy megszeretik őket, hogy vissza nem kivánkoznak tőlük többé? Ilyen uskókok másutt is lakhatnak, nemcsak Segna vidékén.

Hírt nem lehetett a világból hallani sehonnan.

Metell bátyja itt is feledte talán már Miliórát.

Axamitának nagyon sok biztatásába került mindennap lebeszélni Miliórát, hogy fel ne üljön a kis halász csónakjukba, s el ne induljon a bátyját felkeresni a «tatár táborban» azzal a csónakkal.

DELI MARKÓ.

Január vége felé már annyira fokozódott az éhinség, hogy a rovinai nyomorultak éjjel a tövises acanthus leveleit ették meg, a mi a Frangipáni vár kerítése mellett termett. Milióra nem állhatta ki az állati üvöltésüket: olyan volt az, mint mikor az éhező kutya a bezárt ajtón kívül nyihog. Axamita egyszer azon vette magát észre, hogy az ő éléstára üres; krumplit, sárgarépát mind kihajigált a keritésen Milióra a nyomorultaknak.

— De már most mi magunk mit eszünk?

— Tudod mit? monda Milióra. Neked van pénzed; Fiume nem messze, onnan hozatunk lisztet, vagy málét, aztán sütünk pogácsát.

Hiszen az igaz, hogy Axamitának volt pénze egész fazékkal: arany is volt közte; de hogy menjen el ez a pénz Fiumeba, s hogy jőjjön onnan liszt képében vissza? Ez volt a nagy kérdés.

— Van neked csónakod, Axamita. Azon te elmehetsz Fiuméba korán reggel s estére vissza is kerülhetsz.

— De addig a kisasszony egészen magára marad itt a várban.

— Hát nincs-e az a vár érczharanggal letakarva?

— Az megint igaz. De nem fog a kisasszony nagyon félni itt magában?

— Hiszen van zongorám: nem vagyok egyedül.

— De hát a kecskét ki feji meg, ha én nem leszek itt?

— Azt is megfejem én.

Axamita ráhagyta magát beszélni, hogy elvitorlázzon a

halász csónakjával Fiuméba. Az «Ostro» kedvezett a menetnek, s a visszajövetnél majd segít az evezőlapát.

A strázsamester leányasszony tehát korán hajnalban útra kelt, a sok mindenféle pénzt a patrontásába töltve; a kardját is felkötötte s mellé a spanyolnád botot, a mi a hajdani osztrák-magyar hadseregnél az őrmesteri rang díszes jelvénye volt.

Szép derült idő volt, a minő idebenn Magyarországon csak ápril végén szokott lenni; Milióra egész nap a kertjében lehetett: a tavaszi virágok javában nyíltak már itt januárban, hogy a bóra egy álló esztendeig nem kefélte végig a vidéket, minden földfolt kizöldült. Délben megfejte Milióra a kecskét, s nem ebédelt egyebet, mint kávét. Estig csak eltelt az idő; de a mint lassan bealkonyodott, elővette a nyugtalanság: az egyedüllét szomorú érzete. Ha könyvet vett a kezébe, azt sem tudta, hogy mit olvas? ha zongorájához ült, azt sem tudta, hogy mit játszik?

Nem volt maradása a várban: lement a puntához; azt gondolta, hogy ha ott várja Axamitát, az hamarább megjön.

A nap lement már: az ég narancssárga volt, a tenger aczélkék. A portoréi sziklapartról egy hosszú, haránt felmeredő alkotvány nyúlt be a tenger fölé: ez a szomszéd tinhalász figyelő állványa, két egymás mellé leczövekelt árbocz, közben lépcsőfokokkal, a tetején pedig egy kis kathedrával. Innen lesi naphosszant a halász, hogy jön-e a tinhalak csapatja erre felé, hogy azután ha azok az elterjesztett hálóba bevetődnek, a kelepczét hirtelen rájuk zárhassa.

Milióra sokszor elnézte ezt a munkát onnan a punta verandájáról. Olyan közel volt ahoz a «tonnara», hogy át lehetett egymáshoz kiabálni.

Sokszor föllármázta ő a halászt, ha az elaludt odafenn a csillagvizsgálójában: «héj, Pablo apó! jönnek a tinhalak!»

Ebből egy kis ismeretség fejlődött ki.

Más halandó ember elfutott, ha Miliórát meglátta; nagy itt a babona: azt hitték, a Marguerita lelke kisért az elhagyott várban; az öreg Pablo nem félt már attól a rossz szellemtől, a ki az embereket csókolódzásért megkínozza: biztosítva volt már ez egy veszély ellen. Axamitával össze is jött többször a tengeren, mikor halásztak, attól megtudta, hogy az nem lélek, hanem élő teremtés, annak is igen jó lélek: még csak a panaszkodásával sem bánt senkit.

Ezen a napon még a tonnara is üres volt. Pablo apó pedig nem szokott máskor a leshelyéről hiányzani, csak hogyha nagy fogást tett s azt aztán a bárkáján beszállította Fiuméba.

De végtül végig, a mennyire a szem ellát, olyan üres volt a tenger, hogy egyetlen egy vitorla sem látszott rajta sehol, sem egy halászbárka, sem azok a dereglyék, a mik Fiuméból Veglia szigetére, vagy Buccariból a Scogliora szállitják a munkásokat, a kik reggel odamennek, este visszatérnek. Még a tenger is ki van halva.

Ha Milióra egész nap azzal nem lett volna elfoglalva, hogy a kert falai között pepecseljen, aztán meg folyvást a tengert nézze a puntáról, ha csak egy tekintetet vetett volna is a torony ablakából Porto-Ré felé: akkor észrevehette volna, hogy a város egész lakossága hogyan fut, menekül fel a Karst hegyei közé, apraja, nagyja, minden lábas jószágát maga előtt hajtva.

Estére nem maradt ember az egész városban. De élelmi szer sem maradt: eltakarították onnan mindent. Hanem a rovinoi lázárok, azok ott maradtak a kalyibáikban. Azok este felé kiültek a házaik tetejére s onnan hallatták azt a házi állatokéhoz hasonló üvöltést.

Végre egy fekete pont a tengeren! Valami csónak közelít Buccari felől. Ez bizonyosan Axamita.

Milióra le nem vette a szemét arról a közeledő járműről; az alkony pedig egyre növelte a homályt, mentül közelebb jött a csónak, annál kevésbé lehetett a benne

ülő alakot kivenni. Egészen besötétült, mikorra a csónak a puntáig érkezett. Milióra kiállt a legszélső sziklára, mely a tengerbe kinyúlik s onnan integetett az érkező elé kendőjével. Halk evezőcsapásokkal egészen közelébe siklott a csónak. Akkor vette észre Milióra, hogy a benne ülő nem Axamita, hanem az öreg Pablo.

— Nos Pablo! Mi hír? Jó estét!

Az öreg halász behúzta az evezőlapátokat, s aztán kiugorva a partra, a lánczánál fogva kihúzta a bárkáját a szárazra, s ott azt fenékkel fölfelé fordítá.

— Oh hála a mi Asszonyunknak. Boldog jó estét, kisasszony. Engedd meg, hogy elrejthessem itt a kis bárkámat a szikla mögé, nehogy ezt is elégessék az istentelenek.

— Kicsodák?

— Hát nem tudod még? Nem mondta meg senki! Jaj de rosszak ezek az emberek! Pedig ők már mind elfutottak, fel a hegyekbe. Hát hiszen ott van már Fiuméban a Deli Marko!

— Ki az a Deli Marko?

— Azt sem tudod még? Hát a pokolból való uskókok vladikája. A mult éjjel lejött dereglyéken két század magával Segnából. Csak kétszázan voltak; de ördögök valamennyien. Álmában lepték meg a várost, a katonaságot, meg a rendőrséget leverték, megkötözték; a lakosságot kirabolták, mindent, a mi csak élelmi szer, összeszedtek, még a kereskedő hajókról is, a császári őrházakat lerombolták, s még az éjjel jönnek visszafelé egész zsákmánynyal s útba ejtik Buccarit és Porto-Rét. A lakosság mind elszaladt már előlük.

— Hát Axamita? kérdé Milióra, leginkább e miatt rettenve meg.

— Hát biz azt, kisasszony, magam szemeivel láttam, mikor a jámbor lélek ma reggel bevitorlázott a moloba; még ki sem szállhatott a csónakjából a mint a zsiványok a dereglyéikből rárohantak, megkötözték. Nekem az volt

a szerencsém, hogy mögötte jöttem egy pár puskalövésnyire, s be volt húzva a vitorlám; aztán meg hal nem kell a rablóknak: azt otthon is kapnak eleget; nem tartották érdemesnek, hogy üldözzenek. De már akkor rajtam kívül nem is őgyelgett senki a Quarneroban. Buccariban tudtam meg menekülő hajósoktól, hogy mi történt Fiumében az éjjel.

— Mit csináltak Axamitával?

— Én bizony tartok tőle, hogy felakasztották, vagy ha eleresztették is, levágták az orrát, meg a füleit; mert az a szokásuk ezeknek, ha egy katonaruhást megkaphatnak. Azt bizony hiába várod ma haza, jó kisasszonyom. Csak eredj haza a kastélyba s zárd magadra az ajtót, s ne gyujts világot az ablakodban; mert az éjjel még bizonyosan itt haladnak el az uskókok. A rettenetes uskókok, oh én szegény fejem, hová fussak el előlük?

— Hát én?

— Te könnyen dalolhatsz! Te tőled fél az egész világ, még az uskók ördögök is. Azt hiszik, te vagy a Marguerita. Te csak maradj a kastélyodban. Ne félj, oda nem törnek be. Téged meg a rovinoi lázárokat nem bánt semmi ördög. Jaj de boldogok azok a rovinoi nyomorultak ilyenkor. Csak felvehetném egynek a pofáját holnap reggelig: nem kellene az nekem tovább! Oh boldogságos Miasszonyunk Lorettoban! csak az uskókoktól szabadíts meg! Huszonnégy fontos gyertyát adok: csupa viaszkból. Becsületemre mondom. Semmi homok nem lesz benne.

(Ezt a megerősített fogadalmat csak azok értik, a kik látták a tersatoi vár alatt a nagyhírű lorettoi kápolna minta épületében lerakott fogadalmi viaszgyertyákat, a miket a jó dalmaták nagy veszélyekből kiszabadítás emlékeül, mint fogadott ajándékot hátra hagytak. A huszonöt fontos gyertyának csak a felső része viaszk: négy ötöde homokkal töltött bádog, viaszszal borítva. Megcsalják ezek még a mennybeli szenteket is!)

Milióra azon vette észre magát, hogy egyedül maradt:

a jámbor Pablo úgy eltűnt valamerre a parti sziklák között, hogy jó éjszakát sem kivánt.

Egyes egyedül maradt ezen a rettenetes helyen.

Előtte a morajló tenger, háta mögött a lakatlan Frangipáni vár, a minek a falai tele vannak karczolva halálkínt szenvedettek átokmondataival. Élő hang körülötte csak a delfinek sirása a vizekben, s a lázárok üvöltése a kőfalakon.

Egészen elzsibbasztá a félelem. Ha már odafenn lett volna a várban, kandallója előtt; ha zongorájához ülhetett volna, ha ágyába rejthette volna magát: talán elnyomhatta volna rettegését; de nem volt bátorsága most ebben a sötétben egyedül fölmenni a várba, végig haladni a kongó folyosókon, a szűk lépcsőkön; oda volt kárhoztatva ahoz a kőpadhoz, a mi a punta őrének szolgált valaha ülőhelyül.

S ott aztán elővették a jövendő rémlátásai. Mert nem azok a legfélelmesebb kisértetek, a kik halottaikból visszatérnek, hanem a kik születésüket megelőzik. Mi lesz vele ezentúl?

Egyedül, elhagyatva, egy ismerős lélek, egy tanácsadás, egy gondolat nélkül; attól az embertől, a kihez vér szerint tartozik, elszakítva ismeretlen országok által: annak a parancsára ide lekötve! És most már senkinek még csak tudomása sincs arról, hogy ő itt van. A kik tudnak róla, azok azt hiszik, rémalak, s elfutnak, mikor meglátják.

A mint így bámul ki a láthatárba, nézve, hogy merül el egyik csillag a másik után a tengerbe, egyszer csak úgy tetszik neki, mintha Fiume tájékán hajnalodnék.

Korán volna még januárban ilyenkor a hajnal, aztán nem is arra van napkelet, aztán nem is ilyen a pitymallat fénye. Tűz volna ott talán.

A vérveres derengő fény azonban közeledni látszik, s nem sokára egészen átfogja a Quarneroi tengercsatornát. Egy óra mulva ki lehet venni, hogy mi az? Egy egész

hajóraj közelít. A tenger be van szórva csillagokkal. Száz fáklya vagy talán szurokserpenyő lobogása az; a vezér hajóról görögtűz sugárzik szerte.

Nem sokára hangja is támad a jelenésnek: erős férfihangok kardalát hozza magával a szél. A diadalmas uskókok térnek sziklahazájukba vissza: azoknak a győzelmi danája ez!

A fénylő fáklyák raja egyre közelebb jő, a harczi dalhoz ütenyt vernek az evezők, száz meg száz lapátütés hangja egész harsogássá válik. A Frangipáni vár falainak visszhangja utána zengi a dalt és a harsogást.

Milióra ott látja őket már a közelben végig sikamlani a hullámtükrön: a rém-mesék alakjait. A kik ellenségei a császároknak, királyoknak, szultánoknak és köztársaságoknak, s a kiket együtt valamennyi nem bir legyőzni soha. Századok óta irtják őket s ime most itt vannak! Ott viszik magukkal egy egész kirabolt város zsákmányát. Magukat a császári színekre festett dereglyéket, az evező-padhoz lánczolt katonákkal. Ezek most az ő rabszolgáik. A rabszolgák eveznek; az uskókok dalolnak és isznak. Könnyű csónakjaik úgy sikamlanak tova a víz felett, mint a sirály; négy evezős van mindenikben és három fegyveres, az egyik kormányoz.

A csónakok raja közepett jönnek az elrabolt dereglyék. Ezek közül az egyik a vezér hajója. Megismerni az árboczhegyen kigyózó veres lobogójáról. A vitorlarudak tele vannak aggatva szines lámpácskákkal, s a hajó orrában bengáli tűz ég.

E vakító fénytől megvilágítva áll a hajó közepén az uskókok vezére: Deli Marko. Gyönyörű ifjú férfiarcz, karcsú, idomzatos termet, viselete csupa skarlát és arany; dolmánya, mellénye négy sor aranypénzzel kirakva, kalpagjának színe nem látszik a ráfűzött imperiáloktól és soveraignektől, aranynyal himzett török övébe drágakövektől csillogó markolatú handzsár és pisztolyok tűzve; biborköpenyegét fél vállán lecsüggve tartja a zománczos

arany lánczl. A tűzfénytől beragyogva olyan, akár csak maga a pokolbeli fejedelem.

Milióra úgy látta ezt a tüneményt közeledni, mint egy álomképet. A punta folyosójának vastag oszlopa őt elrejté szem elől, a hol ő rejtőzött, ott sötét volt. Úgy sem tudott volna elfutni: olyan volt, mint a ki álmodik.

Szemeit ott feledte e tündöklő alakon.

Ha ilyenek az ördögök, akkor jó ellenük imádkozni, mert nagyon szépek.

A mint a puntával egy magaslatra ért a vezérdereglye, akkor Milióra még valami mást is meglátott rajta, mint a deli férfi bűvalakját: egy embert az árboczhoz kötve. Az Axamita volt.

Milióra ráismert. S abban a pillanatban elfeledkezett minden veszélyről, s elsikoltotta magát: «Axamita!»

Sikoltásának viszhangja támadt a rovinoi kalyibák tetőin guggoló nyomorultak vészüvöltésében: azok is ráismertek Axamitára; s üvöltöttek, mint az ebek.

E sikoltásra a pokolbeli fejedelem parancsoló mozdulattal inte a kormányosnak, mire a vezérnaszád rögtön a part felé vette irányát s néhány percz mulva elérte a félhold alakú kikötőt.

Ekkor a vezér az árboczhoz kötözött alakhoz fordult s ezeket a kérdéseket intézte hozzá, csengő, erőteljes szóval, hogy azokat Milióra is meghallhatá a punta verandáján.

— Ez az a vár? . . .

— Ő volt az, a ki kiáltott? . . .

— Azok ott, a kik üvöltenek? . . .

A válaszokat nem hallhatá Milióra; csak azt látta, hogy a vezér egy csendes fejmozdítására két uskók harczos odaugrott az árboczhoz s egy percz alatt feloldozták Axamitát. Aztán egyet intett a kezével s akkor előhozták Axamitának a kardját és a nádpálczáját, aztán meg a patrontását. A vezér ez utóbbit megrázta: csörgött benne a pénz. Azt is odaakasztották a nyakába.

Aztán a mutató-ujjának egy mozdulatával inte Axamitának, hogy kiszállhat a hajóból.

— Megállj! rivalt rá, mikor Axamita már a parton volt.

Axamita egyenesen állt, a hogy a katona szokott a főtiszt előtt.

— Azt mondád, kenyérnek való lisztet akartál vásárolni úrnőd parancsából a rovinoi nyomorultak számára. No hát tanuld meg, hogy az uskókok nem bántják a gyöngéket, hanem csak az erősöket! a mit a gazdagoktól elvesznek, megosztják a szegényekkel. Mennyi pénzed van, lisztet vásárolni?

— Harmincz forint.

— Azért kapsz harmincz zsák lisztet. Drágállod? No hát legyen hatvan!

(Abban az éhinségben egy zsák lisztet sem lehetett harmincz forintért kapni.)

Hanem ez átadásnál nagy nehézségek támadtak. Nem akart senki a partra kilépni. Először maguk az uskókok tagadták meg az engedelmeskedést, azután meg a rabul ejtett katonák. Hasztalan fenyegette őket pisztolylyal a vezér, nem fogadtak szót.

— Hát gyávák lettetek mind? Ti nem követnétek Deli Markót még a pokolba is?

S ezt mondva ő maga kiugrott a dereglyéből a partra. Senki sem követte.

A kormányos tolmácsolta társai véleményét.

— Megyünk veled Deli Markó a pokolba is, s megverekszünk a Drómóval is, de a hol a Marguerita lakik, oda ki nem szállunk, ha mind megnyúzatsz is bennünket. Mi a lisztet innen ki nem hordjuk.

— Jól van. Hát akkor itt hagyom nekik az egész dereglyét, minden benne levővel együtt. Szálljatok ki belőle!

A vezér nem tréfált. Minden embernek ki kellett szállni a vezérdereglyéből a csónakokba.

Akkor aztán a vezér megfogta a dereglye lánczát s azt bele akasztá a kikötő vaskarikájába.

— A mi benne van, az mind a tied, monda Axamitának. A dereglyét visszaadhatod a császárodnak, az az övé. Ne hálálkodj, alkun vetted; hol a pénz?

Axamita leteríté a köpenyét a sziklára s elkezdte a tarsolyából kimarkolt pénzt leszámlálni.

Ezalatt valami álomszerű harmonia hallatszott a rovinoi házak felől; mintha a kutyák összebeszélték volna, hogy dalárversenyt tartsanak, s zsolozsmát üvöltsenek chorusban. A Marguerita lázárainak éjjel látó szemeik vannak: azok meglátták, megértették, mi megy végbe ott a parton. Kenyeret hoztak dereglyével, abban nekik is lesz részük. Örömüvöltés volt az.

Ez a zűrhang elvette Miliórának az eszét. Azt képzelte ő is, hogy az a fényes alak bibortól, aranytól ragyogó, de a nemes férfi bűbájtól még jobban ragyogó, valami földöntúli lény, egyike a tündér fejedelmeknek, a kikről könyvei regélnek, s az ellenállhatlan varázstól vonzatva, elhagyta sötét rejtekét s a punta lépcsőin alá sietett a partra.

Megjelenésére rémületes üvöltés támadt az uskókok között. «A Marguerita!» ordíták a csónakokon s belekaptak az evezőkbe, minden irányban szétlódulva a parttól.

A vezér pedig délczegen felemelt fővel tekinte a közeledő leányra.

— Fuss! Fuss, Deli Markó! ordíták a knézek. A Marguerita megcsókol!

— Bolondok! Gyávák! kiálta vissza a vezér. — Deli Markó egy tábor férfitól sem ijed meg, egy leánytól rémülne agyon tán?

Mılióra villi-alakja körül az éjjeli szél lebegtette a repkedő fehér fátyolt, a zöldre változott bengáli tűz fénye olyan sápadttá tette az arczát, a minő azoké a sír-aráké; nagy, sötét szemeinek nem volt semmi fénye.

Az uskókok vezére még sem ijedt meg tőle. Egy lépés-

sel még eléje is ment s délczegen szembeállva a tüneményes alakkal, e kevély szókra fakadt:

— No hát nem adom pénzért a dereglyémet terhével együtt, hanem adom e tündérkisasszonynak egy csókjáért.

E szóra a leány egyszerre visszadobbant, s két kezét visszatiltólag emelte a vezér elé, szemeiben halálos rémület volt kifejezve.

De a csók szóra még más valaki is felszólalt. Axamita leányasszony egyszerre odaugrott Deli Markó elé, s kardját kirántva, azt keresztbe tette előtte.

— Azt pedig nem kapsz, vajda, a míg én élek.

E vakmerő támadásra kevélyen rántá ki övébe dugott handzsárját a vajda és feje fölé emelte azt büszke tekintettel. Annak a fegyvernek az ütése villámcsapás.

De Milióra odalebbent kettőjük közé, s megfogta a vajda karját, hevesen lihegve e szókat:

— Te azt mondád, nem bántod a gyöngét, a nyomorúltat. Én gyönge vagyok és nyomorult. Ne bánts hát.

Deli Markó gyönyörtelt tekintettel nézett a könyörgő leány arczára. Most már nem volt a sírok tündérarája, hanem földi nő, könyező szemekkel, rebegő ajkkal. Deli Markó alá ereszté felemelt karját, s aztán gyöngéden mondá francziáúl: «honneur au malheur».

S azzal a handzsárja pengéjét kapva a kezébe, a markolatával nyujtá azt Milióra felé, s ismét francziáúl szólt hozzá.

— Bocsáss meg, ha megbántottalak, s ölj meg e fegyverrel, ha még valaha megbántalak.

Axamita türelmetlenűl kiálta közbe.

— Itt van a pénzed, le van számlálva már!

De Milióra még egy köszönő szót is adott hozzá, összetette kezeit, imára kulcsoltan nyujtva a vajda felé.

— Légy áldott a jó tettedért.

— Fogadásunk tartja, szólt Deli Markó, a dúsgazdagokat megalázni, s a szegényeket felemelni. Tartsd meg emlékűl ezt a fegyvert. Oltalmazni fog ez téged. Ha va-

laha fenyegetne valaki: e handzsárt vedd kezedbe. Ráismer minden ember, a ki Liguria vidékét lakja, s rettegi ennek a gazdáját; nem fog bántani senki. Isten veled!

Azzal bibor-köpenyét vállára felvetve, leszökött a partról a dereglyébe, odakiálta a legközelebbi csónakosnak, ahhoz átszállt s aztán rivalló parancsszóval sorakoztatá a naszádokat. Egy sípszóra sortüzet adott mind a kétszáz harczos a csónakon, s a búcsuzó üdvlövés után rákezdték ismét a riadó csatadalt, az evezők ütötték hozzá a taktust.

Az egész tünemény tovaszállt, mint egy túlvilági álom. Milióra ott állt még a parton és utána bámult, míg az utolsó tűzcsillag is eltünt a láthatáron, míg a déli szél egy hangot elhozott a riadó kardalból.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Mikor reggel ágyából kikelt Milióra, azt hivé, hogy a tegnapi éj eseménye csakugyan mind álom volt.

Hanem a mint ablakából kitekintett, meggyőződött róla, hogy ez való. A dereglye ott himbálódott a kikötőben s Axamitának nagy dolga volt annak a kiürítésével. Azok a rovinoi csodaszörnyek segitettek neki benne. Most már elég közelről láthatta őket Milióra, hogy még jobban irtózzék tőlük. A kutyának az arcza tud örömet kifejezni, az ő lárvájuk rosszabb annál, még erre sem képes.

Axamita kiosztá közöttük, a mi nekik való volt. De a mi az uri asztalra volt rendelve, ahhoz nem engedte őket nyúlni, azt mind maga hordta fel a várba. Aszalt déligyümölcs, csemege, szalámi annyi volt, hogy egész esztendőre kitartott s a hol makaroni van és parmai sajt, ott nem kell az étrend miatt aggódni többé. Az éhinség a Frangipáni kastélyban és Rovinoban megszünt. Egyszerű csodatétel volt biz ez; de ezt mégis csak Deli Markó vitte véghez. Ha a rovinoi nyomorultak tudnának dalolni, milyen hősballada lenne ebből!

De annál jobban meggyült Axamitának a gondja más egyéb miatt.

Mikor ki lett ürítve a dereglye, akkor eloldá azt a lánczáról, s nekiereszté a hullámoknak, hadd menjen a merre neki tetszik, az ilyen lelt tárgyat nem üdvösséges dolog tartogatni, hadd találja meg más!

VAKOK ÉRTEKEZNEK A SZINEKRŐL.

Ez az éj eltelt az igy szerzett élelmi szerek elhelyezével. Tündérmese volt ez, olyan mint a «terülj meg abrosz!» regéje. El kellett fogadni, hogy igaz történet. — Hisz ennek az egész sziklaországnak a históriája maga sem más, mint a tüneményes regék halmaza, nem lánczolata.

Másnap Axamita nagy lakomát csapott a várban Milióra számára. A mit az meghagyott, elfogyasztotta ő: katona gyomra volt. Bor is került az asztalra, jó dalmata vörös bor. Abból Miliórának igen kevés kellett, Axamitának annál több.

A bortól beszédessé lett a két leány, előhoztak egyet is, mást is. Az uskókok rettenetes hatalmát, a rovinai lázárok nagy örömét, aztán a Deli Markót. Azt egyik jobban le tudta irni, mint a másik. Nagyon megnézték. A süvegtollától a himzett topánkájáig le tudták őt rajzolni. De a belső emberre nézve nagyon eltérők voltak a néző pontjaik. Axamita egy fenevad kalózt látott benne (őt árboczhoz kötözteté), Milióra ellenben egy fejedelmi nemesszívű lovagot.

— No, ilyenné lett, a mikor a kisasszonyt meglátta, hagyta rá Axamita.

— Oh bizony nem akkor. Mert még a szinemet sem látta, a mikor téged szabadon bocsátott s megalkudott veled a lisztre.

— No hát nem jól mondtam. Csak hallotta még a kis-

asszony szavát, arra juhászodott meg. De ez igaz. Mert hát úgy történt a dolog, hogy mikor én Fiumében partra szálltam, egyszerre körülfogtak az uskókok, én pedig nem tudtam róla semmit, hogy Fiumét elfoglalták. Azért, mert katonaruhában járok, s mert kardot rántottam, úgy védelmeztem magamat, mindjárt fel akartak kötni egy árboczra. Arra én megmondtam nekik, hogy leány vagyok; tudom, hogy az uskók, a ki leányt öl, meg van átkozva. Akkor aztán vezérük elé vittek. Deli Markó kikérdezett, hogy mi járatban vagyok? Én elmondtam neki mindent, hogy egy árva, elhagyott kisasszonyt szolgálok a Frangipani várban, annak akarok a pénzemen kenyeret vásárolni, meg a rovinoi nyomorultaknak, a kik éhen halnak. Láthatja, hogy ez az én pénzem, a hogy azt félreraktam mindenfelé való táborozás alatt, van közte olasz bajocco, francia sous, orosz kopek, bajor batzen, ereszszen utamra. Erre azt mondta a Deli Markó: «no majd meglátom, hogy igazat beszéltél-e? odaviszlek a Frangipani várhoz, s ha van ott elátkozott herczegkisasszony, meg pofátlan emberállatok, hát akkor annyi kenyérnek valót adatok a pénzedért, a mennyi elég lesz valamennyiteknek, de ha nem mondtál igazat, felhuzatlak az árboczra.» Azzal mindjárt kiköttetett s addig mindig fenyegetett, a míg a puntáról a kisasszony szavát nem hallotta. De olyan is volt az, mintha a mennyországból kiáltott volna alá valami Szerafim.

— No meg a rovinoi lázárok kiáltása is ott a háztetőkön.

— Az meg olyan volt, mintha egy pillanatra kinyitnák a pokol szelelő lyukát s az elkárhozottak üvöltése hallatszanék fel chórusban.

— Arra aztán mindjárt szabadon bocsáttatott, látod?

— Meg is alkudott velem könnyen, de mégis az egész dereglyét rakományával együtt csak akkor adta ki, mikor a kisasszonyt meglátta.

— S nem is pénzért akarta már adni, egy csókkal is beérte volna.

— De azt nem kapott a czudar!

— Te! ha erővel elrabolta volna tőlem azt a csókot, akkor én most kétségbe volnék esve miatta; de hogy önkényt nem adtam meg neki, mikor kérte, azért nagyon fáj a szívem.

— Az aztán nagy baj.

— Pedig hát én azt sem tudom, hogy mi az a valódi csók?

— Én sem.

— Édes az, hogy úgy kivánják? Éget az, hogy félni kell tőle? Mikor kimondta azt a szót, szívem oly sebesen kezdett el dobogni; csupa láng lett az arczom tőle, a másik pillanatban meg aztán reszketni kezdtem, még a fogaim is összeverődtek.

— Igézet az.

— Vajjon ha megcsókoltam volna, az történt volna-e, hogy az én lelkem ő vele megy, az övé meg itt marad?

— Tartok tőle, hogy az így is megtörtént.

— Hátha az ember csak úgy a lelkében csókolja meg a másiknak a lelkét, az is vétek-e?

— Úgy gondolom, hogy az.

— Hátha az embert álmában éri az, hogy megcsókol valakit, azért is megbünhődik-e?

— Álmában bizonyosan.

— De hát álmában az embernek nincsen esze. Aztán álmában nincs itt a Frangipáni várban, hanem szép-szép vidékeken jár, a hol minden férfi, asszony, skarlátpiros ruhát hord és balladákat énekel.

— Jobb abból fölébredni! Az embernek álmában még jobban tud fájni a szíve, mint ha ébren van.

Milióra elnevette magát.

— Tudod, hogy min kaczagok most? Hát olyan drága egy csók, hogy egész dereglyét rakományostól kinálnak érte?

— Biz az olyan.

— Hisz akkor én egy egész flottát szerezhetnék össze csupa csókból!

— Szent igaz. Én láttam is már olyan nőket, a kik azt meg is tették. Gyémántokat, palotákat, herczegi koronákat vettek csókokért. Többet ér az a föld minden kincseinél, többet ér a mennyei üdvösségnél. Legalább azt mondják.

— De hogyha jobb a mennyei üdvösségnél, akkor annak is jó a ki adja.

— Én is azt hiszem.

— De hát akkor a férfi miért kinál még árt is érte?

— Azért, mert a férfi a kérő, ezt úgy rendelte az Isten. A párisi tatár táborban gyémántokkal fizetik meg a csókot, az igazi tatár táborban tevékkel, juhokkal, de mindig a vőlegény a nagylelkű.

— Hát az nincs sehol, hogy a csókot csak csókért adják cserébe?

— Olyan országban még nem jártam.

— Miért van az?

— Azért, mert az arának csak egy kincse van, a mit odaadhat.

— A szépsége?

— Nem bánom, legyen a szépsége.

— De hisz a leány szemében a vőlegény még sokkal, sokkal szebb.

— Azt én nem tudom.

— Mit gondolsz? vissza fog-e ő még egyszer ide jönni?

— Félek tőle, hogy visszajön.

— Miért mondod, hogy félsz?

— No csak azért, mert Deli Markó lehet, hogy a maga sziklafészkében fejedelem, vajda, de a császár birtokában csak rablóvezér, harámbasa, a ki ide csak pusztítani, zsákmányolni, öldökölni jár.

— Mit vehetne el mitőlünk?

— Tőlem semmit, de más valakitől elvehetne valamit.

— Gondolod, hogy azt a megtagadott csókot? De én azt akkor sem adnám meg.

— Mondtam már, hogy az uskókok erőszakos emberek. Ők semmit sem úgy vesznek, a hogy más. A leánykérés sem járja náluk, hanem a leányrablás. Nem is menyasszony, a kit nem úgy ragadtak el erőszakkal. Hogy itt a Frangipáni várban nem fogja követelni a maga csókját a Deli Markó, a felől nyugodt vagyok; a Marguerita névtől az uskók is retteg, jobban, mint a csumától. A fejét nem félti, hanem a pofáját igen. A vallást nem tartja, hanem a varázslatot féli. Láthattuk, hogy még csak a partra kiszállni sem volt kedve a kétszáz rabló közül, de csak egynek sem, a kik pedig a pólai kikötő ágyúi torkának is neki mennek. De hogy ha egyszer a Deli Markónak eszébe jút betörni ebbe a várba, s igaz uskók leánykérő módjára nyalábra kapni a kiszemelt aráját s aztán elfutni vele a tengerre, vagy az erdők közé, a hol aztán már nincs hatalma a varázslatnak, hát az ellen nem tudom, hogy mi oltalmat ad Isten?

— Hát látod-e, Axamita: most mondok neked valamit. Én, a mióta ezt a férfit megláttam, nem tudok egyébről gondolkozni, mint ő róla; álmodni sem tudok egyébről, mint ő felőle. Olyan én előttem, mint egy csodatevő szent. Akárhova nézek, mindenütt őt látom, az ő szép szemeit, az ő gyönyörű arczát, az ő imádni való ajkait. Ezeket az ajkakat én százszor összecsókolom, az egész alakot karjaimmal átfonva tartom, magamtól el nem eresztem; mondok neki olyan szavakat, a miket jaj, ha meghallana ez a tiszta levegő! Hanem ha ez az ember idejönne hozzám hivatlanúl, engedelem nélkül s ha szemében, szájában a tündérek varázsát hordaná is, s ha magára a királyok pompáját felrakná is, s ha kivont karddal, tüzelő fegyverrel fenyegetne is, így kényszerítene, hogy menjek el innen vele, hát nem mennék el. Ha erőszakkal elragadna, védném magam a tőrömmel, a tíz körmömmel, még sem hagynám magam elragadni. S ha erővel

elvinne magával, ha a kezeim megkötözné, a fogaim közé szorítanám ajkaimat, s addig fojtanám vissza a lélekzetemet, míg meghalnék bele, de még sem adnám meg neki azt a csókot, a mit nem akarok neki megadni.

— Ezt elhiszem, szólt Axamita. Ez egészen igaz. Én is úgy képzelem. Hanem ha egyszer úgy találna ide vetődni Deli Markó, mint üldözött földönfutó, megtépve, lerongyolva, megsebesítve, oltalmat, menedéket könyörögve a maga élő védszentjétől: hogy akkor ezzel a nyomorult földönfutóval nem fog-e a védszentje is elfutni innen? ezért nem merném a kezemet a tűzbe tenni!

Milióra nagy bámúlásra nyitotta fel sötét mélytüzű szemeit, mint a ki előtt egy látvány bontakozik ki. Valóban ilyen csábalakban még nem mutatták az álmai eszményképét . . . Rongyosan, véresen, futó vadként menekülve . . . Ez a legveszedelmesebb ábrándkép egy imádott férfialaknál. Jó volna nem álmodni róla!

A GUZLA.

Az uskók fejedelem várát még nem irta le se toll, se rajzón. Idegen, a kinek az a sors jutott, hogy azt megláthassa, nem beszélte ki, hogy mit látott? Nagyon jó oka van a hallgatásra a póznára tüzött fejnek. Ilyenek szokták ékesíteni a vladika várának ormait minden időben. Ez az ő ornamentikája.

Ez a vár nincs Segna városában; tekervényes mély hegyi utak vezetnek odáig, a miken még paripa soha sem járt (kivéve a mesékben megénekelt királyfi lovát, hanem az természetesen olyan ló volt, a melyik egyik hegytetőről a másikra tudott ugrani), s a hol a sziklafolyosó megnyilik, egy mély völgy tárul elé, a minek a ködülte fenekén fekszik a vár, körülfogva mint egy amphitheatrumtól, meredek sziklafalaktól, a miknek hegyes csompói meztelen, kopáran nyúlnak fel a felhőkbe. Élő-

fának hire sincs az egész völgyben, csak boróka-bozót zöldül a sziklák közt, a mit nem rághatott le a kecske. Vetés sem zöldűl sehol. Itt nem dolgozik senki; nem szántanak, nem aratnak. Csak mindig mulatnak, vendégeskednek. Másutt legalább az asszony dolgozik, annak a keze munkája látszik a szikláktól elfoglalt piczi kertecskében, itt az sincs; az asszonynak az a dolga, hogy szép legyen. Aztán meg, hogy vitéz legyen. A szemeit nem ronthatja hímzéssel, varrással, mert azokra szüksége van a czéllövésnél.

A szikla-oldalba vágott, hosszú lépcsősor vezet fel a várkapujáig, az egész építmény hasonlít valami kész romhoz, a minőket a Vág-melléki hegytetőkön külömbeket látunk, épen olyan meztelen falak, egymásra téltúl illesztett kőkolonczok halmaza, miket még a vakolat sem ragaszt össze, külömbséget csak a tető képez; korhadt faderekakból a rendetlen szarúfák, a miken még a kéreg is rajta van; itt zsindely, amott venyige-kéve a födelék; egy tornyot épen réztető diszít; azt bizonyosan valami hajótörött gálya fenekéről fejtették le. Az északi bástya ormozata végig terítve van kifeszített juhbőrökkel, a kapubejárat tömör boltozatából azonban három hosszú rúd mered elő, a miknek mindegyikére levágott emberfő van tűzve; az egyik fejnek hosszú szakálla van és turbánja, a másiknak kurta bajusza és medve-kalpagja, a harmadik simára borotvált, veres lecsüggő sipkával. Egy teljes politikai programm, világosan érthető.

A várudvar elég tágas, akár tánczra, akár verekedésre; a napos oldalát szőlőlugas futja körül, bemohosult indáival. Imitt-amott nyaktörő rozzant folyosó vezet egyik lakosztályból a másikba, a mik mind arról nevezetesek, hogy nyilás ugyan van elég a falon, de becsukni való ajtó, ablak sehol. A hideg ellen ott van a bunda, meg a tűzhely; ki zárná ki a szabad levegőt a házból? Az uskókok nem ismerik a rheumát.

Csak épen a fejedelem ágyasházának van ajtaja, az

azután vasból van, lőréssel ellátva. Ágynak ugyan hire sincs benne, mert ilyenen az uskókoknál a király sem hál, hanem vannak egész halommal drága keleti szőnyegek a földön és a falakon, s pompás fegyvereknek egész gyüjteménye.

De a mi a legnagyobb nevezetessége a fejedelmi hálószobának, az a «Krónikák fája». A terem közepén van felállítva egy hatalmas tölgyfatörzsök, terebélyes ágaival a boltozatig nyuló. Ez alulról kezdve meg van rakva sürűn — felszegezett emberfülekkel. S az uskókok vénei meg tudják nevezni végtől-végig, melyik fül melyik csatában megölt hatalmas ellenségé volt, velenczések, osztrákok, törökök, görögök, spanyolok, horvátok, még szerecsenyek is. Egy egész tárgymutató, fülekre felosztva. A tuskónak még sok ága van üresen, mely új fejezetczimekre vár. Ez az uskók nép «arany könyve». Ez egyúttal azoknak a hősöknek a neveit is hirdeti, a kik ez ellenségeket megölték. Mindegyikről szól egy ballada, s azt éneklik a guzla mellett.

Ah, az a guzla hatalmas egy alkotvány. Abban van egy népnek a története, alkotmánya, igazsága, abban vannak a törvényei, a polgári és büntető codexe, a vallása, a canonai, a nemzetközi szerződései; abban az európai garantiái, a mandátumai, stipulatiói; abban van a programmja, a politikai hitvallása, abban van a meghalt czár testamentuma, a próféták jóslatai, a költők és államférfiak minden édes és keserű hazugsága! A mult, jelen és jövendő. Lehetetlen dolgok, a miket mindenki hisz és a mik talán nem is lehetetlenek. Ez mind benne van a guzlában.

Ez a guzla pedig egy idomtalan brugó, hasonló a mi czigányaink bőgőhegedűjéhez: egy öblös félhordó forma alkotvány, behúzva kecskebőrrel, s ellátva hosszúnyakú fogantyúval, a mire négy húr van felfeszítve. Ott lóg ez minden csárda szobafalán a dalmata tengerpart vidékein. A jövőmenők csak leveszik a falról, a míg az ürü megsül

a tűznél, muzsikálnak rajta, s énekelnek hozzá. Olyan muzsika az, hogy minden ember tudja; a görbevesszőből készült nyirettyüt hol a vékony húron, hol a vastagon kell végig húzni: mindjárt zene lesz belőle. Szép zene: megértik; a nóta is olyan hozzá: egyszer le, másszor fel, néha nagyon fel, néha meg nagyon le; búskomor melódia. Soha sem szedte kottára senki, tetszés szerint hagyja magát idomitani; azért mégis úgy elszomorodik rajta, a ki hallgatja. Hát még a ki a hozzávaló verseket is szívére veszi. Szerelmes történetek, a mik rendesen halálon végződnek. Az anyák természetesen gonoszok: nem akarják a leányaikat ahhoz adni, a kit szeret. A szerető természetesen hős, azaz, hogy zsivány, a vetélytárs pedig zsarnok, aristocrata: hajdu, vagy pandur. Nagy vérontás lesz annak a vége. Vannak, a kik hőskölteményekre is fel tudják a guzla húrjait ajzani. Azok már öreg guzlások. Mert itt nem a fiatal hangot illeti meg az éneklés, hanem az öreget. S aztán ahhoz jó emlékezet is kell. Meg a fiatalnak nem is illenék, hogy a hajdani hősök vitéz tettei fölött gajdoljon, mikor neki módjában van, hogy hasonló csodadolgokat maga kövessen el; ellenben az öreg szemeknek már nagyon illik könybe lábbadni, mikor azokról a vitézekről szól a nóta, a kikkel ifjú korukban együtt harczolt a guzlár.

A vladika várában csak a legvénebb férfiak maradtak otthon, meg a fehér nép, az alatt, míg az egész uskók férfisereg fegyverfogható része a nagy rablókalandra járt. Délután melegen sütött a nap, a várudvaron tánczoltak a leányok.

Az uskók leányok igen szépek, szívalakú arczuk, hegyes finom állal, nagy, mandulametszésű fekete szemeik, finom fehérpiros szinük, karcsú ideges termetük, apró kezeik, lábaik, térdig érő hajuk. A míg leányok, addig nagyon szépek, nagyon tiszták arczban is, szívben is; arczukat, testüket hideg vízzel mossák; — hanem a mint férjhez mennek, azontúl nem szabad nekik megmosdani többet,

soha, a míg élnek, a záporesőn kívül más víz nem éri arczukat. Ez a szokás még abból az időből maradt, a mikor az egész világ minden szökevénye egy csoportba verődött s uskóknak kezdte hivatni magát, s hogy a török bajtársaknak is engedélyeket tegyenek, ráálltak, hogy disznóhúst soha sem esznek, a mustot kiforrás előtt megfőzik, hogy borrá ne legyen, úgy iszszák; az asszonynak nem adnak lelket, hanem fátyol helyett azzal takarják el az arczát idegen férfi előtt, hogy nem engedik megmosdani. — Azoknak aztán olyan a szive is, mint az arcza.

Nagyon egyszerű az uskók leányok táncza, összefogóznak kezeikkel körben, s aztán lábaikat előrefeszítve, a guzla dallamára egyszer jobbra, másodszor balra karajlanak; olyankor, mikor az énekes elhallgat s csak a guzla játszik, valami jajszerű kiáltásba egyesülve, a mi úgy hangzik, mintha siratnának valakit: «óh — óh — óh!» Aztán megint újra kezdik.

Az öregek, a gyermekek pedig körülülik a guzla énekesét, a ki a dümmögő hangszert térde közé fogva, reszeli a fűzfanyirettyűvel, s épen hozzáillő rekedt hangon énekli a «Deli Markó, a királyfi» balladáját, csak olyankor tartva szünetet, mikor a kecskebőrtömlő reá kerül sorban, hogy nagyot húzzon az édes fekete borból.

Az asszonyok ez alatt a roppant nagy földszinti teremben készítik a nagy lakomát: tizenkét ürü sül nyárson; mind elfér a nagy tűzhelyen, a füst a nyitott ablakon jár ki. A hazatérőket várják pompás lakomával. Meghozta már a hírét diadalmas jövetelüknek a sziklatetőkre állított őr; még a tengeren meglátta őket a roppant sok vontatott dereglyével. Nagy zsákmány lesz. Úgy illik, hogy erre a napra elénekelje a guzlás a «Deli Markó, a királyfi» balladáját.

Egészen fehér már haja, bajusza, szakálla az öreg hegedűsnek, a kezein csak a csontok, meg az erek látszanak. Olyan, mint egy próféta, a ki magával is elhitette, hogy mind igaz az, a mit ő énekel, és olyan, mint egy poéta,

a ki szentül hiszi, hogy az valóságos vers, a mit énekel és nagyon szép. — Izlés dolga.

«Rjéka alján van egy sziklabarlang,
Abban alszik a hős Deli Markó,
Deli Markó, a Kraljevics fia,
Az utolsó nemzeti királyfi.
Meghagyá az őriző Vilának
Deli Markó, hogy a míg ő alszik
A Rjéka sziklabarlangjában
Senkit ő hozzá be ne bocsásson,
«Csak ha jönne az én drága kincsem,
Margarita, aranyvirágszálam,
A ki elment tavaly, Szentgyörgy napján
Messze, messze, el a másvilágba,
Megigérte, onnan is lejön még:
Az ha jönne engemet keresni,
Annak mondd meg, hol van Deli Markó.
Vagy ha jönne hű lovam Durindó,
Kit ott hagytam csatatéren fekve
S azt nyerítné: gazdám ülj nyeregbe,
Annak nyisd meg hármas kriptaajtóm.
Vagy ha jönne jó kardom, a Szablya,
Kinek vasa ketté tört kezembe
S az kopogna gyémánt markolattal
Hármas három ajtómon zörögve,
Annak engedd meg, hogy rám találjon,
Addig Deli Markó nincs sehol sem.»
És a Vila úgy tett, a hogy mondák:
Csináltatott hármas három ajtót
Deli Markó alvó barlangjára.
Egyik ajtó volt kovácsolt vasból,
A másik volt hófehér ezüstből,
A harmadik tiszta színaranyból,
És nem tudta soha senki többet,
Hogy hová lett Markó a királyfi?
Hangos erdőn a kakukkmadár szól,
Mind azt kérdi, hol van Deli Markó?
Mindig kérdi, s mindig újra kérdi,
Hogyha tudná, nem kérdené többet.
Bolygó lidércz lót fut a morotván,
Éjjel fénylik, úgy szaladgál szerte.
Úgy keresi, hol van Deli Markó.

Ha meglelné, nem szaladna többet.
Kakukkmadár, és bolygó lidércztűz
Senki sem más, mint a szép menyasszony.
A menyasszony, a szép Margarita,
A ki elment messze másvilágra,
Felfogadva, vissza is jön onnan,
Felkeresni kincsét, Deli Markót.
Se kakukknak, se bolygó lidércznek
Nem nyitá meg ajtaját a Vila.
Harmadszor hát jött a Margarita,
Jött a maga szűz leány képében,
Odajött az őriző Vilához:
«Hol van az én kincsem Deli Markó?
Hadd költsem fel, hogyha mégis alszik.
Én vagyok az ő szerette hölgye,
Kit eljegyzett Markó hitveséül.
Bizonyítja ez a három gyűrű.
Egyik jegygyűrűje vert aczélból,
A másik van hófehér ezüstből,
A harmadik tiszta szinaranyból
Mind a hármat ő huzá ujjamra
Szentgyörgy napján este naplementkor».
«No ha te vagy a szép Margarita,
Deli Markó eljegyzett arája:
Ha a három gyűrűt tőle kaptad,
Akkor bizony rá is fogsz találni,
Itt van, itt van három bezárt ajtó.
A vas ajtót üsd a vas gyűrűvel,
Ezüst ajtót az ezüst gyűrűvel,
Arany ajtót az arany gyűrűvel.
S mind a három feltárul előtted.
Csak azt tette a szép Margarita,
Felnyitotta mind a három ajtót,
A zárt ajtót három jegygyűrűvel:
Ott találta alva Deli Markót.
«Ébredj, ébredj, kedvesem, királyfi!»
— «Ki vagy, ki vagy, a ki engem költesz?»
«Én vagyok arád a Margarita».
— «Honnan jösz hozzám, te szép leányka?»
«Nagy messziről, messze túlvilágról».
— «Minek jöttél hozzám másvilágról?»
«Megigértem, hogy meglátogatlak».
— «S mit hoztál el nékem másvilágról».

«Mátkacsókot, a mit megigértem».
Erre így szólt hozzá Deli Markó:
«Jaj menyasszonyom, szép Margarita
Másvilágról visszajött arának
Csókja nem kéj; hanem nagy pokolkín.
Jaj lesz annak, a kit csókod érint,
Még az anyját is átkozni fogja».
Visszaszólt a Margarita erre:
«Jól találtad, édes vőlegényem.
Hogyha engem megcsókoltál volna,
Élve juttál volna a pokolra,
Ne is csókolj engemet meg addig,
Míg ajkam meg nem tisztul a vésztől!»
Azt kérdezte erre a királyfi:
«Mit tegyek, hogy megtisztulj a vésztől?».
Azt felelte erre a menyasszony:
«Akkor tisztulok meg csak a vésztől,
Ha megfürdöm a Rjéka vizébe.
Rjéka vize, ha számon fölül ér,
Megdagadva ellenség vérétől,
Idegennek, népet elnyomónak
Patak számra kiontott vérétől,
Hogyha abban én megfürdöm egyszer,
Akkor mátkacsókom elfogadhatd».
Szólt haraggal erre a királyfi:
«No hát menj és oszd az idegennek,
Ellenségnek, népet elnyomónak,
Azt a csókot, azt a kíngerjesztőt.
Én nem ontom annak még a vérét,
Nem nyerített jó lovam Durindó,
Nem mondá még: gazdám ülj nyeregbe,
Nem dörömbölt jó kardom, a Szablya,
Fekszenek még, halva, ketté törve.
Addig nekem nincs miért ébrednem.
Majd hogyha jön jó lovam Durindó,
A ki, hogyha egyet ütök rája,
Által ugrik velem a nagy Kerkán:
Egyik partról a másikra ugrik;
Hogyha kettőt ütök rá, olyat szök,
Hogy a Vellebit hegyére felvisz;
Hogyha hármat vágok rá haraggal,
Olyat rúg a sziklán négy patával,
Hogy a hegység megrendül alatta,

Város omlik idegen fejére,
Temetője lesz a hitetlennek;
Majd ha mondja jó lovam: «megyünk már
Hegyszakítni, zsarnokot temetni!»
Majd ha eljön jó kardom, a Szablya,
Kivel hogyha vágtam egy csapással,
Pánczélos lovag hasadt kettőbe,
Hogyha vágtam két nehéz csapással,
Szikla nyilt meg, út támadt előttem,
S hogyha vágtam hármat elbusulva,
Lehullott a szultán koronája;
Majd ha mondja jó kardom: «megyünk már
Érett gabna — ellenség — aratni!»
Akkor tudom, hogy itt van a hajnal,
A ki az én napomat felhozza,
Akkor aztán megdagad a Rjéka,
Az idegen véritől megárad.
Ugy megárad, hogy szádon fölül ér,
Ha vizébe fürdeni belé állsz,
Szép arám tündéri Margarita.
Attól aztán úgy megtisztul ajkad,
Egész tested kis körmöd hegyéig,
Oly fehér lészsz, mint a hó hegy ormán,
Akkor aztán megcsókoljuk egymást.
S olyan édes lesz bizonynyal e csók,
Mint a rozmarinról megszedett méz,
Mint az asszú édes muskotály bor,
Mint az édes anyatej, oly édes.
Még annál is édesebb lesz e csók:
Olyan édes, mint a boszuállás!»

Az öreg guzlás még sokáig elfolytatta volna ezt a balladát; nyújtható az, mint a szent Iván éneke; ha a hegyek mögül nagy puskaropogás nem szakította volna félbe az idylli mulatságot. Ez azt jelenti, hogy érkezik már a diadalmas hősök csapatja.

Nosza félbehagyták erre a leányok a koszorú-tánczot s rohantak a várkapun keresztül fel a hegyi útnak az érkezők elé.

Sokszoros örömet hoznak azok a számukra, gazdag vásárfiát, szép czifra ruhákat, selymet, török kelmét,

hajbafonni való szivárványszalagot, arany, ezüst ékszert! Hát még a sok csemege, a mi urak asztalára volt szánva, a nevét sem tudni, kinek hívják? nádméz rózsavízzel, mandulával keverve, boldog országok zamatos gyümölcse, konty alá való édes bor, pálinka! De a mindezeknél drágább és becsesebb, a mi a vőlegényi kelengyének a kiegészítő része, olyan, mint a «mátkatál» hegyébe szúrt aranyos narancs, olyant is hoznak most magukkal bizonyosan, — minden nősülő legény egy levágott ellenségfejet. — Mert addig az uskók legénynek nem szabad megházasodni, a míg egy ellenségfejet valahonnan nem kerített, az a móring! A nélkül nem mehet nőül a legényhez becsületes leány, még özvegy asszony sem. — Ilyenkor azután annál nagyobb az öröm a sziklavölgyben, kezdődik a farsang! — Minden legény elhozta bizonynyal a diadalmi jelt, a levágott főt, s odateheti azt a menyasszonya apjának a lábához, mint elengedhetetlen váltságdíjat. — Ezért futnak olyan sivalkodva a lányok fel a hegytetőnek, a honnan az érkező diadalmasokat várják.

Ott van az a nevezetes szikla, a mit úgy hívnak, hogy «áldozatkő».

Egy óriási csompó, a mit a helyéről el lehet mozdítni, ha tizenkét legény belekapaszkodik. Hanem az is uskók legény legyen, a kinek aczélból vannak az izmai. Ha ezt a nagy csompót előre tolják, egy mély barlang nyílása tárul elé. Ebbe szokták az uskókok rablókalandjaik után a magukkal hozott foglyokat belökni. Idáig élve hozzák el őket, mert a fogoly nekik a teherhordó barom, a ki a zsákmányt görnyedve hozza idáig. De már a hegy tulsó oldalára át nem viszik őket, hogy szemükkel se lássák azt a völgyet, a hol az uskókok sziklafészke van elrejtve. Ott tartják őket a szerint, a milyen jó kedvükben vannak. Ha a foglyokért váltságdíjat küldenek a hozzátartozóik, akkor hazaeresztik őket.

Ha azonban se váltságdíj, se elegendő zsákmány, ha-

nem a helyett súlyos sebek voltak a kaland eredménye; ha valami derék vitézük esett el, akkor a mint a bortól, a táncztól és a guzlától felhevültek, előhurczolják a barlangból a foglyokat, s ott az áldozatkövön levágják a fejeiket. — A szép leányok maguk hengergetik alá a csonkított hullákat a lejtős meredeken s odakiabálnak a völgyben száguldó farkasoknak, mintha bátyáik volnának: «nesze, ez a tied!»

Az idáig elhozott zsákmányt pedig aztán a leányok hátára kötik fel; akkor ezek váltják fel a teherhordó állat tisztét. De örömest teszik.

Ezúttal fogoly is sok volt, zsákmány még több, de levágott fej semmi. — A foglyokat egyelőre a barlangba zárták; a nehéz áldozatkő lenyomtatta ismét a barlang nyilását.

No de kárpótolta a szerető sziveket ezért a csalódásért a kiosztott ajándékok sokasága. Aztán nekik nincs tiltva a csók se a lakodalom előtt, se a vértől áradt Rjékában megfürdés előtt, mint a Deli Markónak és a Margaritának, kiki ráakad a maga párjára.

De a zsákmány olyan nagy, hogy maguk a leányok nem birják azt egyszerre elczepelni; még a fiatal menyecskéket is el kell szólítani a tűzhely mellől, csak a vén banyák maradnak a nyárson forgó pecsenyét őrizni a várban. De a férfi vállát teherhordás nem gyalázza meg soha.

A diadalmas csapat csak szétszórt csatákban érkezik meg a várba, rendetlen puskaropogás és szilaj dalolás közt; az otthon levő öregek nagy riadallal fogadják az érkező csoportokat.

Mentül többen érkeznek, annál hangosabb lesz a dicsekedés. Minden újan érkező új csodatetteit mondja el az uskók vitézségnek, de kifáradhatlan valamennyi a dicső Deli Markó magasztalásában.

Ő az és senki más, a kiről a guzla beszél. A barlangból jött elő, a hármas érczajtón keresztül. Az ő lova a

Durindó, az ő kardja az a szablya, a minek csapásairól a ballada énekel. Az a szablya, a minek senki ellen nem állhat, a ki porból lett és porrá lesz. De ez a szablya mégis elmaradt valahol, ott az átokverte vár alatt, az éjféli tünemény kezében. Az ő maga, a királyfi menyasszonya, a félelmetes Margarita! A kinek a csókjától minden férfi pokolra válik. Deli Markó attól sem ijedt meg, most is kérte tőle azt a csókot. De a Margarita most is csak azt mondta: «majd ha a Rjéka vize úgy megáradt ellenség vérétől, hogy nekem a számon fölül ér, mikor benne fürdöm, akkor leszek tiszta, akkor csókollak meg téged». — Így mondja azt a guzla is. — Deli Markó ott hagyta nála a szablyáját, a minek csupa gyémánt a markolatja. — Majd visszamegy érte!

Ott jön ő maga a legutolsó csapatnak az élén. — Ő maga ül lovon. Az a ló nem botlik, nem szédül, nem csúszik el a sziklán. Ha mélység állja útját, által repül rajta.

Nem is lehet más, mint a mesék királyfia ez a fényes alak, a kiről senki sem tudja, hogy honnan támadt? csak azt tudja, hogy a mióta az uskók nép között megjelent, diadalról-diadalra vezérli a fegyvereiket, s tele marokkal szórja az aranyat, ezüstöt.

Valamennyi leánya az uskók nemzetnek mind bele van bolondulva. Az üdvösségüket is odaadnák érte.

De ő rájuk sem mosolyog. Deli ifju arcza halvány és szomorú!

Majd nem soká lesz már ily szomorú!

Itt jön a gyertyaszentelő! Ez a menyasszonyok napja. Ekkor menyasszony lesz minden hajadon leány, a ki csak pártát visel a sziklavölgyben; vőlegény lesz minden legény, a kinek csak jobb kéz felé van az övébe dugva a handzsár markolatja.

Akkor majd megjön a Margarita is a Frangipáni várból, visszahozza Deli Markónak a zálogba hagyott szablyáját.

És akkor az uskók legények mind előhozzák a foglyaikat a barlangból, s ott az áldozatkövön kiki levágja a magáénak a fejét, hogy a hegyi patak megdagad az ellenség vérétől, míg az a Margarita ajkán fölülig ér, s akkor aztán ő is megtisztul, s férjhez megy a királyfihoz, a Deli Markóhoz.

A guzla mellett így danolta a hős ballada folytatását a fehér szakállú vén troubadour, míg az uskók leányok a lobogó máglyát körültánczolták karéjban, a férfiak vadul üvölték utána a rémdal végsorait, sokféle mámortól megittasultan.

Deli Markó pedig hallgatott és nézett a tűzbe szomorú, mozdulatlan arczczal.

AZ ILLATOS FÜVEK.

Sehol annyi fűszer-illatos növény nem terem, mint a dalmata tengerpart szikláin. Minden pázsit, bokor, cserje, rekettye csak úgy lehelli ki magából az ambrát, a pézsmát, a tömjént, mikor február elején a tavaszi verőfény átmelegíti a buja tenyészetet; olyan illatár tölti meg a léget, hogy az ember egy más világ lakójának képzeli tőle magát; e csába, illó mámorlégben az érzékek felmagasztosúlnak, a kéjérzet minden ideget megittasít. Ezek az illatozó füvek mind bűnrészesek azokban az ábrándokban, a mik e partok lakóit a rendes észjárástól elcsábítják.

A virágoknak az illata a beszéd, a mivel az emberekhez szólnak.

Olyan tolvajnyelv ez, a mit azok is megértenek, a kik nem hallgatnak rá.

Milióra összeszedte a jószagú füveket kis uradalma minden szikláiról s felhordta a szobájába, éjszakára odarakta az ágyába.

Szokás ez azon a vidéken.

S az illatos virágoktól álmok jönnek. (Fogjuk rá a

virágokra.) Milióra megtanult már álmodni. És minő álmokat!

Valami reszketeg ösztön azt súgta neki: nem vétek-e az ilyen álom? Hát még a visszagondolás az álomra!

Jó volna, ha meg lehetne gyónni valakinek! A pap talán megmondaná, hogy az bűn volt, s kiszabná érte a vezeklést. De hát itt pap sincs. Metell bátya erre nem is gondolt, mikor itt hagyta a kis hugát, hogy a jámbor keresztyén leánynak legalább minden vasárnap meg kellene gyónnia. Ő bizonyosan szabadkőmüves, nem gondol a szentségekkel. Vagy talán azt gondolja, hogy ha egy kis leánytól el van véve minden alkalom arra, hogy valami bűnt elkövethessen, akkor annak egészen felesleges dolog lenne el nem követett bűnök meggyónásán törni a fejét.

Axamitának csak elmondhatná azt, hogy mit álmodott — alva; de hogy mit álmodik ébren, azt, azt!

Pedig az el nem mondott érzés kínozza a szivet.

Hát egyszer az illatos virágok ennek is megsúgták az orvosságát.

A kis leány, a ki nem mondhatja el a szíve baját, leirja azt versekben.

Ez az általános orvosa minden sebhedett szívnek: ez a minden titkok bizományosa, a vers! Nem tanítják azt, mégis mindenki tudja. A mi prózában szégyenleni való volna: versben dicsekedni való. A titok meg van gyónva; csakhogy metrumokban. Nincs kimondva, mégis el van mondva. S a papiros olyan jó titoktartó, mint a pap.

Először jönnek bátortalan kis stanzák, ritornellek, félig eltiltott sohajtásokkal; azután megjön a bátorság egy epedő, kesergő romanczhoz, utoljára rávetemedik a versekben gyónó a legnagyobb vakmerőségre, balladába kap. Elmondja mind, mit álmodott?

Hol veszi a hozzávaló tudományát? — Könnyen megy az. A dalmát parton úton-útfélen terem a népballada; minden cseléd, minden pásztorleány azt énekli, ha valaki a mezőn letelepszik a kapáló asszonyok közelébe, egész

napestig hallhatja, hogy énekelnek egy balladát a másik után. Rím nem kell ahhoz, csak egyforma hosszú soroknak kell lenni; a szöveget mindenki megtalálja minden útjában, a gondolatokat megadják az illatos virágok.

Milióra, meg az ő százféle démutkái, istenfái, mentái és bazsalikomai ezt a balladát gondolták ki: «Deli Markó, a királyfi».

Fogadni lehet rá, hogy volt olyan jó ballada, mint az a másik, a mit a guzlás énekelt. A hős bizonyosan abban is olyan vitéz volt és olyan szerelmes, s az utána epedő leány épen olyan boldogtalan, mint az a másik, s a balsors épen olyan kegyetlen mind a kettőhöz. De a csodák, a mik őket végre mégis egymásévá teszik, még szörnyüségesebbek.

Milióra nagyon meg volt elégedve a balladájával, anynyiszor felolvasta azt magának, hogy egészen könyv nélkül tudta már. De még dalt is szerzett hozzá, az is könynyen megy itt; Menta, Artemisia, Salvia, Viola, a virágok múzsái még a dallamot is megsugják. Azt eljátszotta zongoráján, s el is énekelte hozzá a verset. Mikor egyedül volt, mikor senki sem hallotta.

Hiszen nem is volt «egy» emberi léleknél több a közelében, a ki meghallhatta volna, az egy jámbor Axamita. Az ő rá nézve az egész világ.

Pedig ha nehéz megőrizni a leánynak egy titkot, még nehezebb eltitkolni egy verset. Axamita, azért ha strázsamester is, mégis csak leány, annak a leánynak, a ki valami névtelen érzéssel küzd, olyan nehéz ennek a másiknak el nem mondani, mi bántja? — Egyszer mégis annyira ment Milióra, hogy elzongorázta Axamita előtt a saját szerzeményét, a ballada áriáját, mit szól hozzá, szép-e?

— Biz az nem valami nagyon szép. Ilyet a kecskepásztorok dudolnak odakinn, véleményezé a hallgatóság.

— No hisz az a szép. — Milióra most már ingerelve volt az áriája kedvezőtlen fogadtatása által s szerzők szo-

kása szerint erőszakolni akarta a teljes sikert. — Hát ha a szöveggel együtt fogod hallani, akkor majd egész szépnek találod te is.

De mégis meg akarta tartani az incognitot, úgy akart ismeretlenül diadalhoz jutni. Valami ártatlan ámítást gondolt ki.

— Én ezt otthon, az apám házánál hallottam, mikor még igen kis leány voltam; egy öreg guzlástól, a ki ott hegedült és énekelt, mikor a vendégek mulattak nálunk. Akkor nagyon jól megtanultam, most újra eszembe jutott.

Axamita végighallgatta a hős balladát.

Miliórának az arcza lángolt, mikor vége volt a dalnak, a szemei tündököltek a nagy delejes tűztől.

Az utolsó accord után odatekintett egyetlen hallgatójára.

Axamita nagyot ásított és nyujtózott az élvezet után.

— De hosszú volt ez a nóta! — Ebből állt az egész elragadtatása.

Milióra meg is neheztelt érte.

— Hát nem tetszik neked ez, te! A szép királyfi balladája?

— Biz azt kár volt a kisasszonynak a vén guzlástól eltanulni; nála is hagyhatta volna.

— Te utálod a hősöket?

— A hősöket szeretem, hanem a zsiványokat nem szeretem.

— De Deli Markó.

— Zsivány.

— Az uskókok vajdája, te!

— Az uskókok egytől-egyig mind zsiványok, s a vajdájuk haramiavezér, nem más.

— Hát a hősköltemények, a mik hérószaikat megörökítve, ivadékról-ivadékra szállnak, a népballadák, a mik jobban megőrzik a nemzeti vezérek tetteit, mint a kőbe faragott emlékek?

— Csupa merő hazugság, dicsekedés az egész. Tudnak vitézkedni a hegyek között, lesből orozva lelőni a köze-

ledőt; tudnak éjszaka megrohanni alvó békés városokat, s irtóztató kegyetlenkedésükkel elrémíteni a meglepett polgárembereket; de nyilt verekedésben soha sem álltak helyt se olasznak, se magyarnak, se töröknek, se németnek, a francziának meg még a hátába sem mertek kerülni, azt úgy megbecsülték. Birkalopók, orr-fül-levágók, hajótörött népeket kifosztogatók, ez az egész vitézségük. Láttam én vitéz embereket százezerével, mindenféle nemzetbelit, de uskók nem volt közöttük. Láttam Borodinonál egymásba omlani a hősöket legio számra, láttam őket szuronynyal, puskaagygyal verekedni egész harczvonalban. Hallottam kilenczvenezer haldoklónak az ordítását egyszerre, az volt a hős ballada. Mit akar ez a riha nép a maga rongyos dicsőségével? Lesből lövöldöz, éjjel támad, de a szurony elől a lyukába búvik.

— Ejh, te nem ismered őket.

— Hiszen közöttük születtem, náluk nyomorogtam, tőlük szöktem meg; ismerem a fajtájukat kívül-belül, laktam a szikla-odújukban, a mit ők királyi várnak neveznek, a minek a padlója márványból van abban a balladában, az ám, olyan márványból, a mit a kecskék készítenek; az oszlopai bearanyozva: igenis, korommal; a királyi trónus egy fatuskó, betakarva medvebőrrel. Hát még azok a bájos szép tündérek ott a balladában, a kiknek a lépései alatt bazsalikomvirág támad az útfélen! a bizony! húsz lépésről megérezhetők az avas faggyuról, a mivel magukat bekenik, mert mosdaniok soha sem szabad.

— Menj! Belőled az irigység beszél.

— Az irigység? Mit irigyelnék én az uskókoktól, morlákoktól?

— Hogy nem vettek férjhez.

— No azon van mit irigyelni! Hahaha! Kellenének nekem! Maga a királyfi sem kell nekem! Csak higyje a kisasszony, a mi abban a drágalátos balladában van! Milyen szépen ki van kerekítve Deli Markó, a királyfi; hej, mikor a lakodalmát üli, előveszi a lantját, meg

mellé ülteti a trónusára a feleségét s az asszony énekel, ő meg veri a lantot. Veri bizony az uskók vőlegény lakodalma napján nem a lantot, hanem a feleségét, s úgy énekel hozzá az asszony, hogy csakúgy ordít. Ez ott a menyegzői szokás. A Deli Markó is úgy tesz a magáéval, ha foghat egyet valahol. Hahaha!

De már ennél a szónál olyan haragba jött Milióra, hogy odaugrott Axamitához, s a szájára ütött neki a tenyerével.

Axamita ettől még jobban belejött a nevető kedvébe. Engedte magát Miliórától ütni, tépáztatni s azért mégis csak elmondta, hogy milyen módon szokott az uskók vőlegény belekötni a menyasszonyába a gyönyörteljes menyegzői éjszakán? Azt mondja neki mikor feküdni mennek: bontsd le az opánkám! Ha azután a menyasszony nem tud hozzá, hogyan kell a férfibocskort lebontani, mert annak mestersége van, akkor azért döngeti meg a vőlegénye, miért oly ügyetlen? ha pedig le tudja bontani a bocskorát, akkor meg azért páholja el, mivelhogy ártatlan hajadonnak nem volna szabad azt tudni, hogyan oldják meg a férfibocskort? Ez lesz a Deli Markó menyasszonyának a sorsa is, mert az uskók királyfi is bocskorban jár, mint a többi.

Ezért az utolsó szemtelen rágalomért aztán Milióra kilökte a szobából Axamita leányasszonyt.

Axamita megtudott már annyit a dologból, mintha csak ő lett volna a pap, kinek meg szokás gyónni.

A BÓRA.

A handzsárját ott hagyta Milióránál a hős uskók vajda azon az első találkozás éjszakáján. Gyönyörű fegyverdarab volt, a markolata kirakva türkizekkel és gyémántokkal. Azok ugyan csak olyan selejtes fajta gyémántok voltak, de mégis igaziak. Meggyőződést szerzett magának

erről Milióra, mikor a markolat gyémántjaival e két betűt az ablakra karczolta: D. M. Csak azért tette, mert Axamita még a handzsártól sem maradhatott, hogy meg ne szólja; azt mondta, hogy azok csak mármarosi gyémántok rajta. Hazudott, igazi gyémántok voltak, mint a milyen igazi királyfi maga a Deli Markó.

Mennyiszer elővette ezt a handzsárt Milióra az ágya feje alól, forgatta a kezében, hogy tudna-e vele ő is vágni? (Az uskókok amazonjai együtt harczolnak a férfiak sorában.) Aztán ehhez a gyémántos markolatú kardhoz hozzá idomította az egész eszményi alakot, ahhoz megint mindazt, a mi őt körülveszi: csupa fény és pompa volt ez, mesés hatalom és kimondhatatlan dicsőség. Tündérország van ott. Mind rágalom, a mit az Axamita beszélt a honfitársairól, meg azoknak a feleségeiről! A vén leányok mind emberszólók, hát a melyik még bakancsos őrmester is hozzá.

Egy reggel aztán azzal keltette föl Axamita a kisasszonyát, hogy nézzen csak ki, mi van a tengeren? S azzal félrehúzta a függönyt a mély ablakfülkéről.

Milióra kiugrott az ágyból s csak úgy hálóköntösében odafutott az ablakhoz s kitekintett a tengerre.

Az egész tengeröböl, a hosszú csatorna, a hogy a Frangipáni vár toronyablakából egyfelől Fiume, másfelől Buccari felé végig látni, tele volt kisebb-nagyobb dereglyékkel, a mik duzzadó vitorlákkal közelítettek felfelé.

Egy pár nagyobb árboczos hajó távolabbról látszott közeledni.

A dereglyék meg voltak rakva veres sipkás hajósokkal és barna kávészin ruhás katonákkal.

— Mi ez? kérdezé Milióra reszketve.

— Hát biz ezek a hajósok ott a veres sipkákkal a scoglióták. Ezek értenek csak hozzá, hogy lehet a segnai tengeröböl sziklái közé behatolni. Ezek aztán a nagyobb hajóknak is kalauzúl szolgálnak, hogy sziklazátonyra ne menjenek. Azok a katonák ott a dereglyéken horvát gra-

nicsárok, a legjobb lövők. Azokon a nagy hajókon pedig hegyi ágyúkat hoznak öszvérekkel, látom a pattantyúsoknak a süvegein a piros lófarkat.

— Mit akarnak ezek?

— Hát egy kicsit az uskókokat megtánczoltatni.

— Jézusom! Hisz ezek vannak két ezeren is!

— Hja! Ha még csak ez volna minden! A császári generálisok soká készülődnek, hanem akkor aztán nagy erővel jönnek. Egy másik hajóraj meg a tulsó oldaláról a Quarneronak, Veglia szigetéről indúl egyszerre, s ugyanekkor bizonyosan jön a horvát gräniczról egy hegyi csapat, hogy az uskókokat hátba fogja. Most kezdődik már majd a haddelhadd! Mindjárt szűk lesz a világ Uskókországban! No most, vitéz Deli Markó! Most ülj fel arra a paripára, a ki egyet rúg s rá dönti a hegyet az ellenségre! Most kapd fel már azt a kardot, a mivel egyet vágsz s száz fej esik le utána! Most kezdődik már a hős ballada. De én tudom annak a végét.

— Te tudod annak a végét?

— Én ám. Láttam már egyszer ilyen tánczot. Akkor is három oldalról mentek így az uskókokra, a kik iszonyú sok rablást követtek el a tengeren. Még én akkor gyerek voltam, nagyon kicsi leány, a kit ott felejtettek az útfélen egy sziklaodúban; három nap nem ettem egyebet, mint pesce cannellát a tengerparton. De most is emlékezem rá, mikor visszatértek a hajók a katonákkal, a vitorlarúdak végig tele voltak aggatva uskókokkal, a kik úgy lógtak ott, mint a fenyőmadarak a tótnak a póznáján; a velenczei gályának az árboczkosaráról pedig egy nagy vaskalitka csügött alá, abban volt az elfogott uskók vajda, mint egy majom a ketreczében. Csak úgy kalimpázott valamennyi, a mint a hajót hányta-vetette a hullám.

Milióra a kétségbeesés dühével emelé ökleit a magasba, kitörő sikoltással kiáltva fel:

— Hogy az Isten bocsásson rájuk olyan szélvészt, a mi a tenger fenekére sülyeszsze valamennyit!

— Micsoda? Kisasszony! Kegyed a mi császárunk katonáit átkozza?

— A vihar pusztítsa el őket, mielőtt odaérnének!

Azzal felszakítá az ablakszárnyakat s messze kihajolva szétterjesztett karjaival, úgy kiálta fel az égre:

— Hol vagy te vihar? Hol vagy te fergeteg? Szélvész? A ki a hajókat elsepred. — Te bóra! — Te rém! — Hol alszol? Jőjj elő! — Verd a sziklákhoz őket! Hej bóra! bóra! Szörnyeteg! Rohanj ki! Üvölts! ordíts! dühöngj!

Axamita erővel vonszolta el az ablaktól a leányt.

— Mit csinál kisasszony? Minden szentek nevére! Ne tegye azt! Ne híja a szelet! A bórának a nevét sem jó kimondani, mert mindjárt megjelen. Jaj, itt senkitől sem félnek, csak egyedűl a bórától; szidnak, káromolnak Istent, szenteket, szűz Máriát, sorban, de a bórát meg nem meri káromolni senki. Lisztet hintenek neki, mikor dühöng, hogy lecsillapítsák; kést hajigálnak vele szemközt, hogy megsebesítsék, de meg nem szólítják, mert attól rettenetessé lesz.

Milióra aczélzott erővel tépte ki magát Axamita kezei közül s visszafutva az ablakhoz kikiáltott rajta:

— Bóra, te czudar kutya bóra! dögölj meg, ha alszol! sántulj meg, bénulj meg, mászva mászsz! zsákba légy bekötve, korsóba befojtva, odúba bezárva, ha most elő nem jösz! Bagolyszárny üssön pofon; attól is elgunnyadj! Bóra! bóra! bóra! Jőjj elő! Hadd köpjelek le!

— Boldogságos szent szűz! Lánczos lobogós teringette! Hisz ez rettentőbben káromkodik, mint egy dragonyos káplár! Kisasszony! Térjen eszére. Legyen Istennel! Micsoda beszéd ez egy kis leánytól!

Akkor aztán Milióra térdre omlott s eltakarta az arczát a két kezével, s zokogva rebegé:

— Hiszen én őt szeretem . . .

Tudta azt már Axamita régen.

Hanem az mégis új dolog volt előtte, hogy az a szerelem egyszerre így átváltoztasson egy csendes kis, minden-

ben megnyugvó keresztyén leánykát a viharhivó mesebeli vilák egyikévé. Mégis nagy ördög az a szerelem!

Alig tudta azután annyira vinni a leányt, hogy felöltöztesse. Akkor meg egészen elhagyta magát: a hová leültették, ottmaradt. Egész nap nem szólalt meg, csak nézett maga elé nagy bamba tekintettel. Rossz tündér az a szerelem.

Délután elnyomta Milióra szemeit az álom, a börtönlakók sokat alusznak. Ütközetekkel álmodott, a mik a földön kezdődnek s a fellegek közt folytatódnak tovább, azután meg lenn a tenger fenekén. Arra ébredt fel, hogy nagyon zörgetnek az ablakán, s hangosan sirnak odakívül.

Azok ugyan nem a csatában elhullottak, s nem a tengerbe fuladtak lelkei voltak (ámbár senki sem tudhatja, hogy nem laknak-e bennük?), hanem azok az apróbb és nagyobb viharmadarak, sirályok és hojszák, a mik derült időben a tenger felett röpködnek. Most úgy tele ülték a várfalak minden párkányát, hogy csak úgy feketéllett tőlük, majd beverték a torony ablakait. Aztán épen úgy tudnak sírni, mint valami kétségbeesett ember.

— Aha! gondolá Milióra, ezek nagy vihart éreznek! Mégis használt az én átkozódásom.

(Csak késõn ne jőjjön, az alatt rég elérhette Segnát a hajóraj.)

Egy tekintet a távolba még jobban meggyőzte róla, hogy igazat álmodott. Az ég egészen opálszinű volt, a naptányérnak nem volt semmi fénye, úgy lehetett bele nézni, mint a holdba. A legközelebb eső buccarii öböl sziklapartjai alig voltak kivehetők s Veglia sziklahegyei mintha csak felhők volnának a messze távolban. A láthatár eltünt a ködben, egy vitorla sem volt látható a tengeren; ennek a felszíne pedig vakító fehér volt nagy messzeségben. A vészmadarak sikongásain keresztül hallatszott a távolban a partőrök kürttutulása, a mikkel a hajósoknak, halászoknak jelt adnak, hogy siessenek haza

a partra; ők is úgy ismerik már az előjeleit a zivatarnak, mint a viharmadarak.

Axamita is előjött a toronyablakok vastábláit három oldalon bezárni: «valami idő lesz!»

— Csak hadd legyen.

Alig voltak az ablaktáblák betéve, a midőn megdördült a Karst hegyek mögött a hivogatott patvarnak a legelső morgása. Köröskörül egyszerre, mint most születő hóhegyek tolakodtak elő a bérczek mögül a gomolygó felhők, vakító fényes ormaik közül alig látszott ki a villám; nem is lobbant, csak pislogott, pedig szakadatlan volt a dörgése odafenn.

Megelőzték a királyi rém jöttét a kengyelfutói, a tánczoló szélforgatag, a porkavaró viheder, a kik előtte rohannak, porfelleget szalajtva az utakon, a hegyhátakon végig, a porözönben tépett erdők hímvirága, lepkebábok milliói kavarognak, a miktől vérveres lesz a fal, mikor hozzácsapódnak, mintha véreső hullana; a forgószél beletánczol a tengerbe s ott víztölcsérré alakul át, széles krinolinjával felsodorva a hullámot orsóderekába, míg oszlopfejével a felhőt támogatja, mely a fél eget elborította már bakacsin sötét palástjával; nem fehér már a felhő, hanem fekete; a tenger pedig haragos zöld; csak a sziklapartok veresek, mintha izzók volnának.

Mintha mindazt a haragját, a mit egy egész esztendeig visszatartott ezen a tájékon, most egyszerre akarná kiadni, olyan bőszülten jár a zivatar, minden villám egyenesen csap le, sziklába, tengerbe; egész lángoszlopok lövellnek alá az égből, a miknek rettentő ropogását pokoli skálával dörgik vissza a nagy fiumei öböl bércz-amphitheatrumának falai; az egész vár megrázkódik egy-egy mennykőcsapás után, mintha össze akarna omolni. — A villámlobogás pillanatokra vakító fényt áraszt el a toronyszobában.

— Hadd zárjam be a negyedik ablak tábláját is, mondá Axamita.

— Nem! Nem. Én ezt szeretem nézni, tiltakozék Milióra s odaült az ablak hidjára s gyönyörködve nézett ki a zivatarba.

A felhők egészen beborították már az eget, eddig olyan volt az ég a Frangipáni vár fölött, mint egy üvegharang, most olyan, mint egy koporsófödél. A zápor úgy ömlik, hogy egészen eltakarja a tájat. Eleinte a zápor, azután következik a jég. Elsőbb csak apró jégmogyorók, azután jönnek rendre a parittyakövek, a görcsös buzogányfejek a mennyei fegyvertárból; csakúgy csattog az ablakok érczábláin, mint a kartács.

Axamita szentelt fűzbarkákat hajigál a kandallóba, s mormogva imádkozik, félbeszakítva az áhitatoskodását egyszer-egyszer holmi katonás kifakadással s azzal a keserves észrevétellel, hogy «minden veteményünknek vége, oda a szép virágok is!»

És Miliórának nem jutnak eszébe a szép virágok. Ő neki másutt jár a lelke.

— Vajjon oda is eljut az a zivatar, a hová ezek mentek ma reggel?

Axamita a fejét csóválta az ilyen kérdésre.

— Ne féljen, lelkem kisasszony, meg nem áll ez Cyprus szigetéig.

Annak nagyon örült Milióra.

A haragos vihadar nem is időzött itt sokáig, nagyon sietős útja volt; az adriai partok régen nem kaptak a villám korbácsából, újat hozott, el akarta nyűni rajtuk; mennydörgő táborával tovább szállott, mint valami sötétkék éjszaka a láthatártalan távolban. A mély sötétségen keresztül mint ijesztő kisértetek árnyai szálltak hosszan rémfehér felhőleviathánok, csaknem a tengerszínen úszva. Aztán nemsokára felszakadt a felhőkárpit a nyugati láthatáron; a lemenő napsugár küllői végig lövelltek a tájon a felhőmennyezet alatt, s akkor egyszerre meglátszottak a buccarii partok, a vegliai hegyek, a mik délután oly messze távolban enyésztek el, most mintha egészen közel-

ben volnának; tegnap még zöldek voltak, ma fehérek; be vannak takarva jéggel, hóval.

Valami éles, sivító szél kezd fújni, a mi a torony ablaktábláit meg-megrázza dörömbözve; az széttépi a vihar hátramaradt palástját rongyokra, s ezeket a rongyokat megfesti biborra az alkony fényében, a nagy lángözönben csakúgy bújkál egy-egy foltja a smaragdzöld égnek; a tenger pedig azalatt aczélkék; a feldúlt hullám nem tükrözi vissza az eget; fehér barázdákat szánt rajta végig a szél.

— Ez a bóra? kérdezé a kisasszony a leányasszonytól.

— Nem. Ez még csak a boretta, a kisebbik leánya. Azután jön a nagyobbik, a borina, az még gonoszabb.

— Szeretném én azt a nagyobbikat látni.

Ilyen kivánságot még nem ejtett ki a száján halandó ember. Mert elég az, megismerkedni a bórának a kisebbik leányával is, a nénjéből ne kivánjon senki.

Axamita nagyon is megbotránkozott e mondáson. Egy fűzbarkát vett elő a tükör mellől, s dörmögve mondá: «ne hallgasson az ég az ilyen beszédre.»

Milióra pedig odaugrott hozzá s dühösen kapta ki a kezéből a szentelt barkát s azt összetörte, morzsolta, úgy szórta széjjel.

— Én akarom, hogy hallja meg! Ha félsz velem lenni idefenn, eredj le a szobádba, nincs rád szügségem; én gyönyörködni akarok a viharban. Hagyj magamra.

Axamita el is ment a szobából. Neki nem volt olyan erős szíve, hogy az égi hatalmakkal merjen daczolni. Pedig hányszor állta meg a helyét a golyózápor között, mennyi halálvésznek nézett a szemébe, hányszor csapott össze öldöklő fegyverrel, az mind nem félemlíté meg. És ez a gyönge leány, a ki még alig több, mint gyermek, képes az égiek és földalattiak haragját is fölidézni, s nem bánná, ha olyan világromlást támaszthatna elő, a miben ég, föld összeomlik, csakhogy azt az alakot megmene-

külve lássa, a kibe szerelmes! Ilyen szörnyeteg az a szerelem!

Milióra pedig odaült az ablakba és gyönyörködött a viharban, míg a nap egészen lement.

Mikor az ég besötétült, akkor a tenger lett fehér, a tajtékzó hullámbarázdák egymás hátára tódultak, úgy siettek délkelet felé. Hány hajót vertek már azóta a segnai sziklazátonyokra?

Pedig ez még csak a boretta, a bórának kisebbik szülötte. Majd éjszakára megjön a nénje is, a borina. Ez nem olyan szenvedélyes, mint a huga, a szeleburdi szélara, a ki villámkorbácscsal kergetteti magát a vőlegényével, az meg az előle futót jégzáporral dobálja hátba; ez a borina a rigolyás, szeszélyes, makranczos hopponmaradt vénleány, a veszekedő agglant, a ki egy óra alatt tízféle indulatra változik, perlekedik a kandallóban égő tűzzel, huhog, mint az elkárhozott rosszlélek a kürtőben s csikorgatja a szélvitorlákat, mintha az ő fogai volnának, azután sirásra fogja a dolgot, úgy jajgat, könyörög az ajtón, ablakon, hogy bocsássák be, s dideregve rázza meg a csukott táblákat, egyszerre memmeg felkaczag, süvölt, fütyül, rikoltoz mindenféle kisértetek hangján, aztán megint marokkal csap valamit az ablakhoz, talán jégdarát, akkor úgy tetteti magát, mintha elbóbiskolt volna, nem kell neki hinni, a veszekedő aggszűz nem alszik igazán, csak arra vár, hogy a házban levők hadd szenderedjenek el, akkor egyszerre összegyüjtött haraggal tör ki újra, hogy a kandalló lángja messze kicsap a rostélyon keresztül s a gyertyaláng lefelé lobog; egy dörgő csattanás hangzik végig az épületen s arra aztán mintha ördögök szabadultak volna be csoportostól a házba, olyan vihogás, üvöltés támad, kárörvendő gúnykaczaj; rugdalják az ajtót, dörömbölnek az ablakon, dobolnak a háztetőn, huhognak a kéményodúkban, s e pokoli hangversenyhez a fellázadt tenger harsogása adja a zenekart.

Axamita fölkelt az ágyból, megnézni, hogy micsoda

ajtót szakított fel a szél a folyosón? s azt újra bereteszelte, bekötözte, aztán felnézett Miliórához, hogy nincs-e valami ablak rosszúl bezárva a szobájában, meg hogy a kandallójára fát rakjon. Elcsodálkozott rajta, hogy a kisasszonyt még most is felöltözve találta, úgy ült az ágya szélén.

— Talán ez már a borina? kérdezte tőle Milióra.

— Úgy van, kisasszony, ez a borina.

— Ez már a rosszabbik szél?

— Ez olyan szél, a melyikben tiz hajó közül odavész kilencz.

— Hát a tizedik?

— Az Isten csodájára megmenekül.

— Hát az minek menekül meg?

— Nem tudom én.

— Hát mikor a bóra maga jön?

— Akkor száz hajó közül egy szabadúl meg, a kiket a sík tengeren kap, de még a kikötőkben is összezúzza őket; gyakran a trieszti kikötőből kidobálja a gályákat a piacz közepére.

— S ez azután az igazi bóra?

— Ez az, maga az öreg.

Ennél a szónál Milióra felkelt a fekhelyéről, s míg Axamita a kandallóra rakott száraz targalyat, az alatt ő a tenger felőli ablakhoz sietett, hirtelen felnyitotta az ablakszárnyakat, s kikiáltott az éjszakába:

— Hej bóra! szelek nagyanyja! Ne küldözd a leányaidat, hanem gyere magad, ha élsz még, meg nem haltál.

A nyitott ablakon át a besüvöltő szél egyszerre eloltotta a gyertyát, meg a kandallóban égő tűzet; koromsötét lett.

Axamita odarohant Miliórához, elránczigálta őt az ablaktól, s aztán nyalábra kapva, elhurczolta onnan; belevágta az ágyába, s betakarta paplannal, dunnával, mérgesen dörmögve: «már most bújjék a takaró alá, hogy meg

ne fagyjon, a míg a bóra tart, addig nem lehet tüzet rakni a kandallóban.»

Alig tudta az ablakot betenni Axamita, úgy nyomta azt befelé a szél.

Milióra magára maradva, hallgatózott a sötétben.

Ez hát a bóra? maga az öreg?

Még csak a hangjáról ismerni rá, az is felséges.

Ez nem sír, nem űvölt, nem tart pihenőket, kiáltása folytonosan égzengés, mely egyre erősödik s az egekig emeli a hangja harsogását.

Az embernek a keble érzi a rajta fekvő légoszlop nehézségét.

Az álom lehetetlenné lesz, a szemek nyitva akarnak maradni, mintha meg akarnák látni azt a földfeletti rémet.

Egy pillanatra való szünet sincsen.

Odafenn a vihar orgonázik, idelenn a sziklákat korbácsoló hullámok csattogása döng.

Mikor megvirradt, Milióra bámulva látta, hogy a tenger felé nyiló ablaktáblák alsó része jégvirággal van borítva.

Itt van a tél!

A dalmata part nem ismeri a telet, annak itt évszaka nincs, csak a bóra hoz el belőle mutatónak egy napot, vagy kettőt, hármat, onnan hazulról a maga hazájából, a Kárpátok közül, vagy még odábbról, az ukrán pusztákról; a tél meg a bóra együtt utaznak, a kettőt csak együtt ismerik.

Milióra szétnézett a toronyablakból; alig ismert rá a vidékre. Hová lett innen a tegnapi tavaszzöld? Hol vannak a virányok, a ligetek? Hol a zöld pázsit, a zsenge tavaszi növényzet? Kopár, avar, parlag minden.

A fügefákon nincs már levél. Azokat elébb pozdorjává sodorta, aztán letépte a bóra, s a meztelenül a puszta ágon maradt zöld gyümölcsök fejeit paskolja egymáshoz, míg megfeketülnek. A jeget, a havat, a mi a zivatar alatt

esett, úgy elseperte, hogy annak a maradványát csak a sziklahasadékok között láthatni még; aztán kitépte az illatterhes növényeket, a miket a jég lepaskolt, gyökerestül; most már a kiszárított földet magát tépi fel, morzsánkint, mintha ráspolylyal reszelné, úgy sepri magával a murvát s aztán, mint a kőesőt, úgy zúdítja azt a letarolt fákra, ha talán még egy levél ott talált volna valamelyiken maradni.

A tengeren nem látni a távolba, mintha porfellegbe volna borulva, úgy takarja azt a köddé szitált tajték, hanem a közelben toronymagasra emelkedő hullámhegyek omlanak egymásba, hogy a sziklákon felcsapó viztorlat egész a várablakokig locscsan fel s mint egy átlátszó boltozat dül vissza megint az örvénybe.

S fenn a magas égen egy felhő, egy pára nem látszik, egész sötétkék a mennyboltozat, a fogyó hold fehér csónakja úszik rajta, azt is mintha fenekével felfelé fordította volna a vihar. Az ég és a tenger élni, a föld halva lenni látszik, ember, állat, se közel, se távol; ma a bóra egyedül a «világ ura!»

S ennek a látványnak Milióra tapsol: «ah milyen szép!»

EGY A SZÁZ KÖZÜL, A KI MEGMENEKÜL.

Pedig ez az északi vihar kegyetlenül bánik az emberi idegekkel. Mikor az ég így megindul ismerkedni a földdel, az az emberre nézve elviselhetetlen. Ez a folyvást magasabbra emelkedő harsogás, mely szünetet nem tart, az őrjöngésbe kergeti az embert; agyát, mintha a rászakadó ég szorítaná össze. Aztán elnézni azokat a nyomorult fákat, a kik oda adták már utolsó levélrongyaikat a kegyetlen rémnek, mégis tépi őket, földig hajladoznak előtte, úgy könyörögnek neki, hogy irgalmazzon, ez a búskomorságnak az iskolája! (Talán épen a bóra az oka, hogy a dalmata parton oly sok lélekbeteg támad?)

A két asszonysziv közül a katonaviselt leányé adta meg elébb magát. Axamita nem állhatta tovább, hogy be ne jőjjön Miliórához s térdre ne boruljon előtte, megragadva a leány kezét.

— Hát téged mi lelt?

— Oh kisasszony! nem hallja ezt a vihart?

— Hogyne hallanám.

— Nézze csak, egy élő fa nem marad a vidéken.

— Hiszen látom.

— A rovinói nyomorultak feje fölül már mind lehordta a háztetőt, s beleröpitette a tengerbe.

— Oda még nem láthatok.

— Az egész adriai part hosszában tele lesz ma tört hajók palánkjaival. Ki segít az árvákon, a kiknek az apjai ott vesztek?

— De hát mért térdelsz én előttem?

— Azért, hogy szüntesse ön meg ezt a vihart.

— Megőrültél-e? Én szüntessem meg a vihart?

— Igen, igen; mert ön a tündér, ön az a «vila», a kinek a szavára a vihar feltámad. Ön maga sem tudja tán, hogy tündér; de én már tudom, láttam az éjjel, mikor a sötétben fénylett az arcza, villámlottak a szemei, önnek a szavára jöttek elő a szelek!

Milióra szemei úgy villámlottak újra. Kéjelgett abban a hitben, hogy ő hát a «vila», a ki meg tudja indítani a vihart, tetszett ez neki. Maga is akarta hinni.

Axamita még a lábait is csókolta a lánynak, úgy könyörgött neki.

— Szüntesse meg már ezt a rettenetes vihart! hiszen lesöpör bennünket a földről.

Milióra kaczagott. Úgy csiklandozta a szivét az a felfedezés, hogy neki, a nyomorult, tehetetlen, senkitől nem ismert, senkitől nem keresett lánynak olyan hatalom van adva, hogy egy kiáltásával leseperheti a földről a rajta élőket.

— Hát hogy szüntethetném én ezt meg?

— Oh hiszen tudja ön azt jól! Minek mondjam el? Csak egy igézésébe kerül. Egy varázslat és megáll a szél. Vegye a kezébe ezt a handzsárt, menjen ki vele a kis kertbe, aztán hajítsa el ezt szél ellenébe, ezzel a kiáltással: «állj meg! térj meg!» A hol az elhajított handzsár a földben megáll a hegyével, ott vérnyom marad, a bora lába megsebesül benne, egyszerre megsántul; s aztán haza megy biczegve. Oh vegye fel ezt a handzsárt és tegye meg ezt a rontást! A szent anya hét sebeire kérem!

— Ugyan kelj fel; ne bolondozz! Jobb lesz, ha tüzet raksz, s megfőzöd a kávémat.

— A míg a bóra tart, addig nem lehet tüzet gyujtani ebben az egész várban.

— No hát eredj le a pinczébe, rakj ott tüzet! ott nem fújja el a szél.

Axamita keresztet vetett magára.

— Uram irgalmazz! Csakugyan rossz tündér.

— Én vagyok rossz tündér? Miért?

— Hát nem tudná tán, hogy a mely háznál a pinczében tüzet raknak, azt megszállják az ördögök?

— No hát majd én csinálok tüzet magam a pinczében, hadd látom, milyenek azok az ördögök?

Axamita felugrott térdeltéből s két fülére tapasztva a kezeit, kifutott Milióra szobájából. A pokolbelieket nem jó kisérteni. Azok ellen nem véd meg a strázsamester pátens.

Miliórának pedig nagy gyönyörűsége volt abban, hogy ez a szél az ő szavára fúj így. Végig nézett az egész Canal Maltempon, a merre a hajórajt eltávozni látta.

Egyszer aztán úgy tetszék neki, mintha a fehér hullámtajték között egy tánczoló fekete pontot látna koronkint felmerülni.

Mi az? valami csónak, a mi a Karst sziklapartjainak oltalma alatt igyekezik errefelé hatolni. Ott, igaz, hogy nem érheti a bőszült szélroham, de a hullámok odazúzhatják a sziklához.

A száz hajó közül megmenekült volna ez az egy?

A távcsővel kivehette, hogy három ember ül a csónakban; mind a háromnak veres sipkája van, mint a scogliók halászainak szokott lenni.

De ugyan mi oka lehet ennek a három embernek arra, hogy ilyen itélet-időben arra vállalkozzék, hogy a Maltempo csatorna sziklapartja mellett, a bórán keresztül felfelé hatoljon?

Hirt hozni talán a többiek balsorsáról.

Elnézte sokáig, hogy tánczol a hullámok tetején az a csónak. Eltünik a hullámhegyek mély völgyeibe; aztán megint kiemelkedik a tajtékzó habtorlat gerinczére.

Egyszer aztán a három ember közül csak kettőt hozott fel a csónak magával; a harmadikat bizonyosan lesodorta a hullám.

A megmaradt kettőnek már most aztán három helyett kell dolgozni. Így még nehezebb a munka.

A szél egyforma erővel zúg.

Milióra hosszasan elnézi ezt a küzdelmét az emberi féregnek az isteni hatalmak ellen, s kezdi tisztelni a férget.

Valamit gondol.

Hátha van valami abban a babonában? Mibe kerülne megkisérteni?

A csónak megint eltünik a hullámtorlatok közé. Aztán megint előjön. Most már csak egy embert hoz elő magával, azt, a melyik a kormányt tartja. Ennek már most nem lehet evezni, csak arra törekedhetik minden testi, lelki erejével, hogy a csónakját a felfordulástól megóvja.

Milióra kezébe vette a handzsárt s rászánta magát lemenni a kertbe, hogy megkisértse a varázslatot.

A míg az ajtókat ki tudta nyitni, egész küzködésébe került a neki feszülő légnyomás ellenében. Vállvetve is dolgot adott felnyitni a kertajtót.

Milyen látvány fogadta ott!

Virágait nem téphette össze a szél, mert azok magas kőfallal voltak védve minden oldalról, hanem pocsékká verte a jég, s aztán a vihar annyi tépett lombot, nyárfahimporbarkát, pillangó-bábot szemetelt oda abba a szögletbe, hogy alig látszottak ki belőle a virágok kórói.

Ahhoz a szép olajfához azonban nem fért hozzá sem a szél, sem a jégeső, az ott olyan furfangosan be tudta magát venni abba a menedékbe, a honnan már talán száz év óta fittyet hány a bórának és az ő két pogányszivű lányának. Hanem valamit mégis gondoltak ki azok hárman, a mivel a daczos olajfának az elevenjére tapinthassanak. Egy vén vad szőlőtörzs kapaszkodott meg a gyökereivel a vár tövében s annak az emberkar vastagságú szárai felkusztak egész a vár falára, még a tetejébe is belekapaszkodtak az indái. Most a bóra meg a két lánya ezekből a kuszó indákból egyet lepaskolt, kiszakgatott a falból, s azzal már most aztán, mint egy hosszú ostorral igyekezik oda suhogtatni az olajfa koronájára.

De már az olajfát megszánta Milióra. Egyszerűen is segíthetett volna ugyan rajta, ha az elszabadult szőlőindát tőben lecsapja a handzsárral; hanem most már gyakorolni akarta a hatalmát, a mit megtudott, haza kergetni a vihart.

— Állj meg! térj meg! kiált a szél ellenébe fordulva, s aztán hegyével előre hajítá bele a bórába a handzsárt; az nagyot repült s megállt a nagy szeméthalmazban. De biz annak a pengéjén nem látszott semmi vérnyom; nem is sántult meg tőle a bóra, csak olyan jó kedvvel fútt, mint eddig. Többször is megkisérté még Milióra a babonát; de nem találta el a módját, a vihar nem vett tudomást róla.

Ez egy kicsit megszégyeníté. Hogy az ő parancsszava olyan keveset használ. Kitekintett azon a falrésen, mely a tenger felé szabad kilátást nyitott, hogy hát ott tart-e még a vész? vannak-e még nagy hullámok?

Csak úgy, mint eddig, mese az mind a tündéreknek a hatalmáról.

Hát abból a csónakból, meg a rajta ülő emberből mi lett azóta?

Egyszer csak az is előkerült megint. A csónak egyedül. Nem ült már senki benne. Nincs már kin könyörülni.

Ez nagyon elkedvetlenité.

Most már csak az olajfa megvédelmezése járt még az eszében.

Hogy azt a vastag szőlőindát, a mi mint egy elszabadult kutostor csapkodott a széltől csóválva, levághassa, fel kellett másznia annak a faltörésnek a kiálló kövein odáig, a hol a handzsárjával a felkúszott törzsökszárt elérheté; mert az ott erősen gyökeret vert a fal ragasztékaiba.

Mikor már oda a magasba felhágott, egy pillantást vetett a résen át a mélybe s majd alászédült onnan.

Ugyan azt a veres sipkás férfit látta ezen a szőlőfonadékon felfelé kapaszkodni, a ki nem rég a csónakon volt. Az bizonyosan kiúszott a partra, s most ide akar feljönni.

De miért ide? s miért ezen az úton? Mint tolvaj, mint betörő, koczkáztatva azt, hogy a nyakát kitöri.

Ha most Milióra azzal a handzsárral elvágja a szőlőinda fonadékait ott fenn, a hol azok a falba nőttek, az egész le fog hullani a mélybe a rajta levővel együtt.

Az erős szél meg-meglóditja néha az egész venyigehálót, s olyankor a felkapaszkodó férfi úgy lebeg rajta, mint a pók a fonadékán.

Egyszer aztán felemeli a férfi az arczát az ég felé, alig egy ölnyi távolban a réstől.

Milióra egyszerre ráismer.

— Deli Markó!

A férfi lihegve, szótalanul néz fel reá.

— Te vagy a királyfi? kérdi hevesen Milióra, s szemei vad tűzben szikráznak. S a szemek elmondják, a mit az ajk nem mond tovább: Te jösz engem erővel elrabolni,

váradba erőszakkal feleségül vinni; csókot rabló módra venni? S jaj annak, ha e szemek beszédét meg nem érti! egy csapás azzal a jatagánnal a szőlőindára s a vakmerő lánynéző összezúzott tagokkal fog heverni a sziklamélységben.

— Nem! Lihegi az ott alant. Én vagyok a menekülő uskók. Egy üldözött «skókó.»

Ez a szó megszelidíté a lányt: «üldözött skókó.»

Ledobta a handzsárt s messze aláhajolva a résen, alányujtá a kezét a menekülőnek, s felsegíté azt a kőfalra kapaszkodni.

Ott látta maga előtt azt az alakot, a kiről félt álmodni, lelke ábrándképét, ázott rongyokban, mezítláb, fegyvertelenül, fagytól dideregve, véresen.

Ilyen alak az, a mitől a lányoknak a lelke elvész.

A MI EGYSZERRE MEGJÖN.

Hanem az utolsó szavak után elkezdett tántorogni a menekült, a feje nekivitte a kőfalnak s bizonyosan bezúzza a homlokát, ha Milióra meg nem ragadja. A végső küzdelemben kimerült, elhagyta az eszmélete, összeroskadt.

A lány átölelve tartá két karjával: a jeges, szemetes földre csak nem engedhette leesni.

Ott volt hát a karjai között álmainak tüneményképe, élettelenül, nyomorultan, emberek és elemek haragjától elgyalázva, szája szederjes, fájdalomtól nyitva, megtört szemei félig zárva pilláik alatt; hátraszegett fejéről alácsüggött az összecsapzott haj.

Milióra felvette őt az ölébe, maga sem tudta, hogy ilyen ereje van, azután beczepelte a kis oldalajtón át a vár folyosójára.

Körülnézett: hová rejtse itt el? Fel nem viheti a szobájába, mert ott Axamita meglátja, az pedig ellen-

sége a skókónak, az a császár katonája, az elárulhatná.

Szemébe tűnt a pincze ajtaja. Valami jutott eszébe. Ott tüzet is lehet rakni, nem oltja ki a bóra. Elhurczolta odáig az alélt uskókot; felnyitotta a nehéz vasajtót. Emlékezett rá, hogy a pinczegádor fülkéjében áll a gyertya, s a kezdetleges tűzszerszám, a mivel azt meg lehet gyújtani. Akkor tanulta ezt ki, a mikor a nyomorultak számára felhordta a télire eltett burgonyát. A pincze volt az éléstár. Nagy, tömör oszlopokon nyugvó boltozatok, a mikben valaha a Frangipániak egész helyőrség számára való élelmet és lőport tartottak. Most is ide volt felhalmozva a Deli Markótól vett mindenféle elemozsina.

Miliórának a sötétben kellett tapogatózni, a míg a lépcsőkön leszállt s rátalált a lisztes zsákokra, a mikre a félholtat lefektethette. Jobb fekhely még most nem volt a számára itten.

Azután szövétneket gyújtott s szétnézett a sötétben valami után. Ott talált egy szögletben szárított ürübőröket; azokból jó fekhely készül. A feje alját levendulacsomagok adják ki.

De fődolog tüzet rakni, a dermedt alaknak erre nagy szüksége lehet. Hanem a pinczében tüzet rakni veszedelmes: először azért is, hogy a ház megtelik ördögökkel; de még inkább azért, hogy a pincze megtelik füsttel, ennek az ablakai télire mind be vannak zárva.

Eszébe jutott, hogy van még e várpinczének egy nevezetes rejteke, egy cseppkőbarlangocska, annak a kürtője felmegy az udvarra s a kútba szádallik, azt hát nem lehet bedugni.

Csodálatos kis hely! Mintha tündérek építették volna remekbe. A tetőről alányuló pillérek, a mik össze vannak ragadva a földből felemelkedő oszlopokkal, orgonasipok, idomtalan gnomok alakjai; ez a csoport itt valóságos mennyezetes ágy, lefüggő kárpitokkal, a mik kőből vannak, ez jó lesz itt nyoszolyának, a skókó számára. Feje-

delmi hálószoba! Mikor az olajfa tüze ropogva fellángol, aranynyal, ezüsttel van bevonva minden fala, a kőoszlopok, kőfüggönyök átlátszanak, mint a kristály. És a mellett az a jó van benne, hogy a barlang tél idején meleg.

Ugyan mert volna-e máskor ezen a helyen egyedül lenni a lány?

Hát még egy férfival egyedül lenni?

Igaz, hogy az a férfi még most halott.

Olyan halott, a milyennek a népballada mondja: a királyfi mélyen alva a tündérbarlangban, a ki a táltosa nyerítésére vár, s a menyasszonya költögetésére nem akar ébredni.

Ott fekszik előtte halottan. A leánynál van az élete. Hogyan kellene neki azt visszaadni?

Milióra lehajolt az uskók lábaihoz s elkezdte azokról a bocskorszíjakat leoldani. Úgy-e bár, így tesznek az uskók menyasszonyok lakodalmuk estéjén? Az opánkák félig le voltak szakadva, a szíjak átázva, nehéz azokat lebontani annak, a ki még nem tanulta.

Azután az ázott köntösöket kellett levetni róla. Nem átallta ezt a lány? Hiszen márványalak volt az, a mit leleplezett; egy szobor: Isten legszebb művészremeke! Így kellett vele tennie, hogy életre hozhassa. Csak egy széles tűsző alakú bőr öv volt a derekán, ahhoz nem mert hozzányúlni. Most azután következett az erős munka: borszeszszel, pokróczdarabbal, aztán meg villanyos tenyereivel végig dörzsölni az elfagyott, megdermedt alakot, nyitva levő szájára lehelletet fújni, de úgy, hogy ajkaik egymáshoz ne érjenek, aztán föléje hajolni és lesni, hogy tér vissza az élet szine az arczra, hogy dobog fel a szive, hogy szelidül át a halál álommá?

Már alszik. Mély álma van. Halálra ki van fáradva.

Milióra olyan nyugodtan ül mellette, mintha otthon volna, betegét ápolná. Az ázott öltönydarabokat kiteregette száradni az oltárkövekre.

A jó háziasszony figyelmének mindenre ki kell terjedni. A mig drága szenvedője alszik, ő lopva elszökik mellőle, felmegy a szobájába, onnan egész nyalábbal hoz le mindenfélét, a mire majd szüksége lesz ennek, ha fölébred, hoz neki gyapju-pokróczot, a mivel betakarja, majd a tűzhely után lát, ibrikben, lábasban főz, süt mindenfélét, a fölébredő készen találjon mindent.

Úgy veszi, mintha ennek már így kellene lenni.

S nem is várhatja, hogy vége legyen az álomnak, a mint az alvó egy ébredező mozdulatot tesz, fogja a csészét a párolgó punchcsal, karjára emeli az ifjú fejét, s rá erőlteti az első kortyot.

Az azután megissza az egészet.

Csak akkor tekint szét, s azt kérdi: «hol vagyok?»

— Jó helyen.

Nagyon is jó helyen volt, a feje egy dobogó sziven.

— Marguerita! hebegé az uskók vezér.

— Hát legyek a Marguerita, ha te Deli Markó vagy!

Az ébredező csakugyan azt képzelhette ezen a helyen, hogy ő a guzla által megörökített királyfi, nem más.

Hozzá tette a lány, komolyan, nem mosolyogva:

— Azért ne félj tőlem, nem csókollak meg.

Annak pedig úgy látszik, hogy nem volt ettől nagy félelme.

Sőt épen nem látszott szivére venni a királyfiról szóló ballada verseit, a mikben Deli Markó elébb a Durindó lovát, azután meg a jó kardját, a szablyát akarja feltalálni, hanem megfogta a leány kezét s odavonta őt magához.

Milióra hevesen taszitá őt vissza fekhelyére.

— Mit gondolsz? Ez itt a Marguerita háza!

Ekkor tért magához félmámorából az uskók.

— Úgy! Igaz! Hisz a Frangipáni várban vagyok. Hogy kerültem ide?

— A tengeren át menekültél a harczból.

Erre az uskók vezér eltakarta tenyerével az arczát.

— A harczból! a kudarczból.

Milióra azt hitte, hogy sír, s aztán nagyon megszánta. Oda simult hozzá kérlelgetni.

— No ne keseregj. Légy férfi! Ne sirj! Látod, én sem sirok. Jőjj: egyél és igyál. Jó lakomára vártalak.

S azzal odahordta eléje, a mit számára sütött, főzött, tartotta a térdén a tálat, a míg az fektében evett, s gyönyörködött benne, hogy az milyen mohón falja az ő főztét, a tál fenekéig üríti; azután megitatta a boros csobolyóból. Azután leült a lábához, két térdét kezei közé fogta s azt mondta neki:

— No most már beszéld el, hogy mi történt veled?

Az uskók vezér fél könyökére dült és mesélt.

— Németek és taliánok jöttek ellenünk ezer hajóval, nekünk csak száz csónakunk volt. Az övéik gályák voltak, a mieink csak ladikok. Húszan voltak egy ellen.

Mesélt aztán a menekült olyan csodahős tetteket Miliórának, a mik egy árnyékot sem engedtek azoknak a hős balladáknak, a mikről a guzlások gajdolnak.

Nem is győzte volna le a vitéz uskókokat az a tengersokaságú német és talián, dicsekedék az uskók vajda, ha az áruló horvátok, a rabszolgának született granicsárok, azután meg a hitszegő pogány török, a bihácsi basa a hátukba nem támadnak s Zengget el nem foglalják orozva tett rohammal. Ekkor aztán a tengeren harczoló uskók hősöknek el volt vágva az útjok a sziklavölgyükbe való visszavonulásra, az ott maradtaknak meg a társaikkal egyesülhetésre.

Milióra mindezt hallgatta hivő arczczal, s egy igazi uskók asszony átkozódó közbekiáltásaival.

Az uskók vajda folytatta a meséit. Nem maradt hátra más, mint keresztültörni a németek és taliánok hajóhadán s a tenger felé elmenekülni. Érkezett a nagy zivatar.

— Azt én küldtem az ellenségre! szólt közbe a leány.

— Az ugyan átkozott tréfa volt tőled! szitkozódék az

uskók hős. A viheder nem válogatja, ki a német, ki a morlák? egyformán a sziklához paskolja a hajóikat; én a buccariczai partok felé akartam a népemmel elmenekülni, hogy majd ott az erdőkbe bujdokolunk, de a vihar egyre veszettebb lett, először csak a boretta jött ránk, azután a borina, utoljára meg a vén anyjuk, a bóra.

Milióra a haját tépte kétségbeestében:

— Ezeket mind én küldtem!

— Elég bolondul tetted! Ha tudtad, hogy olyan szád van, a miből szelet tudsz fujni, jobb lett volna, ha csukva tartod. Minket pusztított el ez a nagy szél, utoljára csak a magam csónakja maradt meg két evezősömmel, azokat is egymásután leseperte a hullám, mikor kifáradtak; utoljára egyedül maradtam a csónakomon, s akkor felfordította azt a vihar, alig tudtam kiúszni a tengerből.

A leány a földhöz verte magát, úgy sírt és jajveszékelt.

— S én még azt mondtam neki: jobban, jobban!

Az uskók engedte, hogy csak hadd tépje a haját, hadd henteregjen a földön, úgy kell az asszonynak.

— No, ne sírj már, elég volt; megkerültem. Fogadást tettem a lorettoi szent szűznek s az kiszabadított. S nem elég szép csoda-e tőle, hogy épen ide hozott te hozzád, a kit szeretek?

— Igazán szeretsz? kérdezé a leány, könyein átsugárzó örömmel tekintve az ifjúra.

— No, hát hogy ne szeretnélek? Csak nem bolond fővel kapaszkodtam fel ide, ezen a nyaktörő úton, erre a vár fokára, hanem azért, mert tudtam, hogy téged itt talállak. A kapura nem akartam menni, mert azt a császár katonája őrzi, a kardos leány, a ki bizonyosan agyonlőtt volna.

— Hát én értem jöttél ide? rebegé Milióra. Hát én reám gondoltál? Látod, én is annyit gondoltam terád!

— Igazán mondod azt?

— Bizony mondom. Majd megtudod ezt mindjárt. A míg te harczoltál, én költeményt irtam rólad. A te harczodról,

meg a mi azután jön. Ha akarod, elolvasom. Hanem igyál előbb abból a csobolyóból.

A vajdafi nem mondatta ezt kétszer magának. Ivott és gyönyörködött benne, milyen magas páthosszal olvassa fel a leány az ő hős tetteinek leirását.

Egyszer aztán eldugta a leány a keblébe a költeményt, szégyenkedett azt tovább olvasni.

— No hát ott mi jön? Hisz nincs még vége. Mért nem mondod tovább?

Ott már az következett, hogyan viszi haza a dicső királyfi a maga menyasszonyát ősei fényes sasfészkébe s micsoda nagy boldogság lesz majd ott a részük.

A leány csak nekierősítette magát, hogy elolvassa azt is.

— De fordítsd félre addig az arczodat.

Az pedig csak azért sem fordította azt félre.

A szégyenkedő leány aztán a kötényével takarta el az ifjú arczát az alatt, a míg a balladája végét, a szerelmes részét nagy suttogva elolvasta.

Megtörtént. Azt is elmondta hát már a leány — versekben — hogy milyen édes gondolat az ő urának felesége lenni!

Az uskók vezér megszorítá érte a kezét, s szomorúan mondá:

— Csakhogy most ettől az ősi váramtól ugyan messzi estünk. Legjobb vitézeim ott vannak a tenger fenekén; népem virága levágva, magam földönfutó, a kit kergetnek. Se aranyam, se vasam. Meztelen vagyok. Azt sem tudom, merre meneküljek? És én azért mégis esküszöm teneked, hogy visszatérek ismét, mielőtt a hold kétszer megújul, itt leszek. Új erővel jövök, olyan hatalommal, mely szétszórja ellenségeinket, s rettentő fegyveremmel boszút állok a szenvedett kudarczért. Akkor azután ismét fényesnek, dicsőnek fogsz látni, és akkor velem jösz oda, a hol őseim királyi vára daczol a félvilággal, s felülsz mellém az én trónusomra. Ott azután majd nem fogunk félni — én a te csókodtól, és te az enyémtől.

A leány nagyot sóhajtott.

— Csak olyan rövid időt ne mondtál volna, jobban elhinném, hogy úgy lesz.

— Mit? te nem hiszesz abban, a mit Deli Markó igér?

— Mindent elhiszek. Óh, meg ne haragudj rám! Tudom, hogy vitéz vagy, csodákat tudsz tenni. De én félek, nagyon félek! . . .

— Mitől félsz?

— Attól, hogy téged megölnek. Olyan sokan vannak. Magad mondtad: köröskörül fogtak, német, olasz, horvát, még a török is. Reszketek, hogy még egyszer odamenj közéjük.

— Ne félj! Mi még többen vagyunk! Ne hidd azt, hogy én az én népemmel együtt magamra vagyok hagyva. A Newa jeges partjától a Fekete tengerig, s le onnan a görög szigetekig, végig az egész adriai parton egy hatalmas szövetség mozgatja a népeket, földrengés lesz belőle, ha az egyszerre megindul. E szövetség neve a «Hetairia». Benne vannak az oroszok, oláhok, hellenek és az igazhivő szerbek az egész Karst és Balkán mentén és a Czerna-Gorában. Vezetőink Párisban laknak, onnan intézik a világharczot. Neked mindent elmondhatok, mert feleségem vagy már. Nálunk így megy a házasság. Előbb együtt laknak, a legény meg a leány, mint hűséges társak, egy tálból esznek, csak azután, ha bebizonyult, hogy tud az asszony az ő urának hűségesen szolgálni, akkor jön rá a sor, hogy szeretgessék egymást, s ha azután meg vannak elégedve egymással, akkor következik a pap, a ki összeesketi őket, de igazi férj és feleség csak akkor lesz belőlük, a mikor az asszony a csatában a férje oldalánál tölti a puskát.

Milióra egészen el volt ragadtatva ettől a házassági előirányzattól. Leült az ő urának a lábához. Az pedig nyilatkozott előtte.

— Hát hogy lásd, milyen bizodalmam van hozzád, elmondom, hogy hová megyek és mikor jövök vissza? Én

most, ha a te segítségeddel innen kiszabadulhatok, Párisba sietek. Ott van a mi országunknak a titkos feje, a kinek mi míndnyájan engedelmeskedünk. Ő ennek a tengerparti birodalomnak a választott császárja, a kinek a zenggi, raguzai, cattarói, zárai králok csak vazalljai. A nevét nem mondom meg neked, mert azt kibeszélnünk még a legkedvesebb feleség előtt is tiltva van. Hanem az arczképét megmutathatom. Azt velem hordom mindig, mint egy csodatevő ereklyét. Itt van a derekamra kötött tüszőmben. Ennek nem találtad meg a nyitját, úgy-e? Tanuld meg, hogy máskor tudjad. Hanem előbb esküdj meg rá, hogy ebbe a képbe bele nem szeretsz, mert ez gyönyörű szép férfi, nálamnál százszorta szebb.

Milióra hevesen tiltakozott minden mozdulatával ezen állítás lehetősége ellen.

— No de esküdj meg előbb, hogy nem szeretsz belé! kötődék az uskók vajda a leánynyal s addig nem adta ki a markából a medaillont, a mit a tüszője rejtekéből vett elő, a míg Milióra esküvel nem fogadta, hogy nem fog ő beleszeretni senki férfiába, bárha angyal lenne is.

Akkor aztán odaadta az arczképes medaillont a leány kezébe.

Hát a mint ezt az arczot megpillantá Milióra, csak elsikoltotta magát egyszerre, s mind a két kezével ajkához szorítva, elhalmozta azt számlálatlan csókok özönével.

— Hát te így tartod meg az esküdet? rivalt rá a vajda, s öklét emelte rá.

Milióra pedig gyönyörtől kaczagva mondá neki.

— Hiszen ez a bátyám, az én Metell bátyám, s azzal alázatosan odahajtá a fejét az ökölcsapás elé.

Az uskók vezér pedig, ütés helyett, szeliden megsimogatá a leány fejét s egészen más hangon mondá neki:

— Tudom én azt jól.

De nemcsak más hangon, hanem más nyelven is mondta ezt, eddig azon a szláv idiomán beszélt hozzá, mely e vidék lakóinak anyanyelve, ezt az utolsó szót már francziául

mondta, a hogy a legelső találkozásuk alkalmával is megszólítá.

S egyúttal egészen más ember is lett az uskók. A takarópokróczot egész classicus redővetéssel kanyarította termete körül, hogy az mint egy görög hősszobrot, rögtön salonképessé tette, s akkor aztán egész nagyvilági courtoisieval beszélt a kisasszonyhoz.

— Tudom én azt igen jól, Milióra kisasszony. Első idejövetelem is az ön bátyjának parancsára történt. Ő megtudta, hogy ezen a vidéken éhinség van, s ha a nép szükséget szenved, akkor az ő testvére is nélkülözni kénytelen, s azt mondá nekem: eredj oda, lásd el népünket élelemmel a sziklafészkeinkben s a húgomat télire valóval. Én ezt a magam módja szerint végrehajtottam, kissé nagy huzakodásba került, de a czél el van érve.

Most aztán még nagyobb hévvel szorongatá az ifjú kezét szíve tájára a leány.

— Hogyan? Te az én bátyámtól jösz? Te láttad őt? Ő küldött ide?

Az uskók hódolattal felelt.

— Hogyan is mertem volna én különben, alattvaló vajda, az én uramnak, a mi leendő czárunknak a huga előtt megjelenni, ha urunk által küldve nem lettem volna?

Milióra megijedt, hogy most már ilyen nagy távolság támad majd közöttük.

— Nem! Nem! Csak maradjunk annál, hogy te Deli Markó vagy, a kraljevics, én pedig a te menyasszonyod, a kit a sziklaváradba fogsz haza vinni, addig pedig itt várok rád.

— Ahhoz az én czáromnak az engedelme szükséges.

— Oh, ő abba bele fog egyezni, mert ő engem nagyon szeret. Aztán te annyi hőstettet fogsz elkövetni, hogy nem tagadhat meg tőled.

— Harczaim diadalkoszorúját a te kezedből várom.

Ez igazán lovagias mondás volt. Igazi hős lovagok, a kik hexameterekben és alexandrinusokban beszélnek,

sem mondhatnának szebb vallomást a szívük választotta hölgynek.

— Mikor térsz vissza hozzá? tudakolá Milióra.

— Még ma, a mint innen menekülhetek.

— Vidd neki csókomat!

— Kár, hogy azt átvennem nem lehet.

— De lehet, szólt Milióra, hamiskásan mosolyogva, levélben, papiron. Könnyen megy ez. Itt van a papir, ez a költemény, a mit neked felolvastam, ennek a háta üres lap, a hajtűm ezüst vége jól fog irón helyett; csak annyit irok rá: «Csókollak ezerszer, Miliórád». Nesze, vidd el neki. Ebből majd megtudja azt is, hogy mi szeretjük egymást.

— De majd azt fogja gondolni, hogy ezt az ezer csókot nem ő neki, hanem Deli Markónak szántad.

— Hát mit tegyek?

— Ird fölé a nevét.

— Igazság az! Hisz a nélkül nem tudná, hogy neki szól ez.

És Milióra szépen fölirta az üzenete fölé a bátyjának a nevét, nem azt a Babiagoriai Riparievichet, hanem az igazit, a melyik benne van a magyarországi aranykönyvben. Úgy adta át azt költeményestül együtt az uskók hősnek.

Az elzárta azt tüszőjébe.

— Két hét mulva ő nála leszek. Csak most innen menekülhessek ki gyorsan és biztosan.

— Kigondoltam én azt már igen jól, mondá Milióra.

— Ha ezeket az összeszakgatott köntösöket újra fölveszem, mindenki megismer bennük, hogy uskók vagyok.

— Nem is azokat veszed föl, hanem ezeket itt ni.

S azzal Milióra előhúzott egy csomagot a zugból, a mit szobájából hozott le. Az ő saját öltönyei voltak benne.

— Ezeket vegyem föl?

— Hisz olyan sima arczod van, mint egy leánynak, termeted is olyan karcsú. Kicsinynyel vagy magasabb ná-

lamnál. Minden ruhám rád fog illeni. S ez nagyon jó bugyola lesz neked. A ki innen meglát kimenni, mind azt hiszi, én vagyok, tőlem pedig félnek, elfutnak, a Margueritának vélnek, senki sem fogja utadat állni ebben az álczában, bátran keresztül mehetsz vele a határon.

— De hogy jutok ki innen a várból? Azon az úton, a melyen feljöttem, nő gúnyában nem kúszhatok.

— Arról is gondoskodtam már. Axamita a várkaput mindig zárva tartja, a kulcsok az övébe vannak dugva. Hozzám rendesen délben, meg este szokott feljönni, máskor odalenn van a puntában — és fon. Nem tudja leányvoltát megtagadni, fon, mikor nem látják. Majd ma, ha feljön hozzám, pálinkát adok neki inni, addig itatom, míg elalszik, akkor aztán elveszem tőle a kulcsokat, s kibocsátalak a várkapun. A kert rácskapuja a Valle felé nyitva van, arra, Rovinon keresztül legjobb lesz menekülnöd.

— Angyal vagy, szólt az uskók vitéz, megszorítva gyöngéden a leány kezét.

Milióra nagyot fohászkodott.

— Szeretnék még nagyon sokáig együtt lenni veled, szólt két kezét az ifju vállaira téve. De ha menned kell, menj mentül elébb.

És aztán sokáig nézett az ifjú szemébe, míg könyei el nem takarták előle. Hogy még ilyenkor sem szabad egymásnak egy csókot adni! Nem, egyetlen egy búcsucsókot sem. Úgy kell megválni egymástól csókolatlanul. Ebben a rettenetes házban, a hol annyian haltak meg azért, mert csókot adtak és vettek.

Milióra ruhái egészen ráillettek az uskók hős termetére. A vállfüző segített hozzá. Mikor készen volt az öltöztetéssel, Milióra maga is meg volt elégedve a művével. Tökéletes asszonyi alak állt előtte.

A valóságos «lady Adamina».

— — — — — — — — — — — —

A szél megállt. Úgy szokta, egyszerre megszakad, mintha a tengerbe ölte volna magát, s a hullám még sokáig zúg,

csattog, de már ellenfele eltünt, a lég csöndes, a nap egyszerre melegen süt, a jég, a hó szennyes patakokban olvad alá a sikláról.

Axamita leányasszony azt gondolta, hogy most már mégis ideje lesz letenni a kezéből az orsót s felnézni a toronyba a kisasszonyához és meggyújtani a kandallójában a tüzet és aztán ebédet főzni. Felballagott a várba. A mint a várkapun belépett s azt ismét bezárta, a háta mögött megütötte az orrát a nagy füstszag.

— Eh ha! Valahol ugyan tüzelnek, még pedig olajfával.

Egybe megakadt a tekintete az udvar középen álló kutállványon, a füst abból jött elő.

— Ohó! Az én kisasszonyom csakugyan megtette azt a hóbortot, hogy a pinczébe ment le tüzet rakni a reggelijéhez. Mind az ördögé leszünk ma!

Előbb azonban kitekintett a kertajtón, nem találja-e őt ottan?

Miliórát nem találta ott, hanem igenis a handzsárt a hegyével a földbe furódva. Néhány vércsepp is volt látható a jéghalmazon. Bizonyosan az uskók megsértett lába hagyta ottan. Axamita meggyőződött felőle, hogy ez a bóra lábának a vére. A megsántult rém azért ment haza gunnyasztani. Már most bizonyosan tudta, hogy Milióra tündér, a ki elő tudja hivni a vihart és vissza tudja kergetni az odujába. De jó volna, ha több rendbeli ördögökkel nem töltené meg ezt a kastélyt.

Azért is most már elszántan indult a pincze felé, hogy Miliórát felhivja onnan. Nem jó dolog az, a mit most cselekszik.

Nem is jó volt, de már meg volt.

Axamita felnyitá a pinczeajtót, a mi soha sem szokott kulcscsal bezárva lenni s már a lépcsőgádorból látta, hogy a cseppkőbarlang szádából erős tűzvilág szüremlik ki.

Még épen a barlangban rakni tüzet, a hol a manók tanyáznak!

Keresztet vetett magára s szent Györgyöt hivta segítségül. Azzal nekibátorítva magát, robogott előre a barlang szádá felé, mint mikor Borodinónál ágyúüteget ostromolt. Csakhogy ez félelmesebb látvány volt egy ágyúütegnél. A barlang bevilágítva a közepén rakott tűztől. A staláktit bálványok, ki átlátszó fehér, ki ragyogó vörös, és valamennyi között áll, háttal a tűznek fordulva, maga a Vila, a tündér, fél kezét a csipőjére téve, a pokol fecskéi, a denevérek úgy röpködnek délczeg alakja körül.

Axamita még most sem engedte a gyáva félelemnek, hogy erőt vegyen a szívén. Megismerte a földalatti alakon Milióra ruháit, s azt hitte, hogy őt látja maga előtt.

— De ugyan, kisasszony, az Isten szerelméért, mit csinál idelent? Ne játszszék a tűzzel. Jőjjön fel a szobájába.

Azzal odament a félelmes alakhoz s megfogta annak azt a kezét, a melyik a csipőjére volt téve.

Erre az a hölgyalak a másik kezével hirtelen torkon ragadta s olyan erővel, a minővel túlvilági lények rendelkeznek, úgy vágta Axamitát a falhoz, hogy a lélekzete elállt, s ugyanakkor leszakította az övéről az egész kulcscsomagot s aztán rohant ki a pinczéből.

Axamita, az első rémületből felocsudva, annyira visszanyerte, ha nem is a bátorságát, de a kötelességérzetét, hogy utána futott a nőalaknak, s még jól láthatta, a mint az a hosszú oszlopos corridoron végig suhanva, a várkapuhoz rohant, azt a kulcscsomaggal felnyitotta, a kulcsokat lehúzta, a kapun kiugrott, azt bevágta maga után s aztán a kulcsokkal újra bezárta.

Axamitának a homlokán csurgott a veriték.

Milióra megszökött a várból!

Ez volt az első gondolatja.

Aztán jött a másik: felfutni a toronyba s onnan utána nézni, hogy merre szökik?

Rohant fel a lépcsőkön a legfelső szobába.

S a mint oda benyitott, maga előtt látta Miliórát, a valóságos élő Miliórát, a ki nyugodtan jött eléje az égő

kandalló elől, s azt kérdé tőle szeliden: «Nos, Axamita, strázsamester leányasszony, hát mi történt?»

Egyszerre két helyen jelen van! Ez a «Vila»!

AZ UTOLSÓ JÁTSZMA.

Babiagorai Riparievich Metell szokatlan órában tért haza a szállására, ebéd után hat órakor, a mikor minden gentleman vagy a színházba, vagy a clubba megy, de haza semmi esetre sem.

Még mindig ott lakott lord Camelborough Adam palotájában. Az tartozott neki ezért még hálával, különben távolléte alatt a cselédjei mind eladogatták volna a ritkaságait, porczellánját és ezüstneműit.

Mikor a boudoir ajtaját felnyitotta az óralánczán függő kis kulcscsal, az a meglepetés várt rá, hogy a bezárt szobában egy férfit talált az ottománon heverészve és szivarozva, a kit eltávozásakor nem hagyott ottan.

A meglepetés azonnal átváltozott örömre, a mint az ottománon heverő szemközt fordult feléje.

— Ah, lord Adam! Ön megérkezett?

— Épkézláb, a hogy ön látja.

— No ennek sokszorosan örülök, hogy ön itt van.

— Magam is, de mi az ördögért nem tegezzük mi egymást?

— Már egészen megfeledkeztem, hogy így szoktuk. Nekem ugyan egészen apropos jöttél most meg.

— Hogyan? Talán kifogyott a pénztárad?

— Ellenkezőleg. Megtelt. Már el akartam hagyni Párist.

— A gutát! Hát egészen rendbeszedted a dolgodat? Minden juhocskád a szárazon van? a hogy a német mondja.

— Mind. A pénzem itt van egy arasznyi papiron, a fiumei Augustich házra szóló váltóban.

— Az igen jó firma.

— Hát te azt hogy tudod?

— Hiszen jártam Fiuméban. Tudod, «akkor».

— Igen, de azóta az uskókok kirabolták Fiumét.

— Annak a háznak nem tettek kárt. Hát már te is tudsz erről a putsról.

— Itt van a hirlapban. Ez a hír határozott épen, hogy minél előbb elmenjek; azt irják a lapok, hogy Deli Markó a fiumei kaland után Porto-Rét is meglátogatta, s az én Frangipáni váramba is be akart törni, s csak a rovinoi lázárok rémpofáitól riadt vissza. Szegény húgom, hogy félhetett!

— Ne búsulj! Azóta már tönkre verték az uskókokat az osztrákok és a törökök, a hajóikat is elsülyesztették.

— De a legújabb hirek szerint Deli Marko maga elmenekült, s annak az átkozott ficzkónak nem lehet hinni, a míg eleven. Azonfelül még azt is irják a lapok, hogy egész Dalmatiában éhinség van, azt sem tudom, hogy szegény húgom nincs-e a legnagyobb nyomorban? alig várom, hogy ott lehessek mellette, s elhozhassam magammal arról az átkozott helyről.

— De csak nem akarsz engemet úgy itt hagyni, hogy még csak ki sem beszéltük magunkat egymással.

— Ellenkezőleg. Ez az egész éjszakám a tied. Épen most adtam számot a közjegyzőnek egész rám bizott vagyonodról, hogy visszatértedig vegye át; ezt mind átnézheted.

— Vesződjék vele a közjegyző, ha rá van bízva; én egyébről akarok veled fecsegni, a mi nem kerül a bélyegzett papirosra.

— No igen, azokról is számot adok. Itt van egy csomó kartell; ezek közül a behasított fülűek később a küldőik által visszavonattak, kielégítő magyarázat után, az átlikasztottak pisztolylyal, a levágottak karddal lettek elintézve egész lovagiasan, minden nagyobb szerencsétlenség nélkül. Ez a teherlap egészen tiszta, semmi kihivás nem vár rád; Lady Adamina rég el van felejtve, csak az egy muszka gróf duzzog még, a kinek mylady korodban

egyszer egy pofont adtál. De azt is megnyugtattam azzal, hogy ha visszatérsz, egy csókot fogsz neki adni arra a helyre.

— Vagy egy kardcsapást, a hogy jönni fog. — Hát aztán?

— A versenyparipáid közül kettő nyert, egy pedig kitörte a nyakát.

— Béke hamvaira!

— A leveleidet, a mik érkeztek, felbontottam, s a melyikre tudtam, válaszoltam; itt találod őket az iróasztal fiókjában, a válaszok másolataival együtt.

— Majd ha egyszer nem lesz egyéb dolgom.

— No még aztán hátra van az értesítésem arról a kis hölgyről, a ki a vivienne-utczai 98-ik számú házban lakik, s a ki egyedül volt arról értesülve, hogy lady Adamina nem az ő neméhez tartozik.

— Ah! A Brilianta! Hát meg van még?

— Megvan és folyvást ragyog; utasításod szerint, nem voltam reá féltékeny, s ennélfogva nekem semmibe sem került, úgy hiszem, hogy a muszka jobban tudja, hogy hol laknak a hitelezői?

— S a búcsúestét nem töltöd nála?

— Nem. Azt átengedem neked. Legyen a búcsúból viszontlátás.

— Ah, nagylelkű jó barát! És te mivel akartad tölteni az éjszakát?

— Nevess ki érte. Mandolinon játszom.

— Mi az ördög? Mandolinon? És kinek?

— Hát csak magamnak. — Megvallom neked őszintén, hogy mikor arra a szegény leányra gondolok, ott abban a puszta várban, úgy lehangolódik a kedélyem, szinte sírhatnám. Olyankor bújok az emberek elől. Bezárkózom négy fal közé, s előveszem a mandolint és egyedül magamban eldanolom azt a csónakdalt, a mit utoljára danoltam neki, mikor gondolámon a Frangipáni várig vittem. Azt igértem szegénynek, hogy majd mikor visszatérek

hozzá, hogy magammal hozzam, messziről meghallja ezt a dalt, a mint közeledem a csónakommal.

— Ah, ez nagyon szép! Egy barcarola, a miről rád ismernek. Hát nekem nem danolnád azt el?

— Bohóság! — Kinevetni való. — Minden embernek vannak ilyen gyöngeségei. — Én mikor szegény kis hugomra gondolok, akkor ellágyulok, megolvadok. — Szegény kis majmocskám!

— No hát vedd kézbe azt a mandolint. Ha te ráérsz barcarolát danolni, én ráérek azt hallgatni. Képzeld, mintha lady Adamina volnék s annak danolnád.

Metell felvette a mandolint és dalolt hozzá.

«Eljött az esti szellő,
Ringatva csónakom,
Az ő nevét susogta,
Kiért imádkozom
Reggel gondolámban,
Este nyoszolyámban:
Milióra! Milióra!»

— Nagyon szép! Igen szép gondolat, ismerős dallal tudatni messziről megérkezésedet! Ő a torony ablakából fogja azt hallgatni s aztán lefut eléd a partra. Te is így gondoltad ezt ki, ugy-e? Ez szép találkozás lesz.

S aztán Metell még a második és a harmadik versét is eldalolta a csónakdalnak, akár meg is tanulhatta azt tőle Adam lord.

— Tehát te nagyon szereted a hugodat, Metell?

— Voltaképen az egész nőnemből ezt az egyet szeretem igazán.

— S nem fáj a szived, mikor itt hagyod Párist, a Palais-Royalt, a tatár tábort, azért, hogy a Quarnero szikláit meglásd újra?

— Bizony semmit sem hagyok itt a miért visszakivánkozzam.

— Ejh, hát én sem vagyok senki rád nézve?

Metell megölelte lord Adamot.

— Te kivétel vagy rám nézve az egész emberi fajból. Mikor asszonynak hittelek, akkor is úgy szerettelek, mint egy jó barátot. Tudod, hogy én ezt nem szoktam mondani.

— Hanem tettekben nyilvánítod. Például most, a midőn elhagysz, úgy szólván menekülsz előlem.

— Igaz, tudod, az irántad való szeretetembe egy neme a félelemnek vegyül.

— Tőlem félsz?

— Igen. Te azt mondtad nekem egyszer, mikor búcsút vettél tőlem, hogy egyet nem bocsátasz meg nekem soha, azt, hogy kényszerítettelek női álczádat elvetni s férfi alakban jelenni meg. — Ezért valahányszor rád gondolok, mindig olyan érzés fog el, mintha egy lefizethetetlen nagy adósságom volna nálad, a mi elől legjobb lesz megszöknöm. S mikor elém jösz, mosolyogva megölelsz, kezet szorítasz, rám bizod a vagyonodat, a szeretődet, az ellenségeidet, sőt még a lovaidat is, még sem tudok attól a gondolattól menekülni, hogy itt van nekem egy igen kedves jó barátom, a ki engem nagyon szeret, hanem azért mindig azon töri a fejét, hogyan találjon ki valami olyan tromfot, a mivel nekem ezt az elrontott mulatságát visszatorolja.

— S ebben a hitedben megerősít az, hogy én egy izben az igazi nevednek a titka után fürkésztem. De hiszen láthatod, hogy a mint az adataiddal felvilágosítottál, megnyugodtam a titkolódzásodban, s tovább nem háborgattalak semmi kérdezéssel. Ha neheztelnék rád, nem volnék most itten, nem szorítanám meg a kezedet.

— Én mégis érzem azt, hogy nincs köztünk minden kiegyenlítve. Ez olyan, mint mikor a társaságunkban valaki egy másik gentlemannek valami olyan élczet mondott, a min a többiek nevettek; annak egész életén át készen kell arra lennie, hogy azért az egy élczért valamikor okvetlenül kell jönni olyan alkalomnak, a mikor a társaság őtet fogja, ha lehet, épen olyan nagyon kinevetni; ha ez nem lehet, épen olyan nagyon megsiratni.

— No hát quitteld le ezt a tartozást ma s légy egészen tehermentes velem szemben.

— Mivel?

— Azzal, hogy ne készülj még holnap reggel a dalmatiai utadra, hanem jöjj el velem még ma este a l'hombre clubba.

— Én nem kártyázom többet.

— Micsoda? Te nem kártyázol?

— Tudod jól, hogy miért tettem eddig? mi vetette újra kezembe az elátkozott kártyát? Azt a czélt már elértem. Hugomnak a vagyonát, a mit a diplomaták és financierek elsinkófáltak, én a magam tudományával a játékasztalnál, tisztességesen, gavallérosan visszaszereztem. Többet semmi okom nincsen játszani. Ezentul csak egyedül fogok l'hombrezni szalmaemberekkel.

— De még ma el kell velem oda jönnöd. Ez a velem való végleszámolásod. Tudod, hogy a mint én abba a társaságba, a hol mint lady Adaminát adorálták, most mint lord Adam belépek, a legfurcsább helyzetben fogom magamat találni. Nem tudhatom, hogyan fogadnak? Egy hamis megállás és rám omlik az egész világ. Ennél a visszatérésnél olyan szükségem van egy jó barátra, mint a jobb kezemre. Elől, hátul szememnek kell lenni. Szükséges, hogy legyen egy gentleman barátom, kivel karöltve járhassak a termeken végig. Ez mulhatatlan kötelességed, hogy te, a ki annyi kényes ügyben képviselted személyemet, mellettem légy és biztosítsd tanuságoddal, hogy ezek az ügyek rendben és lovagiasan vannak elintézve.

— Igazad van! Ezt a tartozásomat le kell rónom.

— Tehát még ezt az éjt a clubban töltjük együtt. S onnan elmegyünk a Vivienne-utczai házba.

— Ha a muszka meg nem előz.

— S csakugyan komolyan boszut állt volna rajtam a muszka lady Adamináért egy separat invásióval, minden mandatum nélkül, az én suverain országomba? — No akkor a restauratióhoz komolyan hozzá kell látnunk.

Brillianta Francziaország, mi: Anglia, Russia, Austria együtt valóságos triple alliance.

— Én kimaradok a szent szövetségből.

— De majd rajta leszek, hogy a muszka is kimaradjon, én a continentál-zárt helyreállítom. A többi ország mind fœminini generis, csak «Albion» masculini.

A két ifju a titkos lépcsőn keresztül hagyta el Camelborough palotáját, a nélkül, hogy a cselédség megtudta volna igazi gazdája hazaérkeztét világkörutjából.

A clubban még akkor nem játszottak, csak egy pár öreg úr sakkozott, hogy teljék az idő. A két belépő ifjut egyszerre körül fogták az ismerősök, Adam lord sokkal szivélyesebb fogadásra talált, mint a milyent képzelt. Rászedett udvarlóinak elpárolgott már a haragja, a tréfát sikerültnek találták s a mi komoly utóhangja volt, azt a conventionatus pisztolydurranás, kardcsattogás kiegyenlítette. A két karöltve járó ifjut Orestes és Pyladesnek nevezték.

Csak az egy muszka fintorgatott különös képeket.

— Te talán még nem kaptál elégtételt? szólítá meg őt lord Adam egyenesen belékötelőzködve.

— Vettem magamnak azt, igen is.

— Ugyan hol?

— A rue Vivienneben, a hôtel des acaciasban.

— Távollétemben . . . fitymálódék lord Adam.

— Jelenlétedben is, ha úgy tetszik.

E hetykélkedésre lord Adam oda sugta Metell fülébe.

— Te! Foglald le nekem ezt a muszkát.

— Hogyan?

— Nem bánom én, akárhogyan. Ülj le vele kártyázni.

— De én már megfogadtam, hogy mától fogva nem kártyázom többet.

— Postdatáld a fogadásodat egy nappal — az én kedvemért.

— Jól van. Hát a te kedvedért. Pour la dame.

— A míg te az ellenséggel szemben harczolsz, az alatt én elfoglalom a rue Viviennei redoutot.

— Úgy hiszem, nem nagy ostrom kell hozzá.

Azzal Metell felhivta a muszkát a játékra. Annak úgy is tartozott revancheal.

Ezuttal Metell rosszul játszott, folyvást vesztett. A kártya is oly szeszélyesen járt rá nézve, mint még soha. A mellett olyan hibákat követett el, a mikért egy kezdő játékos is pirulna.

Valami egy óra mulva a muszka megsokalta a folytonos balsikert ellenfele részéről.

— Ön ma nincs jól disponálva.

— Az ám, másutt jár az eszem.

— Akkor jobb lenne, ha abba hagynók a játékot.

— Miattam ne. Majd később belemelegszem.

— Az én kedvemért ne folytassuk.

— Nem az ön kedvéért játszom.

— Ha pedig a dioscur kedvéért játszik ön velem, akkor meg épen fölösleges áldozatot hoz a baráti kötelességnek, mert Brillianta ma este elutazott s rajtam kívül nem mondta meg senkinek, hogy hová? Mylord ezóta vissza is került a hôtel des acaciasból a saját hôtelébe, s boszujában maga főzi otthon a punchot.

— Ez jó tromf volt, mondá Metell, akkor csakugyan összeszámolhatunk.

Azzal elkezdték a táblán följegyzett számokat összeadni.

E közben egy clubszolga jött oda Metell háta mögé s ezt sugá a fülébe:

— Egy idegen úr van odakinn az utczán, batardban, sürgős izenetet hozott Dalmatiából.

Metellnek Milióra jutott az eszébe. Voltaképen mindig is az járt az eszében, ez az izenet csak elevenebben odahozta őt eléje. Nem is gondolhatott másra.

Engedelmet kért játszótársától, hogy egy pár pillanatra eltávozhassék. Bevett szokás volt, hogy idegent, szabály-

szerü bevezetés nélkül a l'hombre-club palotájába be nem eresztettek, hanem ha a clubtagok közül valakinek dolga volt, sürgetősen elintézni való, az kimehetett az utczára s ott végezhette azt el zaklatójával.

Tél volt az idő, február közepe, Metellnek fel kellett öltenie a ruhateremben a sok galléros redingotját, s úgy menni ki az utczára.

Nemsokára valami dördülés, vagy csattanás hangzott odakinn; nem lehetett jól kivenni, hogy mi, sem azt, hogy az utczán történt-e, vagy a folyosón? Az urak idebenn egyébbel voltak elfoglalva.

Nehány percz mulva Metell visszatért a játszószobába, a hol társát magára hagyta. Feltünhetett volna arczának szokatlan sápadtsága; meg az, hogy a hosszú redingotot itt sem vetette le. Azonban ki törődik azzal, hogy egy játékos, a ki vesztett, miért sápadt arczú? a felöltőt pedig igazolta az, hogy menni készül.

— Mennyi a veszteségem? kérdé a muszkától.

Az megmutatta neki a táblát.

Metell elővette a tárczáját az oldalzsebéből és fizetett.

— Micsoda dördülés volt az odakinn? kérdé a muszka. Lőttek, vagy ajtót csaptak be?

— Ajtócsattanás volt, mondá Metell, kissé rekedtes hangon.

— Ön most hazamegy?

— Egyenesen haza.

— Jó éjszakát.

S még megajándékozta Metellt egy szivarral, a mit az meggyújtott a gyertyánál s aztán kezet szorított s szivarozva ment le a kocsijáig.

Mikor a rejteklépcsőn felment a hálószobáig, már csakugyan otthon találta lord Camelborough Adamot. A punchégetésnél kapta.

— Nos? Hát te már abbahagytad a játékot? kérdé Adam lord a belépőtől. Ilyen korán?

— Valami jött közbe, a mi félbeszakított, mondá tom-

pán Metell. — A nagybátyám rámtalált s lehivatott az utczára.

— Nos? De csak nem tett veled valami bolondot?

— Csak azt tette, a mit megigért, keresztül lőtt.

Azzal leveté magáról a bő burkonyt. Akkori divat szerinti hosszú, sárga selyem mellény volt rajta, az egész mellény csupa vér volt.

— Te meg vagy sebesítve?

— Még pedig halálosan. — Ne csengess a cselédeknek, kérlek. Nem kell a dologból lármát ütni. A gyilkost nem szabad üldözni. Jó volt ez így. Nem kell nekem orvos. Tudom, hogy meg kell halnom. Egy pár órai időm van csupán, a míg eszméletemnél vagyok, s azt jól fel kell használnom. — Maradj mellettem. — Rád kell bíznom minden ügyemet, a mit félbehagyok. — Senki mással nem közölhetem ezeket.

Adam lord a kerevetig vezette barátját s karjaival tartá fenn, míg az elhelyezé a fejét a vánkoson. Már ekkor sok vért kellett vesztenie.

— Nem tennéd le a szivart a szádból? mondá neki Adam lord.

— Nem. Nagyon jól szelel. Azt hiszem, hogy eltart addig. Ha szivességet akarsz velem tenni, kérlek, told ide az irótámlányt, hadd irok levelet a hugomnak.

S Metell hanyat dőlve szivarozott és irt. Az egyik kezét a sebére nyomva tartá, a másikkal irt. Néhány percz mulva azt mondá:

— Igazad van. Ez a szivarfüst kápráztatja a szememet.

S eldobta a szivart. Néhány szó leirása után megint felsohajtott.

— Biz én nekem így is káprázik a szemem. Nem tudom mi lelte, alig látom a mit irok. Kérlek, hajolj ide fölém s mondd fönnhangon, hogy mit irtam.

Adam lord odahajolt Metell fölé s leolvasta neki a papirról, a mit az tétovázó betűkkel odairt.

— Kedves Miliórám. — Én haldoklom. — Keresztül

lőttek párbajban. — Nem mehetek érted. — A pénz, a mit neked igértem, megvan. — De te ne váltsd ki azon az ősi birtokot. — Maradj távol mindenkitől, a ki rokonunk. — Az, a ki neked ezt a levelet át fogja adni, egyuttal a váltót is odaadja, a mely vagyonodat képviseli. — Ő majd elfog magával vinni szomorú magányodból, keres számodra boldogabb menedéket, úgy fog rólad gondoskodni, mintha helyettem bátyád volna. — Ez az én egyetlen igaz barátom, lord Adam of Camelborough. Isten oltalmazzon. Légy áldott! — Bátyád Metell.

Az utolsó szavak olvastára megölelte a haldoklót Adam lord, s halkan suttogá:

— Elfogadom a rámbizottat.

Metell kezét nyujtá neki s megrázta szótalanul Adam lord jobbját.

Azután összehajtá a levelet, belerekeszté a pénzről szóló váltót, s lehúzta az újjáról a gyűrűjét, azt odanyujtá lord Adamnak, hogy pecsételje le a boritékot. Majd a gyűrűt is átadhatja Miliórának, családjuk czímere van rajta.

— És most hivass nekem egy papot, görög unitus pópát; ne orthodoxot, mert azoknál a gyónás nem járja. — Teher nyomja a lelkemet. — Azt hiszem, hogy az a mesterség, a mivel én vagyont szereztem, egészen hasonlít a banditáéhoz. — Ki tudja, hogy itélnek odaát a másvilágon? — Tesz-e külömbséget az a codex a kártyás és a tengeri rabló között? — Pedig szeretnék a másvilágon legalább olyan helyre jutni, a hol megint megláthatom az én szegény kis Miliórámat. — Kedves kis ártalan madárkám! — Ő nem tud arról semmit, hogy én mi úton szereztem számára ezt a pénzt? Az ő lelkére nem vet árnyékot. Azt hiszi, a léghajót találtam fel, azzal szereztem. Azt ám. Megyek is már rajta fel az égbe. — Szegény kis árva majmocskám! — Nem fogom már neki énekelni a barcarolát, mikor a part felé közeledik a csónakom. — Bajtárs! Tudod mit? énekeld te helyettem azt a dalt, mikor arrafelé vitorlázol a maltempói csatornán végig. — Adj

ide egy hangjegy papirt, én lekottázom azt neked, tanuld be. — Örvendeztesd meg vele majd szegény kis bolondomat. — Aztán eredj, hozass nekem addig egy pópát. — Siess vele, míg a hagymáz utól nem ér.

És aztán leirta az eléje tett vonalozott papirosra a csónakászdal hangjegyeit iromba vonásokkal, a míg lord Adam odajárt papot keresni.

Biz ez nagy időbe kerül, a míg az ember Páris városában, késő éjjeli órában egy görög unitus papot feltalálhat. Mire a pópával visszatért lord Adam, már akkorra Metell készen volt — a hangjegyzéssel is, meg az élettel is.

Mikor a pap odatartá neki a fülét, hogy gyónja meg neki lelke terheit, Metell gyönge lélekzetével elkezdé neki a barcarola utolsó verseit dudolni:

«Menj vissza esti szellő,
Suhanj be ablakán!
Mondd meg szerelmesemnek:
Ő a legszebb leány!
Nyomj ott ajakára
Egy csókot éjszakára,
Milióra... Milióra...!»

A pópa megáldotta, felodotta... Ezt bizony megbocsáthatják neki a tulvilági itélő birák!...

ÉS NEKI MÉGIS IGAZA VAN.

Szép temetése volt Metellnek. A tatár tábor minden celebritása ott volt a végtisztességtételén. Lord Camelborough Adam pompás gránitobeliszkot rendelt meg a sirkőfaragónál legkedvesebb barátja hamva fölé. Csupán egy clubtagot nem lehetett ott látni a temetésen, a muszkát; bár a gyászjelentést neki is megküldte a lord, sajátkezüleg czímezve. Ezért föl is tette magában Adam lord, hogy a mint visszatér, ki fogja őt hivni párbajra.

A muszka azonban megelőzte őt, mikor lord Adam a palotájába visszatért, már ott várt rá a salonjában.

— Ön nem jött el a mi barátunknak a temetésére! szólt a lord, egyenesen rátámadva a muszka grófra.

— Nem mentem el, viszonzá a gróf, mert nem akartam azt koczkáztatni, hogy az egész világ füle hallatára mondjam önnek szemébe azt a három szót, a mit ott, a hol önnel találkozom, ki kell mondanom. Ön lord Camelborough Adam kém, orgyilkos és szemfényvesztő.

— Három nehéz szó!

— Három olyan szó, a miért nem szokás megverekedni, hanem a miért vagy bocsánatot kérünk attól, a kinek ez mondva volt, ha el tudta hárítani magáról; vagy kirekesztjük a társaságból, ha nem volt mentsége.

— Halljam önnek a vádjait, gróf úr.

— Meghallja. Önnek tudomása volt Metellnek egy titkáról, miszerint egy nagybátyja, a kinek az egyetlen fia öngyilkos lett Metell kártyaszerencséje miatt, azzal fenyegette őt hogy ha még egyszer kártyát vesz a kezébe, ő ott, a hol előtalálja, keresztüllövi. Ezért viselt Metell Párisban álnevet. Ön megtudta Metellnek az igazi nevét, s denunciálta őt a nagybátyja előtt, a kit könnyű volt azután feltalálni, minthogy ő is ugyanazon nevet viselé, s azon a vidéken, a hol ő lakik, minden ember tudja, hogy az ő fia lőtte magát főbe. A nagybátyja idejött, az ön utasítása nyomán rátalált Metellre, épen mikor kártyázott s megölte őt. Ez az ön műve volt.

— Ön nagyon pontosan van értesülve, gróf úr.

— Igen pontosan. Itt van nálam a nagybátyájának hozzám irt levele, ebben értesít körülményesen az egész esetről, miután épen én voltam azon az estén Metellnek a játszó ellenfele. Azért tudatja velem az egész dolgot, nehogy ártatlan embereket üldözzenek miatta. Ő volt a gyilkos. Ez ő náluk dalmatáknál divatos szokás; vérboszunak hívják. Ha processust akarunk ellene indítani, men-

jünk Ragusába, ott igen jó törvényszékek vannak. Ő ezt a levelet a hajóraszálláskor irta hozzám. Ebből tehát kisül, hogy ön kém volt, a ki egy gentlemant elárult, orgyilkos volt, a ki a jó barátját megölette, és végül szemfényvesztő, a ki obeliszkot faragtat annak a számára, a kit meggyilkoltatott. Igaz-e ez a három állítás?

— Mind a három igaz.

— S van önnek rá valami mentsége?

— Van.

Azzal lord Adam szétgombolta a mellénye csipkefodrait s az inge alól egy nyolczágú arany csillagot vont elő.

E csillag láttára a muszka csak lesütötte a fejét. — Egyszerre vége volt az arczán a támadó büszkeségnek. Rabbá tett fogoly lett belőle.

Lord Adam, azzal az öntudatos büszkeséggel, mely lefegyverez, lépett megtámadója elé s egész bátran tekinte a szemébe.

— Jöjj a dolgozószobámba, mondá neki, ott majd megtudod a többit.

Azzal ő maga előre ment, vendégét engedte hátul jönni.

A könyvtárakkal körül megrakott s nagy térképekkel diszített szobába érve, helyet mutatott a pamlagon az orosznak; ő maga egy kerekes székbe vetette magát, a zsinórra akasztott arany csillagot ujja körül szélmalmoztatva.

— Te tudod, hogy mi ez a csillag? A szojusz blagodensztoiga jelvénye, a minek te is tagja vagy. Ez az egyessége minden szabadságra törekvő szláv népnek, a mihez tartoznak a hellenek, oláhok s talán majd a magyarok is.

— De te angol vagy. Hogy kerülsz bele?

— Az nem tesz semmit. A hol csak szabadságharcz van a világon, mindenütt találsz angolokat. Majd lesznek Moldvában, lesznek Hellászban is, ha a hetairia megindítja cselekvését. Én már tettem is valamit, azért birom az arany csillagot. Az én nevem «Deli Markó».

— Micsoda? te voltál az, a ki az uskók népet fellázítottad s a dalmata partot fellármáztattad velük?

— Az szép kis lárma volt. Az osztrákoknak egy hadsereget kellett miatta mozgósitaniok; már eddig egy pár millió forintjuk füstöt vetett.

— De hát mit vétettek neked épen az osztrákok?

— Azt is megmondom. Azt is tehetném ugyan, hogy a magas pathos hangján beszéljek veled, hogy fenkölt diatribákat zengedezzek szabad népekről, s azokat elnyomó zsarnokokról; de ezt hagyom akkorra, majd — mikor az angol felsőházban fognak megtámadni az ellenfeleim; itt most négy fal között s te előtted nem erőteltem meg a fantáziámat, igazat mondok. A lord kanczellár engemet proponált Bécsben nagykövetnek, s erre Metternich azt felelte, hogy nem bánja, küldjön ő felsége akár egy egész okos embert, akár egy egész bolondot követül Bécsbe, de ne egy félbolondot. Élcznek elég jó ez egy osztrák minisztertől. Én erre aztán azt mondtam, no hát legyünk egész bolondok, hogy megnyerjük Metternich tetszését. S megcsináltam neki az adriai tengerparti lázadást. Voltam három hónapig uskók fejedelem, hordattam magam előtt dárdára tűzött fejeket s viseltem háborút két nagy hatalom ellen szárazon és tengeren.

— Csakhogy már most vége van a fejedelemségnek is, meg a hadviselésnek is.

— Csak most kezdődik mind a kettő. Most jön a java. Én teszek, a míg ti cunctatorkodtok. Ezért kellett meghalni Metellnek, mert ő is a halogatás embere volt. Én nem vagyok az. Valahol, valakinek el kell kezdeni a dolgot. Ypsilanti tűzze ki a zászlót Moldvában, Germanos Mauromichalis a Peloponnesusban, Moreában, én fölveszem azt az adriai parton, a hol Metellnek lett volna kötelessége a szabadsághősök élére állni. Mert nem tette, meghalt.

A te kötelességed pedig, a mint meghallod, hogy a Karst és a Vellebit között újra fellobbant a harcz, a

hajóddal, a mi rád van bizva, betörni a cattaroi öbölbe s fegyverre hívni a fekete hegyek lakóit.

Lord Adam olyan hangon beszélt a muszkához, a minőn vezér szokott beszélni az alárendeltjéhez.

— Én tudom a kötelességemet, szólt a muszka, csakhogy előre mondhatom, hogy az a vállalat most a legnagyobb nehézségekkel fog járni. A segnai rosszul sikerült lázadás talpra állította az osztrákokat; most azok minden pontot megszállva tartanak, minden közeledő hajót megmotoznak s a mint egy puskalövést meghallanak, azonnal minden oldalról ott teremnek, szétverik a csoportozókat.

— Csakhogy nem fogják a puskalövést meghallani. Van nekem egy új találmányom: olasz alchymistától szereztem. Nézz ide. Itt egy csipetnyi gyapot. Az ember azt gondolná, rheuma ellen akarom dugni a fülembe. Nem; pisztolyba teszem, golyót a tetejébe. Most nézd azt a pléh kályha-ellenzőt, ugy-e nincs rajta lyuk? Egy, kettő, ugy-e most már keresztül van lyukasztva?

A pisztoly csöve egy kis fehér füstöt lövellt ki, alig észrevehető lánggal és semmi durranással.

— Nos, látod? Ez a néma fegyver. A ki el nem árulja magát se lobbanással, se durranással. Elejti az osztrák előörsöt észrevétlenül, leöli az előcsapatot, hiradás nélkül; golyózáporral borítja el bokrok mögül, sziklaodukból az ellenséget, a nélkül, hogy az tudná, honnan jött a lövés? s aztán a mellett olyan ártatlan portéka, hogy mindenütt be lehet csempészni. Ugyan ki gyanakodnék rá? Azt hiszik, vatta, téli kabátba béllésnek való.

— Rettenetes stratagéma! szólt elszörnyedve a muszka. S te ezt akarod az uskókok, morlákok kezébe adni? De hisz ezzel te az egész hadviselési rendszert fel fogod forgatni, az nem lesz többé harczolás, hanem tömeges orgyilkolás.

— «Mais c'est la guerre!» mondá lord Adam vállvonva.

Hát bizony «ilyen a háború!»

— Metellnek is kifogása volt ez ellen, folytatá Adam lord. Most már nem szól ellene.

— Olyan kedves barátod volt és megöletted.

— «Mais c'est la politique.»

Hát bizony ilyen a politika.

— Van egy igen kedvező hadállásom, a honnan az új mozgalmat megindíthatom, folytatá Adam lord. Egy elátkozott vár az adriai tengerparton. Nem rég, az illyr királyság idejében, ott tartották a francziák azokat a betegeiket, a kiket az a ragály lepett meg, a mit Egyptomból hoztak magukkal, Marguerita a neve. Ettől az asszonynévtől jobban irtózik osztrák és dalmata, mint a kartácstűztől. Még a tájékára sem mernek közelíteni a skriljevospitálnak. Pedig ezt a ragályt nem kaphatni meg más által, mint ha egy férfi és egy asszony egymást megcsókolják. És erre a Frangipáni várban igazán nagy a kisértés. Ott lakik a legszebb leány, a kit valaha életemben láttam. Oda rejtette el Metell barátunk a hugát, mint biztos helyre, addig, a míg ő számára itten mi tőlünk egy kis vagyonkát összekapargat a kártyán. Ezt ő nekem maga fedezte fel.

— S te aztán oda mentél és elcsábítottad a leányt.

— Nem egyszerre. Mert a milyen szép, olyan bámulatra méltó. Mint a havasi csúcs, mikor hajnalfény éri, rózsaszinű, mikor közel érjük, tiszta fehér. Mikor az első találkozásnál, diadalmas hadjáratom után, fejedelmi pompában jelentem meg előtte, mint nagylelkű szabadító, (akkor már az éhhalállal küzdött) három lépésnyire nem bocsátott magához közel, kész volt inkább rám huszítani emberképű kutyáját s a kutyaképű embereit; hanem mikor másodszor kerültem eléje, mint üldözött skoko, rongyosan, tépetten, kimerülten, akkor ölébe vett, elrejtett sötét oduba, ott levetkőztetett, én ájultnak tetettem magamat s a míg villanyos kezeivel életre dörzsölt, mondhatom, hogy még csak el sem pirult az arcza. Olyan

ártatlan, mint egy gyermek s oly heves fantaziájú, mint egy háremhölgy, egyesülve benne a szűz és a tündér. Igazi dalmata leány, jég közepéből kisugárzó tűz. Mint a felhőből a villám, úgy delejezik ki belőle az eszményi gyönyör-szikra. Csak egyszer látott, s ettől a benyomástól múzsává alakult át, nézd, ezt a verset, a mit Deli Markóról irt: ennyi láng három költőnek elég volna, hogy meleget öntsön a verseibe.

A gróf meglátta a ballada hátlapjára irt levelet.

— S mikor neked adta ezt a verset a leány, akkor a bátyjához is irt izenetet s nem tudva, hogy az álnevet visel itt, az igazi nevét irta oda, te ő tőle tudtad ezt meg. És így Metellt a hugától elvett fegyverrel ölted meg.

— «Mais c'est la diplomatie.»

Hát bizony ilyen a diplomatia.

— S most azután nem elég, hogy Metellt eltetted a láb alól, hanem még vissza is akarsz menni a dalmata partra, hogy a védtelenül maradt leányt prédára ejtsed. Bizonyosan rád bizta őt végakaratával a haldokló, mint legjobb barátjára, hogy hozd el onnan, vidd el oda, a hol legjobb helye lesz. És te, minthogy a Frangipáni várban, az egyiptomi mirigy rémes árnyékában szerelmeskedni magad sem mersz, elviszed őt magaddal a zenggi sziklavölgyek közé az uskókok népéhez, a kik elébb elrabolják az asszonyt, azután megszolgáltatják, azután megverik, azután élik vele világukat, s csak azután esküsznek meg vele az oltárnál, s az a leány, a ki oly ártatlan, és oly lángoló vérű, követni fog vakon, őrülten! s büszke lesz rá, hogy meggyalázod, azt hiszi, királynévá teszed!

— «Mais c'est l'amour!»

Hát bizony ilyen a szerelem!

— És aztán ott a vad, szilaj erkölcsű nép között, melynek minden vallása a babona, a hol minden kalandort Deli Markónak s minden csavargó nőt Margarita tündérarának néznek, ő csakugyan annak fogja hinni magát, s

megy veled és társaival minden csatába, portyázásba, rablókalandba; tölti a fegyvereiteket, s dalolja a csatadalaitokat s viszi utánatok a csatában levágott ellenség fejét, üstökénél fogva, és tánczolja a kolót, átugrálja a tüzet, a fekete bortól megittasodva, s dalolja a véres hőstetteit egy orgyilkos csordának.

— «Mais c'est la poésie!»

Hát bizony ilyen a költészet.

— És aztán, ha csáléra talál menni az egész dolog, ha kiesik a világ feneke, ha az osztrákok, meg a törökök szétverik a dalmata lázadók csoportjait, a ladikjaikat elégetik, a váraikat széthányják, a fegyvertáraikat lerombolják, élelmiszereiket elveszik, a megmenekült zendülőket beszorítják az emberlaktalan sziklák közé, éh, szomj, zivatar, ragály, nyomor martalékául: akkor te előállsz s azt mondod az osztrák Kriegskomissärnek: «Az én nevem lord Adam of Camelborough, Wellington herczeg öcscse, a Bathrend tulajdonosa, nekem minden hajszálam szent és sérthetetlen, követelem a passe partout-mat.» A szép leányt pedig, a tündérarát otthagyod az uskókoknak, nézzék özvegyednek s vessenek rá sorsot, hogy kié legyen?

Lord Adam elnevette magát:

— «Mais c'est le jeu!»

Hát bizony ilyen a játék!

A VÁRVA VÁRT MEGÉRKEZIK.

Hát bizony ilyen a játék!

Az ember vagy nyer, vagy veszt.

S néha a nyereség még rosszabb, mint a veszteség.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Metellnek ugyan kedvezett a szerencse. Nyert magának egy szép obeliszkot a Père La Chaise temetőben, a hugának egy kapitálist, meg egy dicső vőlegényt, meg egy

uskók királyi trónust. Mind a kártyán nyerte, tisztességesen. Nyugodtan pihenhet most már a gránit-oszlop alatt, s játszhatja a l'hombret a csontemberrel odalent. Miliórának a sorsát a legjobb rendben hagyta.

Lord Adam és a gróf két külön hajón egyszerre vitorláztak ki a roueni kikötőből. Az egyik az angol Delphin briggen utazott, a másik az orosz Borodinón. Az angol jobb vitorlás volt, elhagyta az oroszt; azonban úgy egyeztek, hogy megvárja az anconai kikötőben az utóbb érkezőt.

A titkos szövetség szabályai szerint lord Adam parancsolt az alsóbb rendű tagnak, az orosznak azt kellett tenni, a mit ő mond. A román szövetségesek és a görög hetairisták is mind készen voltak a cselekvésre. Ha a kitörés egyszerre minden ponton megtörténhetik, a siker el nem maradhat. Odafenn Szent-Pétervárott aztán gondoskodott róla az összeesküvők központi bizottsága, hogy az orosz czár siessen a maga haderejével a feltámadt románok, görögök és szerbek segítségére, s ha tétovázni talál, akkor ki volt rá mondva, hogy elfogják, minden családtagjával hajóra pakolják s átszállítják Amerikába, idehaza pedig kikiáltják a köztársaságot, mely nyolcz országot egyesít magában: Nagy- és Kis-Oroszországot, Lengyelországot, a Krimet a Kaukazussal, Moldvát Oláhországgal, Hellászt, Szerbiát egész az Adriai tengerig és Magyarországot.

Ez a nyolcz név volt a nyolczágú csillagra felirva. S ez nem volt ábránd, a mit fiatal rajongó diákok agya forralt ki; ez egy igen komoly tervezet volt, a miben magas világi állású főurak, diplomaták, hős hadvezetők értettek egyet, nagy catastrophák, véres, izgalmas harczok következtek ebből.

Az orosz hajó négy nappal később érkezett meg, mint az angol.

Az alatt Adam Lordnak ideje volt személyesen kémszemlészeteket tenni a dalmata partokon, gyors röptű

vitorlás csónakával. Halásznak volt öltözve, a chioggioták viselete szerint, s minden nyelven tudott beszélni, ebben bámulatos lángesze volt, egy hónap alatt a legvadabb idegen nyelvnek birtokába tette magát, s úgy tudott játszani minden szerepet, mint még soha szinpadon nem játszott senki. A milyen felismerhetetlen volt nála lady Adamina szalüppjében a férfi, épen olyan sejthetetlen maradt a chioggiota halászzubbonyában, vagy Deli Markó szurkájában az angol mylord. Valódi csodaművész veszett el benne.

Kémszemléi alatt meggyőződött felőle lord Adam, hogy az osztrákok a dalmata partokat nagyon jól őrzik, ellenben a török partokra senki sem ügyel. Az orosznak könnyű munkája lesz, Skutari felől fellázítani a fekete hegyek lakóit, hanem az övé annál nehezebb. De mégis kész volt a tervével.

A Frangipáni vár környékét még mindig varázs takarja be. Azt csak nagy távolban tartják kordonnal körülzárva, a hogy a pestises vidéket szokták, de vizsgálódni bele nem megy senki.

Ide eljutni könnyű munka lesz, a chioggiota halászok végig szoktak járni az egész Quarnerón, az a csatorna oly gazdag halakban, hogy még a távol Chioggia lakóit is eltartja.

Egy halászcsónakon ellehet szállítani azt a veszedelmes új találmányt, a hang nélküli lőszert ebbe a várba, innen aztán kézen-közön ki lehet azt osztani a közel hegyek közé menekült uskókoknak. Ha azok egyszer a lőszer birtokában lesznek, az osztrák zárvonal őreit észrevétlenül lepuskázhatják, s éjszaka meglephetik Zengg városát. A puska csak öl, de nem durran, az alvókat nem ébreszti fel a harcz, könnyen halottakat csinálnak belőlük. Aztán nyomulhatnak előre mindig sötétben, némán bujkálva, nem küldve maguk előtt fegyverropogást, nem hagyva mögöttük élő ellenséget, míg egyszer csak egész hosszában égni fog a dalmata part, a nélkül, hogy valaki látná a

lángját, fellobban az akna, a nélkül, hogy valaki hallaná a dördülését!

S ez az új pokolgyujtogató-szer könnyen becsempészhető a partőrök és czirkáló hajók minden fürkészkedése mellett. A kutató dounièrek nem találnak mást a csónakban, mint táblákba rétegezett gyapotot, rendes csomagokban, arra pedig szükségük van a paplancsinálóknak, legfeljebb azt fogják rá mondani, hogy ez bizony egy kicsinyt fehérebb is lehetne. Nem is álmodnak róla, hogy abból minden csipetnyi egy emberhalál.

S ezt a rémséges országfelforgatási tervet milyen varázszsal ragyogja be a vele összeszőtt szerelmi dráma.

Egy tündérnek született leány, a ki el van átkozva egy boszorkányos várban, elrejtőzött álomra, s ott vár a megváltó lovagjára, a ki a bűvös karddal levágja az őriző sárkánynak a fejeit.

A leány csupa ártatlanság, csupa szerelem. A ki mikor a szivét odaadja, nem számít, nem követel, nem irat házassági szerződést, nem móringoltat, nem esküdtet meg, csupán azt kivánja, hogy szeressék.

A bátyja levele jó helyen van elrejtve lord Adamnál a tüszőben, egy kis arany szelenczébe, a hol még az arczképe is megvan, az a miniatür festmény, a mit még akkor ajándékozott a barátjának, a mikor azt asszonynak hitte. Váltó, levél és arczkép hermeszileg elzárt rejtekben vannak, ezeket jól meg kellett őrizni a tengeri utban, a hol az ember hajótörést is szenvedhet.

Ha ezt a levelet megkapja a leány, minden aggodalom nélkül követni fogja azt a jó barátot, a kire őt a bátyja rábizta.

S hová vinné őt a Deli Markó máshova, mint a maga királyi várába. A ballada is azt kivánja, a mit maga Milióra álmodott ki.

Azok lesznek aztán az olympi gyönyörök napjai, diadalmas harcz és diadalmas szerelem közepett. S aztán az ember akkor végezheti el, a mikor akarja, — a harczot is,

meg a szerelmet is. Ha megunta, azt mondja rá: «egy kis félreértés volt» s aztán hat hónapra elnapoltatik a bill. Egy kis epizód volt. Punctum. Két év mulva elveheti a mylord a neki szánt herczegasszonyt, s tíz év mulva ott ülhet a gyapjuzsákon s csinálhat a mostani tréfájával ellenkező politikát. Deli Markó, meg a tündérszép arája! Erről ne beszéljünk többet.

«Mais c'est la jeunesse!»

Hát bizony ilyen a fiatalság!

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Már dagasztja a szél a vitorlát! Kedvező szél fuj a Maltempo-csatornán.

Az a halász, a ki a parthoz oly közel sikamlik tova Porto Ré felé, mandolint is hozott magával.

Mikor a Frangipáni vár négy tornya előbontakozik a partvidék bűvös panorámájából, a halász előveszi a mandolint s elkezdi énekelni a csónakászdalt.

Szép hangja van, olyan csengő, mint egy asszonyi althang.

A tengeren messze elszokott hangzani a dal.

Szép derült az idő, meleg tavaszi nap van, a vándor halak csoportjai hosszu ezüst vonalakat húznak a tenger tükrén végig, a repülő halak denevérröpttel czikáznak a légben a szitakötők után.

«Eljött az esti szellő,
Ringatva csónakom . . . .»

A halász, daloltában le nem veszi a szemeit az egyre közeledő Frangipáni várról. A komor épület ablakai az alkonyodó naptól úgy ragyognak, mintha tűzlángban égnének.

Az énekes úgy képzeli, mintha az egyik toronyablakból fehér kendőt lobogtatna feléje valaki.

Ez a fehér kendő egészen felizgatja minden érzékeit. Nem lát, nem hall, nem gondolkozik másról.

Várják, — megismerték, — szeretik!

Csak felfelé néz, nem ügyel a tengerre.

Mélyen a tengertömeg indigósötétjében jön közeledve valami fehér árnyék. Valami vízalatt járó hajónak lehetne nézni, oly roppant tömeg. Két szeme oly rémesen világít. A vízlakók riadva rohannak szerteszét az útjából, a delfinek sirása felhangzik a mélyből.

Idefenn a barcarola végaccordjai ringanak el a hullám felett: «Milióra . . . Milióra».

— — — — — — — — — — — —

Rég elmult az igért határidő, a mikorra Deli Markó visszatérni fogadkozék, s azóta nap mult nap után s az eljegyzett menyasszony komolyan vette a dolgot, minden este ott bámulta a torony ablakából a tengert, kérdezgetve a feltünedező vitorláktól, melyik az övé? Vitorla kelt, vitorla szállt! de a Frangipáni vár előtt egy sem kötött ki. A leány álmodott tovább. Mindennap ujra álmodta azt, a minek meg kell történni. Olyan bizonyos volt az előtte, mint a credonak a tételei, a mikből egy szónál sem szabad felakadni.

Vissza fog jönni!

Ha ma nem, hát holnap. Aztán megint holnap.

Axamita alig hallotta a szavát ezóta. A katonaviselt leány félt is tőle, mint a Vilától s nem merte háborgatni. Csak úgy messziről nézte, hogy mit csinál? Esténkint, mikor beállt az apály, Milióra lejött a kastélyból a partra a valle Drazsicza felé. Itt a sziklapart ellapályosodik, s tengerapálykor felbukkannak a fenékről a conglomerátsziklák, a mik ott zátonyt képeznek. Miliórának különös kedve volt ezeken a sziklákon végig lépegetni, s aztán egyikére a legszélsőknek letelepedni, ott a czipőit, harisnyáit lehúzta s aztán a lábaival lubiczkolt a vízben, a mit a láthatáron lehanyatló nap, hosszú tűzoszlopként aranynyá változtatott. Egy egész arany hid volt az, mely az ő lábánál kezdődött s a napban végződött.

Axamita nem háborgatta őt ebben a gyönyörűségében.

Vannak, a kik ezt nagy gyönyörüségnek találják, napleáldoztakor a tengeren végig bámulni.

Hanem egy délután mégis megszólította Miliórát Axamita.

— Jó lenne, kiasszony, ha mostanában nem mosogatná a lábacskáit a tengerben, az öreg Pabló beszéli, hogy a halászok egy pesce canét láttak a csatornában. Tudja? Egy pesce canét.

— Ismerem. Találkoztam egyszer vele, mikor a bátyám idehozott. Szép szörnyeteg!

— No akkor hát nagy szál viaszgyertyával tartozik a kisasszony a lorettói szent szűznek, hogy megmenekült a bátyjával, mert a pesce cane nagyon szereti a fehér húst.

— Itt a parton csak nem támadhat meg.

— Igaz, hogy a czápa nem szeret a fejével a szikláknak neki menni, hanem a farkával leüthet valakit onnan.

— Jól van. Majd magammal viszem a handzsáromat jövőre.

— De kisasszony, a czápa ellen meg nem véd a handzsár.

— Nekem van egy könyvem, a miben az áll, hogy a buvárok, ha a czápával találkoznak, bátran alája úsznak, a czápa lefelé nem tud harapni, éles késsel végig hasítják a gyomrát.

— Jaj, kisasszony, azok a czápák vagy nagyon gyermekek lehetnek, vagy a buvárok lehetnek valami óriások, vagy pedig azok lehetnek valami jó keresztyének, a kiknek mindent el kell hinni, a mi könyvben nyomtatva van.

Erre aztán Milióra kikergette őt a szobából, hagyjon neki békét a kutyahalával.

Másnap reggel aztán lelkendezve tört be hozzá Axamita.

— A mit megmondtam! Most már itt a Zeár-öböl körül csatangol a czápa. Ma reggel korán a rovinóiak usztatták a juhaikat a tengerben, gyapjunyiráshoz készülve, a mint egyszerre csak ott termett a roppant szörnyeteg, azt mond-

ják három öl a hossza, a farkával kettőt lecsapott a birkák közül a tengerbe, s rögtön el is kapta mind a kettőt. Ezt magam láttam a puntáról.

— Nem tudtad meglőni a puskáddal?

— Jut is az embernek eszébe a puska, mikor a czápát meglátja. De egyszerre olyan lesz ott a legbátrabb ember is, mintha kővé változott volna. Aztán annyi annak egy puskagolyó, mintha megymaggal lőnének egy medvére. Én esküszöm a tersatói szent kápolnára, hogy zárva tartom a rácsajtót, ha a kisasszony meg nem igéri, hogy nem megy ki a szélső sziklákra.

— Hát inkább megigérem.

Azután daczból azt tette, hogy egész nap le nem jött a szobából.

Nem kellett már neki se zongora, se meséskönyv, a kis kertjét is elhanyagolta, a jégverés után nőhettek benne a bokrok összevissza. Egész nap az ablakban ült, s a tengert nézte, aztán valami jutott az eszébe, abból verset csinált. Az volt az öröme. Mindenféle fadobozból, görbe fából, meg zongorahúrokból csinált valami olyan eszközt, mint egy guzla, ahhoz nyirettyűt, a mihez a saját hajszálait használta fel s aztán azon a hangszeren próbálgatta a Deli Markó nótáját elczinczogtatni. A mit az Axamita főzött, az nem izlett neki, hanem maga sütött magának a kandallóban hamupogácsát, azzal élnek az uskók asszonyok. A nyers kecskebőrből opánkát szabott magának, meg bocskorszíjat, abban járt. Aztán azzal a handzsárral száz vágást tett a levegőben, s megkisérté vastag galyakat keresztül vágni vele. Azt hitte, hogy emberfőt is le tudna már azzal csapni. Még puskával lőni is megtanult volna, de Axamita azt nem adta a kezébe, azt mondta, hogy a lövés hangja fellármázná a halászokat, partlakókat, azt hinnék róla, hogy valami veszedelem van a tengeren. Miért nem tudnak hát olyan puskaport feltalálni, a mi nem durranik! zugolódék magában.

Feltalálták már. Hozzák is már! . . .

... Igen szép meleg nap volt, hajnaltól alkonyatig a tengeren rajzottak a halászbárkák, a merre csak a szem látott; a rovinói lázárok a valle Drazsicza öblében szedték a spongyiát, meg a holothurokat. Az ő nyomorék fejük épen arra való, hogy a buvármesterséget űzzék, nekik ott legjobb a tenger fenekén, az ő szemeik ott látnak.

Milióra elnézte naphosszant ezt a nyüzsgő életet a tengeren. Valami varázshatása van e látványnak a szárazföld lakójára. Azok a vizen járó emberek egy fokkal magasabb lények, mint mi vagyunk. Az a nagy kék mindenség nekünk titokteljes ismeretlen világ, ő nekik életadó otthon.

Milióra azzal szokta mulatni magát, hogy mikor a halászok csónak-rajai megjelentek a tengeren, egyet kiválasztott közülök s aztán fogadott rá magában, hogy az lesz, a melyik a legközelebb fog jönni a puntához. Egész odáig egy se szokott merészkedni. Szerencséje volt mindig eltalálni az igazit. Ennek a családnak különös szerencséje volt a játékban, talán ha lutrira tett volna Milióra, ott is nyert volna.

Ime, most is ugyanaz a csónak, a mit messziről kiszemelt választottjának, jön kifeszített vitorlával egyenesen Perillo felé.

Ez a neve a Valle Drazsicza azon meneteles részének, mely félkör alakban sekélyesen hajlik alá a tengerbe.

A halász készen lehet már a fogásával, mert úgy látszik, hogy nem szedi a végtelen hálót a ladikjába, hanem csendesen ül a kormánypadon, s még arra is ráér, hogy mandolinját pengesse. Fiatal lehet tán és szerelmes?

A habok elhozzák a dal hangját egész a várig; ki lehet venni a dallamot a partverő hullámok csendes zúgásán át.

A leány szíve nagyot dobban. Ez a dal oly ismerős. Messze kihajol az ablakból, úgy figyel rá, már a szavakat is kivehetni: «eljött az esti szellő . . . »

— Metell bátyám! sikolt fel örömmel a leány; az első pillanatban az jut eszébe, hogy a bátyja jön, az énekli az ismerős csónakászdalt. Azt igérte.

A másik perczben aztán elszomorodik. Ha őt most innen elviszi Metell magával haza, a magyarországi uradalomba, a hol nincs se tenger, se szikla, csak végtelen nagy síkság, s azon semmi más, csak búza, tengerszámra búza, s a hol nincsenek se vitéz uskókok, se dicső hős Deli Markó, csak robotoló jobbágyok meg kolompráző ökrök, hát ő neki meg kell halni!

Hanem aztán a mint közelebb jön a csónakos, kivehetőbb lesz a dal, észreveszi, hogy ez nem Metell hangja, az erőteljes vibráló bariton volt, ez pedig lágy, hizelgő althang. Ki ez hát?

Van távcsöve, azt híja segélyül.

A napnak háttal van fordulva a danoló férfi, az arcz egészen árnyékban, nehéz kivenni a vonásait.

A mit se szem, se fül ki nem talál, kitalálja a szív.

Őt hozza a csónak, szeretőjét hozza. A vőlegényt, Deli Markót, az oly várva vártat!

Egészen ráismer, bizonyos felőle, hogy ő az! Ide jön! errefelé tart!

Ekkor eszébe jut neki Axamita. Ez a császár katonája, a kinek őrt kell állani a puntán, töltött fegyverrel. Ez megismerheti Deli Markót, ha a Perillóba bejön a csónakjával, útját állhatja, még meg is ölheti. Ezt meg kell akadályozni!

Ablakából kihajolva egy néma csókot küldött kezével a közelgő csónakos felé, s azzal kezébe kapva handzsárját, lefutott a puntához Axamitát keresni.

A strázsamester leányasszony ott áll a veranda alatt, hosszú puskája csövére támaszkodva, nagy medvebőr csákója a fejébe nyomva. Merev tekintettel nézett ki a tengerre.

Milióra odarohant hozzá a szobán keresztül, s megragadta a katonaleány kezét.

— Azt a csónakot nézed, ugy-e?

— Azt.

— Azon jön az én kedvesem, az én vőlegényem!

— Deli Markó, a királyfi!

— Ismerem.

— Ő ide fog jönni én hozzám.

— Akkor Isten legyen irgalmas szegény lelkének!

— Te meg akarod őt ölni?

— Én nem.

— Hát ki akarja bántani?

— Nézzen oda a kisasszony a tonnára tetejére. Látja, hogy lobogtatja Pabló azt a veres zászlót. Ez azt jelenti, hogy itt látta a közelben a czápát. Látja, hogy menekülnek mind egyszerre a halászok a csónakjaikkal vissza Buccariza felé, ki a partokra. Innen jön a szörnyeteg a Valle Picola di Sercica felől; látni arról a csillámló sávról, a mi a tenger tükrét felzavarja; a delfinek, a dentálék, a tinhalak menekülnek előle seregestül s ugrálnak fel a tengerből a levegőbe. Ha vissza nem tér sebesen Deli Markó, vége a királyságának.

Milióra megrettenve látta, hogy az egész Zeár öbölből hogy igyekszik valamennyi halászbárka a Punta Gavranicshoz menekülni; balról a Rovina felől a lázárok süvöltése hangzott rémséges chorusban, a kik a tengerfenekén szivacsszedő buváraikat hivták vissza kuvikvisításaikkal, az a csillogó vészes sáv pedig sebesen közeledett egyenesen átlagvonalban a punta felé.

S a csónakos még folyvást dalolt, pengette a mandolint s hagyta a sík hullámon repülni a gondoláját: «Milióra! Milióra!»

— Vissza! Vissza! sikolta kétségbeesetten a leány, a punta verandájának mellvédjéről messze kihajolva.

Egyszer aztán a csónakos is észrevette a veszedelmet.

Akkor hirtelen kezébe kapta a két evező rudat s elkezdett feszítni a part felé.

Visszatérni a buccarizai öböl felé már késő volt, egyedüli mód volt a menekülésre a Perillo sekély medrét elérni, a hova a tengeri szörny nagy testével, saját veszedelme nélkül be nem rohanhat.

— Siess! siess! kiáltott a leány eléje. Erre jőjj! Erre jőjj! A Perillo felé.

S azzal maga lefutott a punta mellvédjéről egyenesen le a Perilloba. Sikláról siklára ugrált a sekély vizen keresztül. Axamita utána rohant a vakmerőnek, kit vissza tartani nem tudott.

— Ide! Ide! kiáltozott a tengerből kimeredő sziklán állva a leány, fátyolát lobogtatva, hivogató jelül. — A csónakos kétségbeesett erőfeszítéssel tört a hullámokon keresztül. Egyszer aztán egy nagy csattanás hangzott s arra a csónak minden benne levő terhével együtt két ölnyi magasra repült fel a levegőbe. S azután épen olyan magasan szökött fel az ormótlan csodaszörny, idomtalan viczánkodással, fehér hasával felfelé fordulva, s rettenetes száját hat sor éles fogaival kerekre feltátva. Egy perczig ott kalimpázott összevissza csónak, ember és tengerszörny: fekete árnyképek az arany ég lapján. Pokoli vizió képe! A másik pillanatban aztán a rémlátvány minden alakja eltünt a tengerbe: a hajó, a hajós és a czápa.

Milióra a kétségbeesés őrjöngésével veté magát a tengerbe. Övéig ért az apály hulláma. Kezében volt a handzsárja. Segítségére akar rohanni a kedvesének. Az emberevő szörny csak hasával felfelé fordulva tudja elnyelni az áldozatát, mert a szája lefelé nyilik. A Perillo medre sekély és sziklás, a háttal lefelé fordult óriás megfeneklett a zátonyon s ott vergődött zuhataggá csapkodva fel szörnyü testével a hullámokat.

A leány úgy elvesztette az eszét, hogy képes volt odarohanni a szörnyeteghez, s egy handzsárral megtámadni azt a rettenetes állatot, a mit még a zátonyon is egész sereg férfi kell, hogy legyőzzön; a kinek nem árt se szigony, se puskagolyó.

A vén Pabló onnan a tornácz tetejéről, a rovinói lázárok a part sziklairól rémült üvöltést támasztottak e borzasztó jelenet láttára, de senkinek sem volt oroszlánszíve, hogy utána rohanjon a leánynak. Még Axamita is megdermedve

állt meg a sziklán, pedig az ő kezében puska volt, a mi sok halált adott néha napján. Nem merte azt kisütni a tengerek királyi fenevadára, a viz alatti pokol fejedelmére.

Nem ám, mert nem volt szerelmes. Senki sem volt az, egyedül a leány. A Deli Markónak a menyasszonya.

Annak volt bátorsága mellig érő hullám közepett odarontani egészen a közelébe a hánykódó leviathannak.

A három öl hosszú csodaszörnynek össze volt csukódva a szája. Ha kinyitja, olyan az, mint egy barlangajtó; ha összecsukja, a hat sor fog egymásba záródik, oly erővel, mint egy gőzgép fürészfogai. Lefelé fordított fejének hegyes orrán, mint a gőzkatlanból, süvöltött elő a forró füst, gőz, túrva maga előtt a habokat, mintha igazán ő volna a mesék sárkánya.

A falánk szörny még a lőgyapot csomagot is elnyelte. A gyomrába került salétromsav és kénsav aztán egyszerre megpezsdült odabenn, s elkezdett veszedelmesen dolgozni. Ez zsibbasztá meg egyszerre a czápa kolosszális erejét; a forró gáz mint a guta elkábította egy percz alatt az agyvelejét. Így történhetett meg az a mesébe való csoda, hogy egy gyöngéd fiatal leány egy ilyen tömérdek fenevadnak a gyomrába üthesse a handzsárját, nagyot hasítva rajta.

Ettől a döféstől aztán a czápa bendőjét feszítő gáz egyszerre végig repeszté nagy pukkanással a szörnyü állat egész hasát. Miliórát csak az őrzé meg, hogy a kitörő gáz egy hullámhegyet borított a fejére s a tenger fenekére taszította le, ott aztán eszméletét veszté.

Most már utána rohant Axamita s felkeresve a kisasszonyát a habok között, kihozta őt a partra, s hozzá fogott, hogy életre költse.

A rovinói lázárok pedig, a mint látták, hogy a czápa megveszekedett, neki álltak csáklyákkal, kötelekkel, s belekapaszkodtak negyvened magukkal, kivonszolták az óriási tetemet a Perillo lépcsőpadjára, a hol a portoréi

asszonyok szokták mosni a ruháikat. Ott azután felbontották a belsejét.

Érdekes inventarium, a mit feljegyeztek ennek a czápának a bendőjéről a fiumei krónikák. Találtak benne a lőgyapot-csomagon kivül, mely halálát előmozdította, s melyet, mint veszedelmes süstörgő anyagot rögtön visszadobtak a tengerbe, még két birkát, két delphint, egy vizmerítő bőrcsebret és egy egész férfit.

Ezt odafektették a sziklapadra.

Milióra épen akkor tért magához.

Első szava, a mint életre tért, ez volt:

— Hol van Deli Markó?

— Itt van, monda Axamita.

Milióra odanézett, de nem ismert rá.

— Hisz ez nem ő.

Az a roncsoló gáz, a mi a czápa gyomrában kifejlett, néhány percz alatt úgy eléktelenité azt az eszményi szép arczot, hogy nem lehetett ráismerni többé. Olyan lett a feje egészen, mint azoké a rovinói lázároké: egy sima gömb, szemek, száj, arczvonások nélkül.

Milióra összeborzadt.

— Hát még a levegőn át küldött csókért is boszút áll a Marguerita?

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Ezt a megölt czápát Magyarország akkori nádorispánja, József főherczeg kitömette s a budapesti magyar nemzeti muzeumnak ajándékozta.

A kik muzeumunkat meglátogatják, ne mulaszszák el e külömben is érdekes természetrajzi ritkaságnak egy kis figyelmet szentelni.

Ez egy históriai czápa.

Nagy költőnk, Vörösmarty azt kérdi a «fóti dal»-ban:
Hol van a hal, mely dicső volt és remek?

No ez egy olyan hal volt.

Ez a hal egy harapással lenyelte Austriának és Magyar-

országnak egy dalmatiai hadjáratát s obligát harmincz millió forintnyi rendkivüli kiadását.

De kár, hogy fiakat nem hagyott maga után!

EGY JÁTÉKOS, A KI NYER.

A ki most a mi gyönyörü Fiuménkat meglátogatja, el ne mulaszsza, hogy kirándulást tegyen a szomszéd Abbaziába. Az egy darab Olaszország. Ott még láthatni (az uri kertekben) a maradékait azoknak a tölgyfáknak, a mikből Velencze hajóhadai készültek. Egy ilyen két ágra nőtt óriást ma is annyi forinttal fizetnének, a hány gyűrűt számlál a törzsöke, de ma nem eladó már. Magas és fenséges uraságok vették oltalmuk alá a partvidék ösvényeit. Ott járhatni még a szabadon tenyésző babérfa erdőkben, minek törzsét, koronáját befutotta a thearózsa, melynek buja sárga virágai akkor nyilnak legszebben, mikor nálunk, a Karston innen, csikorgó tél van. Ott csak tavasz van és ősz. A gyümölcsfa januárban virágzik, s áprilban szüretet ád.

Van ott egy ócska templom a tengerparton. Kolostor is volt, most egészben eladó. Igen olcsón meg lehetne kapni. A szőlő egészen beborította a falait, még a tornyába is felfutott már, s a haranglábat is befonta. Igen szép lakás esnék benne. Északnak a tengeröböl a kilátása, a tündériesen kiemelkedő Fiuméval, s a komor Veglia szigettel; délnek pedig épen egy kis temetőre látni rá, mely szintén a kolostorhoz tartozik, hozzá is van kőfallal csatolva. Itt nyugszanak a kolostor hajdani apátjai, perjeljei, századok óta egymás mellé sorakozott sirhalmokban, márvány- és vaskeresztek tartogatják neveiket. Ez is vele jár a házzal. A vevő ezt is megkapja, de egy kis szolgalommal, a sirokat és kereszteket abban az állapotban kell neki meghagyni, a miben átveszi. Ezért nem akad talán vevője, bármilyen olcsón kinálják. Nem minden

ember szereti, ha az ablakából egyenesen a temetőre láthat.

Pedig van egy teremtés, a kinek ez mindennapi gyönyörködése. Egy vén kisasszony. Ott lakik egy közeli házban. Sajátságos külsejű emeletes épületecske ez. Onnan soha ki nem mozdul. Azt mondják, hogy már hatvan éve ott lakik. A nevére sem emlékezik már senki. Azt mondják, hogy valamikor nagyon szép volt. A nép ajkán az a monda jár felőle, hogy valamikor a vőlegénye odaveszett a tengerbe, s ez megzavarta az eszét. Azóta mindennap várja vissza a kedvesét. Az porrá lett, ő megvénült! de azért még mindig várja s egész éjjel lámpát éget az ablakában, hogy ha jön a tenger felől a kedvese, odataláljon hozzá.

Ez a világból kimaradt nő — Milióra.

Eleinte a hatóság vette gondjai alá, a Frangipáni várból erővel kellett őt eltávolítani, később aztán hozzá szokott az abbaziai házhoz, a minek az ablakából mindig látni a tengert és a temetőt. Axamita holtáig vele maradt, s azontúl a leány egyedül lakik a házában. Élelmiszert az idegenek hordanak a számára.

Mikor az abbaziai útakon bolyongunk, a sarkunkban kullog mindenütt egy csendes őrült (ilyen sok van ezen a vidéken). Van neki egy hegedűje diófából, azon spárgából vannak a húrok; hozzá egy vonója, a min lószőr helyett zsineg van. Azon ő mindenféle szép barcarolákat hegedűl. És a magányos ház ablakából egy nő tekint le mereven, s ez azt hiszi, hogy ő hallja azokat a szép nótákat, a mikről a másik őrült azt hiszi, hogy ő azokat hegedűli.

*

A rovinói lázártelep azóta végkép elpusztult már. A Marguerita még megjelenik itt-amott szórványosan, de már az áldozatait nem rekesztik ki a világból: külön osztályuk van a kórházban; de tökéletesen kigyógyítani még ma sem tudnak belőle senkit.

Deli Markó, a Kraljevics, pedig azóta is fel-feltámad a három ajtós barlangjából s meg-meggyujtja a harczi fáklyát a dalmata sziklák között, énekelnek róla egy-egy új balladát az uskók guzlások — és az angol reporterek.

*

Ez a regény tizenkét évvel ezelőtt iródott: azóta a regényes abbaziai babérligetből híres fürdőtelep alakult, pompás palotákkal, villákkal, sanatoriumokkal különösen a magyarok kedvencz üdülő helye: az apátság temploma még mindig megvan, tornyában az óra jelzi az időt, harangja a hajnalt, delet és alkonyt; — hanem a sírkeresztek már eltüntek a kertjéből.

TARTALOM.

